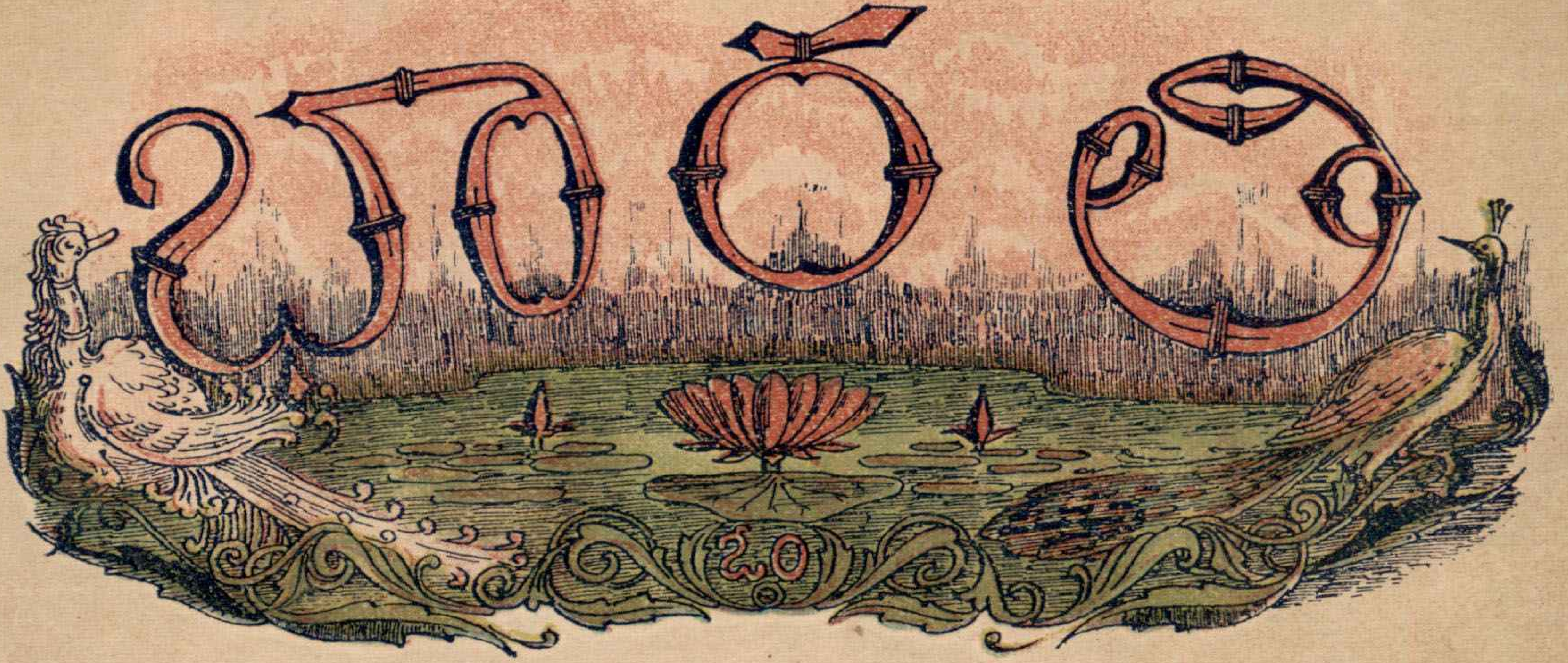

చెన్నపట్టణము, ఫిబ్రవరి ౧౯౨౪

సంపుటము ౧. రుధిరోద్గారి సంవత్సరము మాఘమాసము సంఖ్య ౨.

గాంధి శతకము

మంగిపూడి వేంకటశర్మ గారు

భూతదయ కాలవాలము
నీతికి నిధి నిత్యసత్యనియతి నెలవు వి
స్ఫీతసుశీలముఖని భవ
కాతరులకు రక్ష గాదె గాంధిమహాత్మా.

క. చెలఁగి రిటఁ జక్రవర్తులు
వెలసిరి బహురాజనీతివిద్యావిదులున్
గులగిరిధీరులు శూరులుఁ
గలిగిరిగద పూర్వ మిందు గాంధిమహాత్మా.

క. పణతులును శస్త్రశాస్త్రము
ఫణితు లెఱిఁగి సాహసమున బగతురశిర
ముల్ పుణికి యగణ్యపు గణ్యత
గణియించి వెలుంగలేదె గాంధిమహాత్మా.

క. తనమాంస మిచ్చె నొక్కఁడు
తనవెన్నెముకిచ్చె నొకఁడు తనువొకఁడిచ్చెన్
ధనధాన్యము లిడు టరుదా
ఘనదాతలు భరతభువిని గాంధిమహాత్మా.

క. శాపానుగ్రహశక్తులు
తాపసచంద్రులు పతివ్రతలు సుకవీంద్రుల్
దీపించిరి మున్నిచ్చటఁ
గాపురుషుల గుండెలదర గాంధిమహాత్మా.

క. చీమలకు హాని సేయరు
పాముల బెబ్బులులఁ జంప భావింపరు ప్రో
ద్దామదయాధామయశః
కాములుగద భరతసుతులు గాంధిమహాత్మా.

క. తనుఁ జంప వచ్చు శత్రుపు
తన చేతనె భంగ మొంది తను శరణన్నం
తనె యభయ మిచ్చి ప్రోచెడు
ఘను లార్యులుగాక కలరె గాంధిమహాత్మా.

క. తనధనముఁ దనదు ప్రాణముఁ
దనమానముఁగూడ మదినిఁ దనునమ్మినయా
తనికై యర్పణఁ జేసెడు
ఘనులొండొకభూమిఁ గలరె గాంధిమహాత్మా.

క. తనసామ్రాజ్యముఁ దనసతిఁ
దనసుతు సత్యమున కిడు వదాన్యోత్తము నె
క్కని లోక మెల్ల వెదకినఁ
గనఁగలమే యిందుఁ గాక గాంధిమహాత్మా.

క. తన రాజసుతుని ప్రాణా
వనమునకై తనదు సుతుని ప్రాణము బలియి
చ్చినయంగనామణుల భువిఁ
గనఁగలమే యిందుఁ గాక గాంధిమహాత్మా.

క. తనబిడ్డల నిద్రాణులఁ
దునిమిన ఖలుఁ దునుము విభుని తో మొఱలిడి
తజ్జననీశోకము మాన్పిన
కనికరపుంగనులు గలరు గాంధిమహాత్మా.

క. భారతవర్షము తత్త్వమె
మారె నిటీవలను దాని మార్చితివౌరా
కోరి యహింసాధర్మము
గారవమున బోధసేసి గాంధిమహాత్మా.

క. చోరుల జారులను దురా
చారులఁ గ్రూరులను సుగుణసంపన్న మహో
దారులఁ జేసితి వౌరా
గారవమున జ్ఞాన మిచ్చి గాంధిమహాత్మా.

క. రాగాంధుల భోగదురు
ద్యోగుల లోభోపహతుల దుర్మతుల మహా
త్యాగమతులఁ జేసితివౌ
జ్ఞాగరిమన్ నీవు మరల గాంధిమహాత్మా.

క. ఇల ధర్మరాజొకండే
యలరారె నజాతశత్రుఁడనఁగా నిపు డీ
వలరితి వజాతరిపుఁడవు
కలియుగమున నెంతవింత గాంధిమహాత్మా.

క. ఖిల మైన యాత్మబలము
జ్వలమయ్యెన్ భరతభువిని భవదీయతపో
బలము మహత్త్వము నెన్నం
గలమయ్యా నిర్మలాత్మ గాంధిమహాత్మా.

క. శోధించి యహింసాపర
మోధర్మయటన్నసూక్తి ముఖ్యమటంచున్
బోధించి యాచరించితి
గాథలు పెక్కేలమాకు గాంధిమహాత్మా.

క. గుజరాతియందు భగవ
ద్భజనావాసమునఁ బోరుబందరునం దూ
రుజకులమునఁ బుట్టితి వఘ
గజకేసరి నిర్మలాత్మ గాంధిమహాత్మా. ౩౬

క. కేసరియుఁ గర్మచంద్రుఁడుఁ
జేసిన యాపుణ్య మేమొ శ్రీకరముగ నీ
వాసుజనులగర్భంబులఁ
గైసేఁతి వతిదయాత్మ గాంధిమహాత్మా.

క. కేసరి కేసరియనఁదగు
కేసరిగర్భమునఁ బుట్టి కెరలితి వౌరా
కేసరికిశోరమే యనఁ
గా సరి నీసరి యిఁకేరి గాంధిమహాత్మా.

క. కేసరినందనుఁ డొకఁడే
సేసరి యగునేమొ ఆత్మనిగ్రహశక్తిన్
కాసరవాహనుఁ డొక తె
క్కా- సరిధర్మమున నీకు గాంధిమహాత్మా.

క. భూసురబృందములో న
గ్రేసరులును భక్తితోడఁ గేల్మోడ్తురు నీ
భాసురతేజముఁ గని గం
గాసరిదతిపూతచరిత గాంధిమహాత్మా.

క. దాసరులై నీయాజ్ఞల
కోసరమై యెపుడుఁ గోట్లకొలఁది సహచరుల్
వేసరక వేచియుందురు
క్ష్మాసురవినుతప్రభావ గాంధిమహాత్మా.

క. మోహనగుణవిలసితుఁ డని
మోహనదాసనుచు నామ మునిచిరి నీకున్
మోహనముగ నీగురు లవ
గాహనులై హర్షకంధి గాంధిమహాత్మా.

క. నీజనని విదుషి యగుటను
తాఁ జెప్పెను నీకు స్వమతధర్మములెల్లన్
వైరాజుగ బాల్యమున నదే
గా జీవిత మిట్లుమార్చె గాంధిమహాత్మా.

క. భాయఁగఁ జేసిరి నీకున్ [భో
ఛాయగ నీ హృదయమెఱిఁగి చరియించుచును
పాయిని, నిరుపమశుచిగం
గాయినిఁ గస్తూరిబాయి గాంధిమహాత్మా.

క. కేసరికడఁ దొలివిద్యా
భ్యాసముఁ గావించి హూణభాషను బడి స
భ్యాసముఁ జేసితివఁట ప్ర
జ్ఞాసాగర నిర్మలాత్మ గాంధిమహాత్మా.

క. దీక్షను జదివి ప్రవేశప
రీక్షను గెలుపొంది హితులు ప్రేరేపఁగ నాం
గ్లక్షితి బారెట్లా యను
కాక్షేయక మందినావు గాంధిమహాత్మా.

క. అలదక్షిణాఫ్రికాలో
పలఁగలవ్యాజ్యమున భరతవర్తకులవహిన్
నిలువ బలువడిగఁ జని యా
కలహమునజయించినావు గాంధిమహాత్మా.

క. భారతులందఱు నీసహ
కారంబాసించి యచటఁ గాఁపురముండన్
గోరఁగ వారలకోరిక
గారవమునఁ దీర్చినావు గాంధిమహాత్మా.

క. ఆటనిను గొందఱు బోయరు
కుటిలమతులు పరిభవించి కుండించిరి యు
త్కటకష్టములన్ ముంచి ర
కట నీమహిమెఱుఁగలేక గాంధిమహాత్మా.

క. హైందవులనాయకుఁడవై
యందఱకును సాయపడుచు నట విజ్ఞానా
నందులఁ జేసితి వందఱఁ
గ్రందుగ బోధలనొనర్చి గాంధిమహాత్మా.

క. అందఱను నీతిమంతుల
నందఱ సత్యవ్రతులను నతిశాంతదయా
సుందరులఁ గార్యశూరులఁ
గందువగతిఁ జేసినావు గాంధిమహాత్మా.

క. నీసంపాదన మంతయు
నీసహదేశీయజనుల నిత్యక్షేమం
బాసించివెచ్చఁబెట్టితి
గా సహజౌదార్యధుర్య గాంధిమహాత్మా.

క. కరపత్త్రంబులు పత్త్రిక
లరుదగుపొత్తములు వ్రాసి హైందవులకు
రాజ్యరహస్యతంత్ర మెల్లను
గరబదరముఁ జేసినావు గాంధిమహాత్మా.

క. నీనేర్పువలన హైందవు
లానందముతో మితవ్యయముతో సిరితో
జ్ఞానముతో విలసిల్లఁగఁ
గానఁగలేరైరి శత్రులు గాంధిమహాత్మా.

క. స్థిరముగ భారతు లటఁ గాఁ
పురముండుట కిష్టపడక బోయరు లీర్ష్యా
పరవశులై నిష్కరుణా
కరులై కడగండ్ల నిడిరి గాంధిమహాత్మా.

క. ఆదటను నలుపుఁ దెలుపు వి
భేదంబునుమదులఁజొనిపి బెడిదపుబెడఁదల్
సోదర హైందవుల కిడిరి
కాదనియెడువారు లేక గాంధిమహాత్మా.

క. తలతలకు పన్ను గట్టిరి
స్థలముపదలఁగూడదని ముదలఁబెట్టిరి వ్రే
ళులముద్ర లొకిటి పెట్టిరి
ఖలులైన్యాయమును నెట్టిగాంధిమహాత్మా.

క. బడులందుఁ జదువఁగూడదు
నడుదారుల నడువరాదు నాళ్లనడుమ నె
న్నడు నలుగురితో సరిగాఁ
గడుకొని నివసింపరాదు గాంధిమహాత్మా.

క. గడియింపరాదు పొలములు
గడుధనికుండైన వర్తకముసేయఁగ రా
దడరిబజారులలో నం
గడులిడి బాహాటముగను గాంధిమహాత్మా.

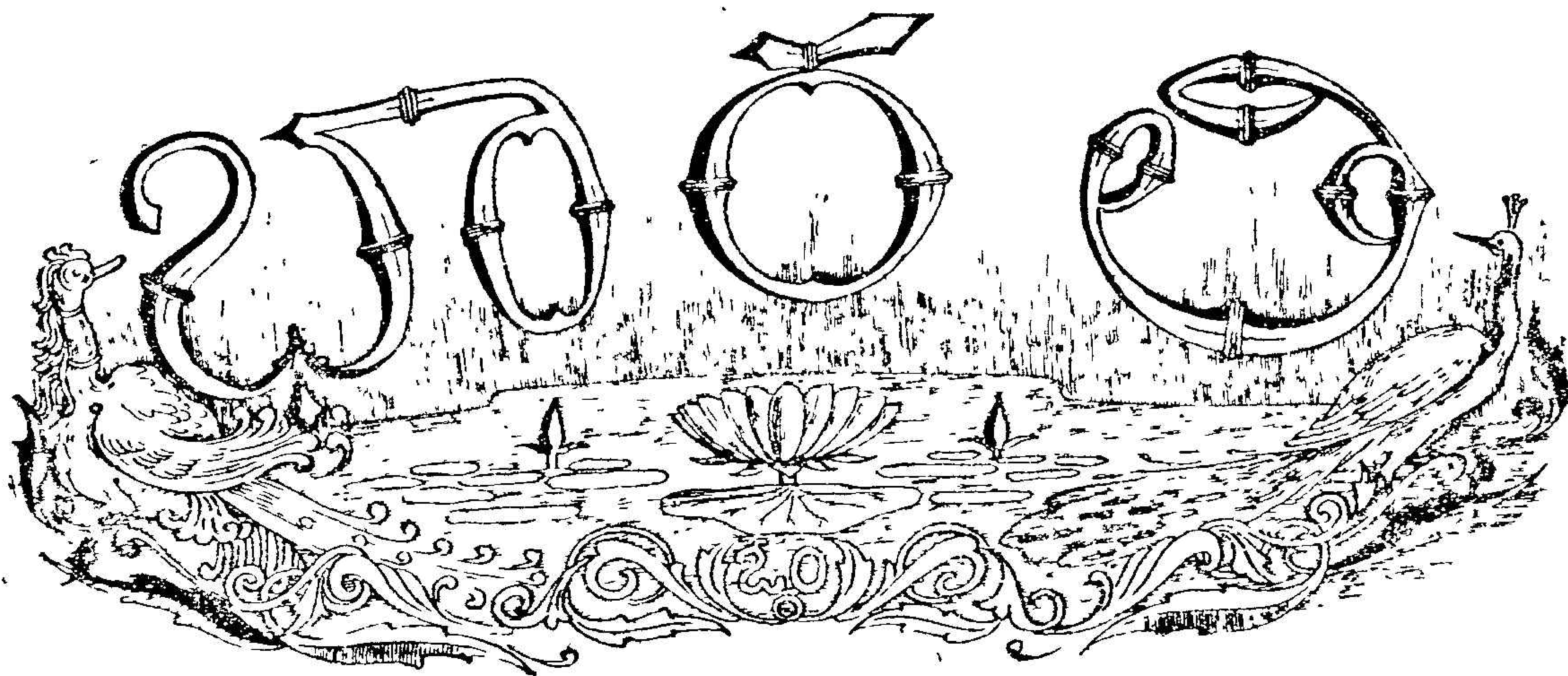
క. గడుమన్నమైన దేశముఁ
గడుఫలవంతముగఁ జేయఁ గడగండ్లన్
బడినట్టి హైందవుల క
క్కడ నిలువగ నీడలేదె గాంధిమహాత్మా.

క. ధనమక్షికమిత్తుమని న [యా
చ్చిన నదుపాయమ్ములెన్నొ చేయుదు మని
ననుగొలిపి తొల్లి బలువ
క్కణములు సేయంగలేదె గాంధిమహాత్మా.

క. నదిదాటి తెప్పగాల్చు ప
గిదిఁ దమపనితీఱినపుడు గౌరవములు చే
యుదురే బోయరు లిది యం
గదలకు మూలంబుగాదె గాంధిమహాత్మా.

క. తెల్లనివారే ఘనులును
నల్లనివారెల్ల నీచ నరులను భావం
బల్ల సిరిమీది భ్రమ యీ
కల్లరిపనులకు మొదళ్లు గాంధిమహాత్మా.

క. పడవలును రైళ్లు బళ్ల
క్కడివారలతో సమంబుగా నెక్కఁగ రా
దెడలేక కలసి మెలఁగుట
గడుఁదప్పట వారితోడ గాంధిమహాత్మా.

చెన్నపట్టణము, మార్చి ౧౯౨౪

సంపుటము ౧. రుధిరోద్గారి సంవత్సరము ఫాల్గుణమాసము సంఖ్య 3.

గాంధి శతకము

మంగిపూడి వేంకటశర్మ గారు

ఇటఁ బెండ్లి యైనసతి న
చ్చట మరలన్ బెండ్లిగాక సరిగాదట యీ
యటమటలు మిక్కుటంబుగఁ
గటువులుగద వినుటకైన గాంధిమహాత్మా.

క. నీ విట్టి యాగడంబుల
నేవిధముననైన మాన్ప నెంచి ప్రభులతో
నేవిధముల మొరలిడి పని
గావించితి విసువులేక గాంధిమహాత్మా.

క. మనరాజప్రతినిధితోఁ
మనవిని గావించి యచటిమనయవమానా
లను మాన్పఁగ యత్నంబులు
ఘనముగ నొనరించినావు గాంధిమహాత్మా.

క. మొరలాలింపకున్నన్
సరకారు నెదుర్పఁదలఁచి శాంతముతో సో
దరులఁ గలసి యాందోళనఁ
గర మొప్పఁగఁ జేసినావు గాంధిమహాత్మా.

క. నీ విట నుండఁగ బోయరు
భూవరులను దిట్టితనుచుఁ బోరాటంబున్
గావించ వత్తువనుచున్
గానలు లంపిరఁట వార్త గాంధిమహాత్మా.

క. పొగయోడ నెక్కి పోవఁగ
దిగనీయక యడ్డి రచటి తెంపరులు నినున్
దెగటార్పఁ జూడ బ్రతుకుట
గగనం బయ్యెనుగదన్న గాంధిమహాత్మా.

క. వమ్మయ్యె నెల్లయత్నము [చున్
లిమ్మెయి సత్యాగ్రహంబె యిఁక గలియను
సమ్మె యొనర్పఁగఁ జేసితి
గమ్మున హైందవుల చేత గాంధిమహాత్మా.

క. కట్టువడియెఁ జనులెల్లన్
వట్టము దిట్టముగఁ దెల్లవారికి వచ్చెన్
కట్టలుకన్ బట్టిరి నిను
గట్టిడికిని మూలమంచు గాంధిమహాత్మా

క. శిక్షించిరి నిన్నును నీ
పక్షపునాయకులనెల్ల బహుసహచరులన్
లక్షింపక న్యాయంబును
గక్షఁ బ్రధానంబుఁ జేసి గాంధిమహాత్మా.

క. నీకొమరులు నీసతిని న
నేకుల నిష్ఠలను స్త్రీల నిలిచిరి చెఱలన్
పాకీసని చేయించిరి
కాకన్ నీచేతఁగూడ గాంధిమహాత్మా.

క. ఎన్నికడగండ్లఁ బెట్టిన
జన్నపుదీక్షవలెనోర్చి జయలక్ష్మిని జే
కొన్నావు శాంతరణము జ
గన్నుతమగుసరణినడిపి గాంధిమహాత్మా.

క. సేవాసంఘముఁ బెట్టి భ
యావహమగు ప్లేగు రేఁగినప్పుడు ప్రజలన్
సేవించితి నిజుకేదలఁ
గావా సమదర్శి నీవు గాంధిమహాత్మా.

క. బోయరుయుద్ధములో నాం
గ్లేయులభటులున్నచోటి కేగి చోరవమై
సాయపడవె బృందముతో
గాయపడినవారికెల్ల గాంధిమహాత్మా.

క. ఈదేశమునకు వచ్చిన
మీఁదన్ స్థితిగతులు తెలియ మెలఁగితివీహిం
దూదేశమెల్లఁ జూచితి
గాదగునాయకులనెల్ల గాంధిమహాత్మా.

క. రహినిలిపి సబర్మతితట [ని
మహి నొకసత్యాగ్రహాశ్రమము నింద్రియ
గ్రహ మాదిశిష్యుల కను
గ్రహముఁ బోధించినావు గాంధిమహాత్మా.

క. పంట మొదలంట చెడి యా
కంటికి సంకటముపడెడు కైరా ప్రజలన్
దంటతనంబునఁ బ్రోచితి
కంటకమగుపన్ను మాన్పి గాంధిమహాత్మా.

క. కూలి తగినట్లిడక యం
త్రాలయములవా రహమ్మదాబాదునఁ గూ
లీల నలఁప మాన్పితి ది
క్పాలురడలనుపవసించి గాంధిమహాత్మా.

క. ద్విజవరచాంప్రాన్ తోఁటల
యజమానులు కూలిజనుల నలయింపఁగ న
క్కజముగఁ గలహము దీరిచి
గజబిజిమాన్పించినావు గాంధిమహాత్మా.

క. జర్మని చెలరేగి వడిన్
మార్మసగెడు వేళ మిత్రమండలివహిం స
ద్ధర్మమని తోడ్పడవె స
త్కర్మఠ,కరుణామృతాత్మ గాంధిమహాత్మా.

క. రౌలట్టుచట్టమును బరి
పాలకులొనరింప వద్దు వద్దని ప్రబలాం
దోళనమును గావింపవె
కాలజ్ఞుడవై సనీవు గాంధిమహాత్మా.

క. జర్మనుల కష్టపడితిమి [లో
కూర్మిని నాంగ్లులకు జయముఁగూర్చితి మని
మాకిట్టి రౌలటుమ్యొనె
కర్మముఁ దప్పింపఁగలమె గాంధిమహాత్మా.

క. రాజప్రతినిధి నిన్నున్
దాఁ జీరికిఁగొనకపోయెఁ దగదిఁకఁ జాగిన్
యోజన సత్యాగ్రహాకో
గ్రాకిఁ దలఁపడితివయ్య గాంధిమహాత్మా.

క. భారతులకీర్తి కీయతి
ఘోరపుఁజట్టము కళంకగునుగావున స్త్రీ
పూరుషులెల్ల రసంగి
కారముఁ దెల్పవలెనని గాంధిమహాత్మా.

క. హిందువులు మునల్మానులుఁ [వా
బౌంధుగఁ బార్సీలు క్రైస్తవులు మున్నగు
రందఱికిని నుపవాసముఁ
గ్రందుగ నివాజ్ఞనిడవె గాంధిమహాత్మా

క. శోకము సూచించెడుగతి
నేకార్యమునేయఁగూడ దీకృత్యమె మా
కేకత్వం బిడునని ప్ర
జ్ఞాకళలయాజ్ఞనిడవె గాంధిమహాత్మా.

క. నీయాదేశము వ్యాపిప
నీయార్యావర్త మెల్లనొక హారదినమున్
జేయదె యత్యద్భుతముం
గా యోగిజనాగ్రగేయ గాంధిమహాత్మా.

క. సరకారులు నీదుప్రభా
భరమును వెరగంది నిన్ను బంధించిరి దు
ర్భరమగు నవ్వార్త రుషా
కరులన్ గావించె నరుల గాంధిమహాత్మా.

క. హారితాళోత్సవములలో
జరిగెనుఘర్షణలుకొన్ని జనులకు సర్కా
రరులకు నొక్కొకయెడ ము
ష్కరపుఁ బనులుసంభవించెఁ గాంధిమహాత్మా.

క. అత్యంతము మదిఁ జింతిలి
సత్యాగ్రహదీక్షనిలుప శాసించితి వా
ద్ధత్యము నెల్లనికతమున
గత్యంతరమేమిలేక గాంధిమహాత్మా.

క. నినుబంధించినకారణ
మునఁగద యీఘోరకృత్యములు పుట్టె
చును విడిచి రంతనంతట [నటం
ఘన శాంతమునిండుకొనియె గాంధిమహాత్మా.

క. ఒరిగెను గత్తరలో నలు
గురైదుగురు దెల్లవారు కుతిరేనుచు న
య్యరుఁడు నిరపరాధుల ని
ష్కరుణను వేటాడినాఁడు గాంధిమహాత్మా.

క. ఆవేట సభావిషమునఁ
గావించుటకతన బాలకాంతావృద్ధుల్
వేవురు చచ్చిరి నొచ్చిరి
కావున గతిగానలేక గాంధిమహాత్మా

క. ఆసాధువధలు జరిగిన
వాసరముననుండి యాంగ్లపాలకులెడ వి
శ్వాసము పోయెను నీయెడ
గాసిల్లెను చింతవంత గాంధిమహాత్మా.

క. పాలనవిధిలోఁ గల లో
పాలనుసవరింపుమనుచుఁ బ్రార్థించిన వా
రాలనపాలన సేయక
కాలంబునుగడపినారు గాంధిమహాత్మా.

క. నైరంకుశాధికారుల
ఘోరపువర్తనముఁ జూచి కోపించి మహో
దారుఁడవు సహాయతిర
స్కారము శాసించినావు గాంధిమహాత్మా.

క. రాటమున నూలువడుకుచు
నీటుగఁ జేమగ్గములను నేసిన బట్టల్
పాటింపఁగవలె నని యు
ద్ఘాటించితి వెల్లరకును గాంధిమహాత్మా.

క. చరకమె చక్రము, సూక్తుల [శాం
నురిమెడు "యంగిండియా" యెయురుశంఖము
తరసం బెగద యహింసయె
కరవాలం బిపుడు నీకు గాంధిమహాత్మా.

క. మరయేడ రాటమెక్కడఁ
దరమే రాటములు మరల ధాటికి నిల్వన్
సరిసరియని నినునవ్విరి
కరమరుదుగ నెల్లవారు గాంధిమహాత్మా.

క. శాసనసభలును విద్యా [గ్రస్
వాసంబులు కోర్టు కల్లు వదలుఁడు శాం
శాసించినట్ల నడువఁగను
గాసి వదలునంటిగాదె గాంధిమహాత్మా.

రాగభయము

నోరి నరసింహశాస్త్రి గారు, బి. యే. [సాహితీసమితి]

నీ యెదుట నిల్వగనె
నా యెడద దడదడను
మనసు భయ విహ్వలత మైకమెత్తెడిని.

నీ నాలుక కదల్ప
నానాల్క తడియారు
గొంతులోనే స్వరము కుంభించి పోవు.

కీలింప కేల్ కేల, కేలు వడవడ వడకు
తనువు చిరుచెమ్మటల, తానమాడెడిని.

ఇక నీవు ముద్దీయ, నకట! యట భగ్గుమను
సురసురా చర్మమట, మాడిపోవునురా.

కన్గొంట చేర్చితివి, శివ మెత్తి అరచితిని
కనుల బాట బాట నీరు, కార నేడ్చితిని.

చిరునవ్వు నవ్వితివి, గరిసారె నా పెదవి
ముఖము వెల్వెల్లనై, ముడుచుకొని పోయె.

ఈసీన నిటు నాకే, ఆదరించుట ఏల?
బాధించు టది ఏల?, భయపెట్టు టేల?

సస్యలక్ష్మి

జంధ్యాల వేంకటశివకవులు

సమయముదయము; పుష్యమాసంపుదినము
తారకానాథుఁ డపరదిక్తటమునందుఁ
గ్రమముగాఁ గాంతిహీనుఁడై గ్రాలుచుండె;
కొక్కొరోకోయటంచును గుక్కుటములు
కూయుచుండెను అటనట గొంతు లెత్తి;
కాఁపుపిల్లాండ్రు భుజములఁ గపిల లుంచి
నీటుగా నూరబావులనీటికొఱకుఁ
బోవుచును గోడెగాండ్రను ముద్దులొలుకు
పలుకులను బలుకరించుచుఁ గులుకునగవు
లలరఁ బోవుచునుండిరి యాసగొలిపి;
"హరిరోరంగాహరీ" యంచునరపు లిడుచుఁ
జిఱుతలం గేలఁబూని తంబురను నొక్క
చేత నుంచియు నున్నశిరముపైని
తామ్రపాత్రము నుంచి సాతానిభక్తుఁ
డడుగు వేయుచుఁ బాడుచు నడచుచుండె;
కుప్పనూర్పుడులం జేసి గోగణంబు
గంతు లిడుచుండె; నలగృహాంగణములకును
కూరగాయలు తట్టలఁ గోసి యెత్తి
విక్రయముచేయఁ బట్టణవీథులకును
బోవుచుండిరి కాఁపులు, పువ్వుఁబోండ్లు;
అమ్మరో! ముగ్గులను వేయుమనుచు నాఁడ
పిల్లకాయలు పూలు గొబ్బిళ్లకొఱకు
సంగ్రహించుటకయి సహచరులఁ గూడి
పరువులెత్తుచు లలితలావణ్యమైన
పాదులం జేరి వెదకుచు వచ్చుచుండి
రరుగొ; వ్యవసాయకులు సాలులందముగను
దేహమంతట దిటముగాఁ దీర్చి కప్పి
యేఁగుచుండిరి సస్యసమృద్ధిఁ జూడ;
స్వప్నసంచారశాంత్యవస్థలను వదలి
యెల్లరును నిత్యకృత్యములెల్లఁ దీర్చు
కొనుటకై చనుచునుండిరి కొలనులకును;
వెండిపన్నులసన్నాయి నొండుఁబట్టి
హృద్యముగఁ బాడు మంగళవాద్యకులను
జూచుచును బ్రకృతిచిత్రంపు చోద్యములకుఁ
దన్మయత్వముఁ జెంది చిత్తమ్ము హర్ష
వారిధితరంగముల ముంచఁబడుచునుండె;
వీక్షణప్రసార మొనరింప వీలులేని
మాదిరిన క్రమ్మినట్టి హిమమ్మునుండి
బాలభానుఁడు దన ప్రభావంబుఁ దక్కి
మెఱయుచుండెను బంగరుబరిణపగిది
ఇట్టులే కొంతదూర మేఁగ నచటఁ
బ్రకృతిపరిణామమందుఁ జిత్రము లవెన్నొ
కన్నులకుఁ బండువొనరింపఁ గర్ణపర్వ
ముగను ఆ ప్రక్కచేనిలో ముదితయొకతె
నిగనిగలు గారు నల్లనికురులు దువ్వి
కొండి చనఁ జుట్టి బంతిపూదండఁ బెట్టి
తొట్రుపడుచున్నపాదాలతోడ గోఁగు
కూరఁ గోయుచు స్వాదుగానారవమున
మనసు కరఁగించి నీతిబోధనము సేయు
పలపాటను మధురిమామృతరసమ్ము

లుట్టిపడఁ బాడుచుండె; వేఱొక్కమూల
వంగలును మిరపలును గూడఁ బండియుండ
పైరుఁ జేయఁగ రైతు కాపాడుఁ గనుఁడు!
పూఁతతోఁ గాయతోడను మురియుచుండి
ఘుమఘుమాయించుకొత్తిమెర గుప్పెఁడంత
కోయఁగా నప్పుడే మది కోరుచుండు;
పిందెచేఁ గాయచే శోభఁ జెందుసెనగ
చేలమిసమిసఁ జూడు మా చెంత, కంది
కాయలును ముదిరినందున గలగలమను;
అన్నిరకముల ప్రత్తికాయలును పండి
విచ్చియున్నవి, యజ్ఞోపవీతములకు
కొంచె మడుగుము; నూర్చినకొమ్ము పెసలు
గోతములఁ బట్టి రిచ్చుట; గొంతునెత్తి
"జొన్నచేనుచ మంచెపై నున్నకాఁపు
పిల్లఁడా! వడిసెలం బెడ్డపెట్టి బాట
సారులం జూచి పిట్టలఁ బాఱఁదోలు
మోయి" యంచును ఆ వెంపు నొక్కమాట
వినఁబడుచు నున్న; దాత్రోవ వెళ్ళువారు
చేనిలో మెల్లఁగా దూరి చిన్నిదోస
కాయలం ద్రుంపి మూటలోఁ గట్టినారు
చూచితివ; తంపటినిబెట్టి జొన్నకంకు
లల్లదే కోయుచున్నారు అచట; నొక్క
తట్టలోఁ బచ్చగడ్డిని గట్టుపైనఁ
గూరుచుండియు నానతోఁ గోయుచున్న
పడుచు యెదురుగ లేఁదూడబఱ్ఱె యొకటి
మేయుచున్నది. ఆతోఁట మిగుల మంచి
దేమనఁగ: నిమ్మలును దబ్బ లెక్కునైన
యూటఁ గలిగియు పెద్దనై యుండు; కమల
ఫలములును రుచ్యములు; ఆమ్రఫలము లిందు
పలురకంబులుగల వవే వరుస, చైత్ర
మాసమందున దినవచ్చు; మంచినారి
కేళములు నున్న; వీతోఁటమాలి చాల
బుద్ధిమంతుఁడు నుత్సాహమున మెలంగు
వాఁడు సుమ! చూడఁగోరిన భార మనక
పూలజాతులు, పోదరింద్లు, ముఖ్యమైన
వానినన్నిఁటి నెఱిఁగించువాఁడు సఖుఁడ!
తనివిదీరఁగ కన్నులితావిఁ బీల్చి
దేశమాతను బూజించునాశఁ గలిగి
జరుపుమా కాల మింకనైన భరతపుత్ర!
నవ్యసౌభాగ్యమతిమోహనమ్ములైన,
ఆనఁటి మొక్కలు లేతవై యవిగో? ప్రక్క
బాగుగాఁ బెరిగి పుష్పచే నూఁగుచున్న
జనపచేలను గనినచో సంతసమ్ము
కలుగకుండదు పూర్వపుకథలు మఱల
జ్ఞప్తికిని రాకయుండవుగాదె? అవిగో
పెద్దకుసుమలు, సన్నాలు, పిన్నకుసుమ,
రామసాగిరధాన్యముల్ రాసిఁ జేసి
గణపతిని ఉంచినారలు గాంచు; మెపుడు
సంపదల నిచ్చి ప్రాణరక్షణముఁ జేయు
సస్యలక్ష్మికి నానమస్కారశతము.

(ప్రాఁదేశనుండి)

పండిత ప్రతిజ్ఞ

దువ్వూరి రామిరెడ్డిగారు

ఉ. మొన్నటి పుష్యపంచమికి ముప్పదియేండ్లవయస్సు చెల్లె నిం
కెన్నిదినంబు లీగురుని యింట వసింతు? సమస్తశాస్త్రముల్
తిన్నగ నేర్చుకొంటి; 'మనతిమ్మనశాస్త్రికుమారుఁ డెంతలో
నున్నతి కెక్కె' నంచు నను నూరిజనుల్ వినుతింతు రెప్పుడున్.

గీ. సగము ప్రాయంబు విద్యావిచారమందె, గడచె; సంసారసౌఖ్యంబుఁ బడయ నైతి
గొప్పవారింటఁ బెండ్లాడఁ గోర్కె గలదు, గాని దారిద్ర్యదోషంబు కంటకంబు.

గీ. ఎవర నడిగినఁగాని 'మీ కెంతయాస్తి? పెండ్లికాఁడుకు [illegible] పెట్టఁగలరు?
ఇంటిమర్యాద తెలియఁగ మా హెచ్చు నెంచి, పెండ్లివేడుక నడుపంగఁ బ్రీతి గలదె?"

చ. అహ! మఱి యేమి? యేమి? మఱియా పలుగీదలు చెల్ప నోర్పుతో
వినివిని సైరించుకొని పెండ్లిపెటాకులు మానుకొంటి; నై
నను జెలికాఁడు నా మనమునం దొక కోరిక విత్తు నాఁటె తి
య్యని నుడికారపుం దడిని సంకురమెత్తఁగఁ జేసె నిట్లనన్.

చ. [illegible] లనకోఁగ విందు; నెలజవ్వని, [illegible] గ దపో[illegible]
[illegible] కనుదమ్ముల లోకము మోహపుఁబిచ్చ మోం
హనము [illegible] చుచుండును; విధికృతాననం
బున [illegible] దరింట్ల వసించు [illegible].

సీ. [illegible] కవిత'యంట, పెద్దలుం జిన్నలు, గారవింపఁ [illegible] గాంచునంట;
ఇష్టమున్నఁ, గోర్కె లీడేర్పఁ దనకుఁ దా, [illegible] సరసహృదయ వలచునంట!

మ. కులముం జూపదు, డబ్బు గోరదు, మనః[illegible] ప్రేమ[illegible]
[illegible] దాను [illegible] నైన; నెటు నిర్బంధించి కామింప భూ
వలయానీకి[illegible] గానిపసి; నీ పాండిత్యముం జూపి యా
పొలఁతిన్ లోఁగొను మన్నమాటలు మదిం బూరించెఁ బేరాసలన్.

సీ. అఖిలశాస్త్రపురాణేతిహాసములను, సంస్కృతాంధ్రకావ్యజాలసంపుటముల
[illegible] తెలుగాఁ [illegible]ట్టి సోసికొంచుఁ; దర[illegible]తిని గపతాస్వయంవరమునకును.

గీ. జనకుఁ డొసఁగిన దేవతార్చనపుఁ బెట్టె, నంచు చినిఁగిన మడిపట్టుపంచెఁ జుట్టి
చంకఁదగిలించి, వెలిబూది సంచిగూడఁ, బదిలముగ దాఁచికొని దారిఁ బట్టినాఁడు.

సీ. తలయూఁచినపుడెల్లఁ దళతళద్ద్యుతి నింపు, మకరకుండలములు మాకు లేవు;
పాండిత్యమున కవివార్యలాంఛనమైన కాశ్మీరశాలువఁ గప్ప లేదు;
లలితంపుఁగజ్జలగుండెలు ఝల్లుఝల్లన, గండపెండారంబుఁ గాలఁ దొడుగ
మునుకొని తనకన్నముందు బారేఁడు వాండ్రు, బిరుదు పేళ్లెవ్వరైనఁ బెట్ట రయ్యొ!
ఐనఁ గానిమ్ము, నా కున్నయంతవట్టు, కేమి లోపంబు లే దెవ రేమి యన్నఁ
గ చుగంటపుబ్రాయసకాఁడఁ గానె! మిగత భారంబు దైవముమీఁద నిడితి.

చ. అని తలపోయుచుం దుదకు నాకవితాలలితాంగిఁ బెండ్లి యా
డిన తి మోర విసడెక్కు సుమాళము సందడింప లోఁ
దొనికెడి భావిభోగపరితోషపు భావన లెప్పలార్చుచున్
వనమున కేఁగుచుండె మనపండితశాస్త్రి జయాభిలాషతోన్.

చ. చనిచని కొన్నినాళులు వసంతశుభోదయవేళఁ గొండదా
పున దిగఁబాఱువాఁక కిరుప్రంతలఁ బూఁబొద లందగించు చ
క్కనివనిఁ జొచ్చి దప్పి నడగాసియుఁ దీఱ జలంబుఁ గ్రోలి చ
ల్లనిపొదరింటినీడఁ బదిలంబుగఁ గూర్కె సుఖంబు చేకుఱన్.

గీ. అంతలోన నెండయారాట మొక్కింత, దొలఁగఁ బూఁతగాలి తోడ వీచె;
కొంపసెలలసడులు కోయిలపాటలు, మిళితమయ్యె నెడలు పులకరింప.

మ. చిప్పరాకుల్ దెగ మేసి పోతరమునం జెంగించుచున్ దాఁటుచున్
దప్పదవ్వేగుచుఁ, గొమ్ము పుట్టుతఱిఁ బంతాలాడి కండూతి వో
వ వడిన్ ముగ్గల డీలుచున్ హరిణశాబంబుల్ వినోదించుఁ గే
ళివిహారంబుల నిర్భయంబుగను, వల్లీచ్ఛాయ లాసించుచున్.

గీ. అట్టినవమహానారణ్యమందు నొక్క, మావికొమ్మకు నల్లిన పూవుఁదీవ
పూఁగుటుయ్యెలఁ గూర్చుండి, తునిగి రాలు, విరుల జడిగొట్ట నొకనవ్యతరుణి యూఁగు.

ఉ. ఆవలపించుతొయ్యలి కొయారము నేర్పుఁ గలాపి ప్రేమసం
భావనతోడఁ గుత్తుకను బయ్యెదమీఁదుగ మూపుఁ జేర్చి పూఁ
దాపులఁ జల్లు క్రొవ్విదతలాపిని మోమర మోపి, మెత్తగం
జే విరిపెక్కపై నిమురఁ జల్వమొగింపనుమోడ్చె హాయిగన్.

ఉ. కోయిలపాటకత్తె తన కూఁతల తప్పు దెలుంగు దిద్దికోఁ
గాయక యభ్యసించుఁ గలిపఙ్జన పాఠము; గౌరవంబె క
త్యాయతశిక్షు నైన దొసఁగంతయుఁ బోదు; సమర్థుఁడౌ గురుం
డైయును జక్కఁ జేయఁగలఁడా ప్రతిభాపరిహీనశిష్యులన్.

మ అపుడే నిద్దుర లేచి పండితుఁడు, నుయ్యాలూఁగు నా లేమ యం
దపుఁ జందంబును రూపురేఖ వెలుఁగొందం గాంచి యూహించుఁబో
లి పదాబ్జంబుల మ్రొక్కినం దొలఁగవే నిక్కంబులై పాపముల్
అపరూపం బిటువంటిమూర్తి యని వెయ్యాక్షుల్ విలోకించుచున్.

గీ. పలుకరింప నెంచి, పలికిన నేమని, జెడఁద వచ్చు నన్న బెంగతోడ
నీళ్లు నములుకొంచు నెత్తిగోఁకుచు నిల్వఁ, జూచి చూడనట్లు చూచి చెలువ.

ఉ. ఉయ్యెల డిగ్గి పయ్యెదను నోరముసుంగిడి జవ్వనంపు లాం
గియ్యది యన్న పోల్కిఁ దను లెత్తియు నర్ధనిమీలితంబుగా
నయ్యలినీలవేణి నడయందము దోఁపఁగఁ జెట్టుచాటుకుం
జయ్యనఁ బోయి తేనియలు జాల్కొనఁ బల్కెఁ దెనుంగుమాటలన్.

గీ. సిగ్గు పైకొని చెక్కిళ్లు జేగురింప, నగమునగముగఁ బల్కె నాసొగసులాఁడి
"యతిథులరు, మీకు స్వాగతం బన్న నుడులు; పను జెవిలోన విని వినఁబడనియటులు.

గీ. ముగుదమాట సూదిమొన మోపునంతయె, సందుఁ జేయ నఖకు జాఱవిడిచి
పండితుండు పల్కె వనిత! నీవెవతెవు? ఒంటికత్తె విచట నుండనేల?

చ. అన విని కాంత నేఁ గవితనయ్య! వనాంతరసీమలందు రే
యును బవ లెప్పుడుం బ్రకృతి యుత్సవముం దిలకించుచుం బికాం
గనలు మయూరముల్ సఖులుగాఁ బరిచర్యలు సల్ప నెంతొగన్
దినములఁ బుత్తు జవ్వనముఁ దీరును దివ్యము శాశ్వతంబుగన్.

మ. కలికీ! యెంతటివింత! నీవె కవితాకళ్యాణివా? బాపురే!
తెలియం జాలకయుంటి, నీకొఱకు నే దేశాలు పట్నాలు, కో
టలు పేటల్ గిరు లేళ్లు దాటుకొని మూటాముల్లెభారంబునన్
దల చెప్పట్టి బట్టగట్ట పిసునిత్తన్ వచ్చితిం గానకన్.

గీ. నిన్నుఁ గూడి ధర్మనియతులఁ బాల్గొనఁ, దలఁచి వచ్చినాఁడ, వలచినాఁడ;
నన్నుఁ ద్రోసిపుచ్చ న్యాయంబె? వైదిక, విధిహితంబుగాఁగఁ బెండ్లియాడు.

గీ. అన్న వేళకు నతిథు లభ్యాగతులును, నింటి కరుదెంచి కూర్చుండ, వంట గింటఁ
జేయ నిల్లాలు లేదని చెప్పలేక, తెగఁబడితిఁ గాంత! యాకొంటి దీర్పు మింక.

సీ. హేమంతమున నైన నేటిపాట మునింగి, మడిదోవతులు పాతమైల లుతికి,
యిలు నూడ్చు టాదిగాఁ గల ప్రాఁచిపనులెల్ల, విసుగు నేసట లేక నెళ్ళఁ గూర్చి
దేవతార్చననేవకీసంబు వెలిఁగించి, భానసంబున వంటకములఁ దీర్చి,
యిరుగుపొరుగునింట్ల కేఁగక తన బిడ్డ, కనుపెట్టుకొని, దూది వెనఁచి దవ్వ
వత్తులను జేయుటో, లేక వలయువస్త్రరంగ్లు గుట్టుచో తగుబట్ట లార్చుటయును
గాక యిల్లాలి కింకొక్క కార్యమున్నె? యీ స్త్రీస్వాతంత్ర్యవాదంబు లిఁకను చాన!

సీ. వేదవేదాంగముల్ వివిధపురాణేతిహాసముల్ నాబుద్ధి నరగిపోను
పంచకావ్యాల నేపట్టిన నేశ్లోక, మడిగిన వల్లింతు నప్పటికపుడె
ఆశ్లోకముల పాణినీయము పిండి పిప్పిఁ జేసితి నది నాయందె జీర్ణమయ్యె
వసుచరిత్రంబున వ్యాఖ్యానయుతముగ, శ్లేషభంగుల విమర్శించినాఁడ
కడకుఁ జిన్నయసూరివ్యాకరణ మెల్లఁ, గుటిల మలినంబుగాఁగ నెప్పుడును బఠించి
సిద్ధివడసితి; నమరంబుఁ జిత్తశుద్ధి, నా నుపాసించి పొందితి దోహదఫలము.

సీ. శాకుంతలములోన శతసహస్రములుగ, వ్యాకృతిదోషముల్ బయలుపఱతు
భవభూతిసాహిత్యభాండార మెల్లను, గాసుకుఁ గాకుండఁ గడిగివైతు
బాణుని శ్రీహర్షు భారవి ఘూడింప, దోలిదెబ్బకె నను నిలువఁ గలరె?
తిక్కయజ్వకుఁ దలతిక్క పూన్పెద నన్నఁ, బెరపిగా నొకనాఁడు తీఱలేదు
ఇంకఁ దక్కినవార లవేమి లెక్క, ముక్కుఁ బట్టినఁ బ్రాణంబు పోవలె పోవు
కాంత! నాకన్న నేర్పరుల్ గలరె చెపుమ? నేను ననుఁ గూర్చి పొగడుట విఖ్యాతి గాదు.

గీ. సత్కవి, ప్రబంధకర్తను, ఈశ్వరవిజయము, లాసకర్త నామది కెక్కులాగు వ్రాసెఁ
గాని, కొందఱు పాండిత్యగర్వితాపహీనతను దలఁచ, రస మని యేడ్చినారు.

చ. అని తనమూటముల్లెలు రయంబున విప్పి కెలంకె! పుస్తకముల్
గనుమ, యగణితమయ్యె నివి; గ్రంథము లెన్నియొ వ్రాయలేక యి
టను బదిలంబు చేసితిని; నాశ్రమ మెల్లను జింత చేసి నన్
గనుమ కృపాకటాక్షములఁ గామిని! నీమన సేమి చెప్పుమా!

గీ. తనకుఁ బరమశత్రుఁ డైన యీఛాందసుం, డిటుల నేఁడు దొరకె; నింక వాని
విడువరా దటంచు వెలఁది సంతోషించి, హాస్యమునకుఁ బ్రయత్న మభిలషించి.

క. ధర్మశాస్త్రమ్ములఁ దను ప్రశ్నించె, నీ మహిమలయందు నిపుణులు మీరు;
అట్టు లాట దంపతు లెట్టుల నీనాఁడు, కులటతో నేపొందు గోరినారు?

గీ. అనిన విని ఛాందసుం డట, బెదరి లేచి, వెలఁది యేమంటి? నీ వెట్లు కులట వైతి?
బహుపతిత్వము స్త్రీలకు భాగ్యమగునె? ధర్మవైరుధ్య మక్కటా! దాపరించె.

సీ. ఇందుకా నేను బలుపాటు లెల్ల సైచి, యింత దూరమ్ము వచ్చుట యెమ్మెలాడి!
బ్రహ్మచారిని, బ్రాహ్మణపండితుఁడను, కులటసాంగత్య మేరీతిఁ గోరుకొందు.

చ. అని కపటంబులేనివెత లాననసీమను దేలియాడఁగా
ముని! కులటత్వ మెట్లు లనుమేయము నీయెడ నన్నుఁ గాంతయున్
మనమున నుబ్బుహాస్యరసమాధురి కన్నులఁ జిప్పిలంగ లోఁ
గొని మొగమందు మాయవగఁ గూర్చి వచించెఁ జరిత్ర మంతయున్.

సీ. వాల్మీకి ముసలితాపసి యయ్యు ననుఁ గూడ, రమణీయకళలఁ గరంచి యేలెఁ;
గాళిదాసుఁడు బిగ్గఁ గౌఁగిట లాలించి, శృంగారభోగనిర్వృతిని గంటి;
భవభూతి పాండిత్యపటిమతో శాస్త్రస,మ్మతముగ ననుఁగూడి మాడినాఁడు;
భట్టబాణమయూరభారవిప్రముఖులు, దివ్యభూషావేష. దీర్చినారు;
నన్నపార్యుఁడు దిక్కన మున్నుగాఁగఁ, దెలుఁగుఁగవు లెల్ల నాముద్దు సలిపినారు;
ప్రాఁతవారల యనుభోగ్యపటిమ నడలఁ, గ్రొత్తగోవాళ్ల నాసించి కోపుచుందు.

చ. అన విని పండితుం డనును నందఱు ముంచిన ప్రాఁతలంజవ
య్యును బడువందనంబుఁ గనులోరలఁ జూచెడి ముద్దరాలిసొం
పును, దనుసౌష్ఠవంబు, వలపంబున, లెట్టులు గాచి యుంచితో
వనితి! శరీరరమ్యతకు బ్రహ్మ వినీతిని గూర్పఁ డేలకో?

సీ. అనుచు గ్రంథంబు లెల్లను నట్టె జపిరి, మూటముల్లెగ సవరించి పోలఁతీ! నేను
బోయి వచ్చెద, మనపొందు పొసఁగ దనినఁ, జెలియ చిఱునవ్వు నవ్వుచుఁ గొంతఁ జేరి.

ఉ. ప్రేమునీతోడ నాయురము బిట్టుగ నీకన్రఁగింటఁ జేర్పకే
యోమనుధర్మశాస్త్రరత! యూరక పోయెదె యంచుఁ దెచ్చిలో
లీమన మూని కౌఁగిలిడఁ దేరకుఁ దత్తఱమంది చూచు చే
మేమొ వచించుచుం గనుల నెత్తక చేతుల నూడఁబీకినన్.

సీ. ముద్దుమాటలు పల్క మోము చిట్లించుచు, శబ్దసంస్కారంబు చాల దనును;
అడవిపూఁదొడవులఁ దొడిగియుండుటఁ గాంచి, యీయలంకృతి లోప మెనఁగె ననును;
మురిపంబు దళుకొత్త మోవి యానఁగఁ బోవ, నెంగిలిరస మంచు నీసడించు;
బలిమిమై గిలిగింప నులికి బారెడుదాఁటి, జలిపెలినడలెల్లఁ జెల్లవనును;
పెట్టరానట్టిసిలుగులఁ బెట్టి చెలువ, యాటపట్టించి చెల్లాట మాడుచుండఁ
గాననంబున నేడనో కానరాక, మురళిరావంబు వినవచ్చె మోహనముగ.

సీ. పూలగుత్తులఁ గాంచి పునికి ముద్దాడును, పికమనోహరగీతి విన్న మెచ్చు;
సెలయేళ్ల పాటలఁ జెవియొగ్గి యాలించు, రాలుఁబువ్వుల నేరి మాల గ్రుచ్చు;

సోదరింట్లలోఁ దూఁకి సోఁదలయల్లికఁ జూచు, నడవి ఱెకలతోడ నాటలాడు;
సాంధ్యారుణాంకితజలదఖండముఁ గాంచు, వనరామణీయకమును దలంచు;
మధురరసము త.దు మనమునఁ దొలఁకాడ, లోకమెల్లఁ దేనెపాక మనును;
నిట్టిమృదులహృదయుఁ డెచ్చోటనుండియో, పిచ్చివానిపోల్కి వచ్చుచుండె.

ఉ. ఆతనిఁ జూచి కాంత, తనయంతు నెఱింగిన చెల్మికాఁడు సాం
ధ్యాతప కాంతులం బ్రకృతియందముఁ గాంచఁగ నేఁగుదెంచెఁ; దా
నాతరుణిం దొకళ్లొకరి యంసమునం జెయి వైచి ముగ్ధసం
గీతములన్ రసంబు లొలికింపఁ దలంపులు పీవరింపఁగన్.

గీ. వచ్చి రాక మున్నె వరునిఁ గౌఁగిటఁ జేర్చె, మూఁతివర్ణకముల ముత్తెసరుల
గతినిఁ బ్రమదబాష్పకణములు చిప్పిల్ల, నెడలఁ బుల్కనారు లుప్పతిల్ల.

గీ. రెండుకేలలు నేకమౌకీర్తి నిరుప్ప, రొకరొకరికౌఁగిటలలోన నుండి రప్పుడు;
వసుధఁ బ్రతిదియుఁ బ్రణయపిపాసతోడ, నొకటినొకటి నాశ్లేషించునొప్పు దోఁచె.

గీ. అనిమిషత్వమునొంది యాయద్భుతంబు, నరయుచుండెను శాస్త్రి నోరంత దెఱచి
యంతఁ గౌఁగిలి వీడి యాయబ్జనేత్ర, పిన్ననవ్వులు మోమునఁ జిన్నెలొలుక.

ఉ. చాలిఁక శాస్త్రిగారు! శ్రమ చాల వహించి మదర్థమయ్యయో!
కాలుకుఁ గాలు గొట్టుకొనఁ గాననసీమకు వచ్చి యింత కే
మేలును బొందకే తిరిగి మీపురిఁ జేరుటఁ జూడ నాకునున్
జాలి జనించె; దైవము ప్రసన్నము గా, దిఁకఁ బొందు నావుడున్.

గీ. ఈర్ష్య యొకవంకఁ బరిభవ మింకనొక్క, కడను ఉత్తమ్ముఁ జఱచుచుఁ గాల్చుచుండఁ
గటము లదరఁగఁ గనుబొమల్ నటనసేయఁ, బండితుండు పళ్లు బిగఁబట్టి ప్రతినచేసె.

శా. నేనే తిమ్మయశాస్త్రిపుత్త్రుఁడయినన్ నిత్యమ్ముఁ గాత్యాయనీ
ధ్యానారూఢహృదబ్జతన్ విధులసద్ధర్మంబులం బ్రత్యుష
స్స్నానసంబుం బొనరింతు నేనిఁ గవితా! సత్యంబుగా నీగుల్
నీనాఁకెంబు నెయార్గియుంచనడలున్ నిర్మూలముం జేసెదన్.

మ. అని కోపంబున మాటముల్లె గొని సంధ్యావందనాపేక్షచే
వనమార్గంబునుబట్టి యేటిదరికిన్ బాండిత్యవాహుండు పో
యిన, నాయిద్దఱు నెచ్చెలుల్ వనవిహారేచ్ఛన్ నదీసైకతం
బునకుం బోయిరి జంటఁ బాయక మనంబుల్ దేహముల్ వర్తిలన్.

గీ. సందెచీఁకటిలో నేదొ, చాయనుండి, వీనులం బడె నశరీరగాన మొండు;
ప్రకృతి నిదురించు నాజోలపాటలోని, తియ్యఁదేనియ లక్కఱ దీఱ నా.ని.

బేతాళ రెడ్డి*

పొణకా పిచ్చిరెడ్డిగారు బి. యే. ఆనర్సు)

నరసింహపురము పూర్వము విఖ్యాతపట్టణము. ఓరుగంటి శ్రీరుద్రమదేవి సామంతుడుగ నుండిన వీరభద్రారెడ్డి రాజధాని. ప్రస్తుతము చుట్టునున్న దేశముతో గూడ చోళుల యేలుబడిలోనున్నది ఇప్పుడు ప్రతాపరుద్రుని సాయమున స్వాతంత్ర్య సంపాదనకై వీరభద్రారెడ్డి దేశీయులబురికొల్పుచుండుట నెఱిగి చోళచక్రవర్తి తనసేనాధిపతి నొకని తగు సైన్యముతో నాదేశమున నుంచెను. తన చర్యల గమనించుటకు నియోగింపబడిన కులోత్తుంగుని సైన్యముల, వీరభద్రుడు అత్యాదరముతో గౌరవించెను. పండుగ నాటిరాత్రి కులోత్తుంగచోడుని తనయింట విందునకు పిలిచెను. అతడు భోజనానంతరము మేడలో పచారు సేయు సమయమున కథ ప్రారంభమగును.

మధ్యరాత్రివేళ మాసిపి యొఃడు
చేపట్టు గోడపై జేతుల నూని
నిలుచుండి యో[redacted]ప్రలుప్రుమ నుండె
నిర్మలాకాశము నెత్తిపై గలదు
మినుకు మినుకని మెఱసె చుక్కలును
వెన్నెలఁ జల్లెడు విధునిబింబంబు
ఉద్యానవనమున నుష్పవృక్షముల
వెన్నెలకాంతిలో వీక్షించె నతఁడు.
అప్పుడే పూచిన యందంపుబూల
తామ్రలభారము తల దాల్చనేమొ
మలయపవనంపు గోడమలకు నొక్కింత
మధురత్వమున కీడు మాంద్యమలవడియె
పనలంత కష్టించి బడలిన మేను
సౌరభసరసిలో స్నాన మొనర్చి
ఒకవింతయానంద మొందె నారాత్రి
నరసింహపురమున నగరులలోన
వృద్ధరాజన్యుండు వీరభద్రుండు
ఓరుగల్లు ప్రతాపవీరునితోడ
గలసి చోళులపైన గత్తిగట్టుటకు
పన్నాగములు చాల బన్నుచున్నట్లు
సంశయించినచోళసైన్యాధికారి
చెంగటనే కులోత్తుంగుని, వరుణు
రాణువ నిచ్చి సంరక్షణ కునిచె
తనచేత నున్న పట్టణమును చుట్టి
దేశమంతయుజూచి ఈశాంత మేమి?
అన్ని వేళలయందు నత్యాదరమున
నను జూచు వీరభద్రుని స్నేహ మేమి?
అధికారిభయమున కవకాశ మేది?
అని తలపోసెను ఆనిశీథమున.
నిటు నటు దిరుగుచు నింతటిలోన
ఊరిలో దివిటీలవారు గాన్పించె
పండుగైన నారెండు దినాలు

* ఫ్రెంచిసుండి గోర్ల మీన కనుపదింపగా యున్న ఒక కథానుకరణము.

ఊరిలోపల దీప ముంచగరాదు
ఆఱుగడియల రాత్రి కావల నెవరు
అని యుత్తరువు జేసె నాదినమతఁడు.
నిర్దిష్టస్థలముల నిల్చుండి యున్న
భటులకత్తులు గాన బడియె వెలుతురున
దివిటీలవారలధ్వని యేమి లేదు;
ఉత్సవసందర్భయుత్సాహ మేమి
గానిపించదు; ఏమికారణమొక్కొ!
ఇంత నిర్భీతితో నిట్లు వర్తింప
నిప్పుడే పోయి నే నెఱిగి వచ్చెదను
అని యౌవనోద్రేకమున మేడనుండి
క్రిందికి దూకి వేగిరమ సైనికుల
కడజేర నూహించునెడ శబ్ద మొండు
విని నిల్చె; నెవ్వరో వనిత యంచెంచె;
అటునైపు తలద్రిప్పె; అగుపించ రెవరు;
చదలు వెన్నెల జల్లుసంభ్రమము జూచె
స్తబ్దుడై ఘోరదృశ్యము నేమి గనెనో!
ఇంద్రియంబులు మోసగించె నంచెంచె.
సాగరంబున దెరచాపల గనియె
కడుభీతి జెంది, ఆకానిపించునది
అలలపై బడెడి వెన్నెలకాంతి; అట్లు
వింతగ దోచెడు నంతియే యనుచు
మనసుకు సరిపెట్టుకొన జూచె నెవరో
తను జేరఁబిలిచి నట్లనుమానమయ్యె.
అటు జూడ నొకవ్యక్తి యచ్చట నిలిచి
"అది యెవరు? తమరేనా?" అని హెచ్చరించు
కొనె; వాడు వీరభద్రుని యింటి దాక
తనతోడ జనిన భటునిగా నెఱింగి
"అప్పను. సంగతు లేమి?" యని మెల్ల నడిగె.
"వార లచ్చట కదలబారుచున్నారు.
పురుగులవలె నట దిరుగుచున్నారు.
నేగన్నదంతయు మీ కెఱిఁగింపఁ
బరుగెత్తి వచ్చితి" "సరి. తరువాత?"
ఇంతకు ముం దొక డీయింటి నుంచి
దీపముతో కొండవైపుకు జనియె
ఇటువంటివేళలో నెచ్చటికేగు
మనల ముగించెడు పని యేమొ జరుగు
నని సంశయించి నే నరిగితి వెన్క
ఐదాఱునిముసములైన గాలేదు
కనిపించె నొకపెద్దకట్టెలమోపు"
అనియె నంతటిలోన నతిభీకరముగ
గ్రామంబదంత యొక్కటిగ కిలార్చె:
ఉత్తరక్షణము కులోత్తుంగునెదుట
మెఱసె తళుక్కని; మరణించె భటుడు;
తలలోన గుండు తగిలి పడి చచ్చె.
అతని యెదుటనె, అమితచేరువనె
కిట్ట లంటుకొనియె; గణగణ మండె;
భవనంబులోపల పాటలు నిలిచె;
అంతయు నిశ్శబ్దమయ్యె; దూరమున
మూల్గులు వినవయ్యె; మ్రోగ దొడంగ
పర్జన్యగర్జనవలెనె ఫిరంగి;
చల్లనిచెమట నొసలు నిండజేరె;
చేతగత్తియు లేదు; చేయున దేమి;
తనవారు మడిసె పంచ[illegible]ప్రసేన
లేతేరనున్నవి; ఇక నేది దిక్కు?
బ్రతికిన గూడ తర్వాత దండనయె;
తన యజాగ్రత్తకుఁ దగిన ఫలంబు
అనుభవింపక తీర దవమానఫలము
అని యెంచి భూమికి నామీదనైకి
కలదూరవెంతయో కంప్తితో గొల్చె

దుముక నుద్యుక్తుడౌ సమయమునందు
తను దట్టి మెల్లగ ననసూయదేవి
"పరుగెత్తి పొమ్ము; మావారలు నిన్ను
చంపి వేసెదరు చే జిక్కినయెడల
అచ్చట నా కొంపకావలి ప్రక్క
మాయన్నగుఱ్ఱపు లాయము గలదు;
ఆలసింపకు; పొమ్ము" అని పల్కె నతడు
స్తబ్ధుడై మరల నా తన్విని జూచె;
ఆమె 'పో' యని నెట్టె; నాతడు దుమికె;
ఒకరాతినుండి యింకొక రాతిపైకి
మేకలు సైతము దూకని చోట్ల
బ్రతుకాశలేక నిర్భయముగ దూకె
అనసూయ యనుచింతనను జలతోడ
పరుగెత్తె తమ్ముడు వధియింప పెనుగో
చంప వచ్చెడి వారి శబ్దము వినియె
వారలు కాల్చుతుపాకిగుండ్లెన్నొ
చెవిప్రక్క దిర్రున జనె గుఱ్ఱ మెక్కి
అరనిముసములోనె నదృశ్యుడయ్యె!
జాముసేపటిలోన సైన్యము జేరి
తన యధికారి చెంతకు వచ్చి నిలిచె
"పిడికిట ప్రాణాల బెట్టుకవస్తి"
భయకంపితాంగుడై పలికె నతండు.
కూర్చుండి వివరించె ఘోరవృత్తమును
"అపరాధ మనగాదు అదృష్టహీన
తమె కారణం బని తలచెద" ననియె
నరిభయంకరుడగు నాయధికారి
"ఆంధ్రులోనర్చిన యానేరమునకు
నిన్ను మన్నించెద, నీచేసినట్టి
తప్పు లేదని నేను తలచిన యెడల"
"మహాచక్రవర్తి గారిని విన్న నెట్లు!

నిలబెట్టి గుండుతో నిన్ను గాల్పించు
చేయవలసినదేమొ చెప్పు తొందరగ
కర్తవ్యమును జేయగడగుడి మీరు
క్రూరకిరాతులౌ వీరలపైన
భూమికంతకు జంకు పుట్టెడురీతి
పగ నెల్ల సాధింప నగునొ యోచింపు"
డని యుగ్రుడై పల్కె నా యధికారి.
గంటసేపటిలోన కదలె సైన్యంబు
శాత్రవుల్దమవారి జంపిన తెలుగు
విని యన్నసైన్యము విపరీతరోష
కలితులై నడచిరి గ్రామములన్ని
యుద్ధసన్నద్ధమై యుండుట గాంచి
క్రమ్మరి వానిని కాలాగ్నిరీతి
భస్మము గావించి పయనముసాగ
రుద్రునిసేన సముద్రాన నిలిచె
సాయంకాలానర్పగ జనుదేరదాయె
నమ్మిన రుద్రుండు నట్టేటముంచ
నరసింహపురమును నాల్గుపక్కలను
అవలీలగా దాకె ద్రవిడసైన్యములు
పౌరులు గనుగొని భయమంది బెగడి
అధికారిక్రౌర్యము నంతకు మునుపె
యెఱిగినవారలా పురివారు గాన
పట్టణమంతయు భస్మంబు జేసి
పౌరుల గత్తికి బలి సేయు నంచు
తలపోసి తమలోన ద్రవిడసైనికుల
చంపినవారలు స్వయముగాదమ్ము
మాతమె దండించి మన్నింపు డొరల
నని విన్నపము లంప నందుల కతడు
"వీరభద్రునియింటివారి నందఱను
అప్పగించుటకు మీరొప్పుకొనిన

మీరు కోరినయట్లె మిమ్ము మన్నింతు"
ననియె నందుల కంద ఱంగీకరింప
వీరభద్రారెడ్డి వీరవంశజుల
బంధించి తనసోతభటుల గాపుంచె
పౌరుల ర్పించినవారి నిన్నూరు
గురిగాల్చి చంపించె గుండుతో నపుడె
ఉరిత్రాళ్ళ గట్టింప నెసగె నుత్సవ
గ్రామహంతకు బిల్వగా బంపె. నింత
లో నరుదెంచి కులోత్తుంగుడనియె
గద్గద స్వరముతో, "కల దొక్కమనవి
తనవారి వేయువిధముగా వధింప
వీరభద్రారెడ్డి వేడెను మిమ్ము
తలలు ఖండించుట తగునని నుడివె
గండ్రగొడ్డలితోడగిడ తేర్పు మనియె"
అందుల కధికారి యంగీకరించె
"బదాలు విప్పంగ బ్రతిమాలుకొనిరి
పాఱిపోవుంచును బాస జేసితిరి."
"నిను నమ్మి యొప్పుకొంటిని భద్ర"మనియె
"చిన్నికుమారుని మన్నించునెడల
ఆస్తినంతయు మీకు నర్పింతు"ననియె
"అట్లనా! అతని సొత్తంతయు నిపుడె
చక్రవర్తిదిగదా!......సరి. అతడడుగు
నంత కెక్కువగానె యంగీకరింతు
విన్నప మేలనో విస్పష్టమాయె
వంశంబు నిలుపుకో సాధ్యపడిరి.
వీరభద్రారెడ్డి విశ్వాసఘాతు
కత్వము, వానికి గావింపబడిన
శిక్ష తెలుంగు, దేశీయులెల్లరును
ఎల్లకాలంబును నెఱిగియుందురుగ.
కానిపుత్రులలోని [illegible]

సూనరికార్యంబు బూనినయెడల
వానికి నాస్తి సర్వస్వము నొసగి
విడిపించి పుచ్చెద: వినిపింపు పొమ్ము."
ఎట్టుల దెలుపుదు నీవార్త వీరి
కని చాల యోచించి యరిగె నెట్టులను
ఈగడిలోననే నిన్నటిదినము
సుకుమారగాత్రల సుదతులిర్వురను
ముప్వురు యువకుల, ముచ్చటతోడ
ఆనందమున దేలియాడంగగనియె
కటికహంతకు చేతిగండ్రగొడ్డలికి
బలిగాగనున్నవారలదశ గాంచి
ఇట్టుల నుండెనా మృత్యువు మీకు
అనుచింత భీతిచే వణకెనతండు
కుర్చీలపైననే కూర్చుండినట్లె
బంధితులై వీరభద్రరెడ్డియును
భార్యయు, సుతులును బాలికాద్వయము
చలియింపకుండిరి; నిలబడియుండ్రి
చేతులు గట్టున్న సేవకు లెదుట
బాధితులై యున్న పదునైదుగురును
హృదయభావంబుల వెలిదోప నీక
నొండొరు జూచుచునుండిరి. కార్య
వైఫల్యజనిత నిస్పృహ మాత్ర ముండె
గొన్ని ముఖాల; కాపున్న సైనికులు
బందీలఘనతను పాటించియేమొ
నిలుచుండియుండిరి నిశ్చేష్టముగను.
వచ్చుకులోత్తుంగు నైఖరి జూచి
ఆశతో గొన్నిముఖాలు వెలిగె.
వారలకట్లు విప్పగ నాజ్ఞయిచ్చి
అనసూయ విడిపింప జనియె శాంతముగ.
ఓననవసమునందు ;లేసన్న గొంచె.

విప్పునప్పుడె తాకె వెలదిహస్తంబు
చారుమోహనసుకుమారి హాసంబు
తుమ్మెద రెక్కల తులయగుకురులు
ముగ్ధయై నిలుచుండె ముదితను జూచి
ఆంధ్రవీరునిష్టియనసమానరూపు
ఆంధ్రదేశపు కన్నె యపరంజివన్నె
చేరెడు కన్నులు, చిక్కని రోమలు
ఆంధ్రలక్ష్మి యనంగ నామె విలసిల్లె
"సఫల మాయెనె నీవు చేసిన కార్యంబు"
ఉత్తర మొసగలే కూరక యతడు
అనసూయ నముజుల గనుచు నిల్చుండె.
వారిలో పెద్ద ముప్పదియేండ్ల వాడు
జేతాళరెడ్డి యన్బిరుదుమగండు
అందగాడని మాత్ర మనరాదుగాని
గనువంపుజూపును గాంభీర్యగరిమ
ఆంధ్రదేశపుకీర్తి కాలంబమైన
శౌర్యధైర్యములవిస్తారత దెలుపు.
రామరెడ్డి ద్వితీయరత్నము రూపు
సౌందరివలె నుండు సుకుమారి యిరువ
దేడులు వయసుండు. మూడవ వాడు
పదివర్షములవాడు బాలచంద్రుండు
గోపబాలురతోడ గోవుల మేపి
బృందావనంబునఁ బిల్లన గ్రోవి
ప్రకృతి బరవశత్వమ్ము నొందించి
ఆనందలహరిలో నాడించువాడు
గోపకు ల్గాంచిన గోవిందురూపు
గోపిక ల్గాంచిన గోపాలురూపు
ముదుసలు ల్గాంచిన ముగ్గులరూపు
నందయశోద లానందించురూపు
కనిపించు బాలచంద్రుని జూచినంత

వృద్ధభూమీశుడు వీరభద్రుండు
వెంకిపోగులవలె పొంపుకల్గలిగి
భారతాచార్యునివలె గానిపించె
అధికారి వహియించు నా బేరమునకు
వీరి లోప్పాట సంభవించునె? అయిన
నడిరెద గాకని యనసూయతోడ
మెల్లగ ననె గుండె ఝల్లుమనంగ
గడగడ వడంకనాకన్నియ యప్పుడు
ఇంతలోన నెరింగి శాంతముదాల్చి
తండ్రితో వృత్తమంతయు వచియించె
"నాయనా! మీమాట మాయన్న మీరు
కుండులాగున నాజ్ఞ యీడయ్య!" యనియు
పెనిమిటి యున్నవైపున గొంత వంగ
ననసూయ పల్కులు వినవచ్చె రాణి
తల్లిగారన మది తల్లడమంది
ఘోరవృత్తము విని కూలె నచ్చటనె
వృత్తాంతమంతయు వినియె జేతన్న
చెలరేగ బోనులో బులివలె నతడు
వీరభద్రుడు విన్నవించినయంత
సైనికభటుల నచ్చటినుండి పంపె.
ఇంతలో నరుదెంచె హంతకుడటకు
పరిచారకుల వానిపరము నొసగ
మరునిముసమునందె యురిదీసె వారి
పెద్దకుమారుని జేతన్న గాంచి
ముదుసలితండ్రి గద్గదికతో బలికె
"నాయనా జేతన్న! నామాట! వినుము
రాజ్యస్వత్వముల సంరక్షణకొఱకు
ఖండన మొనరించు భాగ్యములేదు.
గొఱ్ఱెల మేకల కోళ్ల విధాన
చావంగవలసిన జాతక మయ్యె

ప్రాజ్యసామ్రాజ్యసంపాదనయందు
ఓరుగ ల్మెప్పించె వీరజీవనత
నీవీరవంశంబు చావంగవలసె
వీరభోజ్యం బగు ఘోరరణాన
అసువుల దొరగెడు నదృష్ట మేది?
కాలము సరిగాని కతమున నిప్పుడు
కర్తవ్య మొక్కటే గనిపించు మనకు
పేరు చెందినయట్టి వీరవంశంబు
దొడ్డరాజుల గన్న రెడ్డివంశంబు
నశియింప కుండగ నగును రక్షింప
దేశము పరనృపాధీన మైపోయె
మన కేల ప్రాణంబు లని యెంచరాదు
బ్రతికితే శుభములు పడయంగవచ్చు
కాలము గమనించి కనుపెట్టియుండి
నీ తండ్రి పగదీర్ప నీవుండు తండ్రి!"
నిర్విణ్ణుడైపోయె నిలుచున్నయట్లె.
ఒనరింపజాల నంచని చెప్పె శరము.
అనసూయ, చెంతకు జని కూరుచుండి
"అన్నా! నావిన్నపమంగీకరింపు
పాపిష్ఠిహంతకు పాడుచేతులతో
బట్టి వధించుట భరియింపజాల
నాయందు దయయుంచి నగ్గడతేర్పు
నాకష్టములబాపి నన్నురక్షింపు
పగవాని కప్పగింపగ న్యాయమయ్య!
పెఱవానివనితగా వీక్షింపగలవె?"
అని తీవ్రదృష్టి చోళునివైపుబఱపి
తనదుభావంబు బేతన్నకు దెలిపె
రామరెడ్డి పలికె "రాజ్యాధిపతుల
నాంధ్రదేశంబున కందించినట్టి
వంశంబు నశియింపవలయునే యిపుడు!

"కాకతీయులు తేరి కనరానిముఖము
లస్పృశ్యహంతకు డంటగావలెనా?"
పిఱికితనము మాను బేతన్న యింక."
అనసూయలేచె చుట్టును మూగియున్న
అనుజులు సందియ్య దనయుడు గాంచె
ఎదుటనె నిలుచున్న ముదుసలితండ్రి
వినిపించె మేఘగంభీరభాషణము
"నా యాజ్ఞ పాలింపు నాయనా!" యనియె.
నిలుచుండె బేతన్న నిశ్చేష్టముగను
మోకాళ్ల వ్రాలె ముదుసలితండ్రి
అనసూయ, రామన్న యట్లనె యొనర్ప
"పాదాలపై బడె బాలచంద్రుండు
వంశాంకురంబును వాడిపోకుండ
గాపాడ జాలిన ఘనుడని యెంచి
బ్రతికియుండు మటంచు బ్రతిమాలిరతని
తండ్రి వచించె 'ఓ తనయ! బేతన్న!
శౌర్యంబు నీలోన జచ్చెనా యేమి?
ఆంధ్రదేశపుశక్తి ఆంధ్రపౌరుషము
అడుగంటెనా యేమి? కడువృద్ధ నన్ను
ఎంతసేపిట్టుల వేడిపించెదవు?
నీజీవితంబును నీకష్టములను
పాటింపనగునె యిప్పట్టున నీవు"
"వినిపింపు దేవి! నాతనయుండా వీడు"
"అంగీకరించెను" అని పల్కె రాణి
కన్నులలో దా నేమి గాంచెనోగాని
సైన్యాధికారి యాజ్ఞాపించినట్లె
ప్రముఖ్యులెల్లరు నరుదేర వారి
బారులుగా నిల్పి భటుల గాపుంచె
వారిముందుగ పదిబారలలోన
శిల యుండె పైన గొడ్డలి తళుక్కుమనియె

కోతికొమ్మ జంకరో యనుచునగనె
హా తకు కంఠె. నా కింత సేపు 'కికి'
అడుగులశబ్దము సందడు విని
అంతయు నిశ్శబ్ద మయ్యె నాయింటి
నై వేస వారలు నికటంబు నుండి
పరిపాటిగ చోటు సృనికరాలు
హారిక్రియాకేల భాషలు విన్న
గనవనంబు వెల్వడి మాదగమును
రాజకుటుంబము ప్రత్యక్షమయ్యె
వ్యసనలేశము లేదు వారిముఖాల
నిర్మలశాంత ప్రపూర్ణత నలిగె
ఒకనిమాత్రము భిన్నరీతియైనగాని
బ్రదుకంత కష్టము పడిన బేతన్న.
ముదుసలిరాజును ముదుసలిరాణి
అనసూయ కౌసల్య అనుశిష్యులును
వధ్యశిలకు చేరువనె నిల్చి రంత
అన్ననవ్వకు ముందు అనసూయ యరిగి
"అన్నయ్య! ముందుగ నన్ను వధింపు
నామొర గనుకొనిన స్త్రీ నేస్తు
వాయుజవంబున బరుగెత్తివచ్చి
రోజుచు నిల్చె కులోత్తుంగు డపట
ఘోరదృశ్యము గాంచె గొల్లలి బూది
భీకరమూర్తియై బేతాళరెడ్డి
ఆతనియెదుటనె అనసూయ దేవి
మోకాళ్ళపై నిల్చి ముఖమును వంచి
గంధ్రగొడ్డలి నెల్చుకొనబుకరంబు
గాంచి విస్మయుడై కడ కిట్లు పలికె
"అనసూయ నచ్చెంగ్లియాడు కో నీకు
ప్రాణదాన మొసర్చు మాయనికాదు"
ఉలికిపాటున లేచి యూరకనవ్వె

"అన్నయ్య! కానిమ్ము అనుమాన మేల?"
గంభీరస్వరమున గద్దించి పలికె
తల ద్రొల్లె రాజుపాదముల చేరువకు
ధ్వని విని కన్నులు మూసినరాణి వణకు
గాలించుచుండె తను గానరు వడిగె
"నాలు సరిగానున్నదా? అన్న! నాకు"
శూరుడు బేతన్న పోవరి నడిచె
"కౌసల్య! కన్నీరు గార్చుచున్నావు."
"అన్నయ్య! నిన్నూరు చావనుకోనుగునంట
మేము పోయిన నిన్ను ప్రేమింతు రెవరు?
పాపము ని ఇట్లు బ్రతికదవింక!"
వృద్ధరాజమ్మంతు వీరత్రయంబు
బిగ్గలర త్తము వీక్షించె నెదుట
నిశ్చేష్టులై ముందు నిల్చుండియున్న
ప్రేక్షకలోకంబు ప్రీతితో జూచి
స్పష్టస్వరంబుతో బలికె నీరీతి
"నన్ను నమ్మియున్న నాయకులార!
చాలదినాల్గొ ద్రజాళికి గలిగె
"సార్వభౌముల మార్చ జాలినయతడు
గ్రాసగాసిని వేడ గిక్కుఛెట్టెవడిమొ"
శంకింపగా నేడు సమయముగాదు
ప్రత్యక్షపూర్వకు డౌ పాపుడే మున్న
"మానవా! రక్షించు మనుడిరిప," మనియె
ఇంకేల నన నేల? నిష్పృహవలను
బిడ్డలవలె మిమ్ము ప్రేమించినాడ
వినివశంబున మీకు బేతన్న మిగిలె
ప్రీతితో నాతని వీక్షింపుడయ్య."
బేతాళరాయుడా! వీరాంకవీర!
జనకుడీవన గోనుమయ్య తండ్రి!
చింతించబడిలేదు ఛేదింపు శిరము

పాపరహితుడవయ్యు భయమేల యింక"
చనుదెంచుతల్లిని గనినంతలోన
"కన్నకడుపు జీల్చుగాయికసాయి
ఘాతకు నన్నేల కంటివి తల్లి!"
అని పల్కి పెద్దపెట్టున నేడ్చె నతడు.
తనపట్టి పడెడుసంతాపము గాంచి
అతనిధైర్యము ఖాలియౌట గుర్తెఱిగి
అత్యున్నతంబగు నాచోటినుండి
తల్లి క్రిందుగ బడి తనతల పగుల
ప్రాణాల బాసె నారాణి; బేలన్న
హా! హా! యటంచు దా నవనిపై వ్రాలె.

చిలుకపాటివారి వచనాలు

ఈకాంతనుండి నీవేకాంతకేగేవో - నా కింత యెఱిగించు నగి నాకు జీవి
భూకాంతపై కాంత పొంగి పొందక మున్నె - యేకాంత సుఖలింగయిందె నే నంటూ (?)
ఎందునైన పొందు యేల్నాను గనుగొంగు - బొందితో కైలాస పురమొందనయితి ౧
ఉండి యుండని ఓటికుండలోపలి నీళ్ళు - నిండబోసినరీతి నీకు నాకు
దండిగా పంకమున దగిలియుండినయట్లు - యెడ్డువిడిచిన బండిపలెనాయ బ్రతుకు (?) ౨
తైల మందిన వత్తి తగలుబడి దీపాగ్ని - తైలమంటని వత్తి దహనగతిని
తైలమే ప్రాణంబు తను వత్తి పీడినను - తైలంబు వత్తిగతి తగనాయె బ్రతుకూ ౩
ఆకు పోకయు సున్న మంతగంధన జేసి - తా కర్తయింగోయె రమ్మెందుబోయెక్
జోక పంజరములో జొచ్చివేసిన చిలుక - మాకు మీకును యింత మాత్రమేకాదా ౪
కాకి కోవెలపిల్ల గని పెంచినావెనుక - చీకాకు పడదన్ని చెలగి చెలగి
యూకులము చిలుకపాటిశుభక్తులగన్న - కాకి కోవెలపిల్ల గతిని జనవన్నా? (పక్కికిమక్కి) ౫

దివ్యదర్శనము

వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రిగారు

గురుచరణారవిందములకుం బ్రణమిల్లి తదీయసత్కృపా
భరపరిసంస్కృతంబు లగు భావములన్ వెలయించి తత్త్వవి
స్ఫురణము లోకమందుఁ బరిపూర్ణము గాఁగల దన్న వేడ్క పొం
పిరిగొనఁ జెప్పెదన్ నిజము పెంచి సమంచితమైన సత్కృతిన్. ౧.

సీ. కృష్ణవేణీతరంగిణి యంధ్రలక్ష్మి ని,త్యతరంగతాండవం బాడుచోటు
భక్తులపాలికల్పకశాఖి కనకదు,ర్గాంబిక కాస్థాన మైనచోటు
పాశుపతాస్త్రంబు భర్గునిచే విజయుండు, ఘనతపస్స్ఫూర్తిఁ గైకొనినచోటు
బహుమహామహు లద్రిగుహాలలో వసియించి, నిర్వికల్పసమాధి నెగడుచోటు
ఆంధ్రభూనాథదేశమై యలరుచోటు, నాఁడు నేఁడును సిరులఁ దనర్చుచోటు
పావనచరిత్రమును బ్రాలుఁ బ్రాలుఁ గల్గి, వెలయు ప్రజతోడఁ గలదుగా విజయవాడ. ౨

ఉ. కొండలు నాల్గుప్రక్కలను గోడ లనంగల పేట వీట మా
ర్తాండకర ప్రతాప మెడతాఁకి సెగల్ నెగయించుచుండఁగా
మండెడుగాడుపుల్ ప్రజల మాడ్చెడు నక్కట! యప్పురంబునం
దెండలకాలమందు వసియించుట దుస్సహ మెట్టివారికిన్. 3

గీ. నిండలే దిప్పటికి నేండ్లు రెండు నిట్టి, మందు వేసంగి నట దుర్గకొండ మీఁద
బడుగుబాపండు వసతేని యొడలివాఁడు, గాఢసంకల్పుఁ డొక్కఁడు కానవచ్చె. ౪

క. ఆనాఁడు శుక్రవారము, గాన పురస్త్రీలు కానికలు గొని దుర్గా
స్థానికి వచ్చిరి కృష్ణా,స్నానమ్మొనరించి యుదయసమయమ్మునకున్. ౫

గీ. చక్కఁ బ్రొద్దెక్కలేదు కృష్ణాస్రవంతిఁ, గ్రుంకులిడి పూలుఁ బండ్లును గొంచువచ్చి
రిగ్గృహస్థగృహ్లివారును దుర్గతల్లి, ప్రాతరర్చోత్సవముఁ జూచు కౌతుకమున. ౬

క. కాషాయధరులు తాపస,వేషులు పౌరాణికులును వేదాంతులు శు
శ్రూషులు నుండిరి పరిపరి,భాషలవా రచటఁ గోరి భక్తిన్ భుక్తిన్. ౭

సీ. "అమ్మ! పాలకుఁ బండ్లకిమ్మ నేఁ" డని వేఁడి, యించుకించుక గడియించువారు
అభివాదపూర్వకం బర్థింపఁబడి భిక్షు, కరసి "నారాయణా" యనెడివారు

ఒడల బూడిద తల జడలు దాల్చి బూకరించి బిట్టుగ సేకరించువారు
అడుగకే ధనభాండము మీఁది చెంత నరమోడ్పుఁ, గనులఁ జూచుచుఁ గూర్చుకొనెడివారు
నయి కనకదుర్గగుడిచెంత నప్పుడున్న, సాధకులు పెక్కు రికఁ బ్రసాద మంచుఁ
చేరగా యాత్రికులు కొనితేరఁగా గ్రహించుచుండిరి తటి వెంబడించుచుండి. ౮

మ. కల రీతిన్ బెక్కుతోయములవార్ కార్యక్రమవ్యగ్రులై
యలనాఁ డక్కడ నెక్కఁడా బహుగువాఁ డవ్యాపృతుండై మని
శ్చలుఁడై యేవెడమాయముల్ గనక యుత్సాహంబొ దుఃఖంబొ యే
తలఁపో లోని దెలుఁగరాని ముఖసందర్భంబునన్ గన్పడెన్. ౯

గీ. చండభానునికిరణముల్ కొండమీఁదఁ, దాఁకుటయు వెచ్చగాడ్పు లుద్రేకమంద
జాముప్రొద్దెక్కెనదొ లేదొ జనులు వేగ, నెచటివా రచ్చటికి నేఁగి రచటనుండి. ౧౦

గీ. పాలు నెనఁటిపండ్లు వడపప్పు చలిమిడి, చెఱకుఁదుండ్లు తియ్యఁజెఱుకుగడలు
దొరకినంత కడుపుతోందర తీరఁగా, నారగించిరెల్లవారు నచట. ౧౧

గీ. "తిండిమాట తలఁపఁ గొండ తీండ్రించె, నెవ్వారి నడుగఁ డింతవారినేని
కడుపుమంట లేదొ యడుగ నెఱుఁగఁడో, యేమికర్మమో యిదేమొ" యనుచు. ౧౨

శా. అందుం గొందఱు చేరఁగా నరిగి "యేమయ్యా! మహాగ్రీష్మ మీ
చందంబై దహియించుచున్నది జగం బాహార మో నీరమో
తిందుం ద్రావుదునంచు నెంచ విది యేతీరో గదా యాత్మహ
త్యం దీక్షం దలపోసెదేమి?" యని యత్యంతంబుఁ బ్రశ్నింపఁగన్. ౧౩

ఉ. కన్నుల లేఁతనవ్వు తొలఁకం దల కొంచెము త్రిప్పి యాతఁడున్
మన్నన మీఱ వారికి సమస్తముఁ జెప్పఁ దొడంగె "నాయనల్!
నన్నుఁ గుఱించి మీరలు కలంకఁబడం బనియేమి? నాకు నే
నన్నముకోసమై జనన మందితినా? యది నా ప్రయత్నమా? ౧౪

శా. నాయత్నంబున నాకు భూమిపయి జన్మం బబ్బఁగాలేద, యి
ట్లై యుండం బ్రదుకాస నేమిటికి నే నాయాస మందన్ వలెన్?
బోయెంబో తను, వేల చింతిలవలెన్? బుట్టింపఁ బోషింపఁగా
మాయింపంగఁ గడంగు నీశ్వరునియమ్మాహాత్మ్య మూహించరన్. ౧౫

గీ. పురుషకారమంచుఁ బూర్వకర్మమటంచుఁ, జెప్పఁ గలరు మీరు నిప్పు డేదియొ
యింపనయ్య! నాకు నీకారమును గర్మ, మాది యేది? దాని నరయుఁడయ్య! ౧౬

ఉ. కాఁదగు నందురే బురుషకారము మీ రిట నేఁడు భుక్తిసం
పాదనకై ప్రయత్నపడుపట్టున నెట్టన నెంత వేఁడినన్
లేదనె నెక్కతల్లి, మొదలింపక యే యొకతల్లి పెట్టె, నీ
మాదిరి యెన్నియెన్ని? నరమాత్రునియత్నము నిష్ఫలం బనా! ౧౭

ఉ. కర్మము కర్మ మం చొకటి కల్పనచేసెద రేమికర్మ మీ
కర్మము? దీనికిం బ్రథమకారణ మే? దది యొక్కటే గదా
మీర్మఱి మీరు మీరు, నిటు మేస్పడుచుండఁగ వారు వారు వా
ర్వేర్మి సుఖింపనేల? పలుభేదము లెట్లుదయించెఁ జెప్పుఁడా. ౧౮

ఉ. పండ్రెండేం డ్లిటువంటిసంశయములే బాధింపఁగా నెన్నియే
మంత్రాటంబులు గాంచితిన్ దొరకె నమ్మందగ్గసన్మార్గ మో
తంత్రుల్! సర్వము నీశ్వరేచ్ఛ నడపున్ దత్కృత్యముల్ గూఢముల్
కంత్రుం గానరు మానవుల్ తమ కహంకారంబు పైఁ గప్పటన్. ౧౯

ఉ. ఇట్లయియుండఁ దిండికయి యేనని యేమని జీవితేచ్ఛచేఁ
బాట్లఁ బడన్వలెన్ ననుఁ బ్రపంచమునన్ సృజియించె నీశ్వరుం
డిట్లును మీఁదికృత్య మతఁడే యెఱుఁగున్ జరుగున్ దదిచ్ఛయి
ప్పట్ల ననున్ క్షమింపుఁ డిట ప్రాణము పోయిన నేమి పోయెడిన్. ౨౦

మ. కరుణామూర్తి జగత్కుటుంబి యతఁ డిక్కట్లన్ ననున్ ముంచు నన్
వెఱ నా కింతయు లేదు తన్మయత నే వేళన్ బ్రవర్తిల్లుదున్
మరణం బిప్పుడు తప్పదే నదియు సంప్రాప్తించు లేకున్నచో
దొరకున్ నాపరితోషహేతు విట, మీ ర్దుఃఖింపఁగా నేటికిన్." ౨౧

వ. అనుటయు నంత. ౨౨

ఉ. "శాస్త్రవిరుద్ధ మీపలుకుచంద" మటంచును నవ్వి రందులో
శాస్త్రులు గొంద; ఱింక మొగచాటుఱు "యుక్తికి దూర మీవచో
విస్తృతి" యంచుఁ గొందఱు వివేకులు పల్కిరి; నిర్వికల్పుఁ డై
నిస్త్రపుఁ డై యతండు తననిశ్చయమే పలికెం బదింబదిన్. ౨౩

శా. నిప్పాల్ గుప్పుచునుండెఁ జండకరుఁ డన్నేఁ దిన్ననారయ్య నా
తిప్పం గల్గినసాధకుల్ మఱియు నేఁడేఁ దిండి కల్లాడి, రే
పప్పో బెల్లమొ కొంత సంతసపడన్ భక్షించి నీర్ త్రావి "మా
యప్పా! నీ వెటు లుండఁగల్గితి" వటం చగ్గించి రాయెక్కటిన్. ౨౪

గీ. చండదీధితి నడుమింట మండుచుండె, నీచెవిని గాడ్పు లాచెవి వీచుచుండె
మంగలములోనిప్రేలాలమాడ్కిఁ బ్రజలు, వేఁగుచుండిరి యానాఁడు విజయవాడ. ౨౫

ఉ. భానుఁడు పశ్చిమాశ దిగఁబాఱుటయున్ మలుసీడ దీర్ఘమై
కానఁగవచ్చె గాడ్పు లడఁగం దొడఁగెన్ బసిపాట్లచోట్లకున్
బానిస లేఁగఁ జొచ్చె రటువంటితఱిన్ గిరి నెక్కుచుంటిఁ జం
ద్రానన యోర్తు చేత బరువై కల దామెకు నొక్కఁగంపయున్. ౨౬

సీ. అరనర వెంప్రుక లల్లాడుచుండఁగా, రిత్తచేతను జక్క నెత్తుకొనుచు
అడుగులు నులివారి వడఁకాడుచుండఁగా, నాఁగి యించుక శ్రమం బార్చుకొనుచు
గంప చాఁకిట సంకటంపెట్టుచుండఁగా, మార్చి రెండవప్రక్కఁ జేర్చుకొనుచు
చెమ్మట మోముపైఁ జిందాడుచుండఁగా, నద్దానిఁ జెఱఁగుచే నద్దుకొనుచు
మెట్లపై నక్కడక్కడఁ జెట్లనీడ, బిచ్చగాం డ్రాఁకగొల్పఁగా నొచ్చుకొనుచుఁ
గొండపయి నెక్కి వేవేగ కొలనిలోనఁ గాలుఁ జే కడ్గికొని వంగి యాలతాంగి. ౨౭

చ. అసురుసురంచు వచ్చినప్రయాసముఁ దీర్చికొనంగలేదు, దు
ర్గసముఖ మేఁగలేదు, పొడగాంచెను దా నలబక్షుబాపనిన్
విసవిసఁ జేరఁగా నరిగి ప్రేఁకపుగంపను దింపి పేర్మిపెం
పెసఁగ నమస్కరించి యిడియెన్ దన తెచ్చినయప్పదార్థముల్. ౨౮

సీ. ఆరఁబండిన జహంగీరుమామిడిపండ, నాసపండును, లంకదోసపండు,
నారింజపండు, పనసతొనల, లుడికిన చిలుగడపుందుంప, చెఱకుఁదుంట్లు,
చక్కెరకేళీలు, చక్కెర, తఱివెన్న, గోదుమపిండి, కృష్ణోదకంబు,
సత్తుగిన్నెఁడుతియ్యఁజల్ల, చెంబెఁడు తవిదంబలి, పండ్లు కోయంగఁ గత్తి
బెడియకుండ నొత్తుపడకుండఁ జెడకుండ, నడుమ నెవరికంటఁ బడకయుండఁ
గూర్చి మూసి మోసికొని తెచ్చి దింపిన, గంపఁ జూపె "నారగింపు" మనియె. ౨౯

సీ. పసపునిగ్గులు నిండుపండువంటి మొగమ్ము, కుదురైన నుదురుకుంకుమపుబొట్టు
కారుణ్యమయమైన కన్నుదోయి ప్రశాంత, లక్షణమ్ములు గల్గువీక్షణములు
పరమపాతివ్రత్యనిరతిఁ జూపెడుచూపు, మహనీయతను దెల్పు మాటపొల్పు
అధ్యాత్మవిద్యారహస్యజ్ఞమగు ప్రజ్ఞ, యూర్జితంబగు దాతృతార్జవంబు
ఇంచుమించుగ నలువదియేండ్లవయసు, గలిగి యవతారమెత్తిన కనకదుర్గ
భంగిఁ బ్రత్యక్షమైన పుణ్యాంగనఁ గని, చకితులై రెల్లరు, నతండు సంభ్రమించె. ౩౦

వ. మఱియు నాయమ యిట్లనియె. ౩౧

ఉ. "నాయన! వేఱుసేయక కొనందగు నీయవి; గ్రీష్మతాప మీ
చాయల హెచ్చు; చల్లనిప్రసాద మొకింత భుజింపకున్న నో
గాయము నిల్వ; దేమిటికిఁ గష్టము లందెద? వీశ్వరేచ్ఛ దు
ర్జేయము తండ్రి! నీమెదురఁ జెప్పఁగఁ జాల ననుగ్రహింపుమా. ౩౨

మ. ఎఱుఁగన్నేరర కాని యీశ్వరుఁడు తా నేమేమి కావించు న
న్నెఱుఁ గెల్లన్ మునుమున్న సూచనలచేఁ దెల్పించు విజ్ఞాత్మకుల్
గుఱుతింపందగుఁ న; త్లెఱుంగుదును నైకోవన్న! నాయన్న! యీ
చిఱుదిండ్లన్ నెలనాళ్లదాఁక నటుపైఁ జేకూరు నీకామ్యముల్." 33

వ. అనుటయు. ౩౪

శా. కంపింపం దనువెల్ల, నిల్వఁబడి చక్కన్ మ్రొక్కి "మాయమ్మ! యీ
కింపాకుం గరుణింపవచ్చితివటె గ్రీష్మంబునం దిట్లు, మ
న్నింపన్ వేఁడెద, నేమనం దెలియకుంటిం, గొంటి, నీభోజ్యముల్
గం పెండుం భుజియింతు" నంచుఁ బలికెన్ గౌతూహలం బొప్పఁగన్. ౩౫

వ. అంత నయ్యమయు. ౩౬

ఉ. గోదుమపిండి వెన్న కలఁగూరిచి చక్కెర చేర్చి పెట్టె, నా
పైఁ దునుకల్ ఘటించి యిడెఁ బండ్లను దుండ్లు, నొసంగెఁ జగ్గడం,
బాదట మజ్జిగం గలిపి యంబలి యిచ్చెను, జల్లనైనకృ
ష్ణోదక మంతఁ ద్రావనిడె, నూఁడెడు ప్రాణము కూడఁ బాఱఁగన్. ౩౭

గీ. ఎప్పుడు భుజించెనో యాతఁ డింతకుమును, కడుపు వెన్నంటు నోరఁ దడఁబడుచునుండెఁ
దృప్తిగా నప్పు డాయమ్మ తిండిపెట్టె, మక్కళించెను గడుపు, నోర్వ్యాక్కఱించె. ౩౮

గీ. ఎక్కువున్న పండ్లముక్కల నచటికి, వచ్చియున్నవారి కిచ్చె నామె
వారు దాసి నమ్మవారి ప్రసాద మం, చందుకొనిరి కనుల నద్దుకొనిరి. ౩౯

గీ. పుణ్యకాంతను దేవతాబుద్ధిఁ దలఁచి, యచ్చటివిశేషముల కాత్మ నచ్చుగుడిచి
బడుగుబాపనిఁ దలపోసి నుడుగు లుడిగి, తెల్లమొగమైరి యచటివా రెల్లవారు. ౪౦

క. "నాతండ్రి; యనుదినము నే, నీతెఱఁగున దెచ్చియిత్తు నదియేని శరీ
రాతంక ముడిపికొనుమీ, మాతృనిదేశంబు దీని మార్పకుమీ. ౪౧

శా. సందేహింపకుమన్న! నీకొఱకునై సాపాటిదే పాటి? మా
కుం దైన మ్మొకయింత భుక్తి కొసఁగన్, గొంపోదుమే సంపదల్?

తినఁ బెట్టుదు; మూటకట్టుఫల మేదీ యింతకంటెన్; మహా
నందం బైనది తండ్రి! నీవ్ గనుఁగొనన్ నామాట పాటింపుమా." ౪౨

శా. నా, నాతండు నమస్కరించి "జననీ! నాభావిసౌభాగ్యసం
ధానం బిప్డె భవత్కృపాకలనచేతం జేతఁ జేకూరిన
ట్లానందం బిడెనమ్మ! నమ్మఁదగు నీయాశ్చర్యచర్యన్ సమా
ధానం బందె మనమ్ము నమ్ముము భవద్వార్తం బ్రవర్తించెదన్. ౪౩

ఉ. ఎండలు మండుచున్నవిగదే! సెగదేరెడు కాలుబండలన్
గొండల నెక్కి యన్వహము కూడదు నీవరుదేరు టమ్మరో!
తిండికి సంజవేళ కరుదెంతును దప్పక, చెప్పుమమ్మ! మీ
యుండెడు వీథిపేరు గృహ ముండెడుతీరును వచ్చిచేరెదన్." ౪౪

వ. అనుటయు నంత. ౪౫

క. "కొండ దిగి తూర్పువీథిని, గొండొక చన నొక్కసందు కూడును దానన్
రెండవయిలు మండువతో, నుండునదే" యంచు నామె యొప్పం జెప్పెన్ ౪౬

గీ. అంతకంటె నధిక మామె వచింపలే, దతఁడు నంతకంటె నాడలేదు
వారికనులఁ గని రెదోరహస్యముఁ జెప్ప, కొన్నచంద మచట నున్నవారు. ౪౭

క. దుర్గాప్రసాదవతియని, పేర్గల దాయమ్మ కాడ బెజవాడపురిన్
మార్గస్థులు భక్తులు నయి, దుర్గను భజియింత్రు ప్రత్యహము వారింటన్. ౪౮

సీ. అరుణోదయమునఁ గాల్యక్రియల్ ముగియించుఁ, గృష్ణవేణ్ణాజలక్రీడ నెఱపు
తజ్జీతోడ నుదయసంధ్యాప్రార్థన మొనర్చు, నిర్వికల్పధ్యాననిరతి నెఱపు
జాముప్రొద్దెక్క దుర్గామంటపముఁ జేరు, నాసాయ మచ్చో నుపాస్తి నెఱపు
ఆహార మొసఁగు నయ్యమయింటి కరుదెంచు, సంభాషణమును భోజనము నెఱపు
రాత్రి పదిగడియలకుఁ బర్వతము నెక్కు, మెలఁకువున్నంతదాఁక నేమే జపించు
నెంచు దినములు నెల దాఁటు నుప్పుడంచు, బ్రహ్మనిష్ఠాగరిష్ఠుఁ డాబ్రాహ్మణుండు. ౪౯

ఉ. వచ్చిన నేమి చత్తును విచారము లేదని తొల్త హెచ్చుగా
గచ్చులు గొట్టినట్టిబుసగం డటా! సాధ్వి యొకర్తు భోజ్యముల్
తెచ్చి యిడన్ భుజించె, బలుతెంచు భుజించుట కామె యింటికే
నిచ్చలుఁ దా నటం జవగణించుట తప్పిది యాలకింపుఁడా! ౫౦

(సశేషము)

దివ్యదర్శనము

వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రి గారు

(గత సంచిక శేషము)

ఎవ్వఁడో యాతఁ; డప్పటికి నేటికి వచ్చెను; రెల్లనన్నవాఁ
డవ్వనితాలలామ మిడినట్టివి యట్టె భుజించునట్టొ; యా
యవ్వయు నెవ్వగం దలఁప కాతని కోయిర మేల తెచ్చెనో;
యెవ్వరు గుర్తెఱుంగ రది యెంతయు వింత యొకింత చెప్పెదన్. ౫౧

ఉ. బాల్యమునుండియుం గడుఁ బ్రపన్నుఁడు నీశ్వరతత్త్వభావనా
కౌల్యమునం జెలంగు నకలంకుఁడు నాతఁడు సచ్చిదర్థసా
కల్యము దెల్పి యవ్యయసుఖం బొడఁగూర్చు గురుం గుఱించి చా
పల్యమునన్ జరించె నట భారతవర్షము పెక్కువర్షముల్. ౫౨

సీ. అద్వైతమతము సాక్షాద్విరుద్ధముదీని , కిది విశిష్టాద్వైతు లిష్టపడరు,
ద్వైతు లిట్లు వచింతు, రీతీరు బాదరాయణసూత్రఫక్కికి నన్వయింప,
దుపనిషదర్థ మిట్లు పరిస్ఫురించు, వి,ద్యారణ్యు లిట్లు భాష్యము రచించి,
రందు మాగురు లర్థ మిట్లు కల్పించిరి, పలువురు దీనఁ దప్పులు గడించి,
రంచుఁ బెదపెద్దపండితుల్ స్వానుభవము, లేనిచదువులు వినుపింపఁ బూని రెండు
నెందుఁ గాంచిన నతనికి సందియంబు, డిందుపడ దయ్యె, హెచ్చయ్యెఁ గొందలంబు. ౫౩

క. పలుమతములుఁ బలుదగవులుఁ, బలుసిద్ధాంతములుఁ బూర్వపక్షము లింకం
బలుసందేహమ్ములు గల, పలువురఁ గని యతఁడు మిగులఁ బరితాపించెన్. ౫౪

సీ. కటకటా! జగమెల్లఁ గటికిచీకటిలోనఁ, జీకాకుపడుట కేమో కతంబు?
పట్టు చిక్కకపోవు నట్టిదో యిద్దాని, యాదికారణ మెట్టి దానుకాని?
ఇదమిత్థ మని నిశ్చయింపఁగా సత్యప్ర,కాశ మించుకయేని కానరాదె?
ఈశ్వరుం డొక్కరుం డెసఁగుచున్నాఁ డందు, రది యేమి యనృతమా! హా! మఱేమి?
పుట్టుపూర్వ మేమొ? గిట్టినపర మేమొ? నడిమి మూఁడునాళ్ల నటన మేమొ?
దేశకాలములస్థితిగతులు నేమొ? నే, నేమొ? యింక సర్వమేమొ? యేమొ? ౫౫

శా. ఎన్నం గానఁగలేని కన్నులివి యీ విశ్వప్రపంచార్థముం
డెన్నం గానఁగనేర్చునే కటకటా! దేవాధిదేవుం డొకం

డున్నాఁ డన్నిటి కాదిమూల మతఁ డేదో కార్య మూహించి యీ
యన్నింటిన్ సృజియించె నందు రది యట్లైయుండు నెట్లో గదా! ౫౬

ఉ. ఈశ్వరుఁ డొక్కరుండు కలఁడే యని యొప్పినయప్పు డాతఁడున్
నశ్వరుఁ డౌనె యజ్ఞుఁ డగు నానలెఁ, గాక యనంతశక్తియున్
శాశ్వతుఁడేని, తత్కృతియు శాశ్వతమై విలసిల్ల కేటికిన్
విశ్వము నశ్వరంబయి యవిజ్ఞతకున్ నెత లందఁగావలెన్? ౫౭

చ. తలఁపఁ దలంపగా మది వితాకు జనించు జగమ్ము లీగతిన్
గలుగుట కేమికారణమొ? కల్గుఫల మ్మదియేమొ? దీనికిం
దొలుతటియున్కి యెట్టిదియొ? తుట్టతుదం గనునో? యనేక రీ
తులు తులకింప హేతువు నెదో? యెది యెట్టిదో? యేమికర్మమో? ౫౮

క. బ్రదికినచో లభియించెడి, ముద మేమో? చచ్చినంతఁ బోయెడి దేమో?
తుద యేమో? మొద లేమో? యెదియేమో తెలియలేక యేఁకరుటయ్యెన్. ౫౯

క. మోహ మిది సోలఁగకుండిన,చో హానికి వెఱవ నేల? సుఖపడ నేలా?
దేహాభిమాన మేలా? ఆహారం బేల? ఏ ప్రయత్నం బేలా? ౬౦

వ. అని యప్పటికిఁ గొన్నినాళ్లనుండి కఠోరనియమమ్మునఁ దదేకతానుఁడై తపించుచున్నవాఁ డతఁడు పలుదడవలు స్వప్నములం "దిట్టిబెట్టిదపుఁ బట్టుదల విడువుము. నాతిచిరకాలమ్మున నీసంశయమ్ములు సమయఁగలవు. లోకకళ్యాణము చేకురగల" దని స్ఫటికసచ్ఛాయ స్వచ్ఛవిగ్రహుఁ డొక్కమహనీయమూర్తి నిబోధించుచుండ నయ్యది నిరంతరస్వచింతన సంస్కారజనితస్వప్నసామాన్యలక్షణము కాఁదలంచి యవగణించుచుండె. మఱియు నాయా స్వప్నములందు సందృష్టములగుచుండు విషయములు కొన్ని పిదప జాగ్రద్దశఁ బ్రత్యక్షము లగుచుండుటయుఁ జూచుచుండెఁగాని యపరిస్ఫుటము లగునట్టియనుభవముల నతఁడు సరకుగొనకుండె. ఇట్లుండ నక్కాలంబునఁ జేరునాఁటికి మూఁడునాళ్లకుముం దొకవివిక్తస్థలంబున నిరాహారుఁడై కనులు మూసికొని తదేకచింతతో ధ్యానించుచున్నెడ. ౬౧

సీ. శీర్షంబు తగ బిగించినయట్లు గనుపట్టె, ఫాలభాగమునందు బరువు దోఁచె;
భ్రూమధ్యమున నెదో మోపెట్టినట్టయ్యె, నెదురఁ గన్పడె వెల్గు చెదరిచెదరి;
సుళ్లువాఱుచుఁ జతుష్కోణ మ్మగుచు మెర్గుఁ, దీవ లిట్టటుఁ గొంత దిరుగఁజొచ్చె;
నిశ్చలంబయి యంత నిల్చెఁ దెల్లనిపట్టు, తెర గట్టినట్టు జ్యోతిస్స్థలంబు;
అందు బంగారురాపాడిఁ బొందుపఱిచి, నట్టిదివ్యాక్షరములు గన్పట్టె బంతి
గట్టి విస్పష్టముగఁ జక్కఁగాఁ దళత్త,ళద్యుతులు గన్నులకు సురాళమ్ముగొలుప. ౬౨

వ. "స్వప్నసాక్షాత్కారమును సంశయించితివి. పరిమితశక్తియగు నీకన్ను మమ్ముఁ గనఁ జాలదు. నీవలె నెందఱో కావలె ననువారున్నారు. లోకకళ్యాణము చేకురనున్నది. శరీర హింస చాలింపుము. విజయవాడకు వెడలుము. కనకదుర్గగుడికడ క్షేత్రము చెల్లించుము. ఒక్క పుణ్యాంగన నీ కక్కడ భోజనమిడును. భుజింపుము. మాయంశ మగు కనకదుర్గ నీకుఁ బ్రత్యక్షమై కాఁగలది తెలుపును. శుక్రవారము నిశాముఖమునఁ జూడఁగలవు. ఇదే బెజవాడ; కొండ; దుర్గగుడి; ఆహారమిడునామె; సందర్శింపుము." అని యీవిధమున నా యక్షరము లుండెను. బెజవాడనగరము, పర్వతము, దుర్గాలయము, చక్కఁగాఁ గానవచ్చెను. భోజన మొసఁగు పుణ్యాంగన పండ్లగంపతోఁ బరిస్ఫురించెను. దీని కావల దివ్యద్యుతితో "ఆదిమూర్తి" యని చేవ్రాలుండెను. కొన్నినిమిషము లివి యెల్ల నాతఁడు తేఱిపాఱఁ దిలకించెను. అంత నాతనికిఁ దలతిరిగెను. మేను గగురుదాల్చెను. కను లున్మీలితము లయ్యెను. చూడఁగాఁ జేరువ నొకపాఱుఁడు పారమార్థిక కార్యతత్పరుఁడై ప్రార్థించుచుండెను. "ఆర్యా! నిరాహారవ్రతమున నీబోఁటిమహనీయుఁ డిక్కడ నవయుట పాడిగాదు. విజయవాడకొండపయిఁ బలువురు తపస్వులు ప్రతివసియింతురు. తొల్లి యర్జునుండు తప మాచరించి యక్కడ శివునిచేఁ బాశుపతాస్త్రంబుఁ బడసె నని ప్రఖ్యాతి కలదు. తపస్సిద్ధిప్రద మాస్థలమని వినికి. కనకదుర్గ ప్రత్యక్షదేవత. ఇచ్చగింతురేని నేనును వచ్చి మి మ్మక్కడ విడుతును. విచ్చేయుఁడు." అంత వింతంబడి విస్మితుఁడై యాతఁ డాతనితోఁ బయల్వెడలి యక్కొండకు వచ్చి చేరెను. ఆనాఁ డక్కడ కనులకుఁ గానవచ్చినట్లె బెజవాడకొండ, దుర్గాలయము, పుణ్యాంగన యీనాఁ డిక్కడఁ గానవచ్చుట కాతఁ డచ్చెరువందెను. దైవలిఖిత మది తప్పక జరుగునని తృప్తిచెందెను. అడ్డు పలుకఁ జాలఁడయ్యెను. ఆహార మారగించెను. ఇంక నాపుణ్యాంగన భోజనపదార్థములను గొనితేరఁ గల్గుటకూడ నెట్లో యెఱుఁగఁదగును. ఆమె పరమభక్తురాలు. విజయవాడకు విచ్చేయుమహనీయుల నామె వెదకి గుర్తించి తఱచుగా నాతిథ్యసత్కారములు నెఱపుచుండును. స్వప్నమునందు సాక్షాత్కరించి యామెకుఁ గనకదుర్గ కర్తవ్య ముపదేశించుచుండును. "శ్రీపాకమహనీయుఁడు నాకొండపై నిరాహారుఁడై వచ్చి నిలువనున్నాఁడు. ఈ క్షేత్రాంతమున కాయనయిష్టసిద్ధి యగును. ఆయన కందాఁక నాహార మర్పించుచుండుము." అని యామె స్వప్నమున దుర్గాదేవిచే నిబోధితయై నాఁ డట్లాహారముఁ గొని వచ్చెను. ఇదియ పూర్వవృత్తాంతము. ౬౩

శా. చేరెం దొల్లిటి శుక్రవార మతఁ డాక్షేత్రంబు క్షేత్రంబునన్
పై రానుండిన మూఁడువారములలోఁ బ్రత్యక్షమౌ నెప్పుడో

యేరీతిం గనుఁగొందునో యపుడు నా కేమేమి విజ్ఞానముం
గూరంజేయునొ దుర్గతల్లి యనుచుం గొండంత యుప్పొంగుచున్. ౬౪

క. లెక్కించుచుండ నాతని, కక్కాంక్షన్ జనియె నిర్వదై దుదినము లిం
కొక్కటియె శుక్రవారం, బెక్కువ యూహించునది యదే చనుదెంచెన్. ౬౫

గీ. తప్పకుండ నాఁడు దర్శనమిచ్చు దు,ర్గాంబ తన కటంచు నమ్మె నతఁడు
వేచె వేచెఁ గన్నువేఁదుఱు గొని యర,వాయిలేక కొంత రేయిదాఁక. ౬౬

క. "చీకటితప్ప మఱేమియు, నాకంటికిఁ దోఁప దిచట నాతల్లియు నా
రాక కెదురెదురె చూచుచు, నాకంటికి నవయుచుండు" నని యట వెతలెన్. ౬౭

సీ. నాఁడు స్వర్ణాక్షరములు గన్నాఁడు బ్రహ్మ,పదము చెందినయంతగా ముదము చెందె;
నేఁడు తనయాస వీడుకొన్నాఁడు నరక,లోక మందినయంతగా శోక మందె. ౬౮

ఉ. ఓవిశ్వేశ్వర! యోపరాత్పరతరా! యోసర్వనిర్వాహకా!
దేవా! నాపరిదేవితంబులకు నేదీ తగ్గప్రత్యుత్తరం?
బూవిఖ్యాతిఁ; వాన గొల్పితివి, యేమోయేమొ యత్యద్భుత
శ్రీవిస్ఫూర్తులు తోఁపఁ జేసితివి తత్సిద్ధిన్ విడంబింతువా? ౬౯

శా. నాచిత్తంబు పరీక్షచేసకొనుచున్నాఁడన్ యథార్థంబుగాఁ
బోఁచంత్తైనను దుష్ప్రవర్తనము దుర్బోధం బెఱుంగన్, బవి
త్రాచారంబున బ్రహ్మతత్త్వపరమార్థానందముం గూర్చి యా
లోచింతుం బలవింతుఁ జింతిలుదు నేలో నన్ను వంచించుటల్. ౭౦

ఉ. "క్షిప్రత లోకశోక మపఁగింతును మిమ్ము సముద్ధరింతు" నం
చప్రతిమద్యుతిస్ఫురణ నక్షరరూపమునన్ ననున్ బ్రబో
ధప్రతిపన్నుఁ జేసి పరితాపము వాపి యిదేమి? మోసపుం
గొప్రము వెట్టి త్రిప్పు తలకుం గడకుం జగదేకనాయకా! ౭౧

శా. నాసంకల్పము లేను గన్గొనినవింతల్ సుంతయేన్ దోషమా
యాసంసర్గము లేనివేయగుట తథ్యం బంటకున్ మన్మనో
వ్యాసంగంబును బుణ్యసాధ్వి మఱి యయ్యోచోటులున్ సాక్షు లిం
దేసందేహము కల్గఁజేసితివి యిం కేమందు నోయీశ్వరా! ౭౨

శా. దుస్సంకల్పముచేత నీ కనృత మేదో చూపఁగాఁబోలు, ర
క్షుస్సో యింక మఱేదొ యంచు నెవరేన్ సందేహమందన్ మనం

బుస్సూరంచుఁ దపించెదున్ గటకటా! యెండేమి బెండైనదే
నిస్సామాన్యమహానుభావుఁ డగు నీనిర్వాహ మోయీశ్వరా! ౨౩

శా. "నీ వేమో తలపోయుచుంటి వదియే నీకన్నులం దోఁచె; భ్రాం
త్యావిష్టుండవు గుత్రైయుంగ" వనుపల్కుం గీకరింపందగున్
నావైక్లబ్యముచేతఁ గల్గినదటే నాతండ్రి! యానాఁడు ధ్యా
నావిర్భూతము దివ్యదర్శనము! మిథ్యార్థంబుల ట్లుండునే? ౨౪

శా. ఆశ్చర్యంబుగఁ దోఁచె విద్యుతులు చెల్లాడెన్ విచిత్రంబుగా,
నైశ్చల్య మ్మొదవెన్ ద్యుతిస్సలిలి, స్వర్ణచ్ఛాయముల్ దాన న
త్యాశ్చర్యంబుగ నక్షరంబులును నవ్యోస్థానముల్ కన్పడెన్,
పశ్చాద్దృష్టము లిందుకున్ సరిపడెన్, భ్రాంతత్వ మిం దేదియో? ౨౫

చ. కలఁడు కలండు సృష్టికిని గర్త మహాద్భుతశక్తిమంతుఁడున్
దలఁపున నింతదాఁకఁ బరితాపముఁ బొందుచునుంటి నయ్యయో!
కలఁడు కలం డనంబడెడుకర్త యొకండు కలండొ లేఁడొ? హా!
తలఁచిన హృత్పుటంబు శతధా పగులున్ దుద కెంతమోసమో! ౨౬

క. అంచం బలవించుచు జను, వెంచె నతం డంతఁ గొంపదిగ యానాఁడే
సంచనఁ బడి మది నెదియుం, గాంచండవ్యోక భుజించుకాలము దాఁటెన్. ౨౭

గీ. శుక్రవారంబగుటనేమొ శుభ్రవస్త్ర, భూషణమ్ములు దాల్చి యప్పుణ్యకాంత
భక్ష్యభోజ్యంబు లాయత్తపఱచి యెదురు, చూచుచుండె నాతం డట వొచ్చుటయును. ౨౮

చ. "కడపటిశుక్రవార మన్నఁ గావునఁ దప్పక దేవి దర్శనం
బిడియెడు నేఁ డటంచు మది నెంతయు సంతస మంది యప్పముల్
వడలును పాయసం బెదియు నండితి నయ్యవి చల్లనారెడున్
గడుఁ దడవయ్యె వేగ మడికట్టుకొనంగదనయ్య! నాయనా"! ౨౯

వ. అని యామె పలుకుటయు నాతండు,

శా. "తల్లీ! వందనమమ్మ! నాకనినవంతల్ నన్ను సంతోషపుం
గల్లోలమ్ముల ముంపఁగాఁ గనకదుర్గం గాంచెదన్ బ్రహ్మాత
త్త్వోల్లాసంబునఁ దేల్చు నామె నను నంచున్నాఁడ నిన్నాళ్లిటం
బొల్లై పోయెను నేఁటి కేటి కిఁక నీభుక్తిం బ్రసక్తింపఁగన్? ౩౦

శా. త్న! వాదన మమ్మ! యొక్కనెలగాఁ దంటాలు నాచేతఁ బా
టిల్లెన్ నీకును, నేఁటితోఁ గడుపు నిండెన్ దిండి నా కేటికో?
యెల్లన్ శూన్యము; సత్పదార్థ మొకయింతే లేదు లోకమ్మునన్
గల్లల్ పొల్లలు; లేఁడ యీశ్వరుఁడు; దుర్గాదేవి లే; దమ్మరో! ౮౧

వ. ఇట్లనుచుండ, ౮౨

ఉ. "ఆడకు నాడకోయి తనయా! యనయార్థము; లాగు మాగు; ము
న్నాఁడు జగన్నియంత పరమాత్ముఁడు; తత్కళ దేవి దుర్గయుం
గూడ నెసఁగుచున్నది; యగోచర మీశ్వరశక్తి, చూచియుం
జూడక నీ వెదో పలుకుచుంటివి తన్మహిమానభిజ్ఞతన్. ౮౩

క. అగులే నాకంటికి ని, ష్ణగపడలే దందు; వింత యాహారింపం
దగు; నింత విశ్రమింపం, దగు; నవకాశంబు లేదొ తథ్యము తెలియన్. ౮౪

శా. చక్షుర్గోచరమైన యీజగతికిం జాలై యనేకాద్భుత
ప్రేక్షాలక్షిత మెంతయేన్ కలదు తద్విజ్ఞానసర్వస్వమున్
లక్షింపన్ దగు శక్తి మర్త్యులకుఁ గల్గన్ లేద, యద్దానఁ బ్ర
త్యక్షంబైనది నీకొకింత, యట మాలై యింక నేమున్నదో! ౮౫

శా. కానన్ రాదనె దామె నీయెదుర సాక్షాత్కారమై నిల్చినన్
గానం గాఁదగుశక్తి యున్నదటె నీకుందోయికి న్నాయనా!
ఈనాఁ డింకను జాముప్రొద్దరుగ లేదే? నీకుఁ జేకూరు న
య్యానందమ్ము నిజమ్ము భోజనము చేయన్ లెమ్ము నన్ నమ్ముమీ!" ౮౬

వ. అంచు నప్పుణ్యసాధ్వి యుత్కంఠ నుద్దీపింపఁజేయు పలుకులు ప్రాభవంబు దోఁపఁగాఁ బలు
కుటయు నాతండు చూతముకదా యనుచు మాఱాడనేరక భోజనమ్మున కంగీకరించె. ౮౭

మ. అమృతప్రాయములైన భక్ష్యములు భోజ్యంబుల్ ఫలంబుల్ మన
శ్శ్రమ మల్లంతనె చల్లనారునటు లాసాధ్వీలలామంబు నె
య్యముతోఁ దియ్యముతో వినోదములు మాటాడించుచు బెట్టె, నా
సమయం బేమివిచిత్రమో యతనికిన్ సంతోషముం గూరిచెన్. ౮౮

క. కుడిచినతోడనె నిద్దుర, పడఁ ద్రోచెన్ జూచె నామె "పవళింపుమి యి
క్కడనే నేఁ" డనుచుం దల,గడగా నొకమూట చక్కఁగట్టి యొసంగెన్. ౮౯

క. ఈయం గ్గైకొని యాతం, డాయింటియరుంగుమీఁద నతఁడు శయనించెన్
మై యెఱుఁగఁడు నిద్దురలో, "నాయన! నాయన!" యనన్ వినంబడి లేచెన్. ౯౦

క. లేచెన్ స్త్రీవిగ్రహముం, జూచెన్ సంతోషపరవశుండై యట ప్రా
ణాచారము పడి స్తుతిచెన్, వాచారంభణముచేసె వాంఛాపూర్తిన్. ౯౧

గీ. ఆమె మొఱపెట్టు "నిది యేమి యన్న! యి ట్టుపక్రమించితి వాఁకంట బడలియొక్కొ
ఓగిరముతోడఁ గొండపై కేఁగి చుట్టి, చుట్టి నినుఁ గాన కిదె వచ్చుచుంటి నన్న! ౯౨

క. ఎంతకు రావైతివి నేఁ, డింతాలస్యమ్ముకత మదేమో యని వి
భ్రాంతి ఫలాహార మ్మిది, సంతనకట్టుకొని కొండచాయకుఁ జనితిన్." ౯౩

గీ. అంచు నయ్యమ వివరింపఁ గాంచికూడ, వీడఁ డాపట్టు మఱియిట్టు వేడఁదొడఁగె
"తల్లి! దుర్గాంబ! నీరూపు దాఁచి వచ్చి, తమ్మ! యెఱుఁగుదు ని న్నేను నమ్మనమ్మ!" ౯౪

శా. దేవీ! యీవిధ మేల చేసెదవు? సాధ్వీమూర్తిఁ బ్రత్యక్షమై
యీవీక్షింపఁ బరీక్షచేయఁ దలఁతే యేమమ్మ! యాహార మా
హావుట్టం దగఁ బెట్టి నిప్పుడెకదా యాయమ్మ లోనుండెడిన్
"రావమ్మా" యని పిల్వ వెల్వడును దుర్గాయమ్మ మాయమ్మహా! ౯౫

వ. అనుటయు, ౯౬

శా. "ఎట్టట్టా! భుజియింపఁ బెట్టినటు యిం దేతెంచి యాతల్లి నీ
వట్టే యేల యెఱుంగనేరవయి తన్నా!" యంచు లోఁజొచ్చి క
న్గట్టం గాంచెను గాంచనోజ్జ్వలము లెన్నో గిన్నెలా సాధ్వి, యా
దట్టుండుర్ వెసఁ జొచ్చి దీపముకడన్ దర్శించెఁ దద్రూపమున్. ౯౭

క. గమగమవలిచెడు పలుభ, క్ష్యములం గనె గిన్నెలందు సాధ్వి, యతండున్
భ్రమిఁతుండై యేమియుఁ దెలి,యమిఁ దెల్లమొగంబు వెట్టి యట్టే నిలిచెన్. ౯౮

గీ. "కనకదుర్గాంబ నీకు దర్శన మొసంగెఁ, బండె నీభాగ్య" మని యామె ప్రస్తుతించె;
"శుద్ధమూర్ఖుండఁ జూచియుఁ జూడనేర, నైతిఁగా" యని యాతండు కాతరించె. ౯౯

ఉ. "వాయుకివచ్చినట్టుగ నవాకులు పల్కితిఁ దొల్త నన్న దే
దో యది "వందనం" బనెడి దుండఁగ, దుండగమే సమస్తముర్

పూయ మొనర్చె నన్నుఁ దియమాటలఁ దియ్యనిపిండివంటలన్;
హేయము నాయకార్య; మిపు డెక్కడ రోయుదు నేమి చేయుదున్" ౧౦౦

వ. అంచు నాతండు పరిపరివిధమ్ములఁ బరితపించుచుండ నాయమ యిట్లనియె. ౧౦౧

శా. "సంతోషింప నదా! స్వహస్తమున నా సాధ్వీమహాదేవియే
సంతర్పించెను దివ్యభోజ్యములతో సందర్శనం బిచ్చె, నీ
కంతే చాలును నాకుఁ జేసురెనటయ్యా! కొండచుట్టం బరి
భ్రాంతిం బొందుటతక్కఁ జక్క గృహమం దాయమ్మ సేంచేయఁగన్. ౧౦౨

గీ. ఆరగింపఁ బెట్టె నంతేకా కింక నీ, లేదె నీకు దేవి యేదియేని
చక్క సంస్మరించి సర్వ మప్పటికథ, నుడువు" మంచు నామె యడుగ నతఁడు. ౧౦౩

క. "తలక్రిందఁ బెట్టుకొనుమని, తలగడ యొక టిచ్చె" ననుచు దానిం దెచ్చెన్
వెలుఁగునఁ జూడఁగ నందుం, గల దొకతాట కుపుస్తకము గుప్తంబై. ౧౦౪

క. అచ్చెరువడి యద్దానిన్, విచ్చి కనుంగొనిరి వర్ణవిన్యాసములో
నచ్చొత్తినట్టు కనులకు, ముచ్చట గల్పించె జదువ మొదలిడి రంతన్. ౧౦౫

ఇది పూర్వకథ

నలుపైన నేమె?

అధికార్ల సూర్యనారాయణరావు గారు, బి. యే. బి. యల్.

చక్కనిదాన వే జానకీనీవు
నల్లనివానినే పెళ్లాడినావు?
వలపునిలిపినవాడు నలుపైన నేమె?
కలిమిచూపులవాడు నలుపైననేమె?
నామదిగొనువాడు నలుపైననేమె?
నాబాలకృష్ణుండు నలుపైననేమె?
నాకాంతు ముద్దాడ నలుపంటదమ్మ!
నానాథుఁ బ్రేమింప నలుపంటదమ్మ!
నాపతి నవ్వంగ నలుపంటదమ్మ!
నాబాలకృష్ణుండు నలుపైననేమె?
వరలక్ష్మి వలచేటి వైకుంఠుడమ్మ!
సీతమ్మ చేపట్టు శ్రీరాముడమ్మ!
గోపిక ల్గొలిచేటి గోపాలుడమ్మ!
నాబాలకృష్ణుండు నలుపైననేమె.

తన్మయత

మద్దూరి సాంబయ్య గారు

సగము గ్రుంకుచునున్న భాస్కరునియరుణ
కిరణజాలంబు దివిని విస్ఫురణఁ గాంచె
తరణిబింబోపరి, వినీలతరవలాహ
కంబు జాంబూనదంపు రేఖలను బూని
తనదు సోయగమును జెప్పుకొనుచునుండె.

సంజ కెంజాయ పేరివస్త్రంబుఁ దాల్చి
గగనవనజాక్షి గడు సోయగంబు మీఱఁ
బ్రాణపతి పాలమున్నీటిపట్టికొఱకు
నెదురుచూచుచునుండె సమ్మోదముతోడ.

జలముపైఁ దేలుమంచుకొండలను బోలి
శారదాభ్రద్వయం బొక్కచక్కిఁ దక్క
సాంతముగ నీలమై సుప్రశాంతమగుచు
నాకసం బొప్పె శాంతమహాబ్ధికరణి.

భాస్వరజపాప్రసూనవిస్ఫారభాను
బింబరోచిష్కదంబకం బంబుజాస
నాంశభాంశంబునందెల్ల నావరింపఁ
జెలువుమీఱ మతాబాల వెలుఁగునందు
నిలిచి కిలకిలనవ్వొడుకులుకులాడి
కలికిమొగ్గమ్ము లొకవింత తెలివిఁ గాంచి
కలకలమటంచుఁ జెలువమై వెలిఁగె దిశలు.

మలయగిరినుండి పయనమై నిలువకుండ
గిరులఁ గమలాకరముల నిర్ఝరుల దాఁటి
అలయికం జెంది ఘర్మజలాప్తి నంది
తనదు క్లేశమ్ము వారించుకొనఁ దలంచి
ఇనుఁడు గ్రుంకుచునుండెనం చెంచి యేమొ
గంధవహపాంథుఁ డతిమందగతి వహించె.

అభిముఖంబున నున్న జలాశయంబు
నిండి తొణికిసలాడుచునుండె; దాని
గర్భమున నేమిగలదు? చొక్కంపుమేల్మి
రంగులీనెడుజరఠపతంగరుచుల
దొంగిలించి మఱొక్క రెఱుంగకుండ
దాఁచుకొనియున్న దది నంగనాచివోలె.

బాతుటువిదలతో నీఁతపందె మేసి
వీచికాకన్య లొకదానివెంట నొకతె
దరికి లోనికి నీఁగుల నాతురత మెఱయఁ
బరువులిడుచున్న వా రెట్టిపట్టుదలయొ
ఏటి కీపందె మీచెరలాట మేల
బాతువు లవేడఁ, దామేడఁ, బందెమేడ,
వానియభ్యాస మెంత, వైభవ మదెంత,
అనుభవం బెంత, నేర్పరితన మదెంత,
కొలనుకూఁతుండ్రయినమాత్ర; గెలువఁగలరె?
జడమతులు, ముగ్ధ, లమితచాంచల్యవతులు,
తెలియలేరైరి తరగముద్దియలు వీరు.

నికటభూరుహశాఖపై నిశ్చలముగఁ
గూరుచున్నది యేలొకో గువ్వ యొకటి
ఏలరా గువ్వచెలికాఁడ! యెఱుఁగఁ జెప్పు
దుస్తరంబైన సంసారతోయరాశి
నీఁదఁగాలేక సతితోడ వాదులాడి
ఆత్మఁ దత్కాలవైరాగ్య మావహింప

శరణుఁజొచ్చితే యిట్టినిర్జనతలంబు?
కన్ను లరమోడ్చి పక్షయుగ్మంబుచేత
నొడలు నిండారఁ గప్పికొం చొక్కసరణిఁ
జూచుచున్నాఁడవేమొ! విశుద్ధహృదయ
మేకగతి నిల్పి బహిరంతరింద్రియముల
నటునిటులఁ బోవనీక విస్ఫుటసమాధి
నిష్ఠ నున్నాఁడ వేమొ వర్ణింపరాదు.

ప్రకృతియిటులుండ దానిశోభావిశేష
మరయవచ్చిన కవి యేమి యయ్యె నంచు
నడుగవే పాఠకుఁడ, బోధపడద యేమి?
అతనిహృదయంబు ప్రకృతితో నైక్యమందెఁ
దన్నుఁదాన యెఱుంగఁ డాచిన్నవాఁడు
కాఱుచున్నవి యేలొకో కనులనుండి
యతనికానందబాష్పమ్ము లమితముగను
దనకుఁ దా నేమియోచెప్పుకొను, ముద శ్రు
కణనిరోధనిదానగద్గదరుతమున
విస్మయంబును జూపుమందస్మితంబు
వెలుఁగుచుండెఁ దదాననజలజమందు.

దివ్యము, నదృష్టపూర్వము, నవ్యమగుచు
సమధికాశ్చర్యకరము, తేజస్స్వరూప
మగుచు నిట్టి దనఁగరాని యద్భుతంపు
వస్తు వొక్కండు గనుచున్నవానికర శి
నరయుచున్నాఁ డ డెంత సౌఖ్యావహంబొ!

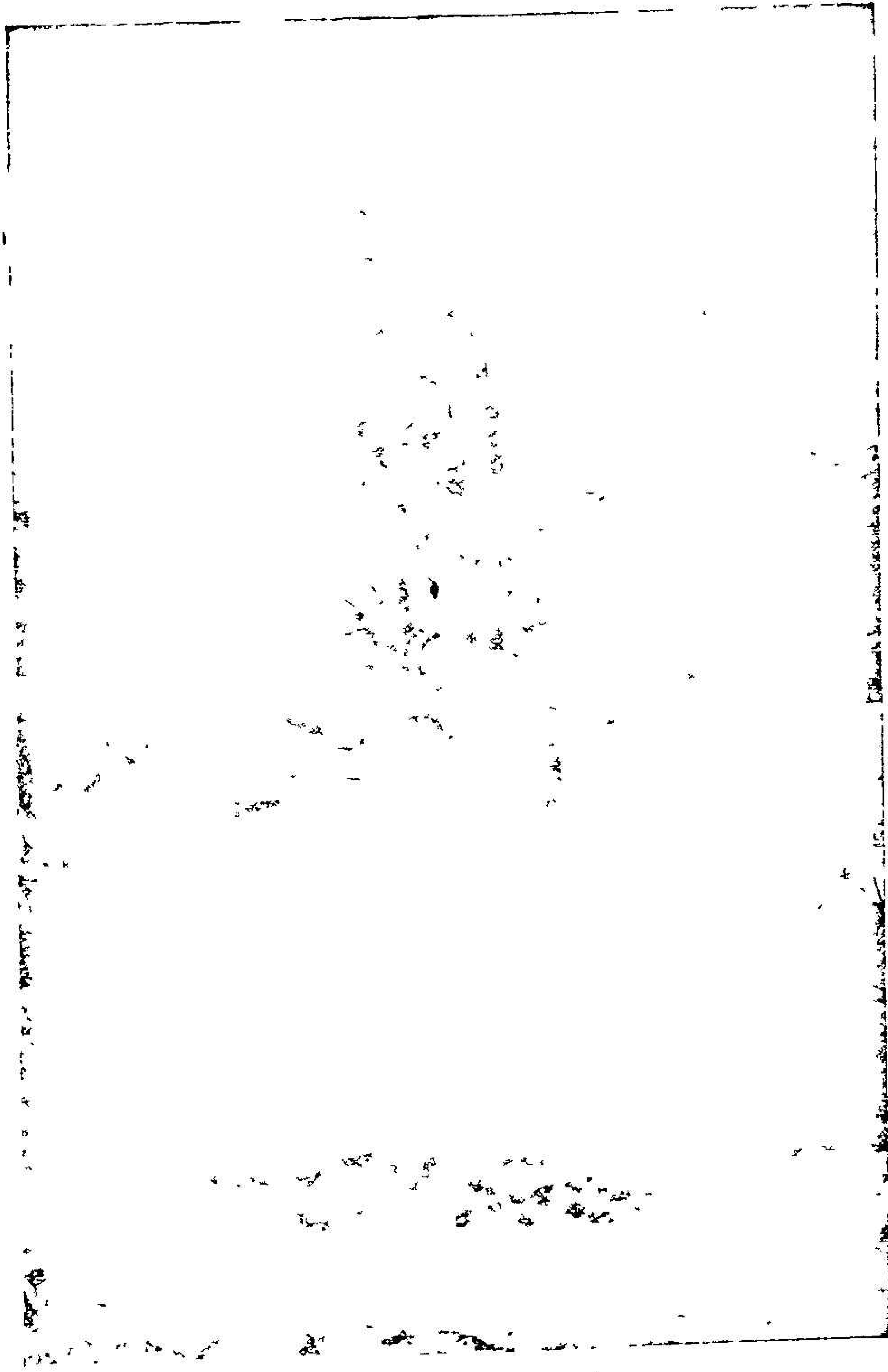
సురనదీతీర సైకత క్షోణియందు
వన్నెలకుమిన్న యచ్చరకన్నె యొకతె
వలపుఁజెలువునిఁ గూడి సంజెఁ దదీయ
పూతశీతలవీచికాయాతవాత
పోతములఁ జేతముల నెంతొ ప్రీతి గలుగ
లీల దళుకొత్త వీణియ మేళవించి
చేతనంబు లచేతనస్థితి వహింప
ధర నచేతనములును జైతన్యమంద
నఖిలజగదభిరామమోహనసుగీతిఁ
బాడుచుండఁగ వినుచున్నవానికరణిఁ
దన్మయత నోలలాడు నెంతటి సుఖంబొ!

కనుల కెంతటియానందగరిమ యొక్కొ
వీనులకు నెంతయామోదవిహ్వృతియొక్కొ
తనువునకు స్పర్శసౌఖ్య మెంతటిదియొక్కొ
మనకుఁ దెలియంగరాదు పామరులమాట!

ఇటుల శిశువునుబోలెఁ జెనఁటివిధానఁ
గొంతతడ వుండి యతఁ డేలొకో సకౌతు
కంబుగాఁ బిల్చె నస్పష్టక్రమఫణితి
"రార పోడ మ"టంచు నాపేరు వెట్టి—
పిల్చినదెవండొ యయ్యది వినినదెవఁడొ
ఇరువు రెవ్వారలొ కాని యెఱుకపడదు.

కన్నుచిట్లించునప్పుడు కానుపించు
శశియుగం బట్టికంటితో సరిగఁజూడ
నొక్కఁడగుగతి నిరువుర మొకఁడనైతి.

కాదు జాగ్రత; స్వప్నమా కాదు; చిత్త
విభ్రమము కాదు; మఱియేమొ విశదపడదు.
అనుచు నీరీతి విస్మయాహ్లాదసంశ
యాదిభావము లంతరమందు బెనఁగు
లాడుచుండఁగ నాఁడు గృహాభిముఖుఁడ
నగుచు నేతెంచితిని రాత్రి యైనసరికి.

తాండవకృష్ణుఁడు

అందపు ముంగురుల్ ముసరి యాస్యతలంబున లాస్యమాడఁగా
నైందవ పూర్ణకాంతిఁ బరిహాసము చేసెడు మందహాస మిం
పొంపఁగ గజ్జె లందియలు నంఘ్రియుగంబున ఘల్లుఘల్లనన్
నందయశోద లుల్లసిల నాట్యమొనర్చెడు కృష్ణు నెన్నెదన్.
నందుని నాతిసుందరను నందుని ముందర నల్ల రాధమున్
ముందర గోపగోపికలముందర గోవులముందరన్ మహా
నందముతో నటించి ఫణినాథునిముందల జిందులాడు గో
విందు పదారవిందములు వేమరు డెందమునం దలంచెదన్.
మందల నాలు లేగలును మ్రాన్పడి మేతలుమాని చూడ ప్రే
ష్సుందరు లందరున్ మదులఁజొక్కుచుఁ దక్కుచు వెంటనంటఁగా
బొందిక వేణువున్ భువనమోహనవైఖరి నూదుచున్ శర
చ్చంద్రికలన్ విహారములు సల్పెడు తాండవకృష్ణు నెంచెదన్.——మ. వేంకటశర్మ.

వీడుకోలుపు

వెదురుమూడి వెంకటకృష్ణారావు గారు, బి. ఏ.,

శ్రీలలరార జగంబుల, నేలెడు మా రామదేవుఁ డేలుం గరుణా
లోలతఁ జెన్నాప్రగడకు, లాలంకృతి, భానుమూర్తి, సమరసుకీర్తిన్.

సీ. భాషాసతీదయాప్రాభవంబందితి, భాషాకవితఁ బేరువడసినావు;
దేవగురుఖ్యాతి దీపింపవీరులౌ, శిష్యుల వెలయించి చెలఁగినావు;
స్వార్థ మెందును లేక పరహితం బర్థించు, ధర్మతత్పరుఁడవై తనరినావు;
మముబోంటి లౌకికమనుజులు ఋజుగతిన్, విలసిల్ల వరవడిఁ బెట్టినావు;

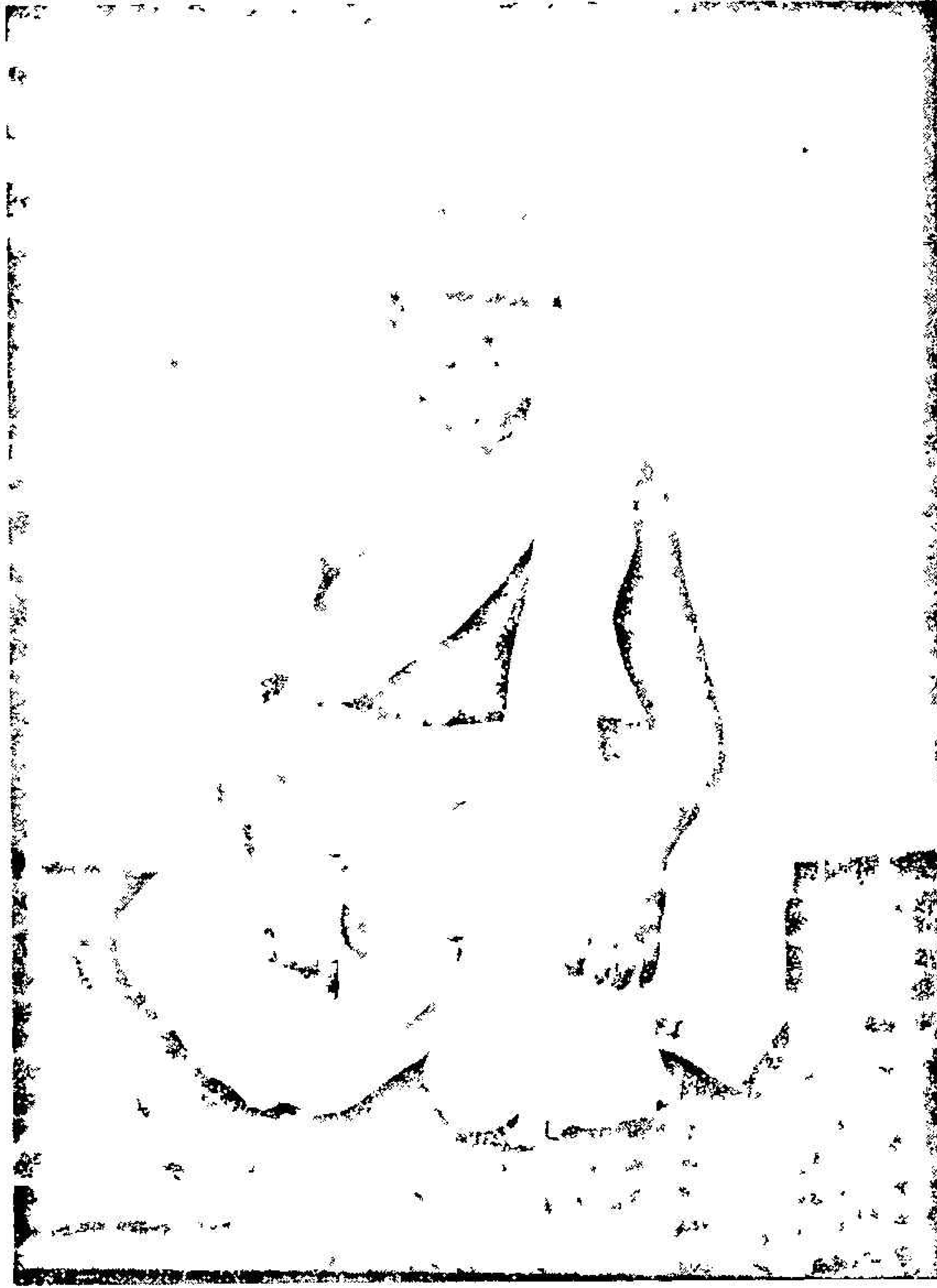
గీ. ద్వంద్వవివశంబుకాని భవ్యమతి వాట, యోగమర్మ మెఱుఁగు రాజయోగి వాట,
నవ్య జనకుం డనంగఁ దనర్చినావు; భాసురసుగుణగణకీర్తి! భానుమూర్తి!

గీ. సేవచే బ్రతుకుఁ డటంచు నావిధాత, మా తలల వ్రాసి యున్నను, మదికి నద్ది
తోఁపకుండంగ నాత్మసుతులుగ మమ్ముఁ జూచు నీకొల్వు గల్గె మా సుకృతమహిమ.

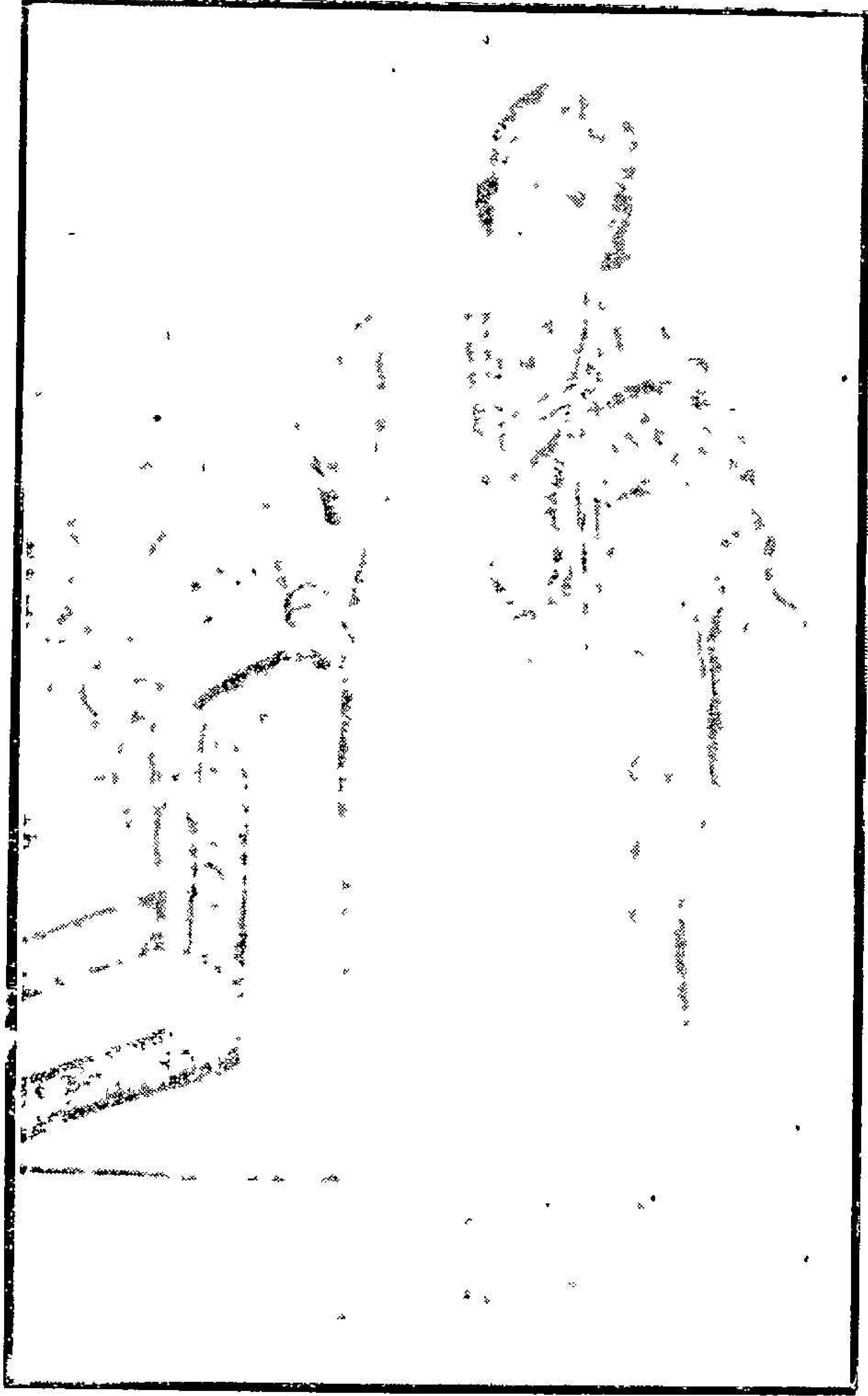
గీ. ఎఱుఁగకే మొనర్చిన తప్పులెల్ల సైఁచి, మించుకృపను మమ్మాత్మఁ దలంచు మెపుడు;
సాధుసత్తముల దయయె సర్వజనుల, కైహికాముష్మిక సుఖదాయకము కాదె!

గీ. ఉర్విఁ దనువుండునందాఁక నో మహాత్మ! మిమ్ము మరవఁజాలవు మా మనమ్ము లెపుడు
లోకసంగ్రహణార్థంబు లోకవిభుఁడు, మహిని మిము బహుకాలంబు మనుచుఁగాక!"

శ్రీ చెన్నాప్రగడభానుమూర్తిపంతులుగారు 1910 వ సంవత్సరమునఁ బ్రభుత్వాంధ్రభాషాంతరీకరణోద్యోగికిఁ బ్రధానసహకారిగ చెన్నపురికి విచ్చేయుటకుఁ బూర్వము, మచిలీపట్నమునందలి క్రైస్తవకళాశాలలో ఎఫ్. ఎ. బి.ఎ. తరగతులకు గణితశాస్త్రబోధకులుగను, సంస్కృతపండితులుగను చిరకాలము పనిచేసి, యనన్యసామాన్యమనీషావిశేషులగు గురువరేణ్యులని యాంధ్రదేశమునఁ బ్రఖ్యాతివడసియుండిరి. ఇటు ప్రభుత్వసేవయందేమి, అటు దేశసేవయందేమి వీరిశిష్యులలోఁ బెక్కుండ్రు ప్రశంసార్హములగు పదవుల నలంకరించియున్నారని చెప్పిన, వీరిప్రతిభాధిక్య మొక్కింత తేటపడఁగలదు. ఇట్టియసమానమేధాసంపన్నునిసేవను బడయఁగల్గుట ప్రభుత్వభాగ్యమని చెప్పవచ్చును. ప్రభుత్వపుఁ గొలువులో నడుగిడినదిమొదలు, స్వశరీరసుఖము నణుమాత్రమైనఁ బాటింపక తదేకదీక్షతో తమపదవిని నిర్వహించి, యుద్యోగమునుండి విరమించుతలంపుతో వీరు కడచిన ఏప్రిలునెల 1 వ తేదినుండి యాఱునెలలకుపైఁగా సెలవు తీసికొని, స్వగ్రామమున కేఁగియుండిరి. ప్రభుత్వభాషాంతరీకరణోద్యోగులును, వారియనుచరకోటియును రక్తాక్షిసంవత్సరాదిని మహావైభవముతో జరిపిన వీడుకోలుపు, శ్రీపంతులవారియందు వారికెల్లరకుఁగల గౌరవప్రేమాతిశయములకుఁ బ్రబలనిదర్శనము. సంస్కృతాంధ్రాంగ్లభాషలయందు పంతులవారిపాండిత్య మపారము. చెన్నపురియందు వారుండినయీపదునాలుగేండ్లకాలములోఁ బ్రాచీనాంధ్రసారస్వతమునకుఁ బెట్టనికోటయై వారెట్లు నిలిచినదియు జగద్విదితము. ఆడంబరరహితమగు భావౌన్నత్యమునకు వీరినిర్మలజీవనము గుణపాఠమై యొప్పుచుండునని చెప్పిన నెంతమాత్రము నతిశయోక్తికాదు. ఆత్మగౌరమునకు వీరివంశము పుట్టినిల్లు. పండితకవిజనమండలికి వీరు కొంగుబంగారము. ఇట్టి మహోదారస్వభావు నెడఁబాయుట, చెన్నపురియందలి యాంధ్రలోకమునకు నిజముగా నొక కొఱఁత. వీరికి సర్వేశ్వరుఁడు దీర్ఘాయురారోగ్యముల నిచ్చుఁగాక!

శ్రీయుత చెన్నాప్రగడ భానుమూర్తి పంతులుగారు, బి. ఏ.

శ్రీ. సి. బి. మల్లప్ప గారు

(కబీరుదాసు—చేత పుత్రుడగు కమాలుని శిరస్సున్నది)

గుబ్బి శ్రీచెన్నబసవేశ్వర కృపాపరితోషిత నాటకసమాజము, మైసూరు.

శ్రీ సూక్తము

వేంకట పార్వతీశ్వర కవులు

నాంది

శ్రీ: మనోహరనూపురాశిఞ్జినాద
మాదనుకరింపు హృదయవీణారవము
మృదుమధుర సుస్వరములతో । మేళవించి
యఖిలసృష్టికి శ్రీసూక్త । మగునుగాక!

శ్రీ:—(సమీపించి) ఆర్యా! ఇంకను యోగ
నిద్రాముద్రితుండవై యుంటివేమి?

పురుషుడు:—(మేల్కాంచి తనలో) నన్ను
మేల్కొలిపిన యీ మనోహరనూపురా
రవ మెవ్వరిది? (పరికించి) కల్యాణీ! నీ
వెవ్వరు?

శ్రీ:—కల్యాణము నపేక్షించి వచ్చినకన్యకను.

పురు—వత్సా! నీవు ధన్యురాలవు.

శ్రీ:—పురుషోత్తమా! నీయాశీర్వాదసూక్తిచే
నే ననుగ్రహింపఁబడితిని.

పురు:—శోభనాంగీ!

ఆ. మఱపులోన మంద మధురగానములోనఁ
దెలియఁబడనియట్టి । తెలివిలోన
మనసు నిలిపి మేను । మఱచియుండిననన్నుఁ
గలఁచి యేల మేలు కొలిపినావు?

శ్రీ:—సుకవిచంద్రా! కల్పనాతీతములగు నీ
భావములవలెనే నీపలుకులును దలఁపుల
కందకున్నవే! నన్ను నీవు మేలుకొలిపి
తివా; నిన్ను నేను మేలుకొలిపితినా?

పురు:—ఏమిది! నిన్ను నే నెఱుంగనైన
నెఱుంగనే!

శ్రీ:—మేరువును దృణముగను దృణమును
మేరువుగను జేయుటకై నిలిచితిని మంటి
కిని సూత్రములను బన్ను నవసరమున
నిన్ను నీవే మఱచిపోవుచుందువు. ఇఁక
నామాటఁ జెప్పవలయునా?

పురు:—నీ పలుకులు గడువింతగా నున్నవే!
అట్లయినచో నిన్నే నేను పిలిచి మేలు
కొలిపితినా?

శ్రీ:—కాకున్నచో స్వయముగ నేనే వచ్చి
తినా?

క. కలఁగనుచుంటివో, సరిగా
మెలఁకువరాలేదో, మతిభ్రమించిన దేమో
పిలువని పేరంటమునకు
బలిమిని వచ్చితినె తెలిసి । పలుకఁగవలదే!

ఆ. చదువుకొన్నవారు । సామంతులగువారు
కులము గుణము గలుగు । గొప్పవారు
తలలు గొట్టుకొనుచుఁ । బిలిచినఁ బలుకని
చెలువ నింతయలంతిఁ । జేసె దేల?

పురు:—ఇన్నిమాట లేల? నీ వెవ్వరో చెప్ప
రాదా?

శ్రీ:—చెప్పుట కేమున్నది? నేను కన్యను.

పురు:—కన్యకవా? అయినచో నీయవగుంఠన మేల?

శ్రీ:—అది కాంతలకు— కులకాంతలకు రక్షక మైనదిగదా!

పురు:—ఏమనుచున్నావు? కులకాంతవా! నీ పలుకులు పరస్పరవిరుద్ధములుగా నున్నవే!

శ్రీ:—మీరే యిట్లనుచున్నచో నిదియును నాకొకయలంకారమే.

పురు:—అసత్యవాదినులగు నాఁడువాండ్ర కన్నియు నలంకారములే.

శ్రీ:—ఆ యలంకారము లన్నియు మీరు కల్పించుకొనుచున్న వే గావా?

ఆ. మెఱుపుఁదీవియలను / విసులగుత్తులుగోయు
వెలఁదివెన్నెలలను / వెన్నఁ దీసు;
కలికిచూపుగములఁ / గఱకుటమ్ములు సేయ
నేర్చుమీకుఁ బలుకు / నేర్పవలెనె?

పురు:—ఓహో ! నీవు చదువులసానివలె నున్నావే!

శ్రీ:—ఈచదువులసానితనమునకు మీయయ్యవారితనమే కారణము.

పురు:—(ఆశ్చర్యముతో) నీవు నాశిష్యురాలవు కూడనా?

శ్రీ:—అవును. నీవే నన్నింతదానిని జేసితివి.

పురు:—నే నేమి చేసితిని?

శ్రీ:—సృష్టి.

పురు: —ఓహో! నాకంటె నన్ను నీవే బాగుగ నెఱింగిన ట్లున్నావే! నేను సృష్టికర్తను గూడనా?

శ్రీ:—కాదా మఱి!

ఆ. కన్నుపాపలో జగంబులఁ బుట్టించి
మనసుతెరలఁ జాటుమాటు చేసి
తోఁచి తోఁపకుండ / దోబూచులాడించు
కర్త, సృష్టికర్త / గాక యెవరు?

కవిశిరోమణీ! నన్ను సృష్టించినవాఁడవు నీవే కావా? నాతరళకటాక్షములచేఁ గలువపూవులతోరణములఁ గట్టించినవాఁడవు నీవే కావా? నా చిఱునవ్వుదొంతరలచే వెన్నెలమేలుకట్టుల నెలయించిన వాఁడవు నీవే కావా ? నాపరువంపు మొగ్గదంతంపునిగ్గులచే ముత్యాలముగ్గులు పెట్టించినవాఁడవు నీవే కావా? నా యలవోకవలపుటూర్పులచేఁ గడ లెల్లఁ గమ్మతావులఁ గ్రమ్మరించినవాఁడవు నీవే కావా? నా జిలిబిలికలికిపలుకులచే సరసంపువిరిదేనియలఁ గురియించినవాఁడవు నీవే కావా? నాయొయారంపువింతసోయగముచే మాయఁజేసి లోకంబును మఱపించినవాఁడవు —

పురు:— ఏమి యిక్కవితాధోరణి! నిరంకుశముగా నున్నదే!

శ్రీ:—నిరంకుశులు కవులు; నీవు కవివి— నీధోరణియే నేను—నేను కవితను, నీవింద్రుఁడవు— నేను శచిని, నీవు చంద్రుఁడవు—నేను చంద్రికను; నీవు దినకరుఁడవు—నేను దీప్తిని; నీవు పరబ్రహ్మస్వరూపుఁడవు— నేను భారతిని; ఈసృష్టిలో నీవు కాపించని దే మున్నది? నేను కాని దేమున్నది? నేను నీదానను—నీవు నావాఁడవు.

పురు:—(ఆశ్చర్యముతో) కల్యాణీ! నీవేనా! ఎంత వెఱ్ఱినైపోయితిని!

గీ. తెలిసితెలియనితెలివితోఁ । దెలిసికొంటిఁ
జూచిచూడనిచూపుతోఁ । జూచికొంటిఁ
గాని, నీదివ్యమూర్తి, నిక్కముగ, నేఁటి
తీరున నెకప్పుడును జూడ । నేరనైతి.

నీవె నాజీవనతరంగిణివి; నా ప్రేమామృత లతికవు; నాకీర్తిపతాకవు; నాదివ్యశక్తివి; నాసత్యసూక్తివి; నాసూక్ష్మబుద్ధివి; నా తపస్సిద్ధివి—అన్నను. నాకు నీవు కాని దేమున్నది?

శ్రీ:—పురుషోత్తమా! నీవు స్రష్టవు; నీసృష్టికిని నీకును భేదము లేదు—నేను సృష్టిని; నీకును నాకును భేదము లేదు. కావుననే నే నెప్పుడును నిన్నెడఁబాయకున్నాను.

గీ. పలుకకుండవచ్చు । మెలఁగుచుందును జెంత
బలుకరింపకుండఁ । బలుకుచుందు,
నిశ్చయముగఁ జూడ । నీతోడిలోకమే
కాక, వేఱేకేమి । గలదు నాకు?

పురు:—ఓదివ్యమూర్తీ! తెలిసినది. నిత్యసత్యస్వరూపిణి వగునీవు నాలోనుండియే నన్నింతవానిగాఁ జేసియున్నావు.

శ్రీ:—కావుననే యోపురుషోత్తమా! నిరంతరము నన్ను నీలోనుండనిమ్ము.

పురు:—దేవీ! నే నెప్పుడు నీకైంకర్యకింకరుఁడనే యైయున్నాఁడను. నేను నీయవ్యాజప్రేమకు వశీభూతుఁడనైపోయితిని.

సీ. నీమేనిచాయల । నిగ్గుదేఱినమించు
తీఁగల నుయ్యాలలూఁగినాఁడ
నీసోయగంబున । నెఱమించుచక్కని
చక్కలతేరిపై । నెక్కినాఁడ
నీప్రేమరసమున । నిండినమిన్నేటి
క్రొందమ్మిపువ్వులఁ । గోసినాఁడ
నీనవ్వువెన్నెల । లాసిన నిద్దంపు
టద్దంపుమేడల । నలరినాఁడఁ
దలఁచుకొన్నవేళఁ । బులకలెత్తినవేళఁ
గన్నవేళ మఱపుఁ । గన్నవేళ
నింతలేసి పనుల । నేఁ జేయఁగలుగుట
నీ దయార్ద్రదృష్టిఁ । గాదె దేవి!

శ్రీ:—ప్రభూ! మన యిరువురి నడుమను సేవ్యసేవకభావము లేదు. తన్మయత్వమున నన్ను నీవు కలిసికొనుచున్నావు—నిన్ను నేను గలియుచున్నాను.

పురు:—ఓదివ్యప్రకృతీ! నీసాక్షాత్కారముచే నేను ధన్యుఁడనైతిని.

శ్రీ:—ఓసనాతనసుకృతీ! నీయాశ్రయ మొసంగి నాకును సనాతనత్వమును బ్రసాదింపుము.

పురు:—శుభాంగీ! భారతీ! మన యీ నిత్యసమ్మేళనము లోకము నానందతరంగితముగఁ జేయుఁగాక! ఇంకఁ గోరఁదగిన దేమున్నది?

శ్రీ:—ఆర్యా!

ఆ. భావశుద్ధిఁ దోఁచు పరమార్థతత్త్వంబుఁ
బలుకఁ జీవలందుఁ । బల్లవించి
దిశల మేలుకొలుపు । దివ్యసంగీతమై
విశ్వమెల్ల నిండి । వెలయుఁగాత!

పురు:—తథాస్తు.

తెలుఁగుపాట

మంగిపూడి వేంకటశర్మ గారు

చతురగతి రసభరిత కర్ణా-
మృతతరంగములను రచించిన
యతుల లీలాశుకుల నారా
యణులఁ బాడవె భారతీ! ౨౭

దివ్యశిల్పుల శిల్పకల్పనఁ
దెగడి నెగడెడు నాగ్నజిత్తుని
భవ్యశిల్పపు వింతసంతన
పనులఁ బాడవె భారతీ! ౨౮

అర్ధరాత్రిని నేటి నీఁదుచు
నన్నమును గొనిపోయి మాలల
నుద్ధరించిన తెనుఁగుబాపని
నర్థిఁ బాడవె భారతీ! ౨౯

దోమబాధల నెందుపశువుల
దురదఁ దీర్పఁగ రాళ్లు పాతిన
కోమలం బగు తెలుఁగుప్రభువుల
ప్రేమఁ బాడవె భారతీ! 30

జాదువిద్యల నాటితేలిన
జాణభాస్కరమంత్రి చతురత
శ్రీదుఁ డగు భాస్కరుని చేగపు
చెలువుఁ బాడవె భారతీ! 3౧

తెలుఁగుమాలల నూలు నాణెము
తెలుఁగు సాలెల నేతపోడిమి
తెలుఁగు పని విన్నాణమును మదిఁ
దెలిసి పాడవె భారతీ! 3౨

తెలుఁగు గృహిణుల దివ్యశీలము
తెలుఁగు మహిళల సాహసంబును
తెలుఁగు బిడ్డల చారుచరితలు
చెలఁగి పాడవె భారతీ! 33

ప్రాణపతి నిందించు జనకుని
పలుకుములుకుల కోర్వఁజాలక
మేను విడిచిన సతి సుశీలత
పూని పాడవె భారతీ! 3౪

పోరితంబుల వీఁగి వచ్చిన
పూరుషులఁ బురికొల్పి పంపిన
వీరమాతల వింతకతలను
చేరి పాడవె భారతీ! 3౫

చేత మలరఁగ మొల్లతావుల
రీతు లొలయఁగ మధురవాణుల
కైత లల్లిన మోహనాంగుల
కతఁ పాడవె భారతీ! 3౬

రామరాజ్యము చందముగ నభి
రామముగ రాజ్యముల నేలిన
కోమలాంగుల బుద్ధికుశలత
కోరి పాడవె భారతీ! 3౭

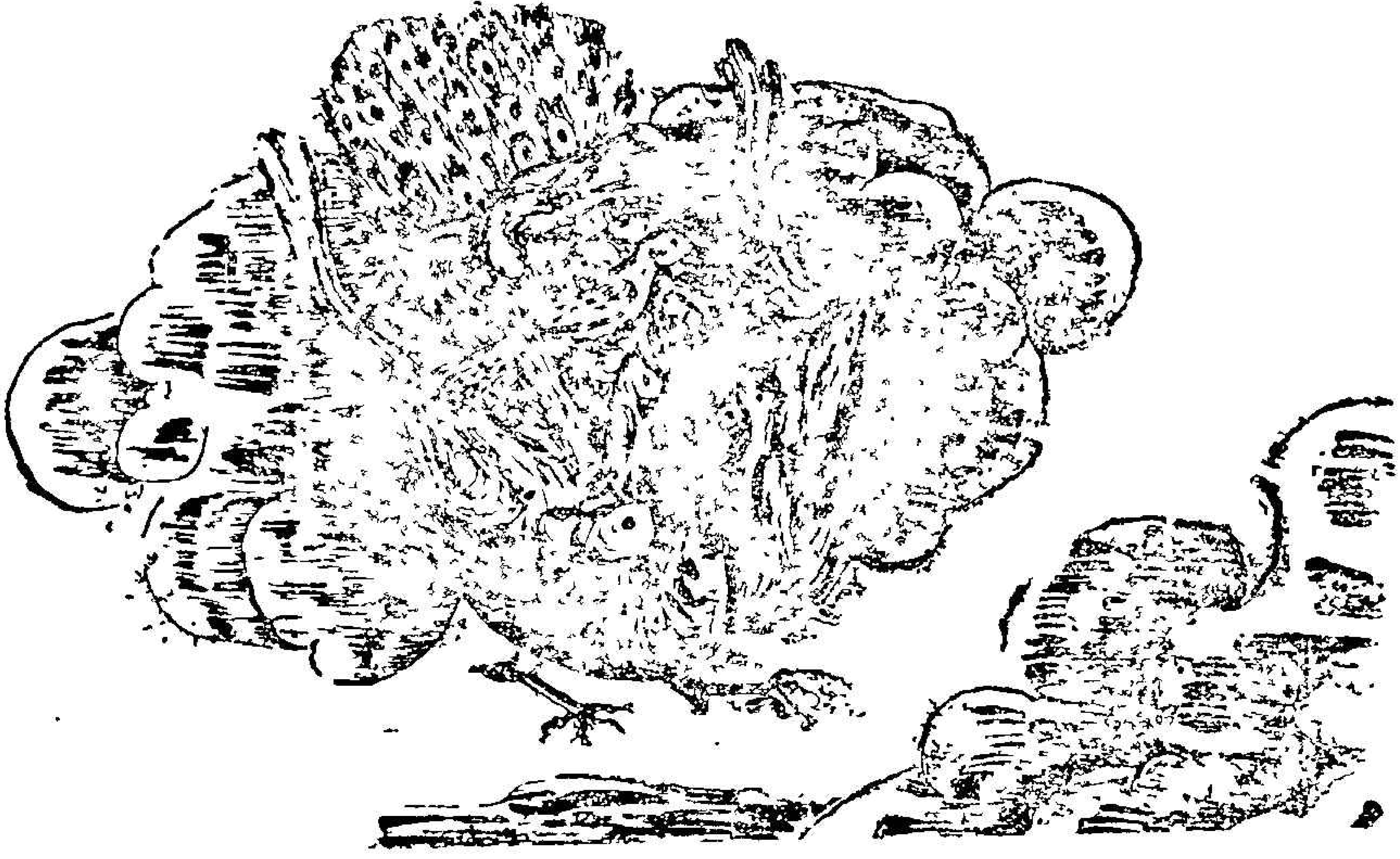
గొనబు మించిన దేశభాషల
తెనుఁగు లెస్స యనంగ నెప్పిన
యనుపమానపు బిరుదు సార్థక
మనఁగఁ బాడవె భారతీ! 3౮

తెలుఁగు మీఱిన దన్న సామెత
తెలుపుచున్న తెలుంగుప్రతిభను
తలఁపఁ జేయుచుఁ దెలివి తేటలు
మెలపి పాడవె భారతీ! 3౯

గౌతమీకృష్ణాపినాకిను
లాతరంగతీఁగలను మీటుచు
నేతలనిఁ గీర్తించు నామన
మాతఁ బాడవె భారతీ! ౪౦

---

౨౯. డొక్కా జోగన్నగారు, 30. ధర్మ అప్పారావన్న బిరుదుగన్న నరసింహాప్పారావుగారు, 3౧. గుంటుపల్లి భాస్కరమంత్రి, రాయని భాస్కరమంత్రి. 3౪. సతీదేవి, 3౫. ఖడ్గతిక్కనతల్లి, భార్య మొదలగువారు, 3౬. మొల్ల, మధురవాణి, మోహనాంగి మొదలగువారు, 3౭ రుద్రమదేవి.

వి హం గ వి మా న ము

వేంకట పార్వతీశ్వర కవులు

క. లలితకుహూకాకలిరవమా! అల వనరమయింటివిందవగు కవివరమా!
అలరు వసంతునిరాకం, దలఁపించెడి నీకు స్వాగతము! కోకిలమా!

ప్ర స్తా వ ము

వసంతాభ్యుదయ మైనది. శిశిరవికల మగు ప్రకృతి చిత్రచిత్రముగ సింగారించుకొని చిగురులెత్తి జీవలోకము నాహ్వానించుచుండెను. వనరమామాధవుల వైవాహిక శుభసమయమున నఖిలజగంబును నానందప్రపూర్ణమై యుండెను. అప్పుడు విహంగవిమానమునుండి వివిధస్వరములతో విశ్వగీతములు వినవచ్చుచుండెను. ఆమధురస్వరము లప్రయత్నముగ శ్రవణగోచరములై యంతరంగమునఁ బ్రతిధ్వనించి యనేకసంకల్పముల నంకురింపఁజేయుచుండెను. ఆభిన్నస్వరముల యేకీభావమే వసంతగానము. ఆభిన్నప్రకృతుల సముత్సాహ సమీకరణమే వసంతకల్యాణ మహోత్సవము. సమస్తబంధుమిత్రపరివారసమాకీర్ణంబగు నాకల్యాణమండపమే విహంగవిమానము.

జగముచుట్టమగు వసంతుని పెండ్లికి బంధువులుగాఁ జేరనివా రెవ్వరును లేరు. ఆతని కందఱును జుట్టములే. కాని, వారందఱును దమలోఁ దాము పరస్పరబంధులు మాత్రము కారు. అందు సజాతీయులును, విజాతీయులును, శత్రులును, మిత్రులును, సములును, విషములును గూడ సమావేశులై యుండిరి.

పురోహితుఁడగు పూర్ణకాముఁడు పుష్పాక్షతలను జల్లుచుఁ బవిత్రప్రణయమంత్రములను బఠనము సేయుచుండెను. వధూవరుల ప్రథమావలోకన సమయమునఁ బరస్పరహృదయములే కాక ప్రకృతి యంతయును బులకించి పోయెను. ఆయానందములో నాటలు,

పాటలు, వింతలు, వినోదములు, ముచ్చటలు, ముచ్చటలు జరిగిపోవుచుండెను.

కొందఱు రసజ్ఞులు పెండ్లిపాటల నాలకించు చుండిరి. కొందఱు విచక్షణులు పెండ్లి వేడుకలఁ దిలకించు చుండిరి. కొందఱు సమర్థులు పెండ్లిపనులలోఁ బాల్గొను చుండిరి. కొందఱు ముగ్ధులు ప్రకృతిచిత్రములకు ఱిచ్చపడుచుండిరి. కొందఱు విదగ్ధులీశ్వరవిలాసములకు మెచ్చుకొను చుండిరి. కొందఱు వాచాలురు తర్కవితర్కములలోఁ దత్త్వమును మఱచిపోవు చుండిరి. కొందఱు క్రియాశూన్యులు లోకాభిరామాయణమున నిమగ్నులగు చుండిరి. ఇట్టియనేకభిన్నప్రకృతుల భిన్నభావము లన్నియు నీపెండ్లివేడుకలలో నలక్షితములై యుండెను.

భావప్రపంచమున విహరించు పరమహంసల నవలోకించుచున్న యొకకవికులభూషణుఁ డప్పుడు పర్ణకుటీరాంగణమునఁ గూర్చుండి ప్రణయగానమునకు శ్రుతులను సవరించుకొను చుండఁగా నెలమావిచిగురుఁ జొంపమునం దూఁగుచుఁ దూఁగుచు వసంతకోకిల పంచమస్వరంబున 'కుహూ! కుహూ! కుహూ!" అని పాడఁ దొడంగెను. ఆపల్లవిలోఁ బ్రమదావన మంతయుఁ బల్లవితమయ్యెను. ప్రసవమంజరు లన్నియును బరిమళించెను. ప్రకృతి యంతయును బరవశమైపోయెను. భావగానలోలుఁ డగుకవి యప్పుడు—

"ప్రసవరస మానునెలదేఁటి పాటకంటె
ఫలరసముఁ గ్రోలురాచిల్కపల్కుకంటెఁ
గసరుజిపురాకుఁ గసిగాటు గాఁ గ్రసించు
మత్తకోకిలరవ మింత మధుర మేమొ?"

అని భావింపఁ దొడంగెను.

ప్రదేశము—మధువనము.

ప్రవేశము—రసాలశాఖపైఁ జిలుక, గోరవంక.

చిలు— (మెడ ఱిక్కించి) ఆహా! ఏమి యీయమృతగానము!

గోర— ఔను. అది యీఫలరసముకంటెను మధురముగా నున్నదే! కాకులలోఁ బెరిగినదానికిఁ గలకంఠ మెట్లువచ్చినదో?

చిలు— ఎక్కడఁ బెరిగిననేమి, ఎవ్వరు పెంచిననేమి? అది దాని జన్మస్వత్వమే కాదటె!

గోర— అక్కా! నీకుమాత్రము కలాలాపత్వము జన్మస్వత్వము కాదా?

చిలు— ఇదియెట్లు? పలుకులు నేర్చినంతమాత్రమునఁ బాటలు పాడఁగలమా? మన మిరుప్రరమును గలాలాపలమే కాని కలకంఠుల మెట్లగుదుము?

గోర— మనముకూడ దానివంటి పక్షులమే గదా! ఆపాట మన మేల నేర్చుకొనఁగూడదు?

చిలు— అది సహజముగఁ బుట్టవలయునే గాని నేర్చుకొనిన వచ్చునది కాదమ్మా!

గోర— మనము మాత్రము రసజ్ఞులము గామా? కోకిల నాశ్రయించినచో మన కీరహస్యము బోధపడు నేమో?

చిలు— కోకిల కెవ్వరివలన బోధపడినది? మనకు సహజముగా రసానుభవమే గాని, రాగగరిమ యెక్కడిది?

గౌర — ఫలరసము మాని మనము కూడఁ బల్లవసేవనముం గావించిన నేమగునో?

చిలు — సోదరీ! పుష్పములలో మసలినంత మాత్రమునఁ దేనెటీఁగ తేఁటి కాఁగలిగినదా? ఊరక యాసపడి చిగురుమేయుట కారంభించినచో నొగరుబిగువుచే మన కున్న పలుకుబడి కూడఁ జెడిపోవును. కష్టపడి ప్రయత్నించినంతమాత్రమున మనము కిలకంఠులము కాఁగలమా?

(కోకిలమరలమృదుస్వరముతో కుహూ! కుహూ! కుహూ!)

(గౌరవంక తత్తరముతో ఱెక్కలనప్పళించుచు మెడఁగుంచి పైకిఁజూచుచు నటునిటుఁ దిరుగుచుండును.)

చిలు — (కిలకిల నవ్వుచూ) సోదరీ! ఈ యావేగ మంతయు నేమె!

గౌర — అక్కా! వినఁబడలేదా? ఆ కోకిల మనలను బిలుచుచున్నది!

చిలు — చెలీ! ఎంతవెఱ్ఱిదానవే! అది మనవంకఁ జూడనైనఁ జూచినదా? పలుకరించినట్లు, పరాకుఁ దెలిపినట్లు, ప్రత్యుత్తర మిచ్చినట్లు, ప్రబోధించినట్లు, బహుభావములు దాని పాటలోనే యున్నవి.

గౌర — అక్కా! నీమాటలు నిజమేనే! చూడుము! తమ్ముఁ బలుకరించినట్లుగా పెసలు మాఱువలుకు చున్నవి. తమకుఁ బరాకుఁ దెలిపినట్లుగాఁ దరుణవల్లికలు పల్లవాంచలముల నవరించుకొను చున్నవి. తమకుఁ బ్రత్యుత్తర మిచ్చినట్లుగాఁ బక్షిసంతతు లన్నియును బ్రతివాదముఁ జేయుచున్నవి. తమ్ముఁ బ్రబోధించినట్లుగాఁ బ్రకృతి యంతయును దన్మయమగుచున్నది. ఆహా! ఒక్కపాటలోనే యిన్ని భావములా?

చిలు — అదియే బహుజన్మతపఃపరిపక్వమగు ప్రతిభ! అట్టి యమృతవృష్టిచేతనే జీవచైతన్యమంతయు నానంద వికసితమగుచుండును. అట్టి యమృత ప్రభచేతనే జీవలోకమంతయు నాలోకరమణీయ మగుచుండును.

గౌర — ఆకోకిల నిట్లు పాడుమన్నవా రెవ్వరే!

చిలు — అది యొక్కరికొఱకుఁ బాడుట లేదు. ఉత్సాహము పొంగి పొరలినప్పు డది యూరక పాడుకొనుచుండును. దాని కట్టి కోరికయును లేదు.

గౌర — లేకేమి? మన మందఱము నిట్లు మెచ్చుకొను చుంటిమి గదా! వన మంతయు నిట్లానందకందళిత మగుచున్నది గదా! దెస లన్నియు నిట్లు ప్రతిధ్వనించుచున్నవి గదా! జగమంతయు నిట్లభిముఖ మగుచున్నది గదా! లోకమును మోహింపఁ జేయుటకుఁ గాకున్నచోఁ గోకిల కీపాట యేల?

చిలు — సోదరీ! నీవు పొరఁబడుచున్నావు. కొమ్మ లెవ్వరిమెప్పుకొఱకుఁ బల్లవించుచున్నవి? తెమ్మెర లెవ్వరిమెప్పుకొఱకు వీతెంచుచున్నవి? పువ్వు లెవ్వరి మెప్పుకొఱకుఁ బరిమళించుచున్నవి? ఫలము లెవ్వరిమెప్పుకొఱకు ఫలించుచున్నవి? ఆనందోచ్ఛ్వాసముచే నగుచుండు దీనింగూర్చి యనుభవజ్ఞు లభినుతించుచుందురు. రసజ్ఞులు రంజిల్లుచుందురు. కోకిల పాటకూడ నట్టిదే.

గోర—అక్కా! నీవు కవిత్వమును గూర్చి ప్రశంసించినట్లు ప్రశంసించుచున్నావే!

చిలు—కాదా మఱి! హృదయమును రసమయముగఁ జేయుఁ బలుకుపొందికయే కవిత్వము.

(కోకిల—కుహూ! కుహూ! కుహూ!)

చిలుక—గోర— (ఆనందపారవశ్యము నందును.)

కవిపరమానందముతో

సీ. ఆనందమయవసంతారామమోహన
దివ్యతేజంబుపై దృష్టి నిలిపి
ఆనందరాగరసామోదపల్లవ
మృదులపీఠంబుపై మేను నిలిపి
ఆనందరసతరంగాయితనవసుధా
మధురభావంబులో మనసు నిలిపి
ఆనందగుప్తమంత్రాధారపావన
ప్రణవనాదంబులోఁ బాట నిలిపి
అఖిలమానందపారవశ్యమున మునుఁగ
వాస్తవానందతన్మయత్వంబుఁ గాంచి
చల్లగా రాగవల్లరుల్ పల్లవింపఁ
గోయిలా! హాయిగాఁ బాడు కోఁగదమ్మ!

కోకిల—కుహూ! కుహూ! కుహూ!—

గోర—(ప్రకృతిస్థయై స్మృతినభినయించి) అక్కా! ఈమధురగానమునకు లోకమంతయు నిట్లు మైమఱచిపోవుచుండఁగాఁ దన బిడ్డగాఁ బెంచి పెంచికొన్న కాకి యీకోకిల నెట్లు తన్నివైవఁగలిగినదో?

చిలు—దాని కారనజ్ఞత యెక్కడిది! పురుగులను బొడిచికొనితినువులుగునకుఁ బువ్వులపరిమళ మెట్లు తెలియును?

("తురుతురుతురుతురుతుక్" అను ధ్వని యగుచున్నది.)

గోర—(ఉలికిపడి) ఇది యేమి? ఈయనంత సుఖస్వరమునఁ గ్రిందినుండి యేదో యపస్వరము వినఁబడుచున్నది!

చిలు—అది యేదో కఠినవక్త్రమునుండి వెలువడిన కఠోరస్వరమువలె నున్నది.

("ఠక్ఠక్ఠక్" అను ధ్వనియగుచున్నది.)

గోర—(భయముతో.)అక్కా! ఎవ్వరో చెట్టుఁ గొట్టుచున్నట్లున్నది!

చిలు—(ఆలోచించి)తెలిసినది.భయము లేదు. ఈవికృతచేష్టలు వడ్లంగిపిట్టవని తోఁచుచున్నది.

గోర—(క్రిందివంకఁ జూచి) ఔనే! తన యినుపముక్కుతో నది యీతరుస్కంధమును టక్కుటక్కుమని పొడుచుచున్నది. చూడుము!

చిలు—(పరికించి)ఫలవృక్షములను బగులఁగొట్టుటయే దానిపని.

గోర—ఈశుభసమయమున నిది యెంత రసభంగము చేయుచున్నది!

చిలు—అచ్చటికిఁ బోయి దాని నెట్లయిన మరలింతము రమ్ము.

(చిలుకయు, గోరవంకయు నెగిరి క్రింది కొమ్మపై వ్రాలుచున్నవి.)

వడ్లంగిపిట్ట—(చప్పుడు విని తల పైకెత్తి) ఓహో! చిలుకా గోరింకలవలె నున్నారు.

గోర—వలె నుండుట యేమి? మేము చిలుకాగోరింకలమే!

వజ్ర— మీయంతటి రసజ్ఞత నాకు లేదనియా నీవు నేనన్నమాటకుఁ బ్రత్యాఖ్యానముఁ జేయుచున్నావు?

చిలు— నీకు రసజ్ఞత లేదనియా? నీ చేష్టలు—

వజ్రం— (అర్థోక్తియందే) నాచేష్టలు మీ రేమని గ్రహించిరి?

గోర— రసభంగములుగా నున్నవని—

వజ్రం— ఓహో! తెలిసినదానివలె రసము రస మనుచున్నావు! రసస్థానమేదియో నీవెఱుఁగుదువా?

గోర— ఎఱుఁగ కేమి? పాటలో రస మున్నది పలుకులో రస మున్నది.

వజ్రం— ఆలాగా? వానికి మూలము?

గోర— చిగురులో రస మున్నది. పుష్పాలో రస మున్నది. పండులో రస మున్నది.

వజ్రం— అంతేనా! మఱి యెచ్చటను లేదా? సరే. వానికి మూలము?

గోర— రసజ్ఞునిహృదయములో రస మున్నది.

వజ్రం— ఆఁగు మాఁగుము! గోరంకా! నీవొక్కసారిగాఁ గప్పగంతులు వైచుచున్నావు. వానికి మూలాధారణ మగుకేంద్రస్థానము ఇప్పుడు నేను నిలిచియున్నచోటే! ఇందే మైన రస మున్నదేమో యనియే నేను పరీక్షించుచుంటిని.

గోర— ఏమైన నగపడినదా?

వజ్రం— ఇంతవఱకు నాకేమియు నగపడలేదు.

గోర— (నవ్వుచు) ఇది మూలచ్ఛేద ప్రయత్నముగాని, రసగ్రహణప్రయత్నము గాదు.

వజ్రం— చెట్టునలేనిరసము చిగురున కెక్కడనుండి వచ్చును? వెఱ్ఱిదానా! తత్త్వజ్ఞానములేని పాండిత్యముతోఁ దప్పులు దిద్ద వచ్చితివా?

గోర— ఆలాగా? అట్లయినచో నీతలకు మించినశక్తి ముక్కున కెట్లు వచ్చినది?

చిలు— (సాధుభావముతో వజ్రంగిపిట్టం గాంచి) అన్నా! ఈ శుష్కతర్కములవలన నేమి ప్రయోజన మున్నది? కోయిల హాయిగాఁ బాడుచున్నది. ఒక్కింతసేపు నిశ్శబ్దముగా నుండి యానందింపరాదా?

వజ్రం— ఆహా! ఏమి యీచిలుకపలుకులు! మ్రానుగోయిలమాట చిగురుగోయిల పాటపాటిది కాకపోయె నేమి?

చిలు— వాదము వల దంటిని గాదా?

వజ్ర— వాద మక్కఱలేదు గాని వస్తుతత్త్వమును గ్రహింపవలదా?

గోర— (విసుఁగుతో) నీవిందు గ్రహించిన దేమి? రంధ్రాన్వేషణమే గాని నీకు రసగ్రహణశక్తి యేదీ? ఎంత పట్టిప్రాఁకులాడినను, ఎంత పొట్టుపొట్టు చేసినను, నీ బ్రదు కింతే.

చిలు— అన్నా! రసజ్ఞులపని యిది గాదు. అమృతతరంగమాలికాఖేలనమున కానందింపక యడుగున నేమున్నదో త్రవ్వఁ గోరుట యవివేకము కాదా?

గోర— ఔను, అమృతఫలముల నారగింపవలయును గాని, గిల్లి గింజలను లెక్కిం

చుటవలన నేమి ప్రయోజనము?

వఙ్గం— (కోపముతో) అమృతము, రసము, హాయి, యని మీరేమేమో కొసవెఱ్ఱి మాటలు చెప్పుచున్నారు. గుడ్డినమ్మకమే గాని గుణాగుణపరిశీలన మక్కఱలేదా?

చిలు— దేనిగుణాగుణములను. దానిని బట్టియే గ్రహింపవలయును పనసతొలలరుచి పై పెచ్చులను నమలిన నెట్లు తెలియును?

వఙ్గం—సరే. ప్రకృతమును విమర్శింతము. కోయిలపాట హాయిగా నున్న దంటిరి గదా! ఎట్టి దాహాయి?

చిలు—సకలజీవహృదయములను రసమయములుగాఁ జేయుమధురభావము లందు మూర్తీభవించి యున్నవి.

వఙ్గం—సరిసరి! ఈమాటలవలన నాకేమి బోధపడినట్లు? పెండ్లిపాటయా? వసంతపుఁ బాటయా?

చిలు—నీ కెట్లు తోఁచుచున్నది?

వఙ్గం—ఏమియుఁ దోఁచుట లేదు ఒక్కటే పొలిపాటవలెనున్నది.

గోర—మధురకోకిలగానము మూను గోయిల కెట్లు రుచించును?

వఙ్గం—(కోపముతో) మర్యాద నతిక్రమించి మాటాడుచున్నావు!

గోర—ఉన్నమాట యన్న నులుకేల?

వఙ్గం—(కోపముతో) అలాగా? ఇంకెక్కువతక్కువలు నీవేమి గ్రహించితివి?

గోర—గ్రహింపకేమి? చిదుకఁబొడిచి చెట్టుఁ దొలుచుదానవు నీవు—పాట పాడి చిగుళ్లను బెట్టించునది—

వఙ్గం— (అసహ్యభావముతో) నోరు మూయుము! గట్టిగ మాటాడుచున్నావు.

గోర—నీ యినుపముక్కుకంటె, నీటిక్కు టిక్కులకంటె నా మాటలు కఠినముగా నున్నవా?

(వడ్లంగిపిట్ట కోపమును బట్టఁజాలక గోరవంకను బొడువఁజూచుచుండఁగా గాలిపాటున రసాలఫలము జారి పడినదప్పు డగును.)

"తురుతురుతురుతురు తుర్రో."

అని వడ్లంగిపిట్ట యెగిరిపోవును.

చిలు—గోర—(యథాస్థానమున కెగిరి పోవును.)

కోకిల—కుహూ! కుహూ! కుహూ!

కవి

"చివురు దినుము! పాడుము! మఱి
చివురులు వెట్టింపు మలరఁ జేయుము వనముం
నవనవగీతాచాతురి
మివ్వుఁ మరల మరలఁ బాడు మీ! కోకిలమా!

పుష్పనాటకము

(బంకిమచంద్రుఁడు)

వేంకటపార్వతీశ్వరకవులు

క్షణములోనె సుఖంబుఁ గష్టమ్ముఁగూర్చి
క్షణములోనె భవన్ము నాశమ్ముఁగూర్చి
క్షణములో నెన్నియో నాటకములఁగూర్చు
కపటనటరాజునకు నమస్కారశతము.

ప్రదేశము—పుష్పోద్యానము

ప్రవేశము—పుష్పసుందరులు - వర్షబిందువు

యూథిక:—రమ్ము రమ్ము! ప్రాణేశ్వరా! రమ్ము! నా హృదయమధ్యమునఁ బ్రవేశింపుము! నాహృదయమును బరిపూర్ణముగఁ జేయుము! ఎంతకాలమునుండి నేను నీయందలి యాశచే నుత్కంఠనై యెదురుచూచుచుంటినో నీ వెఱుఁగవా? నేను మొగ్గనై యున్నప్పు డీ మహాగ్నిచక్రము — ఈ భువనసంతాపకమహాపాపము — పూర్వాకాశమునం దెచ్చటనో యొకచోటఁ బడియుండెను. అప్పటి కది యింతటి విశ్వవిధ్వంసమూర్తియై యుండలేదు — అప్పటి దాని తేజ మంతటిజ్వాలాభీలమై యుండలేదు! అయ్యో! అది యెంత కాలము! చూడుము! క్రమముగా నా మహాపాపతాపమూర్తి గగనమండలమధ్యస్థలమునఁ బ్రవేశించి బ్రహ్మాండ మంతయును బ్రజ్వలితముగఁ జేయుచుఁ బశ్చిమాకాశమున కొరఁగి యొరఁగి తుద కా యనంతసాగరమున విలీనమైపోయెను! పోనిమ్ము! దూరమై పోనిమ్ము! — కాని, ప్రాణనాథా! ఇన్నాళ్ళవఱకు నీ వెచ్చట నుంటివి?— అయ్యో! నేలపైఁ గాలుంచెదవు సుమా! నీవు నా హృదయమున నిలిచినచో నా జ్వాలామయతపనమూర్తి యిఁక నన్నుడికింపఁజాలఁడు! మఱియు నిన్నుఁగూడ బాగుగ నలంకరించును. ఆ రౌద్రకిరణప్రపంచమున మనోజ్ఞరత్నభూషణాలంకృతమూర్తిం బోలియున్న నీతోఁ గలసి నేనును మనోజ్ఞమూర్తి నయ్యెదను— రమ్ము! రమ్ము! నాయుల్లమును జల్లగఁ జేయుము! నా హృదయమధ్యమునందే ప్రవేశింపుము! క్రిందఁ గాలుంపవలదు!

నందివర్ధని:—(జనాంతికముగాఁ గృష్ణకళికం గాంచి) సోదరీ! ఈబిడ్డయవసం జూడుము!

కృష్ణ:—ఏబిడ్డ?

నంది:—ఈ మనయూథిక! ఇంతవఱకు నీమె మొగముఁ బిగించుకొని, తలవంచుకొని యంగడిలోనిమూటవలెఁ బడి యుండెను. ఇంతలో నాకాశమునుండి వర్షబిందువు యువరాజువలె గాలిగుఱ్ఱముపై నెక్కివచ్చి యామెతలవాకిటఁ బ్రవేశించెను. తోడనే యాకన్యక హాసవికసితవదనముతో నాతని

నాక్రమించినది! ఏమి దానిపడుచుందన
ము!—పడుచువాండ్రపద్ధతియే స్వతంత్ర
మైనది!

కృష్ణ:—సిగ్గు సిగ్గు!

నంది:— కాని, సోదరీ! మనముమాత్రము వికసించుట యెఱుంగమా? సంసారమును జేసికొనవలసివచ్చినప్పుడు దినదినమును, మధ్యాహ్నమునను, దీవ్రాతపమునను, శిశిరమునను గూడ వికసించవలసియేయుండును! వికసింపకున్నచో సంసారము సాగుట యెట్లు? మనకుమాత్రము వయసులేదా; వాంఛ లేదా?—కాని; యింతటి యహంకారగర్వము మన మెఱుంగుదుమా?

కృష్ణ:—ఆమాట నిజమే!

యూధి:—ప్రాణప్రియా! ఇంతకాల మెచ్చట నుంటివి? నీవు లేకుండ నేనొకనిమిషమైన నిలువంజాల నని యెఱుంగవా?

వర్షబిందువు:—ప్రాణేశ్వరీ! విచారింపకుము! చాలకాలమునుండి రావలయు ననియే ప్రయత్నించుచుంటిని. సమయము దొరకక లేదు. ఆకాశమునుండి భూమిమీందికి వచ్చుట సామాన్యమా? నడుమ నెన్ని యంతరాయము లుండునో నీవుమాత్ర మెఱుంగవా? ఒంటిగా వచ్చుట కవకాశము లేదు! గుంపులోం గలసిరావలయును! అన్నిసమయములయందు, నంతటి స్థితిగతులు నొక్కతీరుగా నుండవుగదా! కొందఱు తామే గొప్పవార మనుకొని యాకాశమునందలి యున్నతాంతరమునం దదృశ్యులై యుండుటకై బాష్పరూపమును గొనుచుందురు; వాయునిమ్నస్తర మిశ్రవాహ తాపముగా నున్నది గావున నచ్చటికిం బోయినచో శుష్కించి పోవుదు మని కొందఱు హిమాకృతిని వాంఛించుచుందురు; అవనికి దిగుట యధఃపతన మగును గావున మన మట్లీల పోవలయు నని కొంద అనుకొనుచుందురు; క్రిందికిం బోవుటవలన లాభము లేదనియు, నాకసమునం గాలాంబువములమై చిరకాల ముందమనియుం గొంద అనుచుందురు; నదీనిర్ఝరిణులమై లవణసముద్రమునం బడిపోవుటకంటెం బ్రచండాతపమున విహరించుచు నందఱ మొక్కటై యింద్రధనుస్సాకారందాల్చినచో భూచరులును, ఖేచరులును మనలం గాంచి మోహితులై పోవుదు రని కొందఱనుచుందురు! మఱి యిచ్చటనే యుండి కాళిమామయకరాళకాదంబినీమూర్తిం దాల్చి, విద్యున్మాలికలం గంఠహారములుగం జేసికొని మన సౌందర్యమును బ్రకాశింపం జేసికొంద మని కొంద అనుచుందురు; జలవంశజుల మగు మనము భూలోకసముద్ధరణమునకై యూరక తత్తరపడి పోవుటయేల; ఆహ్వానము రానిండని కొందఱనుచుందురు; కొందఱు విద్యుల్లీలలం గాంచుచు, నీమేఘము నడిలోం గొంతసేపును, ఆమేఘము నడిలోం గొంతసేపును, ఆకాశప్రాంతమునం దొకప్పుడును, ఆకాశమధ్యభాగమునం దొకప్పుడును క్రీడించుచు—

యూథి:—ఆవిద్యుల్లతయందే నీకంతటిప్రేమ యున్నచో నిచ్చటికేల వచ్చితివి? అచ్చటనే యుండఁగూడదా? ఆమెయెదుట నే నెంతటిదానను?

వర్ష:—సరసరి! అంతకోపమేల? నేనట్టివాఁడ నుకొంటివా? చిన్నవాండ్రగు నట్టియల్లు లెవ్వరు నిచ్చటికి రానేలేదు. మేమెంత గొప్పవార మనుకొన్నావు! అట నుండఁ జాలక దిగి వచ్చితిమి! చాల దినముల నుండి నిన్నుఁ జూడవలయు నని యున్నది.

పద్మిని:—(పుష్కరిణి యందుండి) ఓహో! నీవు గొప్పవాఁడవా? ఎంతవాఁడవు! నీవంటివారిని బదిలక్షలమందిని, ఒక్క నాపత్రము నందు నిలిపియుంచఁ గలను! రారాదా?

వర్ష:—వత్సా! అసలు సంగతి మఱచిపోయితివా యేమి? ఈపుష్కరిణిని బూరించు వాఁరెవ్వరు? ఓహ కటా! వర్షమే లేకున్నచో జగంబునఁ బంక మెక్కడనుండును? జలమెక్కడ నుండును? ఇఁక నీవీఁదుట యెక్కడ? నవ్వుట యెక్కడ? ఓజలజా! నీవు మాయింటి యాఁడుబిడ్డవు కావుననే నిన్ను మేమొడిని చేర్చుకొని పాలించుచున్నాము—కాకున్నచో నీకీ రూపమెక్కడిది? ఈనివాససుఖమెక్కడిది?— ఇంతటి గర్వమెక్కడిది? పాపాత్మురాలా! నీపితృకులవిరోధియగు నయ్యాగ్నేయస్వరూపుని బ్రేమించుచున్నావు. నీకు బుద్ధి లేదా?

యూథి:—ప్రాణేశ్వరా! సిగ్గుసిగ్గు! ఆయవ్వతో నన్నిమాట లేల? ఆమె ప్రొద్దుటి నుండియు మొగమెత్తి యగ్నిమయుండగు నాయకుని వంకనే తదేకదృష్టిం గాంచుచు సిగ్గులేకుండ నాతఁ డేవంకకుఁ దిరిగిన నావంకకు నోరుతెఱచుకొని నిరీక్షించుచున్నది! ఎంతపరాకు! ఈనడుమ నెన్నియో కందిరీఁగలు, తుమ్మెదలు, తేనెటీఁగలు ఎన్నెన్ని వచ్చిపోవుచున్నను దీనికిఁ సిగ్గుఁ లేకున్నది!

కృష్ణ:—అదియేమే యూథికా! అట్లను చున్నావు? తుమ్మెదలగోడవ యింటింట నున్నదియే కాదఁటే!

యూథి:—సోదరీ! మాయింటిమాట చెప్పుము! నేనిప్పుడే కన్నుఁదెఱచితిని. నేనీ తుమ్మెదలబాధ యెఱుఁగనమ్మా!

వర్ష:—యూథీ! లజ్జావిహీనలగువారితో నీకీ సంభాషణ మేల? ఆకళంకినులు నీవిమల ధవళశోభాసౌరభములం గాంచి సహింపఁ గలరా?

పద్మి:—ఓరి శుష్కుండా! నీకుఁ దగినట్లు మాటాడుచున్నావు! అదిగో! మహాబలుఁడు వచ్చుచున్నాఁడులే!

యూథి:—అయ్యో! అది యేమి?

వర్ష:—ఔను. ఇఁక నేనుండుట కవకాశము లేదు

యూథి:—ఉండవా?

వర్ష:—ఉండజాలను. ఆ మహాబల న్నుండనీయఁడు! నే నాతని జాలను.

యూధి:—అయ్యో! జీవితేశా! ఇంచుకసే పాఁగఁజాలవా?

(వాయువు ప్రవేశించును)

వాయు:—(వర్ష బిందుప్రం గాంచి) దిగు!

వర్ష:—ఏమి మహాత్మా!

వాయు:—నే నీయమలకమలసుశీలసువాసిత ప్రఫుల్లయూధికాకళికంగైకొని వినోదించెదను. నీ వల్పుఁడవు; అధఃపతితుఁడవు; నీచగామివి; నీచవంశజుఁడవు! నీవా యీ సుఖాననమున నుండుట? దిగు!

వర్ష:—నేనాకాశమునుండి వచ్చితిని!

వాయు:—నీవల్పపార్థివజీవివి! నీచగామివి! పోయి యే నెరియలోనో, యే బొరియలోనో దాఁగికొనుము! దిగు!

వర్ష:—యూధికా! ప్రేయసీ! ఇఁక నేను పోవుదునా?

యూధి:—ప్రాణేశ్వరా! ఉండవా?

వర్ష:—ఉండనిచ్చుట లేదు!

యూధి:—ఉండవా?—ఉండవా?—ఉండవా?—

వాయు:—యూధీ! నీకంత లెంత్రి ప్పెందులకు?

యూధి:—మహాబలా! దయయుంచి నీవు పొమ్ము!

వాయు:—సుందరీ! నేను నీకొఱకే వచ్చితిని.

(యూధిక వాఁడుమఁ బారిపోవఁ బ్రయత్నించును)

వర్ష:—ఈ గందరగోళములో నేనిఁక నిలువఁ[జా]లను!

[యూ]ధి:—నాథా! అట్లయినచో నాకున్న [ఈ]యించుక సంపత్తిని నీకె సమర్పించె[ద].తీసికొని పొమ్ము!

వర్ష:—నీయొద్ద నేమున్నది?

యూధి:—ఇంచుక మధువున్నది—కొంచెము పరిమళమున్నది!

వాయు:—పరిమళమును నేను గైకొందును! అందుకొఱకే నేను వచ్చితిని! తే—

(అని వాయువు బలవంతపెట్టును)

యూధి:—(వర్షబిందువుంగాంచి)ప్రాణేశ్వరా! నీవుపొమ్ము! ఈదస్యుని జూచుట లేదా?

వర్ష:—హృదయేశ్వరీ! నిన్ను విడిచి నేనెట్లు పోఁగలను! కాని యీతని బలప్రయోగమున నిలువఁజాలకున్నాను — పోవుచున్నాను—పోయెదను—

(వర్షబిందువు భూమిపైఁబడును)

నంది, కృష్ణ:—అయ్యపని యైనది! ఆకాశమునుండి యూడిపడినాఁడుగా! ఆ! ఇప్పుడేమైనది? అధోలోకగతుఁడైనది! కథావశేషమయినది.

యూధి:—(వాయువుతో) వదలుము! వదలుము!

వాయు:—వదలుట యేల? తెమ్ము! పరిమళమును నాకిమ్ము!

యూధి:—అయ్యో! ప్రాణేశ్వరా! నీ వెక్కడనున్నావు? అమలుఁడవును కోమలుఁడవును, స్వచ్ఛస్వరూపుఁడవును, సుందరుఁడవును, సూర్యప్రతిఘాతుఁడవు నగునో రసమయ! జలకణమూర్తీ! నీవెక్కడకుఁ బోయితివి? ఓ జీవితేశ్వరా! ఈ హృదయమును స్నేహప్రపూర్ణముగఁ జేసి మరల నేల శూన్యముగఁ జేసిపైచితివి?

ఒకసారి దర్శనమిచ్చి యానందముం గూర్చి మరల నెక్కడ దాఁగితివి? ఎందు లోఁగితివి? ప్రాణాధికా! నేను నీతోఁ గూడ నేల రాఁజాలనైతిని?—నీతో నేల మరణింపనైతిని?—అనాథంబును, నస్నిగ్ధంబును నగు నీపుష్ప దేహముం దాల్చి యీశూన్య ప్రదేశమున నేనేల జీవించి యుంటిని?—

వాయు:—ఈయేడుపులు గట్టిపెట్టుము! పరిమళ మిమ్ము!

యూధి:—వదలుము! వదలకున్నచో నేను నాప్రాణేశ్వరునిమార్గమునే పట్టి పోయెదను.

వాయు:—పోయినఁ బొమ్ము — పరిమళ మిమ్ము—హుం—

యూధి:—హా! చచ్చితిని! చచ్చితిని!

వాయు:—హుం!—

(యూధికవృంతచ్యుతయై క్రిందఁబడును)

వాయు:—హుం—ఆహా! హా!

(తెరపడును)

ఉపసంహారము

ప్రథమశ్రోత:—ఈనాటకకవి యుద్దేశ మేమి?

ద్వితీయుఁడు:—ఇందు యూధిక నాయిక! వర్షబిందువు నాయకుఁడు! ఓహో! ఏమి నాటకము!

తృతీయ:—అయినఁగావచ్చును! ఇందొకనీతి యుండుటచే నీతికథయని చెప్పవచ్చును!

చతుర్థ:—అట్లుకాదు - ఇది యొక విధమగు విషాదాంతనాటకము!

పంచమ:—కాదు—ఇది యొక ప్రహసనము!

షష్ఠ:—ప్రహసనమునుగాదు! అన్యాపదేశ దూషణము! ఎవ్వరినో మనసునం దుంచుకొని యాక్షేపించినట్లున్నది!

సప్తమ:—అదికాదు—దీనికి గూఢార్థ మున్నది! ఇది పరమార్థవిషయిక కావ్యమని నాకుఁ దోఁచుచున్నది. "కాంక్ష" యనిగాని, "తృష్ణ" యనిగాని దీనికిఁ బేరుంచినచో బాగుగనుండును! గ్రంథకారుఁ డంతవఱకు నాలోచింపలేదు!

అష్టమ:—ఇది యొక రూపకమనుట సత్యము! దీనికి నేనర్థము చెప్పుదునా?

ప్రథ:—దీని యభిప్రాయము గ్రంథకర్త యేల చెప్పరాదు?

గ్రంథకర్త:—ఇది మీరు చెప్పినదానిలో నేదియును గాదు! ఈగ్రంథముపైనున్న యాంగ్లేయభాషాముఖపత్రమును దిలకింపుడు!—

"A true and faithful account of a lamentable Tragedy which occurred in a flowerpot on the evening of the 19th July, 1885, Sunday, and of which the writer was an eye-witness."

బ్రహ్మగీతము

చేపూరు సింహాచలము

ప్రవని యుచ్చను బాలింప నీమనంబు
ప్రేరణంబొంది పోవును విషయములకు
నెవని ప్రోద్బలంబునఁ బ్రాణ మిటుల తిరుగు
వాక్కు పనిసేయు నాజ్ఞయె వ్వానిదగును
జెవులుఁ గన్నులుఁ బనిసేయు నెవని నియతి?"
యనుచు శిష్యుండు గురుఁజేరి యడిగినంత
"శిష్య! ఎవ్వనిన్ గూర్చి ప్రశ్నించినావొ
యతని సంగతిఁ జెప్పెద నాలకించు.
శబ్దమాలింప శ్రోత్రము సాధనంబు
సాధనంబున్న వినరాదె శబ్దములను
వినఁగఁ జేయున దొకఁటున్నదని యెఱుంగు
మదియె బ్రహ్మంబు మనసున కదియె మనసు
వాక్కునకు వాక్కు ప్రాణంబు ప్రాణమునకు
నదియే నేత్రంబునకు నేత్ర మగుచునుండె
నదియె చైతన్య మానని యంద్రు బుధులు.
ఇట్టి చైతన్యమేలేక యేదియైన
ధరఁ బ్రకాశింప నేరదు దాని నెఱుఁగు
మునులు లోకంబులను వీడి ముక్తులౌదు
రాత్మనేత్రాద్యధిష్ఠాన మగును జూవె
వాక్కుచే బ్రహ్మమును దెల్ప వశము గాదు
కనులచే బ్రహ్మమును జూడఁ గానరాదు
మనసుచే బ్రహ్మము నెఱుంగు మార్గమానె?
శిష్యునకు బ్రహ్మరూపెట్లు చెప్పనగునో
అట్టి మార్గమైన నెఱుంగ నలవిగాదు
తెలియఁగలదాని కన్నను దెలియఁబడని
దానికన్నను వేరైన దాని బ్రహ్మ
మనుచు నాచార్యులే తెల్పి రట్లు పూర్వు
లెల్లరుంబల్క వినుచుంటి మిపుడు నీకు
దానినే చెప్పుచుంటిమి, దాఁపనేల?
యేది వాక్సహాయంబున నెఱుఁగఁబడదొ
వాక్కు దేని సాయంబున బయలు వడునొ
దెలియు మదియె బ్రహ్మంబని దెలివి గలిగి
పెక్కు రూపముల్ కల్పించి పేళ్లుపెట్టి
ధ్యానమున్ జేతు రద్ది చైతన్యమగునె?
దేనిని మనంబు గల్పింపఁ గానశక్య
మానె దేనివలన నది వ్యాప్తినొందు
నట్టిదానినే బ్రహ్మమ్ముగా నని యెఱుంగు
మీశ్వరాది రూపంబగు నెట్లు బ్రహ్మ?
కనులచేత నెద్దానిని గానలేమొ
కనులు దేని సాయంబునఁ గాంచు జగము
నదియె చైతన్యమౌ నిశ్చయంబుగాను
గాని యీశ్వరాదులు బ్రహ్మ గాదుసుమ్ము!
శ్రోత్రమెద్దాని వినలేదొ శ్రోత్రమెట్టి
దానిచే వినుచుండునో ధ్వనుల నెల్లఁ
దెలియు మది బ్రహ్మమేయని తెల్లముగను!
ఏది ఘ్రాణేంద్రియముచేత నెఱుఁగఁ బడదొ
ఘ్రాణమెద్దాని నెఱుఁగును గంధములను
దానినే బ్రహ్మమంచును దలఁపవలయుఁ
గాని లోకు లుపాసించు కల్పితంబు
లైన యీశ్వరరూపంబు లౌనె బ్రహ్మ?

దేవతలయందు లేక నేదేహమందుఁ
దెలిసికొంటి బ్రహ్మననుచు దలంచితేని
యేది తెలిసికొంటివో యది కాదు బ్రహ్మ
మింకను దపముచే బ్రహ్మ నెఱుఁగవలయు
ననిన శిష్యుండు యుక్తిచే ననుభవంబు
చే విచారించి గురుకొద్దఁ జేరినేను
దెలిసికొంటి బ్రహ్మ ననుచుఁ దలఁచుచుంటి
నని వచింప గురుఁడంత నడిగె నిట్లు
"ఏవిధంబున బ్రహ్మము న్నెఱుఁగితీవు"
దేవ! బ్రహ్మముఁ జక్కఁగాఁ దెలిసికొంటి
ననియుఁ దెలిసికొనకపోతి ననియు నేను
దలఁపలేదన్న శిష్యుని ధైర్యమెంతో
చూచిఁదలఁపుఁగలిగి శిష్య! చోద్యమాయెఁ
బలుకులు పరస్పరవిరుద్ధములుగ నుంట
సంశయంబైన విపరీతశాస్త్రమైన
గావలయనన్న ననుభవ జ్ఞానమగుటఁ
దండ్రి! "నోన వేదేతి వేదచ" యనియెడి
వాక్యమున కర్థము నెఱుంగు వాఁడెవండో
వాఁడె బ్రహ్మము దెలియుచున్నాఁడుసత్య
మనుచు జంకులేకయె శిష్యుఁ డనియెనంతఁ
దెలియలేదను జ్ఞానికిఁ దెలిసియుండెఁ
దెలిసితినను వాని కిఁ దెలియలేదు
ఇదియె వేదరహస్యంబు నిదియెనుమ్ము
వాదముల్ లేని సిద్ధాంత వాక్య మిలను
అనఁగ నింద్రియాంతలయందు నాత్మబుద్ధి
గల్గునజ్ఞాని బ్రహ్మను గానలేఁడు
ఆత్మబుద్ధీంద్రియంబులయందులేని
జ్ఞానికే బ్రహ్మ గోచరం బౌనుసుమ్ము
సకలవృత్తులం దాత్మయే సాక్షిరూప
మొంది యున్నదంచుఁ దెలియుచుండు నెవఁడో
వాఁడె యాత్మరూప మెఱుంగు వాఁడసంగ
సాక్షియున్ జ్ఞానములు రెండు సత్యమొక్క
టేయని యెఱుంగువాఁ డాత్మ నెఱుఁగువాఁడు
బుద్ధిచేఁ దెలియబడని శుద్ధమైన
స్వస్వరూపంబుచే మోక్ష సాధనమగు
శక్తినిన్ బొందు దానిచే ముక్తిగలుగు
నాత్మరూపము దెలియ నట్టివాఁడు
సత్యమందున్న వాఁడౌను సత్యముగను
ఆత్మరూపము దెలియ నట్టివాఁడు
నాశనమునొందు, ధీరులైనమునివరుల
కఖిల భూతంబులందున నద్వితీయ
మైన యాత్మతత్త్వంబుఁ దా మరయుకతన
జనన మరణంబులేని మోక్షంబుఁ గలుగుఁ
బూర్వమందు దేవతలకుఁ బోరుజరిగె
రక్కసులతోఁడ నట పరబ్రహ్మమంత
దేవతలకు జయంబిచ్చె దివిజులంత
తమబలంబె జయమున కాధారమంచు
భ్రమను గర్వించుచుండఁగ బ్రహ్మమెకట
ఘోరరూపంబుతోడను గోచరించె
దేవతలు వాస్తవంబును దెలియలేక
"నదియో యొక పెను భూత మిద్ది"యనెడు
భీతిని, మొదటఁ దమలోఁ బ్రవేశమైన
యగ్నిదేవుని దెలిసి రమ్మంచుఁ బంచి
రంతఁ బరుగున నేతెంచు నగ్నిఁ గాంచి
యెవ్వఁడవు నీవు నీ ప్రజ్ఞ యెద్దియనుచు
భూత మడుగ నే నగ్నిని జాతవేదుఁ
డను సకలసృష్టిని నిముసంబున నె భస్మ
మానటుల్ సేయఁగలవాఁడ నంచుఁ దెల్ప
భూతమప్పైన యీగడ్డి పోఁచనిపుడు
భస్మమున్ జేయుమన దనబలమునంత

జూపెనే కాని కార్యంబు సున్నయగుట
దెలిసి యింద్రుని కడకేగి తలను వంచి
యామహాభూతము నెఱుంగ నలవి గాద
ని వచియింప దేవతలు వాయువును గాంచి
మాతరిశ్వ! నీవేగి యీ భూత మేమొ
దెలిసి రమ్మన వడిగ నే తేరఁగాంచి
యెవ్వఁడవు నీవు నీశక్తి యేమటంచు
భూత మడుగ నేవాయుదేవుండ మాత
రిశ్వుఁడను నాదుశక్తి యీ విశ్వవస్తు
వులను గ్రహియింపఁగలదన్న భూతమంత
గడ్డిపోచను గొనుమన గాలితనదు
శక్తినిన్ జూపెనేగాని సాధ్యపడక
లజ్జచేఁగుంది దివిజుల పజ్జఁజేరి
యామహాభూతమున్ దెలియంగ నాకు
శక్తిలేదంచుఁ జెప్ప పిశాచమేదొ
దెలియ నర్హుండ వీవంచు దివిజులెల్ల
రింద్రునిన్ బంప నాతఁడదేమొ చూత
మంచు రాఁగ భూతంబది మాయమయ్యె
నాకసంబందు బ్రహ్మవిద్యాస్వరూపి
ణియగు కాత్యాయనీదేవి నిలచియుండె
నాయమనుగాంచి యింద్రుండు మాయమైన
భూతమేమంచుఁ బ్రశ్నింప భూతరాజ్ఞి
పలికె నీవిటఁగిన్నదే బ్రహ్మసుమ్మి
బ్రహ్మవలననే విజయంబు వడసినారు
భ్రాంతిచేతను మేమె యారక్కసులను
జంపినారమని వచింత్రు సాహసమున
భ్రాంతిఁ బోగొట్ట నీరూపు బ్రహ్మవడసి
యెదుటఁ బ్రత్యక్షమాయెనో యింద్ర! యనుచు
పార్వతివలన నింద్రుండు బ్రహ్మ మెఱఁగె
నగ్ని వాయువు నింద్రుండు నాదిభూత
మును సమీపించు కారణంబున దివిజుల
లోనవీరె ఘనులు వీరిలోన నింద్రుఁ
డేఘనుఁడు బ్రహ్మరూపంబు నెఱుఁగ వశమె
మెఱుపువంటి ప్రకాశమై మఱుఁగువడును
నేత్రమీలనంబువలెను నిముసమున నె
ఇదియె యధిదైవతంబని యెఱుఁగవలయు
బాగుఁగానిప్పుడు మనస్సు బ్రహ్మమొక్క
ప్రత్యగాత్మస్వరూపంబు వడసినట్లు
బోధయగుఁగాన మనసుచే సాధకుండు
బ్రహ్మవిషయైకసంకల్పప్రజ్ఞ నాకుఁ
గలుగుఁగాకని స్మరియించుఁ బలుతడవుల
దీని నధ్యాత్మమందురు ధీరవరులు
సకల జీవులయందును సత్యమైన
బ్రహ్మమే యుండెనంచు నెవ్వాఁడెఱుంగు
వాని నాజీవులన్నియు బ్రహ్మమనుచుఁ
బ్రార్థనల్ చేయుచుందును భక్తితోడ
శిష్యునిన్ గాంచి గురుఁడిట్లు జెప్ప నతఁడు
గురువరా! నా కుపనిషత్తు నెఱుఁగఁజేయు
మనఁగ నిది బ్రహ్మసంబంధ మైనదియును
బరమగోప్యంబు నన ధర వరలుచుండు
నుపనిషత్తునే బోధించు చుంటివనియె
దీనితత్త్వంబు నెవ్వండు దెలిసికొనునొ
యతఁడె లోకంబులన్నిఁ దా ననుచు నెఱుఁగి
బ్రహ్మగీతంబు హాయిగాఁ బాడుకొనుచు
సర్వరూపాత్మకంబౌచు సంచరించు:

సుశీలా రూపసులు

పారనంది జగన్నాథస్వామి గారు, ఎం. ఏ. ఎల్. టి.

మదనుడు	రూపసి (సుశీల ఒదిన;	చిన్నపిల్ల (సుశీల చెల్లెలు)	శిథిలమగుచున్న ఒక ద్వీపస్తంభం;
సుశీల	అన్నభార్య; విధవ)	తాతమ్మ (సుశీల తల్లితల్లి)	దాని గోపురము.

[గదిలో ఒకమూల తాతమ్మ ఒక ఎత్తైన కుర్చీలో నిద్రపోవుచున్నది. సుశీల మదనుల ప్రవేశము]

అంకము ౧

మదనుడు:— రూపసి వ్రాసిన ఉత్తరము చదివి వినిపిస్తాను. విను. "నన్ను కలియాలని బయలుదేరి రావద్దు. నీ వేగదిలో సాయంకాలము వేళ మామూలుగా ఉంటావో, అక్కడనే ఉండు:— అలాగైతే నేను రావడం చుట్టం వచ్చినట్లుండదు. నీవద్దకు రావడానికి ఎక్కిన పడవను దిగీ దిగడములో ఈ ఉత్తరము వ్రాస్తున్నాను. ఇక్కడ అంతా నెమ్మదిగాను చూపుకింపుగాను ఉన్నది; కాని రోడ్లు మాత్రము వర్షపు నీటితో నిండియున్నవి. ఏలోగిట్లో నామరదలు సుశీల నాకొరకు చక్కని బస యేర్పాటుచేసిందో, ఆ యింటి ఉద్యానవనములో ఒక కొనను ఉన్న ఒంటి స్తంభ గోపురములు నాకు అగుపడేసరికి సూర్యుడు బహుశః అస్తమిస్తాడు."

సుశీల:— (చప్పట్లు కొట్టుతూ) ఆ! అదిగో సూర్యుడు అస్తమిస్తున్నాడే! ...... చూడు, చూడు...... అందుచేత ఆమె చాలాదగ్గిరికి వచ్చి యుండవలెను...... నేను చూతునా......

మదనుడు:— [ఆగమని చేతితో సంజ్ఞ చేసి, ఉత్తరమును కడతేరా చదవసాగెను] "మదనా, నిన్నొకమారే చూచాను. అదెప్పుడో జ్ఞాపకమున్నదా! నా వివాహము గడబిడలలో— నా వివాహమా! చాలు...... ఎవరూ పిలవకపోయినా వచ్చి, అందరూ కోరే సౌఖ్యమును తొలగింపజేసే అతిథిని ఎవరూ ఆ వివాహసమయములో చూడము. ఆ ఒక్కమారే నిన్ను చూచాను. చూచి మూడేండ్లైనది. అయినప్పటికీ చిన్నప్పటినుండీ ఒక్క ఉయ్యాలలో నిద్రబోతూ కలిసిమెలిసి ఉండేవారు ఎంత చనువుతో ఒకరిదగ్గిరికి ఒకరు పోగలరో, అంత చనువుగా నీ వద్దకు నేను వస్తున్నాను...

సుశీల:—(ప్రక్కకు తిరిగిచూచి) ఆహా! తాతమ్మ ఇంకా నిద్రబోతూ ఉన్నదే! ...... రూపసిరాగానే తాతమ్మను లేపుదామా?...

మదనుడు:—లేపమనే ఆమె చెప్పింది...

సుశీల:— (తాతమ్మవైపు చూస్తూ) తెల్లనిజుత్తులోనుండి కండ్లు కనబడవు......ఈ రాత్రి కులాసాగా ఉన్నట్లు కనబడదు...... ఒక్కమారు రాణను ముద్దాడవలెనని ఉన్నది.

మదనుడు:— జాగ్రత్త. ఇంత వేగిర ముగా లేపకు. [తిరిగి చదవసాగెను.] "నీదగ్గ రికి వస్తున్నాను; నీవు నన్ను సుహృద్భావము తోనే పలకరిస్తావని నాకు తెలుసును...కొంచె మే మనము మాట్లాడేము. కొంచమైనా, ఇతరులు మాట్లాడే మాటల వంటివి కావు మనమాటలు"......

సుశీల:— అంతత్వొందరగా చదవవద్దు.

మదనుడు:— "అంతేకాదు. సుశీలను కౌగలించుకోవలెనని ఉన్నది.......నిన్నామె ప్రేమించడముచేతను, నీవామెను ప్రేమించ డముచేతను నేను ఒకటి ఊహిస్తున్నాను. ఆమె మంచి మనిషి, సుందరి కావలసి ఉం టుంది. నీకంటె ఎక్కువగా ఆమెను నేను ప్రేమిస్తానని అనుకొంటున్నాను: ఎందుచేత నంటే, ఎక్కువ ప్రేమను చూపుట నాకు తెలు సును. నాకు సౌఖ్యము లేకపోయిందిగదా... నాకు కష్టము వచ్చినందుకు ఇప్పుడు సంతో షిస్తున్నాను; దుఃఖమువల్ల నాకు ప్రాప్తించిన సర్వమును నీకు పంచిపెట్టగలను. నాకు ప్రాప్తిం చినది మన ముగ్గిరికి సరిపడవచ్చునని నేనప్పు డప్పుడు తలస్తూవుంటాను. దురదృష్టము మన లను బాధించడానికి ఏమీ హక్కు లేదనిన్నీ, ఇకముందు మనజీవితమంతా క్రొత్తగా ఉండ వచ్చుననిన్నీ, నేను తలస్తున్నాను. ఆనందము కొరకు మనము ప్రయత్నింతాము. మనలను, మన పరిసరములను సౌందర్యముతో నింపి, దుఃఖమునకు ఎట్టి అవకాశమూ లేకుండా ఉండేటట్లు చేదాము. అప్పటికీ అది బలత్కా రముగా దారిచేసికొని రాగలిగితే, మనలను చేరే లోపల అదికూడా సౌందర్యముతో నిండేటట్లు పరిణమించును."

[తలుపు తెరుచుకొని చిన్నపిల్ల ప్రవేశించును]

చిన్నపిల్ల:— అక్కయ్యా, దొరికిందే తాళంచెవి, దొరికిందే.

మదనుడు:— ఏమిచెవి?

సుశీల:— గోపురద్వారం తాళంచెవి.

మదనుడు :—పోయిందనుకొన్నామే...

సుశీల:—మరొకటి చేయించాను.

మదనుడు:— అదికూడా పోతే ఎంత బాగుంటుంది!

సుశీల:—[తాళంచెవి ఇటు అటుత్రిప్పి చూచి] ఎంత పెద్దచెవి......పోయిన దాని వలె లేదే......

చిన్నపిల్ల:— చిన్నక్కా! తాళానికి ఈచెవి సరిపడుతుందోలేదో అని వాళ్లు పరీక్ష చేసి చూచినపుడు నేనక్కడ ఉన్నాను. తాళం వేసి తీసి మూడుమార్లు చూచారు. త్రుప్పుపట్టిపోయిన ఆచెవికంటే ఇదేబాగుంది. ......కడసారి మాత్రము తలుపు వేయడము కష్టమైంది; పెద్దగాలివేసి, తలుపు పడ్డది కాదు......ఈరాత్రి గాలి హెచ్చుగా ఉంది. గోపురముచుట్టూ ఎగురుతూ ఉన్న సముద్రపు కాకులధ్వని వినబడలేదు......అవి ఇంకా నిద్రపోలేదు.

సుశీల:—నాకొరకవి ఎదురు చూస్తు న్నవి; నన్ను చూచి చాలా రోజులైంది... రేపు వెళ్తాను.

చిన్నపిల్ల:—నన్ను తీసికొని. వెళ్లవూ?

సుశీల:—నీ విప్పుడు వెంటనే పరుంటే ఆలాగే తీసికొని వెళ్తాను. నీకొరకు దాది కని పెట్టుకొని ఉన్నది... [చిన్నపిల్ల వెళ్లినది.] ఆమె చక్కనిదేనా?...

మదనుడు:—ఎవరు?

సుశీల:—రూపసి.

మదనుడు:—ఆ. రూపసే.

సుశీల:—ఎవరివలె ఉంటుంది?

మదనుడు:—ఎవరివలె ఉండదు... ఆమెసౌందర్యము వేరు. అంతే నేను చెప్పగలిగేది... వింతగాను, దివ్యముగాను ఉంటుంది. ఎప్పుడూ ఒక్కలాగే ఉండదు; వేరు వేరు రీతులు ఉంటూ ఉంటుందని చెప్పవచ్చునేమో... ఆ సౌందర్యమును అనుసరిస్తే ఆనందమునకు ఎట్టి ఆటంకమూ ఉండదని చెప్పగలను...

సుశీల:—నేను చక్కనిదానను కానని నాకు తెలుసును.

మదనుడు:—ఆమె ఇక్కడకు వచ్చిన తరువాత నీ వాలాగున భావించవు. ఆమె యెదుట నమ్మదగనిది, ఉపయోగం లేనిది ఎవరూ చెప్పలేరు. సత్యం కానిదేదీ ఆమె ఉన్నచోట ఉండలేదు.

సుశీల:—సత్యంకానిదేదీ ఆమె ఉన్న చోట ఉండలేదు...

మదనుడు:—సుశీలా?...

సుశీల:—మదనా?

మదనుడు:—మనము కలిసిఉండి నాల్గు సంవత్సరము లైనదికదూ.

సుశీల:—ఈ వేసవి ఆఖరికి నాల్గో సంవత్సరము పూర్తి అగుతుంది.

మదనుడు:—ఈ నాల్గుసంవత్సరములు నాతో కలిసి ఎల్లప్పుడూ సొగసుగాను, మనోహరముగాను, అనురాగముతోను ఉంటూ ఉంటివి. నీ పెదవులను ప్రకాశింప జేయుచుండే నీ ముద్దునవ్వు నీ ఆత్మను నింపియున్న ఆనందమును వ్యక్తపరుస్తూ ఉండెను... ఈ నాల్గేండ్లలో ఎప్పుడైనా నీకంట నీరు ఒల్కినదేమో చెప్పుమా! ఎప్పుడైనా ఒక వేళ రెండుబొట్లు జారిపడ్డా, అందుకు కారణము నీ పెంపుడు చిలుక పారిపోయిందనో, లేక తాతమ్మ కొంచము కోపముపడినదనో, లేకపోతే నీవు పెంచుతూన్న సన్నజాజులు వాడిపోయినవనో అనికదా. అందుచేత ఆ పిట్ట గూటికిరాగానే, నీ తాతమ్మ ముద్దిడగానే, నీవు నవ్వుతూ, పాడుతూ గదిలోనికి పరిగెత్తివచ్చి, బడినుండి ఇంటికివచ్చు చిన్న పిల్లవలె ముద్దాడుతూ నా ఒడిలో ఆడుచుండేదానవు. ఎందుకు ఇదంతా, మనము సుఖదాంపత్యము గడపుచుంటిమని చెప్పవచ్చును. అలాగైనప్పటికి మనము ఉండవలసినంత సన్నిహితులుగా ఉంటిమా అనేశంక అప్పుడప్పుడు నా మనస్సున పొడముచుండెను. నిన్ను అనుసరింప నాకు ఓర్మి లేకుండెనో లేక నీవు అతివేగముతో ముందుకు పరుగెత్తి పోవుచుంటివో నాకు తెలియదు. ఇప్పుడు మాట్లాడుతూ ఉన్నట్లు ఎప్పుడైనా నీకు నా మనస్సులో ఉన్నదంతా చెప్పవలెనని ఉద్దేశించి మాట్లాడడము ప్రారంభించగానే,

నాకు అవగాహనకాని యేవో కారణముల చేత కాబోలు మరొకలోకమునుండి మా ట్లాడునట్లు ప్రత్యుత్తర మిచ్చుచుంటివి...... ఈ సాయంకాల మెందుకు ఇంతస్ఫుటముగా ఈ భావము నాకు ఉదయించవలెనో నాకు తెలియదు.

రూపసిమాట నాకు బాగా జ్ఞప్తిని ఉం డుటచేతనా? ఆమె వ్రాసిన ఉత్తరమువల్ల ఆమె వచ్చినదన్న వార్తవల్ల మన ఆత్మప్ర వాహమునకుండే అడ్డు కొట్టుకొనిపోయినదా? మనము పరస్పరమూ చూపగల్గే ప్రేమనంతా చూపినామూ అని తోస్తున్నది. ఆమె ఇక్క డికి వచ్చినతరువాత అధికముగా మనము ఒకరిపై ఒకరు ప్రేమ జూపగలము. మన ప్రేమలో మార్పు, ఒకవిధమైన గాంభీర్యము, రావచ్చును.— ఆ సంగతి నీకుకూడా తెలు స్తుందికదా...

సుశీల:— అలాగైతే నీవు ఆమెపై అనురాగము కల్గిఉండు. నేను వెళ్లిపోతాను...

మదనుడు:— సుశీల!

సుశీల:— నాకేమీ అర్థముకాలేదు.

మదనుడు :— నీ క ర్థ ము కా కే మి సుశీలా? తెలియలేదని నీవు అన్నా నీకు తెలు స్తుందని నాకు తోచబట్టే, నీతో ఈ సంగ తులగురించి మాట్లాడుతున్నాను. నీ హృద యముయొక్క లోతును ఎప్పుడూ అంద నీయవు నరేకదా, దానిని కప్పిపెట్టిఉంచుట నీకు చాలాసరదా... అరే, ఎందుకు ఏడు స్తున్నావు? సుశీలా, నిన్నేమీ అనలేదే...

సుశీల:— నేను ఏడ్వలేదు. ఎందు కేడ్వ వలెను?

మదనుడు:— చూడు, నీవెదవు లెట్లు వణుకుచున్నవో, చూడు......

సుశీల:— నా ఆలోచనలు నన్నువిడిచి చాలా దూరమున ఉన్నవి... ఆమెకు సౌ ఖ్యము లేదన్నమాట నిజమేనా?

మదనుడు:— అవును నీ అన్నవల్ల ఆమెకు సౌఖ్యము లేకుండెను.

సుశీల:— బహుశః, ఆమె అందుకు తగియుండలేదు కాబోలు...

మదనుడు:— అబల, దుఃఖముపాలు అగుటకు తగియుంటుందని నేను అనుకోను.

సుశీల:— నా అన్న ఏమిటి చేసేవాడు?

మదనుడు:— నీతో చెప్పవద్దని ఆమె నన్ను బతిమాలుకొన్నది.

సుశీల:— మీ రిద్దరూ ఉత్తర ప్రత్యు త్తరములను వ్రాసుకొంటూ ఉంటారా?

మదనుడు:— అప్పుడప్పుడు.

సుశీల:— నీ వెప్పుడూ చెప్పలేదే.

మదనుడు:— నీ కెన్నోమార్లు చూ పేను. కాని నీకు చూడాలని లేకుండెను.

సుశీల:— నాకు జ్ఞాపకమే లేదు.

మదనుడు:— నాకుమాత్రము బాగా జ్ఞప్తిలో ఉన్నది.

సుశీల:— ఆఖరిమారు ఆమెను ఎక్కడ చూశావు?

మదనుడు:— ఒక్కమారే చూచానని చెప్పేనుకానూ. నీ అన్నయ్యఇంటి ఉద్యాన

ములో చూచాను. మాచుట్టూ విస్తరించి ఉన్న పెద్ద పెద్ద వృక్షములతోను...

సుశీల:— సాయంకాలమప్పుడా?

మదనుడు:— ఆ!

సుశీల:— ఆమె యేమి చెప్పింది?

మదనుడు:— మేము మాట్లాడినవి చాలా తక్కువ. కాని మా ఇద్దరి జీవితములకు ఒకే ఆదర్శము ఉన్నట్లు మేము పోల్చుకోగలిగేము.

సుశీల:—ముద్దాడుకొన్నారా?

మదనుడు:— ఎప్పుడు?

సుశీల:— ఆసాయంకాలము.

మదనుడు:— అద్రను. నేను వెళ్లిపోతున్నప్పుడు.

సుశీల:— ఆ! అలాగా!

మదనుడు:— సుశీలా! ఆమె కొద్ది రోజులే మనతో కలిసి ఉంటుందని అనుకొంటాను.

సుశీల: — ఆలాగు కాదు. ఆలాగు కాదు; ఆమె ఇక్కడ ఉండాలనే నాకోరిక......
[బయట చప్పుడు] అదిగో, అంగణములో లాంతరు వెలుతురు.

[నిశ్శబ్దము. వీధిద్వారం తలుపు తెరిచారు. రూపసి ప్రవేశించును. ఒక్కమాటైనా ఆడకుండా దగ్గిరగా వచ్చి, సుశీలను తేరిపార చూస్తూ, నిలుచుండెను.]

మదనుడు:—ఏమీ! ముద్దాడుకోరూ?

రూపసి:— తప్పకుండా. [సుశీల అధరములను నొక్కి ముద్దుపెట్టుకొని, మదనుని సమీపించి, అతనినికూడా ఆలాగే ముద్దాడును.] మరి, నీవో.........

సుశీల:— నేను తాతమ్మను లేపాలి.

రూపసి:— (తాతమ్మను చూస్తూ) ఏమి గాఢముగా నిద్రపోతున్నది!

మదనుడు:— గంటలకొద్ది ప్రతీరోజూ ఈలాగే నిద్రపోతుంది...... ఆమెచేతులకు వాతము తగిలింది......దగ్గిరగా వెళ్లుదూ; ఈరాత్రి చూడాలని అన్నది.

రూపసి:— [తాతమ్మ చెయ్యిమీద చెయ్యివేసి, మెల్లగా వంగి] తాతమ్మా!

తాతమ్మ:—(తెలివితెచ్చుకొని) సుశీల! (కళ్లు తెరిచి చూచి) ఆ, నీవెవరు?

రూపసి:— రూపసిని......

తాతమ్మ:—అబ్బా, తులుక్కుపడ్డాను.

రూపసి:— ముద్దివ్వవూ, తాతమ్మా.

తాతమ్మ:— నీకు తాతమ్మనా నేను? బాగా కనబడలేదు నీవెవరో...నీవెనక ఎవరు వారు?

సుశీల:— (ముందుకు వచ్చి) నేను, తాతమ్మా.

తాతమ్మ:— ఆ! నీవా, సుశీలవా... నీవు అగుపడ్డావుకావు......దీపము కొంచము దగ్గిరగా తెమ్మా పిల్లా......

[సుశీల దీపము తెచ్చింది. వెలుతురు రూపసిపై పడగానే, రూపసిని చూచి]...... ఓహూ, నీవు రూపసివే!......

రూపసి:— ముద్దివ్వవూ, తాతమ్మా!

తాతమ్మ:— అబ్బా వద్దు. ఈరాత్రి నన్ను ముద్దు పెట్టుకొనవద్దు. మామూలు

కంటె బాధ ఎక్కువగా ఉంది. ఆయాసము ఎక్కువ కాకుండ నన్ను ముద్దు పెట్టుకొన గలిగేది ఒక్క సుశీలే.

రూపసి:— నా కది నేర్చుకోవాలని ఉన్నది. ఆయాసము ఎక్కువ కాకుండా ఉండేటట్లు ముద్దుపెట్టుకోవడము ఏలాగో నాకు నేర్చుకోవాలని ఉంది......

తాతమ్మ:— సుశీలా, తిరిగి నిద్ర రాక ముందే ఒక్కముద్దుపెట్టుకొని దీపము దూరంగా తీసుకుపో. ఒక చిత్రమైన కలలో తెలివి వచ్చింది.

సుశీల:—(దీపము తీసుకుపోతూ) తప్పు పట్టుకోకుమీ. ఆమెకు ఆయాసము అధికముగా ఉంటుంది.

రూపసి:— తప్పు కేముంది ఇప్పుడు, సుశీల? ఏదో జారిపోయింది... ..ఏమిటిది నేల మీద పడ్డది? (తీసిచూచి) ఏమిచిత్రంగా ఉంది ఈతాళంచెవి!

సుశీల:— నాగోపురద్వారం తాళం చెవి ఇది. దానిలో తాళం తీసిచూస్తే ఏమి కనబడుతుందో నీకు తెలియదు.

రూపసి:— ఎంత చిత్రంగా ఉంది. ఎంత బరువుగా ఉంది..... నే నెక బంగారం తాళం చెవిని తెచ్చారు. నీవు చూడుగాని...... చెవి కంటె చిత్రమైన వస్తువు మరేదిన్నీ లేదు సుమా; అది తెరిచిచూపేదేమిటో తెలియనంతవరకు, దానంతచిత్రమైంది మరొకటి లేదు.

సుశీల:— రేపు తెలుస్తుంది నీకు...... నీవు వస్తున్నప్పుడు నీకు అగుపడే ఉంటుంది; నీ ఇంటి ఉద్యానము చివరికి పాడుపడుతూ పాడుపడుతూ ఉన్న గోపురము నీకు కనబడ్డదా?

రూపసి:— ఆ, చూచాను. ఆకాశమునకు తగులుతున్నదా అన్నట్లు అగుపడ్డది. శిథిలమైపోతున్నదే. దాని గోడల పగుళ్లలోనుండి నక్షత్రములు కనబడినవి.

సుశీల:— అదే. ఆ. అదే నాగోపురము... పూర్వ మొకప్పుడు పడవలకు దారి జూపే దీపస్తంభం అది. దానిమీదికి ఇప్పుడు ఎవరు వెళ్లరు. చాలాసేపు చుట్టూతిరుగుతూ మెట్లు దాటిగుండా పోవలెను. దాని ద్వారం తలుపుతీసే తాళంచెవి నాకు దొరికింది. కాని ఆ వెంటనే పోయింది... మరొకటి చేయించాను; నే నొక్కర్తినే అక్కడికి వెళ్లుతూ ఉంటాను. అప్పుడప్పుడు చిన్నపిల్లను తీసుకొని వెళ్తాను. మదనుడు ఒక్కమారే వెళ్లేడు. తలతిరిగిందట. అబ్బా చాలాఎత్తు నీవు చూడు గాని. ఎదుట సముద్రము. గాని గోడలచుట్టూ నురగపడుతూనే ఉంటుంది. సముద్రపు పక్షులన్నీ గోడల సందులలో గూళ్లుకట్టుకొని ఉంటవి నన్ను పోల్చి, అవన్నీ అరుస్తవి. వేల కొలది గువ్వపిట్టలు ఉన్నవి. వాటిని పారదోలాలని చాలా ప్రయత్నములు చేశారు. గానిఅవి పోవు...ఆయాసముగా ఉందాఏమిటి?

రూపసి:— కొంచము ఆయాసముగానే ఉంది సుశీలా. చాలాదూర ప్రయాణం చేశాను గదా...

సుశీల:— అవును అవును... రేపక్కడికి వెళ్దాము; అంతేకాకుండా ఈ రాత్రి విశేషముగా గాలి వీస్తున్నది. [నిశ్శబ్దము]

మదనుడు:—ఏమిటా చిత్రం? రూపసీ! నీతో చెప్పవలసిన దొకటి ఉంది... ఆరంభించగానే మొదటి కొన్ని నిమిషములవరకూ అంతా మౌనమే (నిశ్శబ్దమే). ఎందుకోసమో మనము కనిపెట్టుకొని ఉన్నామా అన్నట్లు నాకు తోస్తూఉంటుంది.

రూపసి:— ఆ నిశ్శబ్దమే * మాట్లాడా లని మనము కనిపెట్టుకొని ఉన్నాము.........

మదనుడు:—నీ కేమిటి చెప్పుతున్నది ఆ నిశ్శబ్దము?

రూపసి:— అదిచెప్పబోవు ఉన్నదంతా మళ్లీ నేను చెప్పాల్గితే అది వాస్తవమైన నిశ్శబ్దమేకాదు ... కొన్నిమాటలచే, చక్కగా అర్థముకానిమాటలనే - ఎవరైనా సరే అనుకొనే మాటలనే- మనము మాట్లాడికొన్నాము. అయినప్పటికీ మనకు ఒకవిధమైన మనశ్శాంతి కలిగిందికాదా! ఆమాటలకు మించిన అర్థము మనకు స్ఫురించినట్లు మనకు తెలిసింది కాదా! బాగా పరిచయము లేనివారు కలుసుకొన్నప్పుడు అనుకొనే ముభావన మాటలే మనమూ అనుకొన్నాము; కాని మన ముగ్గురి హృదయములలోను ఉప్పొంగిన భావములన్నింటిని ఎవడు వ్యక్తపరిచి చెప్పగలడు? అట్టి మాటలలోని ఏ ఒక్కమాట ద్వారానైనా ముందు రానున్నదంతా నిశ్చితము కాలేదని ఎవరైనా చెప్పగలడా?...... ఈ నిశ్శబ్దము నాకొక సంగతిని విశదపరిచినది. సుశీలను నా చెల్లెలిగా చూసుకొంటూ ఆమెపై ప్రేమ కలిగి పెట్టిపెట్టగానే నా ఆత్మద్వారా నాకు అలాగు ఒకధ్వని వినబడ్డది. అంతెందుకు —ఆధ్వని ఒక్కటే నాకు స్పష్టముగా వినబడ్డది...... [సుశీలను దగ్గరగా తీసుకొని] సుశీలా, ఎందుచేతనే ఎవరుగాని నిన్నింత అనురాగముతో ప్రేమిస్తారు? నిన్ను ముద్దుపెట్టుకొంటే నీకంటను ఎందుకు ఈ బాష్పబిందువులు వాటి అంతట అవే ఒలుకుచుండును? [పెదవులను నొక్కుతూ చాలా సేపు సుశీలను ముద్దు పెట్టుకొని] మదనా, నిన్నుకూడా. [మదనునికూడా అలాగే ముద్దాడి] ఈ ముద్దుకొరకే కాబోలు మనమందరము కనిపెట్టుకొని ఉన్నాము. ఈరాత్రి మనము పాలించే మౌనమునకు ఈ ముద్దే తగిన ముద్ర.

(నిష్క్రమించును.)

(నిశ్శబ్దము అంటే ఏమిటి అని చర్చచేయవచ్చును. రూపసియొక్క మాటలను జాగ్రత్తగా పరీక్షించినచో నిశ్శబ్దము సాధారణార్థములో ఉపయోగించలేదని తేలుతుంది. కొందరకు మౌనమునకు పర్యాయముగా ఈ మాటను ఉపయోగించినట్లు తట్టవచ్చును. ఇంగ్లీషులోని Silence కు తగిన మాటగా దానిని నేను వాడినాను. కాని ఆ ఇంగ్లీషు పదమునకు ఏమిటి సూచింపవలెనో నేను సరిగా చెప్పలేను. మాట్లాడుతూ ఉన్న ఇద్దరికన్నీ బాహ్యమైన పరోక్షచేతనపదార్థముగా దీనిని భావించి, ఆస్వాదగతమైయున్న దానిలో వీరున్నట్లున్నా, దాని కదలికలచేత వీరి ఆత్మలలోకూడా కదలిక పుట్టినట్లున్నా, ఏవి భావనచేసినాడా అని నామనసులో మనుచున్నాను. అట్టి గూఢార్థము ఇక్కడ ఉన్నదని నేను ఆలోచించి, నిశ్శబ్దమని నిర్ధారణచేసినాను. రూపసి పలుకుల మనస్సులలో ఉన్న భావములను వ్యక్తపరచలేకుండా ఉన్న అవస్థను నిశ్శబ్దమని పేరుపెట్టలేదని నావ్యాఖ్యానము.)

* అంతము యొక్క అంతిమున ఉన్న వ్యాఖ్యానమును చూడవలెను.

అవస్థాభేదము

బసవరాజు అప్పారావు గారు, బి. యే.,

లేమావిగుళ్ల
మెక్కే పికమా!
లేక తిండి నీ
కేలనే?
పూవుల జాడల
బోయే హరిణీ!
ముళ్లడొంక బో
నేటికే?

సురనదిజలముల
తూగే హంసీ!
మురికిగుంట జేర
నేలనే?
ఇంగిత మెరిగిన
మనసా! నీ కీ
రొంగిలిమోచన
మేటికే?

దోణిబిళ్లాట

మాలే రాఘవరావు గారు

ఒక్కమధుమాసయామినిఁ ఱిక్కఱేని
నిండుచెల్వంబు జగమెల్లఁ బిండియారఁ
బోసినట్టుల దిశల విభాసిలంగ,
మందగామియై పవనుండు మందిరాంగ
ణములనుండు జనంబుల నవయఁజేయఁ,
దాపసంతప్తదేహనై, తోపుచీర
వల్లెవా టొకవింత చెల్వం బొసంగ,
సురటిఁ జేఁబూని సనుదాయ, నిరువు రమ్మ
నింటిచేరువ నున్నట్టి పంటకాల్వ
సైకతస్థలిఁ జేరి విశ్రాంతిఁ గొనుచు;
నాటలాడంగ మదివేడ్క యపుడువాడమ
నెదురుగదియంగఁ గూర్చుండి, ముదముమీ
దోణిబిళ్లాట నాడంగ దొడఁగి, యందుఁ [అ
గోరి నేనోడిపోవంగఁ, గేరడంబుఁ
జేయుచు నిసుము నాదుకోసింటఁ బోసి,
కంచుకవిముక్తమైయొప్పు గబ్బిగుబ్బ
కవను వీపున మోవంగఁ గరములెత్తి
కన్నులనుమూసి, మెల్లనగదుముకొనుచుఁ,
గొంచుకొనిపోయిపోయి యాపంచనెటనొ
పారఁబోయింప, నందున్నపూరిపుడకఁ
బోవిడక జాగరూకతఁ బొదలి నేను
గుప్తముగ వ్రేళ్లసందున గుదురుపరుప,—
హస్తగతమైనయద్దాని నరయ కంత
నాటనాడిన నెలవున కతిరయమున
దిరుగఁదోడ్తెచ్చి గిరగిరఁ ద్రిప్పి విడచి,
“దోణిబిళ్లను గొనితెత్తువేని నిన్ను
మెత్తు” నని నీవు వల్కఁ, “ఏమిత్తువబల!
కాలుఁగదపకయే నీదుకాంక్షితంబుఁ [దు
జూపుదును జూడుమిదె”యంచుఁ జూపనపు
మందహాసంబుతో “నీదుమాయలెల్ల
నెఱిఁగియును మోసపోయితి, నీవు బళిరె!
యింద్రజాలికుఁడ”వటంచు నెనను జేర్చి
ముద్దునొసఁగితీ వయ్యది ముగుద! నేను
మఱువనేర్తునె వేయుజన్మములకేని?—

[illegible]

[illegible]

ఆరణ్యపర్వము - ఎఱ్ఱాప్రెగ్గడ

సడకుదుటి వీరరాజు పంతులు గారు

"యుక్తి యుక్తం వచో గ్రాహ్యం" "వినఁదగు నెవ్వరు సెప్పిన"

శ్రీమదాంధ్ర మహాభారతము లోని యార ణ్య పర్వోత్తర భాగము నెఱ్ఱాప్రెగడ మహాకవి రచియించె నను వాడుక చిర కాలమునుండి యాంధ్రదేశమునం దెల్ల యెడల నలమికొని యున్నది. దీనికి, ఆంధ్ర ప్రబంధములలోని కవిస్తుతిపద్యములు, ఆం ధ్రలక్షణగ్రంథములు, ఆరణ్యపర్వాంతము నఁ గానవచ్చు (రెండు) పద్యములు, పెద్దల వచనములు మున్నగునవి యాధారములై యున్నవి

కొంతకాలము క్రిందట, మ. శతఘం టము వేంకటరంగశాస్త్రి మున్నగు పం డితు లొకరిద్దఱు భారతప్రథమపర్వములు మూఁడును నన్నియభట్టారకుఁడు తెలిఁగించె ననియు, నందుఁ గొంతభాగ ముత్సన్నము కాఁగా దాని నెఱ్ఱాప్రెగడ రచియించె న నియు, వ్రాసియున్నారు.

పై పండితుల వ్రాఁతలను గాంచియే కాఁబోలు, శ్రీ వీరేశలింగము పంతులవారు, తాము క్రొత్త వెలయించిన కవుల చరిత్రము ప్రథమ భాగమున, "ఇప్పటివారు కొందఱు నన్నయ యారణ్యపర్వము సంపూర్ణము కా గానే చేసెననియు,...... ఏ కారణముననో యది నశింపఁగా నెఱ్ఱాప్రెగడ నన్నయ పే రనే పూరించెననియు, మున్నెవ్వరు కనని వినని క్రొత్తవాదము నొకదానిని నారంభిం చిరి. ఈ వాద మపూర్వమైనదే ..." ఇత్యాది వాక్యములు వ్రాసి కొన్ని యుక్తులతో పై వ్రాఁతలను పూర్వపక్షము సేయుచు, నన్నయ యారణ్యపర్వమునఁ గొంతభాగము వ్రాసి మృతినొందఁగా, మూఁడు వందలయేండ్లయిన తరువాతఁ దక్కిన భాగము నెఱ్ఱన నన్నియ పేరు పెట్టియే పూరించెనని సిద్ధాంతీకరించినారు.

పై పండితుల వ్రాఁతలను, కవుల చరి త్రములోని యుక్తులను, ఆంధ్రమహాభార తమును, ఎఱ్ఱాప్రెగడ యితరగ్రంథములను, మఱియుఁ గొందఱ యితర కవుల గ్రంథము లను బరిశోధింపఁగా నెఱ్ఱాప్రెగ్గడ కావిం చినది శిథిలభాగపూరణమేకాని సంపూర్ణ రచనము గానే కాదనియు, గ్రంథ [illegible] తయు నన్నియ మహాశయునిదే యనియుఁ దెలియవచ్చెను. ఆంధ్ర వాఙ్మయ పరిశోధ కులు సత్యవిషయ నిశ్చాయకు లగుదురను తలంపున నారణ్యపర్వమునకును, నెఱ్ఱాప్రె గ్గడ మహాకవికిని గల సంబంధమును గూర్చి నాకుఁ గలిగిన యభిప్రాయమును, [illegible] ప్రాయ మొదవుటకుఁ గల కారణ[illegible] క్రమముగ నిందుఁ బ్రదర్శించుచున్నా[illegible]

నన్నియ భారతాంధ్రీకరణము

నన్నియ మహాకవి భారతాంధ్రీకరణమునకుఁ దొడంగునప్పటికి వయసు మిగిలినవాఁడయ్యెను. 'అవిరళజపహోమతత్పరుఁ' డగు నమ్మహితాత్ముని ప్రాయమున విశేషభాగము, 'సంహితాభ్యాసము' నందును, 'నానాపురాణవిజ్ఞాన' సముపార్జనము నందును, 'విపులశబ్దశాసన' క్రియానిర్వహణమునందును వ్యయపడియుండెను. పిమ్మట నాతఁడు, 'ఉభయభాషాకావ్యరచనాభిశోభితుఁ'డై, వయసు మీఱిన తరువాతనే భారతాంధ్రీకరణమహాకార్యమునకుఁ బూనుకొని, యందు దొలిపర్వములు మూఁడును సమగ్రముగఁ దెలిఁగించెను. మూఁడవపర్వము ముగించునాఁటికే యక్కవిసింహము మిక్కిలియు వృద్ధుఁడై, యుత్తరగ్రంథ రచనమునకుఁ గాలములేమి స్వకీయపరిశ్రమార్జితంబగు సలక్షణకవిత్వమహాధనమును, ఆచంద్రార్కస్థాయి యగు నిస్తులానంతయశోధనంబును నిహంబున విడిచి పరంబున కేఁగెను.

నన్నియ భారతగ్రంథవ్యాపనము

భట్టారకమహాశయుని భారతములోని యాదిసభాపర్వములు రెండును విశ్వజనీనములై జగద్వ్యాప్తము లయ్యెను. సలక్షణకవిత్వనిర్మాణలాలసులు, పురాణశ్రవణాభిలాషులు, మొదలగువా రనేకులు, ఆతని గ్రంథమునుండి ప్రతులను వ్రాసికొనుచు, వ్రాయించుకొనుచుఁ [illegible]పోవుచుండిరి. రాజనరేంద్రుఁడును గొం[illegible] వ్రాయసకాండ్ర నేర్పఱచి, తన యభిమానగ్రంథ మగు నాంధ్రమహాభారతమునకుఁ బ్రతులను వ్రాయించుచు ననేకరాజాస్థానములకుఁ బంపుచువచ్చెను. ఈరీతి నన్నపార్యుని కావ్యకన్యకే మాతృకగా ననేకపుత్రికలును, పుత్రికాపుత్రికలును జనింప నాంధ్రభారతములోని మొదటి రెండవ పర్వములు దేశమున నెల్లయెడల వ్యాపింపఁగలిగెను.

ఆరణ్యపర్వము

ఆరణ్యపర్వముమాత్రము దక్కినవానివలెఁ గడల్కొనఁజాలదయ్యెను. ఏమన, అది విఘ్నకారి యను ప్రవాదము లోకమునఁ గలిగియుండెను. (ఈవాడుక, యారణ్యపర్వాంధ్రీకరణదివసములయందు నప్పుడప్పుడు నన్నియకుఁ గల్గినవార్ధకచిహ్నములగు రోగాదులచేతను, పిమ్మటఁ గలిగిన మరణముచేతను మఱింత దృఢపడియుండును.)

ఆరణ్యపర్వమును సాధారణముగా నేఁటికిని గొందఱు పురాణముగా నైనఁ జదువనొల్లరు. మఱికొందఱు, ఆరణ్యముగాక తక్కిన గ్రంథమంతయుఁ జదివి పిమ్మట నారణ్యపర్వమును బఠించి, కడపట శాంతిపర్వ, తొలిపర్వముగో మరలఁ జదివి పురాణపఠనమును ముగించెదరు. మహాభారతపఠనమున నిట్టి ననేకభేదము లున్నవి. కాని, వనపర్వమును మాత్రము మొదటివానితో వరుసను జేర్చి పఠింపకుండుట సర్వసామాన్యమైన విషయమై యున్నది.

మనపూర్వు లారణ్యపర్వపఠనలేఖనములకు భయపడుచువచ్చిరనుట నేఁడును వినఁబడియెడి. అప్పటివారికి దైవతాదులయందును, పురాణములయందును నపరిమితభక్తి

విశ్వాసము లుండెడివి. ఇక్కాలమునను గొందఱు పెద్దలు, ఉపనిషత్తులు భోజనానంతరము పఠింపరాదని శాసింతురు. దేవీనవరాత్రములయందు సరస్వతీపూజకుఁ దాటియాకు గ్రంథములనేకాని యచ్చుపుస్తకములను పూజాపీఠమునఁ జేర్పరాదని ముదుసలులు గొంద ఱిప్పుడును గలరు. అందును గొందఱు గీర్వాణభాషాగ్రంథములనేకాని తెలుఁగుభాషలోనున్న తాటియాకు గ్రంథములనైనఁ బూజింపనీయరు. శ్రీకృష్ణాష్టమీదినసంబునఁ బోతనార్యునిభాగవతమును జదువువారి నధిక్షేపించిన వృద్ధవిద్వత్కవి యొకఁ డిప్పుడును గలఁడు. ఏతాదృశభక్త్యాదులు పూర్వమునుండి నేఁటిదాఁకఁ బరంపరగా వచ్చుచున్నవి.

చూడుఁడు! ఇక్కాలమున 'ఆర్. వేంకటేశ్వర్ అండ్ కంపెనీ' అనువారు (ఆనందముద్రాలయాధిపతులు) ఆంధ్రవచనభారతమును బ్రకటించుచుఁ దొలుత నాదిసభాపర్వములఁ బ్రకటించియు, "విఘ్నకారి" యను భయముచేతనే యారణ్యపర్వమును మాని, ముందుగ శాంతిపర్వమును బ్రకటించినారు. (ఈవిషయము వాడ్వచన గ్రంథకర్తలచే నాకుఁ దెలియవచ్చెను.)

ఇయ్యారణ్యపర్వవిఘ్నభయము మన భారతవర్షమున నేనాఁడు జనియించెనో తెలిపికొను నాధారములు కానరాకగాని మన యాంధ్రదేశమునందుఁబోలె వంగ, ఘూర్జర మహారాష్ట్రాదిదేశములయందును నారణ్యపర్వమును బ్రథమద్వితీయపర్వములతో నరుసను జేర్చి చదువరనియు, శాంతికి ముందో గ్రంథాంతముననో దానిని చదివి, శాంతిపర్వమును బఠించెద రనియుఁ దద్దేశవాసులు చెప్పెదరు.

నన్నియమరణముతరువాత నే యీ భయము హిందూదేశమునం దెల్లెడల గతానుగతికముగ వ్యాపించియుండవచ్చు నని భావింతమన్నను, ఆంధ్రారణ్యపర్వము దేశమున నంతగా వ్యాపింపకుండుటకు ముఖ్యకారణ మొకటి గానవచ్చుచున్నది:—

మనభాషయందుఁ బూర్వము విషాదాంతకథలు లేవు. ఎన్నికష్టములు వచ్చినను తుదకు సుఖముతోఁ గథ ముగియవలయు నని మనవారియాశయము. అరణ్యమునఁ బడిన సజ్జనులగు ధర్మరాజాదులు వెలుపలికి వచ్చి సౌఖ్యము నందినట్లు దెలిపెడికథ యప్పటికిఁ దెలుఁగున వ్రాయఁబడియుండలేదు. కావునఁ దెలుఁగు వనపర్వము నక్కాలమునఁ జదువువారు లేకపోయిరనియు, దానంజేసియే తత్ప్రతులు వలసినన్ని దేశమున నప్పుడు వ్యాప్తిం గాంచియుండలేదనియు నూహింప నగుచున్నది.

నేఁడిట దేశమునం దంతట నసంఖ్యాకముగ వ్యాపించిన శాంతిపర్వముల రెంటి ప్రతులు నిర్దుష్టకవితాలక్షణమును దెల్పుటకు సమర్థములైనయే యున్నవి. కావునఁ గవిత్వాభ్యసనపరులకు నారణ్యముతో నంతగాఁ బని లేకపోయియే యుండును. పురాణపఠనమునకది యుపయోగింపదని పైని నిరూపింపఁబడియేయున్నది.

నన్నియ మరణానంతరము రాజరాజు భారతాంధ్రీకరణపరిసమాప్తికై ప్రయత్నించి నట్లు కథయొకటి గలదు. అది నిజమైన, రాజనరేంద్రునకుఁగూడ నారణ్యపర్వము ప్రీతిపాత్రము గాలేదని గ్రహింపవచ్చును. ఎట్లన ఆమహారాజు విద్వత్కవుల చెంతకు నాదిపర్వములోని "సిందుమనంబు..." అను పద్యమునో, సభాపర్వములోని "మదమాతంగ..." అనుపద్యమునో పంపెనుగాని ఆరణ్యపర్వములోని (నన్నియకడపటిపద్యమనఁబడు) "శారదరాత్రులు..." అనుపద్యమును పంపడయ్యెను! పై రెండుపద్యములును దీనికంటె రసవత్తరములు గావు. మఱియు నీపద్యముతో సాటివచ్చు పద్యమును వ్రాయసమర్థుఁడే లభించుచో, నాంధ్రమహాభారతము అతుకు దెలియని మేలిహారమువలె నొప్పారియుండు నని యారాజేంద్రుఁడు భావించి దానినే పంపియుండఁడా? కావున రాజరాజునైతము వనపర్వమును బరీక్షింప వెనుదీసె నని యీకథ చెప్పుచున్నది కట్టుకథకుఁ గూడ నారణ్యపర్వభయ మెట్లున్నదో!

ఎఱ్ఱాప్రెగడమహాకవి యారణ్యపర్వమున జేయిడినతరువాతఁ (బ్రదికి కీర్తి గడింపఁ గలుగుటచే) గొంతభయము దీఱె దేశమున నిప్పు డారణ్యపర్వపుఁ బ్రతులు గన్నులఁ బడుచున్నవి గాని యేడెనిమిదివందలయేండ్లక్రింద వనపర్వమునుగూర్చి జనుల కెట్టియడ లుండెడిదో యెవ్వరు చెప్పఁగలరు? కావున నక్కాలమున భట్టారకునియారణ్యపర్వము విశేషవ్యాప్తిఁ గాంచియుండలే దని పైవిషయములెల్లఁ బర్యాలోచించువారికి విశదముగాక మానదు.

ఇఁక నివ్విషయమును గూర్చిన చర్చ, నటుండనిచ్చి, తిక్కనసోమయాజి నాఁటికి నన్నియభారత మెట్లుండెనో కనుఁగొందము.

తిక్కననాఁటియాంధ్రమహాభారతము

తిక్కనకవీంద్రుఁడు, తాను భారతాంధ్రీకరణమునకు దొరకొనునప్పటికి, మొదటి పర్వములు మూఁడును నన్నియచే సమగ్రముగఁ దెలిఁగింపఁబడియె నను విషయమును బాగుగ నెఱిఁగియే యుండెను. కావుననే యాతఁడు లేఖ్యమైన భారతామ్నాయము,

"ఉ. ఆదరణీయ...........నం, దాదిఁ దొ
డంగి మూఁడుకృతు లంధ్రకవిత్వవిశార
దుండు వి,ద్యాదయితుండు దొనర్చె మహి
తాత్ముఁడు నన్నయ..."

"మ. హృదయాహ్లాదిచతుర్థ మూర్జితకథో
పేతంబు నానారసాభ్యుదయోల్లాసి
విరాటపర్వ మట యుద్యోగాదులుం
గూడఁగాఁ, బదునేనింటిఁ దెలుంగుబాస
జనసంప్రార్థ్యంబులై పెంపునం,దుదిముట్టన్
రచియించు దొడ్డ బుధసంతోషంబు
నిందారఁగన్."

అని వ్రాసియున్నాఁడు.

ఇప్పు డెఱ్ఱాప్రెగడచే రచియింపఁబడిన దని చెప్పఁబడు భాగ మారణ్యపర్వమున సగముకంటె నెక్కుడుగఁ గానవచ్చుచున్నది. ఇంతభాగము మిగిలియున్నపుడు, తిక్కనవంటివాఁడు పైరీతి నంత విస్పష్టముగ వ్రాసియుండఁడు. ఒకచిత్రకారుఁడు సర్వాంగసుంద

రమైన చిత్ర ప్రతిమ నొకదానిని వ్రాయఁదలపెట్టి, దానిచుట్టు రేఖల నేర్పఱుచుకొని శీర్షమును నిండుగ లిఖించి, కంఠమునఁ గొంత భాగమును వ్రాసి మృతినొంద, నా ప్రతిమనే పూర్తి సేయఁదలంచు వేఱొకచిత్రకారుఁడు, తా నెంత రమ్యముగఁ జిత్రించు నేర్పరియైనను, దాను లిఖించు తక్కినవిగ్రహమును బూర్వపుఁ గంఠభాగముతోఁ గలుపఁడేని, యా చిత్తరువు చూపఱకు సంతోషము నింపారఁ జేయు నని భావింపఁజాలఁడు. అట్లే యారణ్యపర్వమున నంతభాగము కొఱవడి యుండెనేని "బుధసంతోషంబు నింపారు" నని తిక్కనయుఁ దలంపఁజాలఁడు. కావున నన్నియ పూఁడు పర్వములను సంపూర్ణముగఁ దెలిఁగించియుండుటను గవి బ్రహ్మ స్పష్టముగ నెఱిఁగియుండె ననియే చెప్పవచ్చును.

సోమయాజిశిష్యుఁ డగుమారనయుఁ బై విషయము నిట్లు ధ్రువపఱిచినాఁడు

"ఉ. సారకథాసుధారసము......, భారతసంహితఁ జేసె ము న్నధికపర్వము లెన్వఁడొనర్చె నట్టి...నన్నియభట్టు గొల్చెదన్." (మార్కండేయపురాణము)

ఎఱ్ఱాప్రెగడకుఁ బూర్వమున నున్న యీయిరువురును ఘంటారావముతో నన్నియ మూఁడుపర్వములను వ్రాసె నని స్పష్టముగఁ జెప్పియుండ, వారిది సామాన్యపు వ్రాఁతయనుట సమంజసము గాదు.

భారతవ్యాప్తి

కవిబ్రహ్మభారతము లోకమనోహర మయ్యెను. నూతనప్రియులగు లేఖకాదులు లాతని కవిత్వపటుత్వసంపదకు వశులై తద్గ్రంథమునుండి లెక్కలేని ప్రతులను వెలువరించిరి. సోమయాజి యనంతరము నాచన సోమనాథ మహాకవి భారతశేషమగు హరివంశమును దెలిఁగించి యాంధ్రమహాభారతమును సమగ్రముఁ గావించెను. భారతపురాణపఠనమున దేశము నెల్లెడల నభివృద్ధిఁ గాంచెను.

ఆరణ్యపర్వావశ్యకత

పురాణపఠనశ్రవణాభిలాషులకు నారణ్యపర్వ మావశ్యక మయ్యెను. అప్పుడు తెలుఁగు భారతము రమణీయహారము దెగినట్లుండెను. శాంతిపర్వ మాంధ్రమునఁ గలదు గాన వనపర్వము దోషావహము గా దని విద్వాంసులు చెప్పుచుండిరి. ఆరణ్యపర్వపు బ్రతులకై యన్వేషణప్రయత్నములు జరుపఁబడెను. అచ్చటచ్చట నసమగ్రములు సమగ్రములు నగు ప్రతులు కొన్నియుండెను. అవియును జరకాలమునుండి స్పృశించువారు లేక శిథిలములై యుండెను. వానినుండి ప్రతులను వ్రాసికొనుట సంకట మయ్యెను. సమర్థుఁ డగు కవిసత్తముఁ డెవ్వఁడైన శిథిలభాగములఁ బూరింపఁ గడంగనిచో నున్న భాగములు నయితము నశించిపోవు ననుకింవదంతి లోకమున వ్యాపించెను.

ఎఱ్ఱననాఁటివనపర్వము

ఆ సమయమునఁ*జెదలువాడ వంశజయశఃపారావారరాకాసుధాకరుం డెఱ్ఱనార్యుం

* విప్రనారాయణ చరిత్రమున చెదలువాడ మల్లయ్య, యెఱ్ఱాప్రెగడ దనవంశమునకుఁ గర్త యని వ్రాయు

డు జగద్ధితార్థమో యన నవతరించి సకలకలా కుశలుఁడై వెలుఁగొందుచుండెను. ఆతఁడు సామాన్యుఁడు గాఁడు "శంకరస్వామిసంయమీంద్రగురుచరణధ్యానార్ద్ర సౌందర్య ధుర్యుఁడు." "గిరిశపదభక్తిరసతత్పరభావుఁడు' 'బహుపురాణధర్మశాస్త్రకథావిస్తర వేది.' మఱియు వినయసౌశీల్యాదిసద్గుణగణసంపన్నుఁడు.

ఇట్టిమహాత్ముఁడు పైయరణ్యపర్వశిథిలావస్థను గూర్చిన జనశ్రుతిఁ జెవ్రలార నాకర్ణించెను నన్నయ యారణ్యపర్వపుస్తకము నొకదానిని సంపాదించి చూచెను. అది చెదపురుగులు దిన్నవన్నెలగోడుగుంబోలెఁ గ్రిమికులదష్టమై యచ్చటచ్చట నష్టములైన యక్షరములు, పదములు, పద్యపాదములు, పద్యములు మొదలగువానితో నెన్నో తాటియాకులు గలదై యుండెను. (రెండు మూఁడు వందల యేండ్లక్రిందటి తాటియాకు పుస్తకములను గనఁగలిగినవారి కీవిషయము విశదమే.) దానింగాంచి నిర్మలహృదయుఁడా శంభుదాసుఁ డిట్లు చింతించియుండును.

"హా! శబ్దశాసనమహాశయా! దిక్కుమాలిన యీయారణ్యపర్వము నిన్ను మ్రింగినట్లే నీయక్షరములతో నున్న తన్నుఁ దానే దిగమ్రింగు కొనుచున్నదా యేమి? నీ వెంత శ్రమము వహించి దీనిని రచించితివో కదా! అవసానసమయమున భగవన్నామస్మరణమునకంటె మున్ను నీమనోదృష్టి యెన్నిసారెలు నీయీయాంధ్రభారతపుత్త్రికారత్నముపైఁ బ్రసరించియుండెనో కదా! అకటా! సుజనుఁడవైన నీయీగ్రంథభాగమున కెంత గతిపట్టినది! ఏమాయెను లెమ్ము' నీకీర్తిని నిలుపువాఁడను—నీవాఁడను—నేనున్నాను. నీ గ్రంథములోని శిథిలభాగములను నేను బూరించి నీపరిశ్రమము వృథవోవకుండ దీనిని వెలయించెదఁగాక!..."

ప్రబంధపరమేశ్వరుఁడు ఋజుమార్గవర్తనుఁడు; ధర్మమతి; పరమార్థచింత గలవాఁడు. నన్నయభట్టారకునియం దాతనికిఁ బొడమిన యపరిమితభక్తిగౌరవాదులు తద్గ్రంథశిథిలభాగపూరణోద్యమమున కాతని సాహసింపఁజేసినవి. అప్పుడు జనించిన భావోద్రేకముచే నరణ్యపర్వమును గూర్చి యంతకుమున్ను లోకమునఁ గల ప్రవాదము నాతఁడు సరకుసేయఁ డయ్యెను. "ప్రప్రథమముననే రామాయణములోని యుత్తరకాండమునే రచించిన తిక్కనమహాశయుఁడు దీర్ఘాయుష్మంతుఁడై భారతములోని పదునేనుపర్వములు గల గొప్పగ్రంథమును వ్రాసి శాశ్వతంబగు యశంబును గడింపఁగల్గెనే! ఖిలమగుచున్న భట్టారకుని గ్రంథమును బరమార్థబుద్ధితో నాతనిపేరనే యుద్ధరించు నేనేల

టచే నిట్లు వ్రాయవయ్యెను గాని యెఱ్ఱనగాఁ డీ యింటిపేరే యున్నదని చెప్పుటకు ధైర్యము చాలదు. ఎఱ్ఱనవల్లనలకు నడుమఁ జాలతరములు గడచినవి. ఒక్కొకయింటిపేరు తండ్రినుండి కొడుకునికడకు వచ్చునప్పటికే మాఱిపోవుచుండుట గలదు. తిక్కనకొడుకు కొమ్మన యనంతరము కొట్టరువువారు పాటూరివారైనారు. కూ. తిమ్మకవ్యాదుల గురువైనచెందులూరి లింగనారాధ్యుని శిష్యులందఱు 'అయ్యగారు' అనుటచే: నాయనవారువాతివా రయ్యగారివారైనారు. ఇట్లే నరహరి శ్రీగడవారు ముత్తంజువారుగను, పైఁడిపాటివారు రేనుఁగువారుగను నయినారు;

తిక్కనవలె నితరగ్రంథములను వ్రాయఁగల చిరంజీవిని గాఁగూడదు? ఏమైనఁ గానిమ్ము. నే నీమహాకార్యమునకుఁ గడంగెదను." అని యాతఁడు భావించుకొనెను.

శిథిలభాగపూరణము

పిమ్మట నాతఁడు దేశమునఁ గలయరణ్యపర్వపుఁ బ్రతులకై ప్రయత్నించెను. కొలఁదిప్రతులు లభించెను. అందుఁ గొన్ని యసమగ్రములు; కొన్ని సమగ్రములు. అవి యన్నియుఁ దన యొద్దనున్న ప్రతికి దోఁబుట్టువులయియే యుండెను. ఆ ప్రతుల నన్నిటిని మిక్కిలి శ్రమచేసి సరిచూచుకొనుచు, నష్టభాగములను పూరించుచుఁ దుదకు వనపర్వమును బూర్తిగావించెను.

"నన్నయకవీంద్రుఁడు విశేషశ్రమమున కోర్చి వార్ధకదశయందు నవయవపటుత్వము తగ్గిపోయినను, ఓపికమెయి దీనిని రచియించినాఁడు. ఇందుఁ గొన్నిచోటు లచ్చటచ్చటఁ గాలవశమున శిథిలమైపోయినవి. అట్టి మహాత్ముని శ్రమ మూరకపోనేల? ఆతని శ్రమమును భూమిపై నేల నిలువరాదు? నే నెంత శ్రమపడిన నేమి? మొదటిశ్రమ మాతనిదే కదా? ఆతనికీర్తియందు నాకు భాగమేటికి?" అని యా మహోదార్యశాలి తలంచి, నష్టభాగములను (సాధ్యమైనంతవఱకు నన్నయపదాదులనే నిలుపుచు) బూరించుచు, ఎక్కుడు పరిశ్రమము తనదేయైనను నందున్న నన్నయ రాజనరేంద్రుల నామములఁ జెఱుప నిచ్చగింపఁడయ్యెను.

ఇప్పు డెఱ్ఱాప్రెగడభాగ మనఁబడు గ్రంథమున నున్న నన్నయప్రయోగములు, ఎఱ్ఱనప్రయోగములు నన్నయభాష, ఎఱ్ఱనభాష రాజనరేంద్రుని సంబోధనములలో నన్నయవి, ఎఱ్ఱనవి- నన్నయ మధ్యాక్కరలకు నెఱ్ఱనదానికిని గలభేదము- మొదలగు విషయములకు మఱియొక యవసరమును గైకొనఁదలఁచి ప్రస్తుత మొండు రెండు విషయముల నిచ్చట నిచ్చుచున్నాను.

(అ) చ. రయవిచలత్తురంగ మతరంగముల
న్మదనాగనక్ర సం
చయములఁ జంచలద్భటుల సై
నికమత్స్యములన్ భయంకరం,బయి..."

ఈ పద్యభాగము సభాపర్వమునను (ద్వి. 33.) ఎఱ్ఱనభాగమని చెప్పఁబడు ఆర. ప. 58 పద్యమునను గానవచ్చుచున్నది. ఈ రెంటికర్తయు నొక్కఁడు గాఁడన్నచోఁ బ్రబంధపరమేశ్వరునిపైఁ బదార్థచౌర్య మారోపింపవలసి యుండును. అంతకంటె వనపర్వమంతయు నన్నయ దనుట న్యాయ్యము గాదా?*

ఆరణ్యపర్వోత్తరభాగమును బరికించువారికి నం దనేకభాగములు నన్నయ కవిత్వములోనివే యని తప్పక స్ఫురించును. ఎన్నివిధములఁ బరిశీలించినను, ఎఱ్ఱాప్రెగడ

* (క) నన్నయ సీసగీతనియమములు వేఱు, తక్కినకవులవి వేఱు. నన్నయనియమము లెఱ్ఱన గ్రంథములలో లేవు. ఆరణ్యపర్వమునం దంతటను నీ నియమము గానవచ్చుచున్నది. ఇందుమాత్రమే నన్నయనియమము నెఱ్ఱన నిల్పినాఁ డందురేమో? సీసగీతనియమముల నిలిపినవాఁడు మధ్యాక్కరలక్షణము నేల పాటింప లేదు? ఆర. చ. ౩౧.

చేసినది శిథిలభాగపూరణమేకాని ప్రత్యేక రచనము గాదనియే తోఁచుచున్నది. ఇవ్విషయమునఁ గల పూర్వపక్షసిద్ధాంతముల సమ* న్వయము నిచ్చట సంగ్రహించి చూపుచున్నాను.

(౧) భట్టారకుని యారణ్య పర్వభాగము "శారదరాత్రులు" అను పద్యముపఱకే వ్రాయఁబడినదయి యుండి, మిగిలినది వట్టి తాటి యాకులుగలదే యై, పిమ్మట నెఱ్ఱనచే రచియింపఁబడినదే యై యున్నచోఁ, దాను రచించిన యా గొప్పభాగము నాతఁడు నన్నియపేరనే వెలయించుటకుఁ దగిన ప్రబల కారణ మేదియుఁ గానరాదు. తనపేర నారణ్య పర్వశేషమును బ్రకటించుచో నన్నియ గతియే (మతిభ్రమణమో, మరణమో) తనకును సంభవించు ననుభయముచేత నాతఁ డట్లు చేసినాఁడని కొందఱొకయుక్తి సెప్పెదరు. నన్నియకు మరణముఁ గలిగించి దియారణ్యపర్వాంధ్రీకరణమా? అందున్న నన్నియనామమా? ఇదేఁటి యుక్తి? నన్నియ పేరు సెప్పి యెఱ్ఱన నిప్పు ముట్టినను కాలదు గాఁబోలు! మున్ముందేండ్లకు ముందున్న వానిపేరు సెప్పినంతమాత్రమున నారణ్యపర్వ దోషము తప్పిపోఁగలదా?

పై భయమును మనవారు తిక్కనయందును నారోపించియున్నారు. తొలుదొల్తనే, యారణ్యపర్వము వంటిదే యగు నుత్తర రామాయణమును దెలిఁగించి, మనుమసిద్ధి భూపాలునకుఁ అల్లునకుఁ?) గృతి (కన్యా) దానము నొనర్చి మించిన కవిచక్రవర్తికిఁ దిక్కన కట్టిభయ ముండిన దనుమాట నమ్మఁ దగినదా?

"పడుచువాఁడైన తిక్కన కొకవేళ నట్టి భయ ముండిన నుండవచ్చు"నని యొకా నొకరు వ్రాసిరి. ఎఱ్ఱనమాత్రము వనపర్వరచనమునాఁటికి ముసలివాఁడా? తిక్కనకన్నను బడుచువాఁడు!

లెక్కలేని యోధులచావులు గల యుద్ధ పర్వములు, కేవలము శోకభూయిష్ఠమగు స్త్రీపర్వము, నూర్గురుకొడుకులును బంధుమిత్రులును జచ్చినదుఃఖము నిండికొనిన మనంబులతో ధృతరాష్ట్రాదులు వనంబునకుఁ బోయినకథ గలయాశ్రమవాసపర్వము, శ్రీకృష్ణనిర్యాణమును జెప్పు మౌసలపర్వము, ధర్మరాజాదులు రాజ్యకాంక్ష సంపూర్ణముగ భూమిపై దిగవిడిచిపోవు మహాప్రస్థానిక పర్వము (అరణ్యపర్వకథనాఁటి కిఁ గను నెప్పటికేని రాజ్యము రాఁగలదను నాసయైనఁ

* నన్నియ భట్టారకుని సీసగీతాదులలోఁ గానవచ్చు నియమముల నన్నిటిని పూర్వము నేను బరిశోధించి- అప్పటి యచ్చుపొత్తము లిప్పటివానివలె స్వచ్ఛమైన ముద్రణముగలవియు, పాదమున కొకపంక్తి గలవియుఁ గాక పోయినను మిక్కిలియు శ్రమపడి- యొకవిమర్శమును వ్రాసి వేఱొక సందర్భమును నామిత్రులగు పాఁడి వేంకటస్వామిగారికిఁ జూపఁగా వారు నన్నుఁ బొగడుచు, దానిం బరిశీలించి యిచ్చెద మని పుచ్చుకొని, నా వాక్యరచనను గొంతమార్చి, తమపేరితో నేను బంపెదనన్న పత్త్రికకు- అముద్రిత గ్రంథచింతామణికిఁ బంపి యందు ప్రకటించు కొన్నారు; అక్కాలమున సం॥గ. చింతామణిలో నాయనకుఁ బరిచితియే లేదు;

గలదా! ఈపర్వమున నదియు లేదు!) తుదకు స్వర్గారోహణపర్వమును రచియించిన కవి బ్రహ్మమహాశయుఁడు, తనకాలమున నారణ్యపర్వము కొఱవడియుండెనేని దానిని బూరింప వెనుదీసియుండునా?

(౨) ఆరణ్యపర్వమున నన్నియకవిత్వమని తలంపఁబడుభాగము ౧౩౦౦ పద్యములు గలదైయున్నది. ఎఱ్ఱనకవిత్వమని చెప్పఁబడునది ౧౬౦౦ పద్యములు గలది. ఇంతగొప్ప గ్రంథమును దానే సంపూర్ణముగా నన్నియ కవిత్వము లేకయే రచియించియుండెనేని, యా గ్రంథమునకు నన్నియను గృతికర్తగను, రాజనరేంద్రుని గృతిభర్తగను జేయునా యెఱ్ఱాప్రెగ్గడ? ఏనాఁటి నన్నియ? ఏనాఁటియెఱ్ఱన? ఏనాఁటిరాజరాజు? ఎవ్వరు చూచిన సంతోషమిది?

పై సందేహమునకుఁ గొందఱు, "ఒకరి సంతోషముతో నెఱ్ఱనకుఁ బనిలేదు. నన్నియపై నాతనికిఁ గలిగిన భక్తిగౌరవములే కారణములు." అని చెప్పుదురేమో!

నన్నియయెడఁగల భక్తిచేతనే యారణ్యపర్వభాగము నాతనిపేర రచియించియుండునేని, భారతశేషమగు హరివంశమును దిక్కనపేరనయినను వెలయించి యుండును. కావునఁ బైసమాధానము యుక్తియుక్తము గాదు. మఱియు, నన్నియయెడనే యట్టిగౌరవము చూపఁదలఁచినాఁడు గావున నారీతి నొనర్చినాఁ డందురేమో! అట్టియాశయమే యాతనికిఁ గలిగినచోఁ దద్భాగమును నన్నియకుఁ గృతిగ నిచ్చియేయుండునే! ఎన్నఁడో మృతినందినయాతఁడు రచియించిన ట్లసత్యవిషయప్రకటన మొనర్చుటకంటె నాతనికిఁ గృతి యిచ్చియుండుట విశేషభక్తిగౌరవములఁ దెలుపునుగదా?

పోతనభాగవతమును భాస్కరునిరామాయణమును గనుఁగొనుడు! అందెవ్వరు వ్రాసిన భాగములను వారు తమనామములతోనే వెలయించినారు గాని యం దొక్కఁడేని తన భాగమునందున్న ముఖ్యకర్తపేర వ్రాయలేకపోయినాఁడు! కృతిపతులనుసయితము దమ యిచ్చకు వచ్చినవారినే నిలిపికొన్నారు!

మఱికొందఱు "నన్నియ సగముపర్వము వ్రాసియేయుండెను గావునఁ దక్కినసగమునందు నింకొక కృతిపతిపేరును, నింకొకకవిపేరును నేల యని యెంచి యట్లుచేసినాఁ" డనియందురేమో!

(౩) తిక్కన సోమయాజి నిర్వచనోత్తర రామాయణమున యల్పభాగము మిగిలియుండఁగా (లేక యుత్సన్నముకాఁగా) దానిం బూరించిన జయంతిరామభట్టు వేఱొకయాశ్వాసముగ రచించి భద్రాద్రిరామునకంకితమిచ్చి తనపేరనే వెలయించుకొన్నాఁడు.

(౪) హుళక్కిభాస్కరుని యుద్ధకాండమును బూరించిన యయ్యలార్యుఁడు దానిని వేఱుగ విభజింపకయే "అమరహుళిక్కి భాస్కరమహాకవి సెప్పఁగ నున్నయుద్ధకాండము తరువాయి సెప్పె..."అని తనపేర వెలయించుకొనుటయే కాక యాశ్వాసాంతమునఁ గృతిపతిని సైతము మార్చివేసినాఁడు.

(౫) సాహిణిమారన సంబోధనముతో భాస్కరామాత్యుఁడు ప్రారంభించిన సుందర

కాండమును మల్లికార్జునభట్టు పూరించుచుఁ, దా నాతనిపుత్త్రుఁడై యుండియు నాశ్వాసాంతమునఁ దత్కృతిపతి పేరైన నెత్తక తన యిష్టదైవమును సంబోధించి, గద్యమునఁ దననామమునే వెలయించుకొన్నాఁడు. చిన్న కొమరుఁడై యుండియుఁ దండ్రియందుగాని, తమ్ములు ప్రభువునందుగాని కొంచెమేనియు (భక్తి గౌరవములమాట యటుండనిండు!) మోమోటమైన లేకుండ సుందరకాండ పూరణ మొనర్చిన మల్లికార్జునభట్టు కాండమంతయుఁ దానేరచించినట్లు వ్రాసికొన్నాఁడే. మూఁడు వందలయేండ్లకు మున్ను పరమపదము నందిన నన్నియరాజరాజులపేర నేకారణము (నన్నియరచన) లేనిదే యయ్యరణ్యపర్వభాగమును ఎఱ్ఱాప్రెగడ వెలయించినాఁ డనుట యుక్తియుక్తముగా నుండునేమో యోజింపుఁడు కీర్తికాముఁడు గానివాఁ డెవ్వఁడు? "మహాకవులాద్యులు గావ్యశయ్యఁ గీలించిన కీర్తిసంగసుఖలీలకు నేనును గాంక్ష సేసితిన్" అని నృసింహపురాణమున నెఱ్ఱన వ్రాసికొనియున్నాఁడే.

(3) నృసింహపురాణములోని యీ క్రిందిపద్యములను బరీక్షించువారికి, ఆరణ్యపర్వమంతయు నన్నియకృతమే యనియు, నెఱ్ఱన యొనర్చినది యచ్చటచ్చటి శిథిలభాగములపూరణమే యనియు స్పష్టముగాఁగలదు.

వ. అని యీ క్రమంబునఁ బ్రధాన దేవతాసంకీర్తనంబును... సమర్థించి, కృతార్థతం బొంది కతిపయాక్షరపరిగ్రహజనితంబైన నైసర్గికచాపలంబుకతంబున.

ఉ. మించిన వేడ్క నీనులకు మిక్కుటమై
మధువృష్టి గ్రమ్మ రా, యంచలు గూయఁ
గ్రౌంచమును నావలఁ గూయఁ గడంగు
భంగిఁ బ్రౌ, ఢాంచితశబ్దసారులు మహా
కవులాద్యులు గావ్యశయ్యఁ గీ, లించిన
కీర్తిసంగసుఖలీలకు నేనును గాంక్ష సే
సితిన్."

నృసింహపురాణమునకు నిమ్మడుగు గ్రంథమును వనపర్వోత్తరభాగమును దాను ప్రత్యేకముగ వ్రాసియుండెనేని "కతిపయాక్షరచాపలంబున' ననియు, పూర్వులవలె నేనును గవిత్వమును జేయఁ గాంక్ష సేసితి' ననియు నెఱ్ఱన వ్రాసియుండఁడు. శిథిలభాగపూరణముతోఁ దన గంటమునకుఁ బదను గలిగించికొన్నాఁడు. తరువాత స్వతంత్ర గ్రంథ రచనమునకుఁ బూనుకొన్నాఁడు. కావుననే యత్యతులానుభావభవ్యుఁడు, స్వప్నమున సాక్షాత్కరించిన తన పితామహుఁడు తనతో,

ఉ. ఉన్నత సంస్కృతాంధ్ర చతురోక్తి
పదంబులఁ గావ్యకర్తవై, యెన్నికమై
ప్రబంధపరమేశుఁ డనంగ నరణ్యపర్వశే,
షోన్నయ మాంధ్రభాష సుజనోత్సవ
మొప్పఁగ నిర్వహించితి (వి)

అని పలికినట్లు వ్రాసికొన్నాఁడు. ఇందుగల ఉన్నయశబ్దమున కర్థము విచారించుచో "ఉన్నదానిని పైకి లేవనెత్తుట (ఉద్ధరించుట)" యని యేకాని 'క్రొత్తగా సృష్టించుట" అను నర్థము లేదని విశద మగును. (ఉన్నయమ్. కూపాదితో జలాదే రుత్తోలనమ్.)

శ్రీవీరేశలింగము పంతులవారు, "ఆరణ్యపర్వశేషము" అనునప్పుడు 'శేష' మనగా మిగిలిన దని యర్థముగదా! నన్నయ రచింపఁగా మిగిలిన దనకపోయినయెడల నిచ్చట శేషశబ్దమున కర్థమేమగును?" అని వ్రాసియున్నారు. ఆరణ్యపర్వశేషము-ఆరణ్యపర్వముయొక్క మిగులు-ఇతరములయిన ప్రబల హేతువు లనేకము లుండఁగా, నీ 'శేష' శబ్దమునకు "చేసినదానిమిగులు" అనునర్థమును దెచ్చుకొనుటకంటె "లభించినదానిమిగులు" అనునర్థమును గ్రహించుట సమంజసము గాదా? ఇచ్చట, "లభించునది" యనగా ఖిలముగాకుండ లభించినదని భావము. ఆరణ్యపర్వశేషోన్నయము - అరణ్యపర్వఖిలభాగముల నుద్ధరించుట.

పైపద్యమును జూచి శ్రీపంతులుగారు తమ కవిచరిత్రమున, "ప్రబంధధోరణిని భారతారణ్యపర్వశేషమును చమత్కారబంధురముగ రచించుటచేతఁ బ్రబంధపరమేశ్వరబిరుదము వచ్చిన" దని వ్రాసిరి. ఈపద్యమున నిట్టియర్థము గానరాదు. ఎన్నికమై, ప్రబంధపరమేశుడనంగ, సంస్కృతాంధ్రచతురోక్తిపదంబులఁ గావ్యకర్తనై (కవిత్వాధికారినై) యరణ్యపర్వశేషోన్నయము నిర్వహించితి నని పైపద్యమునన్వయము. ప్రబంధపరమేశ్వరుఁ డనఁదగినంత మేలికవిత్వ మలవడిన పిమ్మటనే వనపర్వశిథిలభాగములను బూరింపఁ దొరఁకొన్న వాఁడుగాని, కవిత్వారంభమునందే తత్పర్వమును బూరించి యట్టిబిరుదము పడలేదు. నన్నియ తిక్కనలకంటె నెక్కుడు ప్రబంధధోరణియు, నెక్కుడు చమత్కారబంధురతయు నెఱ్ఱనకు లేవు. పైపద్యములోని "చతురోక్తి" అనుదానిని గనుఁడు. మఱియు, "పరిఢవింతుఁ బ్రబంధపరమేశ్వరుని దేవసూక్తివైచిత్రి నెక్కొక్కమాటు" అను శ్రీనాథుని స్తుతిని, "ఈత్రయిఁ దాఁ బ్రబంధపరమేశ్వరుఁడై రచియించె శబ్దవైచిత్రి..." అను జక్కననుతిని గనుఁడు.

(ర) నన్నియతిక్కన లిరువురును భారతము సంపూర్ణముగాఁ దెలిఁగించినా రను భావమే కాని యెఱ్ఱాప్రెగ్గడకు వేఱుతలంపు లేదని యూహించుట కాతని నృసింహపురాణములోని యాక్రిందిపద్యమునయితము మార్గముఁ జూపుచున్నది.

ఉ. భాసురభారతార్థముల భంగుల నిక్క
మెఱుంగ నేరమిం, గానటబీసటల్ సదివి
గాథలు ద్రవ్వ తెలుఁగువారికిన్, వ్యాస
మునిప్రణీతపరమార్థము దెల్లము సేసి
నట్టియ, బ్జాసనకల్పులం గొలుతు నాద్యు
ల నన్నియతిక్కనార్యులన్."

ఆంధ్రభారతములోని యరణ్యపర్వమున సగముకంటె నెక్కుడుభాగమునకు సంపూర్ణకర్తృత్వము గలవాఁడు పైరీతిని వ్రాసియుండఁడు.

(గ) ఆరణ్యపర్వాంతమునఁ గానవచ్చుచు, నెఱ్ఱనార్యుఁడు దదుత్తరభాగమును రచియించినాఁ డనువాదము లోకమునఁ బ్రబలుటకు ముఖ్యహేతువులై యున్న

"సీ. భవ్యచరిత్రుఁడు...ఇలఁ బాకనాటిలో
సెలకంఠేశ్వరిస్థానమై యొసక మెసఁగు,

గుడ్లూరు నెలవుగా...నెప్పు...ఎఱ్ఱ నార్యుండు..."అను సీసపద్యమును,

"క. ధీరవిచారుఁడు దక్కవి, తారీతియుఁ
గొంత దోఁపఁ దద్రచనయకా, నారణ్య
పర్వశేషము, పూరించెఁ గవీంద్రకర్ణపుట
పేయముగన్."

అను కందపద్యమును ఎఱ్ఱన మహాకవి వ్రాసినవి గావు. ఎట్లన, ఆనంద ముద్రాక్షరశాలను ముద్రింపఁబడిన యాంధ్రభారతమును బరిష్కరించినపుడు తాము పెక్కు తాటి యాకు ప్రతులను జూచితిమనియు, నందెచ్చటను పైపద్యములు గానరాలేదనియు, (కీ. శే) తం. తేవప్పెరుమాళ్లయ్యగారు చెప్పియున్నారు. దీని కుపబలముగా 1907 వ సంవత్సరము మొదలుకొని నేటి దాఁక ముద్రింపబడిన (ఆనంద) భారతము కూర్పులన్నిటియందును, అరణ్యపర్వాంతమున పుటయడుగున, "భవ్యచరిత్రుఁడు- అని అచ్చు ప్రతులయందుమాత్ర మగపడియెడి" అని సూచింపఁ బడియున్నది. శ్రీ తేవప్పెరుమాళ్లయ్యగారు పరీక్షించిన దాక్షిణాత్యకోశములు కొన్నిటియందుఁ బైపద్యములు లేకున్నను, ఈ దేశములోని కొన్ని ప్రతులలో నివి కానవచ్చుచున్నవి. ఆపద్యము లెఱ్ఱనవే యైయుండునేని కొన్నిటియం దవి యుండుటయు, గొన్నిట లేకుండుటయు సంభవింపదు. ఇదియునుంగాక, యాపద్యముల నెఱ్ఱనయే వ్రాసియుండునేని, ఒక్కొక యాశ్వాసము కడపటను డు గద్యమునందును దననామమునే చేర్చియుండును. ఒకచోటఁ గల మరిం ఖీతి వేఱొకచోట నుండదనుటకు హేతువు గానరాదు.

కొన్ని వ్రాఁత ప్రతులలోనుండి, కొన్నిట లేక గతానుగతికముగ ముద్రింపఁబడిన ప్రతులలోఁ గానవచ్చుచున్నపై "భవ్యచరిత్రుఁడు..."అనుపద్యము శంభుదాసునకుఁ దరువాతఁ జరికాలమునకు వ్రాయఁబడినదే యని యూహించుట కొకగొప్పయాధార మా పద్యముననే చూపట్టుచున్నది. ఎట్లన:— ఆ పద్యమున,

'పాకనాటిలో సిరికంఠేశ్వర స్థానమైన గుడ్లూరియందు నెఱ్ఱన యుండినట్లు చెప్పఁబడియున్నది. ఈపద్యముదక్క నెఱ్ఱనది గుడ్లూరనుటకు నితరాధారము గానరాదు. నృసింహపురాణమున నెఱ్ఱన "వేఁగనాటఁ గరాపర్తి వృత్తిమంతుఁ"డని తనతాతను వర్ణించినాఁడు. పిమ్మట, ప్రోలయవేముని తమ్ముఁడు మల్లారెడ్డి దన్నుఁ గొనికొనిరాఁగా నద్దంకి రాజధానియందుఁ దదాస్థానకవిగా శంభుదాసుఁ డుండినట్లు హరివంశము తెలుపుచున్నది. పిమ్మట నాతఁడు చెదలువాడ నివాసియైనట్లు విప్రనారాయణ చరిత్రము బోధించుచున్నది. వేమారెడ్డి జీవించియుండఁగానే యెఱ్ఱన పరమపదము నందినట్లు కవిచరిత్రము తెలుపుచున్నది. కావున నవసానదశయందు అద్దంకినుండి యాతఁడు చెదలువాడఁ జేరెనని భావింపవచ్చును. కవిగాని, తద్వంశస్థుఁడుగాని చెప్పని యీగుడ్లూరు, ఈపద్యమున నెట్లు చేరెననియూరింపఁగా, వేమారెడ్డివంశపువాఁడైన రాసువద్ది, గుడ్లూరు రాజ

ధానిగాఁ బాకనాటిసీమ నేలినట్లును, అచ్చట నిలకంఠేశ్వరుఁ డుండినట్లును విష్ణుపురాణము లోనియీ క్రిందిపద్యమువలనఁ దెలియవచ్చెను!

"గాఁగ మేతుఁడై గరిమతో నేపీట నేపారు నిలకంఠేశ్వరుండు,......అట్టి రాజధాని యైయొప్పు గుడ్లూరి నెఱినేలుచుండి యొక్కనాఁడు."

రాఘవరెడ్డికి, వేమారెడ్డి పూర్వుఁడై నట్లు విష్ణుపురాణమున వర్ణింపఁబడియుండుట చేతను, ఎఱ్ఱనమహాకవి, వేమారెడ్డియాస్థాన కవి యని తెలియుటచేతను, రాఘవరెడ్డి యేలి యుండినగుడ్లూరినే పూర్వము వేమారెడ్డి గూడ నేలియుండు నని యూహించిన (చరిత్రము దెలియని) యే లేఖకమహాశయుఁడో విష్ణుపురాణము జదివికొని; (ఎఱ్ఱనకుఁ బిమ్మటఁ జరకాలమునకు) పైపద్యములను వ్రాసి యారణ్యపర్వాంతమునఁ దూర్చినాఁడు! ఆ ప్రతికిఁ బుత్రికలయిన ప్రతులే యీపద్యములు గలవి! తత్పూర్వపుఁ బ్రతులపుత్రికలే యీప ద్యములు లేనివి. కావున నారణ్యపర్వాంత మునఁ గానవచ్చు పై రెంపుపద్యములును నెఱ్ఱాప్రెగ్గడ వ్రాసెనవిగావనుట స్పష్టము. (కంద పద్యమున నున్న "తత్కవితారీతియుఁ గొంత దోఁప" అనునది దైవికముగానే వ్రాయఁ బడినది!)

(ఆ) ఆరణ్యపర్వచతుర్థాశ్వాసము 142 వ పద్యముతరువాత.

"నన్నయభట్టుకవిత్వము సంపూర్ణము." "ఇక్కడనుండి యెఱ్ఱాప్రెగడకవిత్వము", (ఇది యచ్చుప్రతులందుమాత్రమే యున్నది.)

అనువ్రాత లేఖకులదే యనుట స్పష్టము ఎఱ్ఱనయే యట్లు వ్రాయుచో నాశ్వాసాంత గద్యములయందు నన్నియపేరు పెట్టుటయందు లాభమేమి? అతఁడే యట్లు వ్రాయునేని, "నన్నియ యింతదనుక వ్రాసె మృతినెందెను గావున నింతనుండి యాతనిపేరనే నేను రచించు చున్నాను." అని వ్రాసియేయుండును.

ఎఱ్ఱనయనంతరము కొంతగాలమునకు "భారతారణ్యపర్వశిథిలభాగముల నాతఁడు పూరించె" ననుప్రతీతి క్రమముగా "ఆరణ్య పర్వశేషమును జెప్పె" ననువిఖ్యాతిగామాఱి, దేశమున వ్యాపించినతరువాత, నేలేఖకుఁడో, ఎఱ్ఱన కవిత్వారంభమును గనిపెట్టనెంచి నృసింహపురాణము ప్రథమాశ్వాసములోని 113 వ పద్యమునఁ గానవచ్చు "స్ఫురదరుణాంశు రాగరుచి" అనుదానిని, భారతములోనిదానిని వాని సామ్యమును బట్టి, "ఇక్కడ నుండియే యెఱ్ఱాప్రెగడకవిత్వమైయుండు" నని భావించి యట్లు వ్రాసియుండును! కావుననే "ఇంతనుండి యఱ్ఱాప్రెగడవారు చెప్పిన ఆరణ్యపర్వశేషము అని కొన్నిటియందును, "ఇంతనుండి చదలు వాడ యెఱ్ఱాప్రగడవారు చెప్పిన ఆరణ్య పర్వము శేషము" అని కొన్నిటియందును వ్రాయఁబడియున్నది. "నన్నియభట్టకవిత్వము సంపూర్ణము" అనునది తాటియాకు పుస్తకములందు లేనే లేదు మఱియు, "శారద రాత్రులు..." అనుపద్యముకడపట, "పాంసు రుచిపూరితసర్వదిగంతరంబులై" అనుపాఠము "పూరములం బరిపూరితంబులై" అని మాఱి "పూరము లంబరపూరితంబులై" అని తుదకుఁ

"పూరములన్ + పరపూరితంబులై" అను పాఠాంతరమై పదవిభాగమేర్పడఁగా, "అక్కడనుండి యితరులు పూరింపవలసివచ్చిన" దను సర్థముతో నొకకథపుట్టియుండ, ఆకథను విన్న యేలేకరియైన "ఇంతనుండి యెఱ్ఱాప్రెగడకవిత్వ" మని వ్రాసినదేని యైయుండును.

(౨) అరణ్యపర్వోత్తరభాగము ప్రబంధపరమేశ్వరుఁడు రచింపలే దనుటకుఁ బ్రబలకారణము నొకదానిని జూపుచున్నాను.

ఎఱ్ఱన రెడ్లయాస్థానకవిగదా! ఆతని తరువాత నచిరకాలముననే యయ్యాస్థానియందే మహాకవిగా నున్న శ్రీనాథుఁడు, తెలుఁగుభారతముకర్తలు నన్నియతిక్కనలే యైనట్లు భీమఖండమున నిట్లు వ్రాసియున్నాఁడు.

"క. నెట్టుకొని కొలుతు నన్నయ, భట్టోపాధ్యాయ సార్వభౌముని గవితా, పట్టాభిషిక్తు భారత, ఘట్టోల్లంఘనపటిష్ఠగాథ ప్రతిభుల్. ఉ. పంచమవేదమై పరగు భారతసంహిత యాంధ్రభాషఁ గావించె బదేనుపర్వములు విశ్వజగద్ధితబుద్ధి నెవ్వఁడ, క్కాంచనగర్భతుల్యుని కఖండితభక్తి నమస్కరింతు నిర్వంచితకీర్తి వైభవవిరాజికి దిక్కనసోమయాజికిన్."

అరణ్యపర్వశేషము నెఱ్ఱన వ్రాసినట్లు శ్రీనాథుఁడు పొగడకపోవుటం దలంచి కాఁబోలు శ్రీ వీరేశలింగముపంతులవారు తమ కవులచరిత్రము 417 వ పుటయం దిట్లు వ్రాసినారు:— "కవిత్రయములో నెఱ్ఱాప్రెగ్గడ యప్పటి కాధునికుఁ డగుటచేతఁ బొగడకపోయినను దాను రచియించిన యితరగ్రంథములయం దీకవి యాతనిఁ జేర్చుకొన్నాఁడు."

శృంగారనైషధ మీభీమఖండముకంటె ముప్పదియైదేండ్లకు మున్నే రచియింపఁబడినదని శ్రీపంతులవారే వ్రాసియున్నారుగదా! శ్రీనాథుఁడు నైషధమున నెఱ్ఱన నిట్లు పొగడియున్నాఁడు:— "ధీరమతి నన్నపార్యునిఁ దిక్కయజ్వ, శంభుదాసునిఁ గిరిమద్ధి సన్నుతించి" నైషధమునఁ బొగడఁబడినయెఱ్ఱన భీమఖండమునాఁటికి(35 ఏండ్లకుఁ దరువాత)నాథునికుఁ డెట్లగును?— అరణ్యపర్వములోని యంతగొప్పభాగము నెఱ్ఱనయే రచించెనేని, యారెడ్లసంస్థానమునందే యుండిన శ్రీనాథున కావిషయము తెలియకపోవుట యసంభవము. మఱియు నన్నియభట్టు వనపర్వము నంతను వ్రాసినాఁ డనుటయే శ్రీనాథుని యాశయమైనట్లు పైకందములోని "భారత ఘట్టోల్లంఘనపటిష్ఠగాథ ప్రతిభుల్" అను విశేషమునుబట్టి గ్రహింపవచ్చును. (ఘట్టము= అరణ్యప్రదేశము. భయంకరమైన భారతారణ్యపర్వమును దాఁటిన ప్రజ్ఞగలవాఁ డని భావము.) శిథిలభాగపూరణము శ్రీనాథుని వంటి వానికొక ఘనకార్యముగాదు.

(౩) మడికి సింగన పూర్వకవిస్తుతి నిట్లు గావించినాఁడు:— "వ్యాస..., సకలభాషారసజ్ఞులసముల నన్నపార్యతిక్కకవీంద్రుల నభినుతింతు" (వాసిష్ఠరా.) శ్రీ వీరేశలింగము పంతులవారు, ఇక్కవి యెఱ్ఱాప్రెగడను బొగడకుండుటనుగూర్చి యిట్లు వ్రాసినారు. "ఈకవి యెఱ్ఱాప్రెగడకు మిక్కిలి తరువాతివాఁ డయినను ప్రబంధపరమేశ్వరు నేల స్తుతింపలేదో తెలియదు." ఆంధ్రకవులలో శంభుదాసుని

స్తుతింపనికవులు పలువు రుండఁగా, వారిచరిత్రమున వ్రాయని యీ వాక్యము నిచ్చుట నేల శ్రీసంతులవారు వ్రాసిరో యని యారయ, సింగనకవి తనపద్మపురాణమున నాంధ్ర భారతమును నన్నయతిక్కనలుమాత్రమే రచియించినట్లు పొగడినపద్యము గానవచ్చినది!:—

"ఉ. భారత వేదవాక్యరసభావము లజ్ఞు లెఱుంగలేక ని, స్సారమనస్కులై తిరుగు చందము సూచి తెనుంగుబాస వెం, పారరచించి యందఱుఁ గృతార్థులఁ జేసిన పుణ్యమూర్తులన్, సారమతి న్భజింతు నని శంబును నన్నియతిక్కనార్యులన్."

(సింగనామాత్యుఁ డెఱ్ఱన కేఁబదియేండ్ల తరువాతివాఁడు.) ఈతఁడుమ శిథిలభాగపూరణము నొక ఘనకార్యముగా నెంచియుండఁడు.

(౯) నన్నియయనంతర మథర్వణాచార్యులుకూడ విరాటపర్వము మొదలుకొనియె భారతాంధ్రీకరణ మొనర్చెనని కవుల చరిత్రము తెలుపుచున్నది. ఈ వ్రాఁతసయితము నన్నియ మూఁడుపర్వములం దెలిగించె నని తెల్లము సేయుచున్నది. ఎట్లన, ఆరణ్యపర్వము కొఱవడియుండునేని, మతిభ్రమణమును గాని మరణమునుగాని సరకుసేయని (జైనుఁడైన) యాతఁడు దానిని దప్పక పూరించినే యుండును.

(౧౧) చెదలువాడ మల్లయ్య తనవిప్రనారాయణచరిత్రమున "ప్రతిభ మైనారణ్యపర్వశేషము జెప్పె" నని యెఱ్ఱనను బొగడి యున్నాఁడు. ఎఱ్ఱనకు మల్లయ్య ౭,౮ తరముల తరువాతివాఁడు. (పీఠికాకారుల కాలనిర్ణయము సరియైనను తరములసంఖ్య పొరఁబాటు.) ఆతఁడు, తనకాలమునాఁటికిఁ బ్రబలిన వాడుకనుబట్టి యట్లు వ్రాసియుండు నని పైని వ్రాయఁబడిన కారణములవలన నూహింప వచ్చును.

(౧౨) "ఆకాలమునందలికొన్ని ప్రతులు వనపర్వశేషము లేకయే కనంబడు చున్నవి." అనుకవిచరిత్రములోని వాక్యము భ్రాంతిజనకము. ఏమన, ఏడెనిమిదివందలయేండ్లనాఁటి తాటియాకులపొత్తము లిక్కాలమునఁ గనఁబడుట కడుదుర్లభము. తాళపత్త్ర గ్రంథభాండాగారములఁ జూచువారికి, ఒక్కవనపర్వమే కాక యెల్లపర్వములును సగసగము వ్రాయఁబడినవియుఁ గానవచ్చును. ఒకవేళ ఆవనపర్వశేషము లేనిప్రతులు కొన్నియున్నయెడల, అవి నన్నియమరణప్రవాదమును విని భయపడి వ్రాయమానిన యేలేఖకునిప్రతినుండియో వ్రాసికొనఁబడిన (రెండుమూఁడువందలయేండ్లనాఁటి) ప్రతులై యుండును. కావున నన్నియ సగముపర్వమువ్రాసె ననుటకు నిది యొక కారణము గాదు.

(౧3) ఒకకవీంద్రుని మొదటిగ్రంథములోని కవిత్వముకంటెఁ దరువాతివానిలోని కవిత్వ ముత్తరోత్తరాభివృద్ధిఁ గని యొప్పమీఱుట స్వభావము. ఆరణ్యపర్వోత్తరభాగకవిత్వ మంతయు నెఱ్ఱనదే యై యున్నచో, దానితరువాత వ్రాయఁబడిన నృసింహపురాణాదుల కవిత్వము దానికంటె క్రమముగా జానుమీఱి యుండవలయునుగదా! అట్లుగాక యది మిక్కిలి తగ్గియున్నది. ఆరణ్యపర్వ

మును విడిచితిమేని తిక్కనవియథో త్తరశ్రేయ ముగ్లై యన్నవి. ఎఱ్ఱనమహాకవి కవిత్వము తగ్గిపోయిన దనుటకంటె, నారణ్యాఃర్వమున నాతఁ డొనర్చినది శిథిలభాగపూరణ మను టయే మేలు.

(౧౪) ఆరణ్యపర్వోత్తరభాగము తిక్కన యెఱ్ఱనల నడిమికాలమున నున్నన్నమైపోఁగా నెఱ్ఱన పూరించె నని కొందఱు వ్రాసినదియుఁ బ్రమాద మే.

ఏవంవిధము లగు ననేక కారణములచే నన్నయభట్టారకుఁడే మొదటి మూఁడుపర్వ ములను సమగ్రముగ రచియించినట్లును, అం దారణ్యపర్వముమాత్రము ప్రచారములేమిఁ గాలక్రమమున విశ్లథముకాఁగా, ఎఱ్ఱాప్రెగడ పూరించినట్లును నిర్ధారణమగుచున్నది.

అనేక హేతువులు గానవగుచుండఁగా, ఎన్నఁడో మృతినొందిన నన్నియపేర, మూఁడు వందలయేండ్లయినతరువాత నెఱ్ఱాప్రెగడ రచి యించి (యసత్యప్రకటన మొనర్చి)నాఁ డనుట కంటెఁ బైసిద్ధాంత మెంతయు నొప్పును గదా?

అడిదము సూరకవి మొదలగులక్షణ గ్రంథకర్తలును, జక్కన, మల్లయ్య మొద లగు ప్రబంధకవులును, ఎఱ్ఱాప్రెగడ, ఆరణ్య పర్వశేషము విరచించినట్లు వ్రాయుట, అప్ప టికిఁ గలవాడుకననుబట్టియేయైయుండును. శిథిల భాగపూరణ మనుకొనఁబడునది కాలక్రమ మున గ్రంథరచనముగా మాఱిపోయియుండు ను. ఆంధ్రకవులచరిత్రములోని— నన్నియ, అథర్వణాచార్యభీమకవ్యాదుల గ్రంథములఁ గాల్పించె ననుకథలు, నన్నియపద్యమును రాజరాజు పంపఁగా, తిక్కన దానికి తమ్ములపురంగుపూసె ననుకథ, పినవీరభద్రునకు సరస్వతి జైమినిభారతమును వ్రాసిపెట్టుచు బావగారు వచ్చినారని లేచిపోయినకథ, ఆంధ్ర శబ్దచింతామణిగ్రంథమును బాలసరస్వతులకు సారంగధరుఁ డిచ్చె ననుకథ, కుమ్మరగురు నాథునికథ— వ్రాయఁబూనిన నిట్టి వెన్ని యేనిఁ గలవు— మొదలగు మూలములేని కథలే గోరంతలు కొండంతలైనప్పుడు, వన పర్వమునుగూర్చిన శిథిలభాగపూరణకథ కాల క్రమమున రచనకథగా మాఱుటయం దాశ్చ ర్యమేమి గలదు?

సింగరార్యకవిచే రచియింపఁబడి, చెన్న భూపాలునికిఁ గృతియీయఁబడిన "ఆంధ్ర బిల్హణీయమహాకావ్యము" నపహరించి తన పేర వెలయించుకొనిన "పండిపెద్దకృష్ణస్వామి" వలె ద్రోహచింతనము గలవాఁడు గాఁడు గావున, మహానుభావుఁ డగు శంభుదాస మహాకవి నన్నియయారణ్యపర్వమున కొన్ని చోటుల నచ్చటచ్చట జీర్ణములు గాఁగా, వానిని పూరించి మొదటికవియశస్సును గాపా డుటకై యాతనినామమును, ఆతఁడు హృద యపూర్వకముగఁ గృతియిచ్చిన రాజనరేం ద్రునినామమును జెఱుపక, అట్లే నిలిపియుంచు టయేకాక యాచంద్రార్కముఁ దనపేరు గూడఁ బుడమిపై నిలిపికొనినవాఁడై, పర లోకమునను, నన్నియతిక్కనలను జేరి నిరతిశ యానందమున ననుభవించుచున్నవాఁ డయ్యెను.

"చిత్తశుద్ధి గల్గి చేసిన" సత్కార్య మల్ప మైన నేమి ఘనశ మనల్పమే!

శ్రీకృష్ణ తులాభారము

పోరనంది జగన్నాథస్వామి గారు ఎం. ఏ. ఎల్. టి.

నాటకమునకు ప్రదర్శనధర్మము ముఖ్యగుణమైనా ప్రదర్శనమునకే ఉపచరించేవి, సారస్వతములో నిలిచేవి, అని రెండు రకములుగ నాటకములను విభజింప వీలున్నది. ప్రదర్శనఫలము మాత్రమే కోరు నాటకకర్త శిల్పి అగుననిన్నీ కవికానేరడనిన్నీ అభిప్రాయము. ప్రదర్శనమునకు రంగాచాకచక్యము ఎంత ఆవశ్యకమో వాఙ్మయమునకు కవిత్వము అంతకంటె ఎక్కువగా ఆవశ్యకము. కథారచన, శైలి, సహృదయరంజనము, పాత్రపోషణము, నిర్దుష్టత్వము-మొదలైనవి కవిత్వమునకు ప్రధానధర్మములు. ప్రదర్శనమునకే వ్రాసే నాటకములలో ఈగుణములు లేవు అనేటంత అల్పస్థితిలో ఉండుటచేతనే నందలకొలది ధనము ఆర్జించగలిగే సురభికంపెనీవారినాటకములు వాఙ్మయగ్రంథములు కాలేకున్నవి. రంగస్థలమున ప్రదర్శించేటప్పుడు ప్రేక్షకులను, వారి హర్షధ్వనులను విస్తారముగా జమచేయగలిగిన నాటకములన్నీ అంతమాత్రాన వాఙ్మయస్థానమునకు అర్హములు కావు. నాటకకవిశేఖరమణియైన షేక్స్పియరు తన నాటకములన్నీ ప్రదర్శనమునకై వ్రాసెననే సంగతి మరిచి ఈచర్చ చేయలేదు. ప్రదర్శనమున బాగా ఉండుట గ్రంథమునకొక లోపమనిగాని, ప్రదర్శనమున బాగా ఉండేది సారస్వతములో నిలవదనిగాని, బాగుండనిది నిలుచునని గాని, ఇట్టి ఏవ్యాప్తినైనా అంగీకరించలేదు. ప్రదర్శనమున నాటకము బాగా ఉండుటకు లక్షణములు వేరు, గ్రంథముగా నచ్చుటకు లక్షణములు వేరు, అనే భేదమును నొక్కి చెప్పటయే ఈచర్చకు ప్రయోజనము.

పోతుకూచి సుబ్బయ్యగారు ఎం.ఏ.ఎల్.టి. పరీక్షలలో ఉత్తీర్ణులు. "ఆంగ్లేయతత్త్వకళాధినాథులు; బోధనాశక్తి సంపూర్ణులు; పండితవంశోద్భవులు." అట్టి ఉభయసంప్రదాయవిదులైన గ్రంథకర్త వారి శ్రీకృష్ణ తులాభారనాటకములో ఏధర్మమును, ప్రదర్శనసారస్వతధర్మములలో దేనిని, ఎక్కువగా పాటించినారో అనే ప్రశ్న కలుగుచున్నది. నాటకమునొక్క-ఉత్కర్షనువర్ణించినఆగ్రంథకర్త ఆగ్రంథములపై అభిప్రాయములు ఒసంగినక్షేమంతులందరూ ప్రదర్శనమున నాటకము చక్కగా రాణిల్లెననే అంశమును నొక్కి నొక్కి చెప్పుటకు ధ్వనియేమైనా ఉన్నదా అనే సంశయము పుట్టుచున్నది. నాటకముగా రచించుటకు పురాణసంబంధమైన ఈ కథను ఎంచుటలో గ్రంథకర్త అభిప్రాయము ఏమైయుండునో ఈ కథను సూచించుపటమును చూచునప్పుడు, శ్రీ కృష్ణ శ్రీరామనామో

చ్చారణ చేయునపుడు గ్రంథకర్త హృదయమున ఉప్పొంగిన భావములు చదువువారికంటె వినేవారికి ఎక్కువ ఆహ్లాదకరముగ నుండును. "దైవమహిమ" గల దివ్యపురుషుడు కథానాయకుడు. అమానుషమైన మహిమచర్యలు నాటకమునకు వస్తువు. స్వర్గమునుండి వచ్చే నారదుడు, అన్నిచోట్లను కనబడే కృష్ణుడు, తులసీదళమాహాత్మ్యము, ఇవన్నీ పురాణ సంప్రదాయములో పెరిగిన ప్రేక్షకులకు చక్కగా రుచించును. పామర పండిత భేదము లేకుండా అందరికి ఆబాలగోపాలము ఈకథ తెలిసినదే. ఇంద్రశచీదేవులను భంగపరిపించైనా పారిజాతము తెప్పించుకొనగలిగిన సత్యభామకు పూర్వము కంటె ఎక్కువగా గర్వము ఉద్రేకించుటచేత, ఆమె కూర్మిని గోరు శ్రీ కృష్ణునికి ఒకవైపు, లోకసంగ్రహమే ప్రధానకార్యముగా పెట్టుగొనిన నారదునికి ఒకవైపు, సత్యభామాగర్వభంజనము ఆవశ్యకమైనది. ఇందుకు ఆమె సవతి రుక్మిణి సాధనమాయెను. దానానంతరము నారదునినుంచి భర్తను తిరిగి సంపాదించుటకు మార్గము కనబడనందున కలవరపడి కొట్టుకొనుచున్న సత్యభామ శ్రీకృష్ణుని ఆదేశానుసారముగ రుక్మిణిపాదములపై పడి శరణు వేడవలసివచ్చినది. తాను వేసిన స్వర్ణవజ్రమాణిక్యములకు సరితూగని కృష్ణుడు రుక్మిణి వేసిన ఒక తులసీదళమునకు తూగగా సత్యభామకు సిగ్గువచ్చినది. ఈకథ చాలును ప్రేక్షకులమనస్సులను ఆకర్షించుటకు. శ్రీకృష్ణనటుని చూచి పరవశులై, అతనిపాదరజస్సు శిరస్సునధరించుటకుఉద్యుక్తులగుపుణ్యాత్ములు నాటకశాలలలోఉన్నప్పుడు, హర్షధ్వనులకు ఏమి కొదవ? తులసి అదృష్టమేమో కానిఅన్నిమతములవారికిశైవవైష్ణవస్మార్తులకందరికి పుణ్యప్రదమగుటచేత, దానిమహాత్మ్యమును చూచే రుక్మిణీపక్షపాతులీ నాటకగ్రామాడుచున్నప్పుడు పారవశ్యము పొందరా? ఇట్టికథను ఎంచుకొనిన కవి గొప్ప అదృష్టవంతుడు. అందుచేతనే అన్నివిషయములలోవలె నాటకవిషయములో కూడా మనము పురాణయుగమును దాటలేదని ఒప్పుకోవలసియున్నది. పాశ్చాత్యదేశమున నాటకారంభదశలో ఉద్భవించిన మహిమల నాటకముల*వంటి నాటకములు మన వాఙ్మయమున ఇప్పటికి రాజిల్లుచున్నవి. వాటినుండి నీతులను సంగ్రహించి, కథాపురుషులను దేవులుగ ఆరాధించి, కథాచర్యలను ఈశ్వరమహిమలుగ భావించి ఆనందమగ్నులగుచు నాటకమును మెచ్చుకొనే ప్రేక్షకులు పురాణయుగమును దాటినవారు కారుగదా. ఇట్టి కథ ఈరోజులలో సులభముగా రంగస్థలమున సంతోషపెట్టును. ఇక, రంగస్థలమందు ఏర్పాటులు, తెరలు, వేషములు, నటుల రూపురేఖావిలాసములు, రంగమున జూపుసామగ్రి దీపములు,—ఈమొదలైనవి ప్రేక్షకులను రంజింపజేయుటకు తగినసాధనములు. అందుచేత ప్రదర్శనమున నాటకము బాగా ఉన్నదన్నంత

* Of Mystery and Miracle plays

మాత్రాన సారస్వతమునకూడా బాగాఉన్న దని అంగీకరించినట్లే కానేరదు.

కాని సారస్వతమునకు ఉపచరించేటట్లు రచింపవలెనని గ్రంథకర్త ప్రయత్నించినట్లు వారి యుపోద్ఘాతమువల్ల తెలుస్తూఉన్నది. పాత్రపోషణ నాటకమునకు ముఖ్యము. నాయకుని పాత్రపోషణ విషయమై కవి చాలా శ్రద్ధ వహించినట్లు వ్రాసియున్నాడు. అంతేకాక తన గ్రంథమును పఠనీయపుస్తకముగా విశ్వవిద్యాలయమువారు నియమించేటట్లు ప్రయత్నిస్తూ ఉన్నారు. నాటకరచనలో కూడా అట్టిపూనికి చూపి ఉంటారని మనమూహించగలము.

ఈ నాటకకథకు మూలము లోకమే కాబోలు. దీనిని ఎక్కడనుండి సంగ్రహించెనో కవి చెప్పలేదు; పటావలోకము ఆతనిని పురికొల్పినట్లున్నది. అందుచేత కవి స్వతంత్రకల్పన లేవో, మూలమునుండి గ్రహించినవేవో నిర్ణయించి చెప్పుటకు ఆధారము లేదు. కాని ఈ కథాభాగములు అనగా దేవేంద్రుని కథలోనికి తెచ్చుట, కృష్ణుని కోపమునకు కారణము కల్పించుట, కథనుండి గ్రహించిననీతి, ఇవి లోకములో ఉన్నకథలో ఉన్నట్లు తోచదు. సత్యభామాగర్వోద్రేకమువల్ల రుక్మిణి, గోపికలు, లోకము, తుదకు కృష్ణుడు కూడా వ్యథనొందినట్లు చెప్పితేనే కాని సత్యభామాపరాభవమునకు కృష్ణుడు సర్వాంగీకారము ఇచ్చినట్లు వర్ణించుట సమంజసముగా ఉండదు. ఆలాగు మొదటిఅంకము అవశ్యకమే. తనతో కలిసి వెన్నెలరాత్రిని గడుపుటకు కృష్ణుడు ఇంకా రాలేదేమని రానంతసేపూ వగస్తూతీరా వచ్చినతరువాత బెట్టుకొరకు అతనిని నిరాకరించిన సత్యభామపై కృష్ణునికి కోపము వచ్చుట సహజమే. సత్యభామాగర్వాతిశయము యొక్క పరిమితి చూచుటకు ఈ భర్తృనిరాకరణము ఒక చక్కనిమానము. నారదుని పన్నుగడకు కృష్ణుడు ఏల సహకారి అయినాడో ఈ అంకములోని కథవలన తెలియుచున్నది. మొదట అంకములోని కథవలెనే రెండో అంకములోని కథకూడా కవి యొక్క కల్పన అని నాయూహ. పారిజాతాపహరణమువలన సత్యభామపై శచీంద్రులకు గల అసూయను చూపి, ఇట్లు అన్నిలోకములలోను ఆమె గర్వోద్రేకము ఎట్లు ప్రబలియున్నదో సూచించి, ఆమె గర్వభంగమునకు ఏర్పరచిన పన్నుగడపై గాని, నారదునిపై గాని మనకు ద్వేషము కలుగకుండా మన భావములను సరిపెట్టుటకా? లేక శచీంద్రులకు వారిద్వారా మనకందరికిన్ని కృష్ణుని మహత్వమును రుజుపచేసి, వారిపై ఉన్న స్త్రీలోలత్వనిందను పోగొట్టుటకా, ఈ రెండో అంకములోని కథాభాగము? శచీంద్రుల సంభాషణవలన సత్యభామాగర్వము, కృష్ణుని స్త్రీలోలత్వము ద్యోతితములగుచున్నవి. ఈ కథే కాకుండా కృష్ణలీలలవర్ణనకూడా ఈ అంకములో ఉన్నది. కాని గర్వభంజన కథకున్ను ఈలీలకున్ను సంబంధము కనబడదు. రెండో అంకములో ప్రారంభమైన ఈచిక్కు నాటకమునంతా ఆవరించినది. మూడు, నాల్గు

ఐదు అంకములలోని కథ, అనగా భర్తృదానోపదేశము, ఆ వ్రతము, తులాభారము, భర్తృసంపాదనము, ఈకథ క్రమముగా నడుచును. ఇదంతా గర్వభంజనకథాభాగమే కదా!

గర్వభంగనిరూపణము, స్త్రీలోలత్వఖండనము, ఈ రెండింటిలో ఏది ఈనాటకమునకు ప్రయోజనము? ఒకటా, అయితే ఏది? రెండు, అయితే ఏకత ఎట్లు కుదురును? గర్వభంజనమునే కవి లక్ష్యమందుంచుకొనెనని చెప్పలేము. "పామరులు భగవద్గీతా సంప్రదాయము తెలియనివారు శ్రీకృష్ణుడు కేవల * మింద్రియలోలుడని తప్పభిప్రాయము పడుచున్నారు. బాగుగ నాలోచించినచో అట్టి యభిప్రాయమునకు దగిన * ఆధారము లేదు. * వేదాంతవేద్యుడై శ్రీమత్ భగవద్గీతోపదేశకుడైన శ్రీకృష్ణుడు స్త్రీలోలుడగునా? ......నాశక్తికొలది శ్రీకృష్ణుని దైవమహిమకుచితమగు పాత్రపోషణ చేయుటకు ప్రయత్నించితిని." అని కవి తనపీఠికలో వ్రాసియున్నాడు. ఈవిషయమునే నాటకములో కూడా అక్రూరకృష్ణుల నారదేంద్రుల, కృష్ణనారదుల సంభాషణలలో ఉటంకించడమైనది. నాటకపర్యవసానమున వచ్చినఇంద్రునికి ఈ ప్రశ్న వేసే నారదుడు చెప్పినాడు. ఈహేతువులనుపట్టి కవిహృదయములో ఈవిషయము ముఖ్యముగా భాసిల్లెనని చెప్పకతీరదు. ఈ ప్రయోజనము లోకవిదితమైన తులాభారకథకు ఉన్నట్లు కనబడదు. అందుచేత ఈమార్పు కవి చేసెనని చెప్పకతీరదు; అలాగని దీనినే నాటకప్రయోజనముగా ఉంచలేదు. రెండున్నప్పుడు వాటికి సంగతి యెట్లు? ఒకటి ముఖ్యము, ఒకటి గౌణము అందమా? అన్నా సంగతము కాదు గదా! ప్రేక్షకుల రంజనకొరకనిగాని నారదుని సంతోషపెట్టుటకనిగాని లీలల ప్రయోజనము చెప్పితే, నాటకరచనకు లోపము అంగీకరించినవారమగుదుము. ఒకమారు నిరాకరించినంతమాత్రాన సత్యభామకు కృష్ణునిపై మోహము లేదని ఎట్లు వాదించలేమో, అట్లే ఒకమారు పరాభవించుటచేత భామపై కృష్ణునికి లోలత్వము లేదని ఎట్లు వాదించగలము? అంతే కాక, భామపై గల అనురాగాతిశయముచేతనే లోలత్వభ్రమ లోకములోని పామరులకు కలుగలేదు. భార్యలే కాక వేలకొలది గోపికలు, అప్సరసలు ఉన్నారు కదా! లోలత్వఖండనకు తులాభారకథ చాలదనే లీలలు ఆవశ్యకమైనవా? లీలలే ముఖ్యమైనప్పుడు నాటకముకొరకు ఈకథనే ఎంచుకొనుటకు సారస్యము చాలదు.

ఈ చిక్కును దాటుటకు ఇట్లు ఉపపత్తి చెప్పవచ్చునేమో విమర్శకులు ఆలోచింతురుగాక! భామను స్త్రీజాతికి ఉదాహరణముగా

---

* "కేవల" "దగిన" అనేమాటలను ప్రయోగించుటలో అభిప్రాయమేమైనా ఉన్నదా? కేవలము ఇంద్రియలోలుడు కాకున్నా, కొంతవరకైనా అగునని అంగీకరింతురా? తగిన ఆధారము లేకుంటే ఎటువంటిదైనా ఉన్నదా? ......వేదాంతులైనవారు స్త్రీలోలురగుట అసంభవమా? "వేదాంతవాక్యంబులు వేఱు; ప్రవర్తనా చాకచక్యంబులు వేఱు" అని కవే చెప్పించియున్నాడు. లోకములో ఇందుకు ఉదాహరణములు లేవా? ఈలోకనివర్తనము కృష్ణునికి వర్తించదా? సత్యభామాకథవలన ఈ యభిప్రాయము నిరసింపబడునా?

చేసి, ఆమె పరాభవమును ఆజాతికంతటికి చెందజేసెదమా? లేదా, లోలుడైనవాడు పరాభవింపబడుననే వ్యాప్తిని సిద్ధపరచుకొని సత్యభామనే పరాభవించినవాడు లోలుడు కానేరడని చెప్పవీలుండునా? లేదా, లీలలచే దైవమహిమ సాధించి, అట్టి మహత్త్వము కలవాడుగనుకనే తులలో చిత్రమును చేయ గలిగినాడని చెప్పి, తులాభారకథకున్ను లీలకున్ను సంబంధము కల్పించగలమా? దేనినో ఒకదానిని అంగీకరించక తప్పదు. ఏదైనా డొంకతిరుగుడు సమాధానమే కదా!

ఇంకొక ప్రశ్న, ఈకథకు ముఖ్యులెవరు? కృష్ణుడా? భామా? స్త్రీలోలత్వఖండనమే ప్రధానమైనచో కృష్ణుడు ముఖ్యుడగును; గర్వభంగమే ప్రధానమైనచో భామముఖ్యమగును; ఇద్దరూ ముఖ్యులు కారుగదా. ఇక ఎట్లు?

ఇంతవరకు నాటకప్రయోజనమును విచారించితిమి. ఇక పాత్రపోషణగురించి కొంచెము ఆలోచించెదము దానిగురించి చాలా శ్రద్ధతీసుకొనినట్లు కవి తనపీఠికలో తెలియజేసెను. లోకసిద్ధమైనకథలోనిపాత్రలు, వారి శీలవిమర్శనము లోకములో చాలావరకు సిద్ధమేకదా! సత్యభామ, ఆమె శృంగారవిలాసములు, ఆమె టక్కు, బెట్టు, గర్వము; రుక్మిణి, ఆమెభక్తి, ఆమెపెండు; నారదుడు, వాని కలహప్రియత్వము, మాయలు, భక్తి; ఎందులోను వీరివిషయమై విశేషము కానరాదు. కాని రుక్మిణియొక్క ఆత్మ పక్వమైనదా అనేసంశయము కలుగుచున్నది. కృష్ణుని దేవునిగ తెలుసుకొని, అతనియందు అద్వితీయ భక్తిని గల ఆమె త్రాసులో తులసివేయుటకు వచ్చి, భామను కసితీరా తూలనాడుటలో ఆమె గొప్ప హృదయమునకు ఔదార్యగాంభీర్యములకు ఒక కళంకము వచ్చినట్లు అయినది. చూడండి ౯౮, ౯౯ పుటలు. సుందరి కుముదలకు గల తారతమ్యమును శీలభేదమును కొనవరకు చక్కగా నిలిపి యుంచుట ఒక మంచిసంగతి.

కృష్ణుని దైవమహిమను, భక్తపరాయణత్వమును, దుష్టదండనశీలమును వ్యక్తపరచుటకు కవి ఉద్దేశించినాడు. కాని లోకులు ఈ గుణములను, అనగా ఈశ్వరాంశములైన ఈ గుణములను మనుష్యస్వభావముతో మేళనముచేసి కృష్ణుని భావిస్తూ ఉంటారు. అట్టి మేళనమును కవికూడా మానలేదు. ఒకమారు సాధారణమనుష్యునివలె ఒకమారు ఈశ్వరునివలె ప్రవర్తించుటలో కలిగే విరోధమును పరిహరించుట ఎట్లు? మొదటి అంకములో కృష్ణుడు మనుష్యుడు; అక్రూరునికి తత్త్వము బోధపరిచినంత సూత్రాన ఈ శృంగారపురుషుడు మనుష్యుడు కాక ఈశ్వరుడెట్లు అగును? సాధారణ స్త్రీలోలుడు శృంగారబాధలకు ఓర్వజాలక తనవలపు స్త్రీకొరకై చూపు దైన్యమంతా కృష్ణుడు కూడా వెలిపుచ్చును. భామ నిరాకరణచేత వచ్చిన కోపముయొక్క ఫలమే గర్వభంగప్రయత్నము. అక్రూరసత్యభామాస్వప్నముల అర్థమేమిటి? కృష్ణుడు మనుష్యుడైనపుడే ఆకలలకు అర్థమున్నది. సత్యభామకు భక్తిపురికొల్పుటే ప్రయోజనమైన ఈశ్వర

కృష్ణుడు పారిజాతమును తెచ్చియిచ్చి ఆమె గర్వమును ఎందుకు ఉద్రేకించవలెనో?

ఈ ద్వివిధశీలవర్ణనలో ఉండే చిక్కుమాట అటుండనిచ్చినచో; కృష్ణుని లీలలవలన సూచించే భక్తినిగురించి కొంచెము విచారింతము. "భక్తికిగదా స్వాధీనుడు ఇతడు" అని నాందీపద్యములోనే ఉండుటచేత భక్తితత్త్వము ఈ నాటకమునకు ఒక ప్రయోజనమని కవి ఆశించినట్లు సూచన ఆగుచున్నది. ఈభక్తి ఎట్టిది? స్త్రీని శృంగారపురుషుడు ఆకర్షించి తన్మయత్వము పొందించువిధాన, భగవంతుడు తన భక్తులను ఆకర్షించి తనయందు లయమొందించుననే వైష్ణవమత సిద్ధాంతమును కవి ఆమోదించినట్లు కనబడును. ఎట్లనగా, "నేను శృంగారవేషంబున నీభామను ఉద్ధరించి వచ్చెద" (పుట ౧౨) అని కృష్ణుడు అక్రూరునితో చెప్పినాడు. సత్యభామయెడల చూపిన వాత్సల్యము శృంగార సంబధమైన కేళీవిలాసములు కావసిన్నీ, భక్తిశాస్త్ర సమ్మతమైన ఆకర్షణలీలలనిన్నీ చెప్పి కృష్ణుడు చేసినదంతా నటన అని అంగీకరించవలెను. చూడండి, "శృంగారవేషంబున" అని ఉన్నది. అట్టినటన శిష్యులకు పాఠములను బోధపరుచుటకున్నూ, భక్తులను ఆకర్షించుటకున్నూ అవలంబించిన సాధనకాని, అట్టికార్యము లేనప్పుడున్నూ అనగా తాను ఒంటరిగా ఉన్నప్పుడున్నూ, తనలో తాను ఆలోచించుకొంటున్నప్పుడున్నూ ఆవేషమునే, అట్టినటననే ధరించుటకు ఏమీ సబబు కానరాదు గదా! ఇంటరమణియందె హృదయతృప్తిని గాంచి నియమితకాముడై నిలుచుట" అనే సంసారపాఠమును అక్రూరునికి బోధపరుచుట ఒకటి, శిష్యుడు లేనప్పుడు కూడా ఆ ప్రవాహములో పడి కొట్టుకొనుట ఒకటి. "మోహనాకారమునుజూచి మోదపడుచుఁబూవుబోణులెల్లను మోసపోదురహహ; సొంపైనరూపముచేతను నంతకంటె నింపైనమాటచేతను, నెట్టి యతివ మనసైనను నపహరింతుగ" అని భామ వర్ణించిన శృంగారవేషమునకు శిష్యరాండ్రు ఉన్నప్పుడే ప్రయోజనముకాని, తాను ఒంటరిగా ఉండి భామ తనను ఆకర్షించుటకు ఎట్టిఏర్పాటు చేయలేదని కృష్ణుడు సామాన్యరసికునివలె విలపించుట యుక్తియుక్తముగా లేదు కదా! మొదటిఅంకము తుదను ఉన్న కృష్ణవిలాపమువలన నాటకము వినేవారికి చూచేవారికి కృష్ణునిస్వభావము ఎట్టిదని తట్టునో విమర్శకులు ఆలోచించవలసి ఉంటుంది. తనకు శృంగారాహ్లాదము కలుగలేదని విలపించవలెనా, లేక, తాను శృంగారము చూపి ఆకర్షించేసమయము మించి పోయినదని కించపడవలెనా? ఎట్టిది తగిన పాత్రపోషణము? చూడండి. విలాపభాగములలో కొన్ని ముఖ్యమైనవి. "తనలో" తాను అనుకొన్నవి. "భక్తుల బాలింప" "దీనుల మొరవిని" "నైవేద్యతతిగొన", "దాసులప్రార్థనల్ తలచుట", "యోగిహృదయబద్ధుండ"— ఈ మొదలైన

"యెన్ని యపరాధములో చేసియుంటిఁదీర

ఏమిసేయుదు నను భామ యెఱుగనేర."

అని తనలో తాను విలపించుచున్నాడు. భామ

కడకు రాక పూర్వమే. భామ కనబడిన తరువాత లేక అక్కడ దాగియుండవచ్చునని ఊహించిన తరువాత కనబరిచే శృంగార శోకము సమంజసమే. నిరాకరణతరువాత వచ్చినకోపము, కృష్ణుడు చేసిన గర్వభంజనదీక్ష సామాన్యుల భావములకంటె ఎట్లు అసాధారణములో, ఎట్లు భిన్నములో కవి చూపలేదు. చూడండి. పుట ౨౦ (లేనలో) "నేను బ్రతిమాలినకొలదిని నీమెగర్వ మెంత హెచ్చుచున్నది? ... యతిశయమున్న దే మొయణగార్చెద గర్వోకమానసంబులన్" ఈమాటలు భక్తపరాయణుడైన భగవంతునకు ఉచితమైన వైష్ణవసంప్రదాయ భక్తిశృంగార చేష్టలా? లే, తాను వలచి ఉన్న స్త్రీ నిరాకరించినప్పుడు ఉద్వేగముపొందు సామాన్య రసికుని ఆశాభంగకోపమా? ఈచిక్కుకు కారణము కృష్ణుని ద్వివిధస్వభావమేళనము.

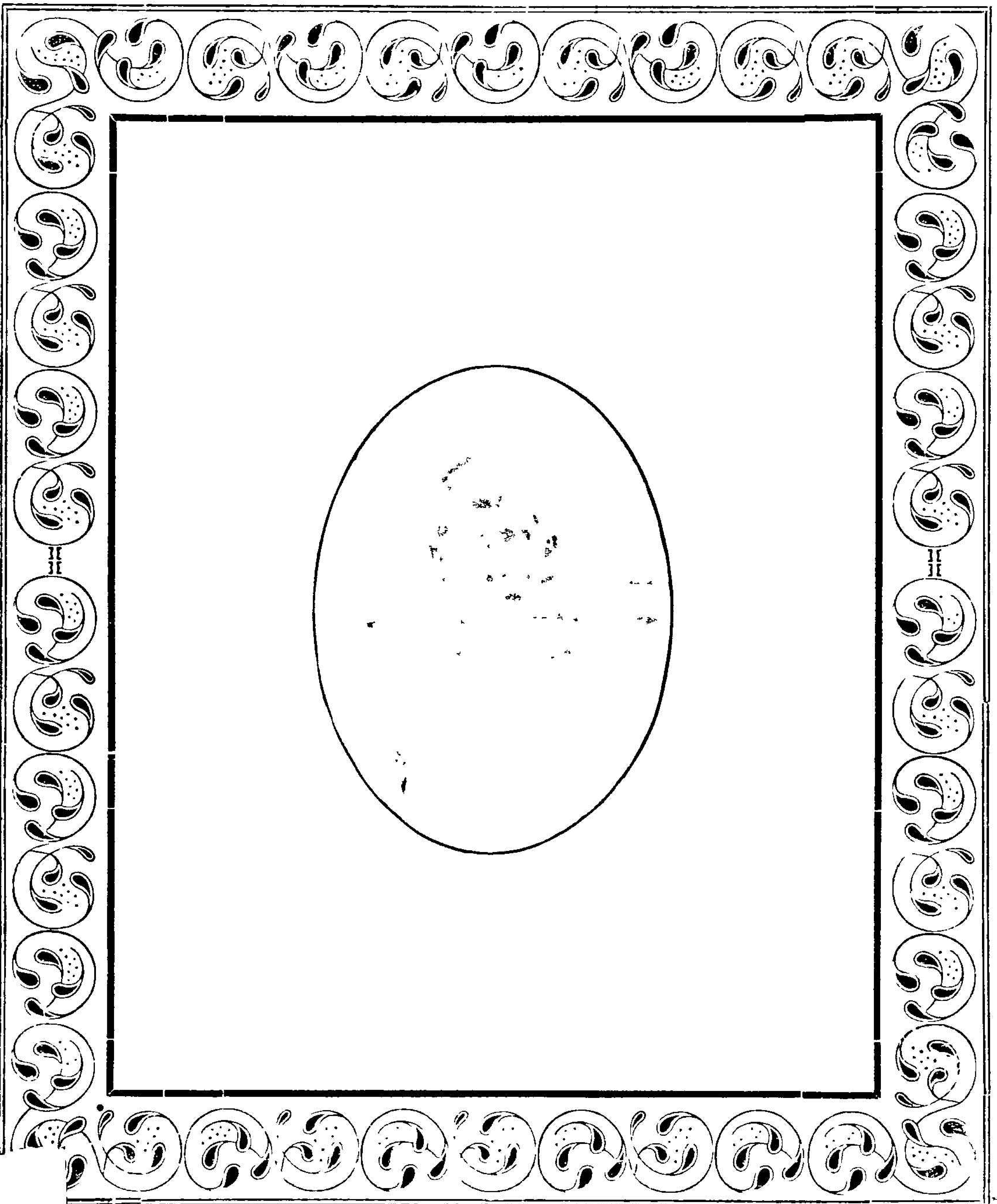
ఈ రచనాలోపము లున్నా, కవిఆశయముమాత్రము భక్తినిర్వచనమే అని తెలుసుకొనుటకు సూచన లనేకములు నాటకములో ఉన్నవి. నారదుడు చూచినలీలలవర్ణనలో అట్టిమాటలు దొర్లినవి. రుక్మిణి అత్యంతానురక్త. రాధ అత్యంతభక్త. భామ అత్యంతగర్వాతిశయతప్త. ఈ సందర్భములో నారదు ఉన్నమాట ఒకటి ఉన్నది; "ఈ అహంకారము వదిలిననే కాని యామెకు నీ మహిమ గోచరము కాదు." ఇందువలన పరలోకసంగతి ఉల్లిఖితమైనది. శరీరసుఖము, ఇహలోకలాభములు.— వీటిపై గల అభిమానము పోతేనేగాని ఆత్మానందము, పరలోకప్రాప్తి ఎవరికైనా దొరకవు అనే సామాన్యధర్మమును కవి సూచించినాడా? ఇందుకు రుక్మిణీసత్యభామలుఉదాహరణములు. కృష్ణుని మోహనాకారశరీరమే సర్వమని భావించిన భామ అతని దైవమహిమను గ్రహించలేకున్నది. సర్వోత్కృష్టమైన సంపద భక్తే అని చూడలేకపోవుటచేతనే భామ వీగిపోయినది. భక్తిలేనివ్రతము భేషజము. ఆత్మకు శాంతి కలగనిదీ, మనస్సు పక్వముకానిదీ లౌకిక సామ్రాజ్యమునకు విలువ ఉండదు, అది చక్కగ ప్రాప్తించదుకూడా. అవి ఉన్నప్పుడు గడ్డిపరకకైనా విలువ కలుగును. "భగవద్భక్తులకు వేషములతో పని యేమి" (పుట ౨). భక్తిమిలితమైన తులసీదళముతో భక్తిరహితమైన బంగారమునకు సాటి ఎక్కడ? భక్తులకు ఈశ్వరుడే స్వాధీనుడగుచున్నప్పుడు, ఇక లోకములో ఉన్నది ఏది స్వాధీనము కాదు? అంతేకాక, ఎట్టిహృదయముగలవారికి అట్టి లోకమే అనుభూతమగును. కృష్ణభక్తితో పండిన ఆత్మలుగల రాధారుక్మిణీ గోపికలకు ఎక్కడ చూచినా కృష్ణుడే. ఏదైనా కృష్ణుడే? భామకో? బాహ్యసుఖము కొరకే లోలయై యున్నప్పుడు ఆదృష్టి యెట్లు సాధ్యపడును? ఈ ఆధ్యాత్మికతత్వము ఈ కథకు బీజమందామా? అంటే బాగానే ఉంటుంది. ఇదే నాటకప్రయోజనమని ఎందుకు భావించకూడదు? అలాగన్నా నాటకరచనలోను, పాత్రశీలవివరణములోను ఉండియున్న చిక్కులు పోవు. ముఖ్యగౌణవిభజన చేయుటలోను, అంతటికి ఏకసమన్వయము

ఏకత చక్కగ పట్టేటట్లు చూచుటలోను లోప ములను తీర్చవలసి ఉంటుందని నాఅభిప్రాయము.

నా విమర్శనకు నాటకరచనవిషయ పరిశోధనలే ముఖ్యములు. భాషాశోధనతో నాకు ప్రసక్తిలేకున్నా, పుస్తకములో కొన్ని పొరపాటులు ఉన్నవని చెప్పవలసి ఉన్నది. ఇతర లోపములతో పాటు అవికూడా రెండో కూర్పులో పోతవని నాఆశ. ముఖ్యముగా సం స్కృత ప్రయోగములే మమ్ము బాధించేవి. అన్నిచోట్ల "ప్రపంచకము" (పుట ౪, ౩౮, ౪౬, ౫౯, ౭౯) అనేరూపమే కనబడుతు న్నది. 'క' ఎందుకు? అలాగే 'జన్మజన్మేపి' (పుట ౪౫). ఇట్టివి ఇంకాఉన్నవి. చూడండి 33 వుట; "కార్యనియత పూర్వవృత్తి; అన న్యథాసిద్ధ; దైవికకారణ" ఈ మొదలైన తర్కా ర్భాట మెందుకు అక్కడ?

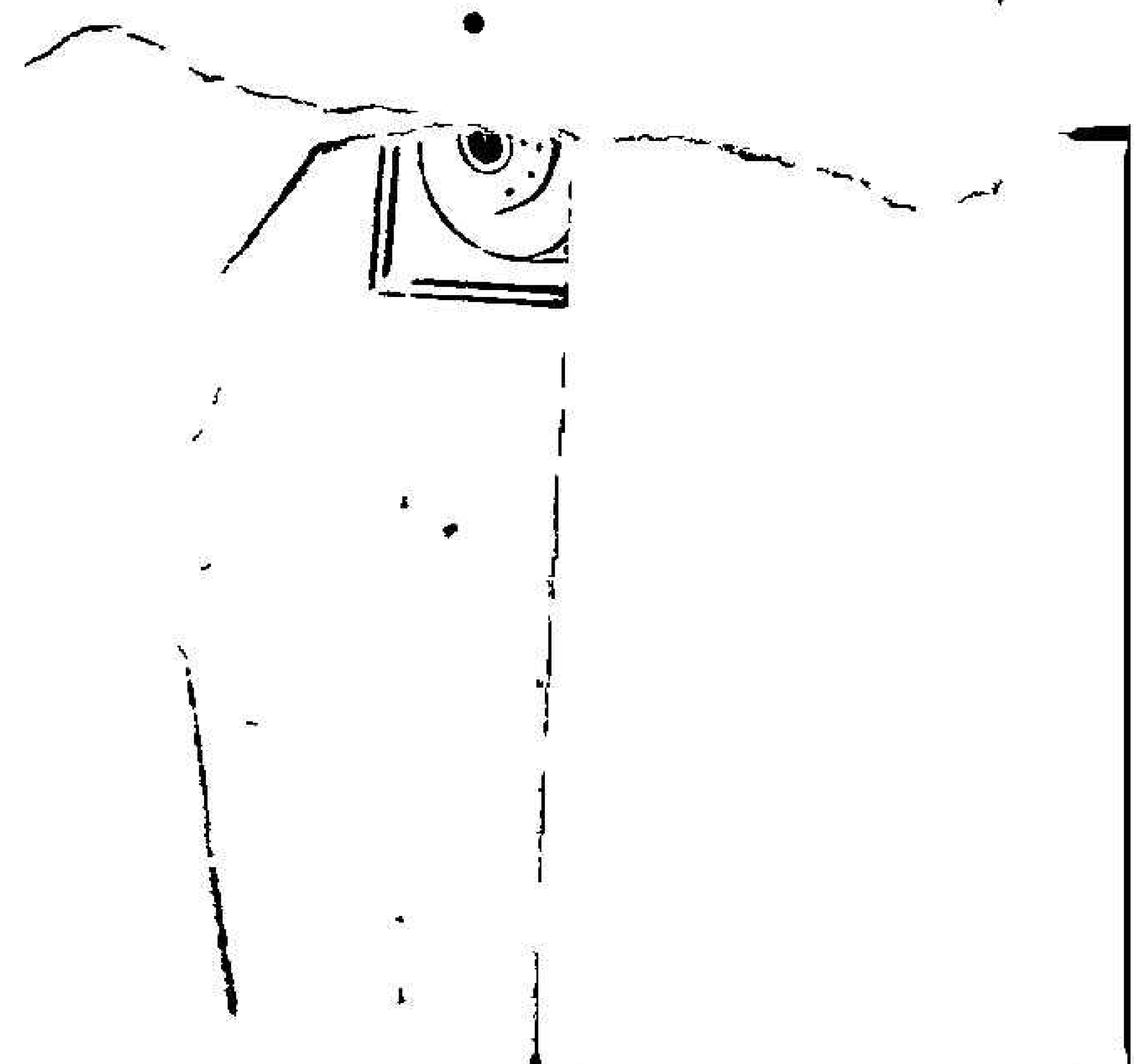
పద్యరచనగాని, గద్యరచనగాని క్లిష్టమై నవి కావు. పద్యములలో గుంభన చాల దేమో. పద్యములో చెప్పినసంగతిని, దాని క్రిందే గద్యలో తిరిగీ ఎందుకు చెప్పడము? ఇది దేని సంప్రదాయమోకాని ఇప్పటినాట కములలో చాలాతరుచుగా కనబడుతుంది. ప్రాచీనాంధ్ర నాటక సంప్రదాయమేమో అని నాఊహ. ముఖ్యముగా వినేది చూచేది నాటకమైనప్పుడున్నూ, పామరులకు సులభ ముగా బోధపడవలెను అన్నప్పుడున్నూ ఈ పునరుక్తి పుట్టి ఉండవచ్చును. వీధినాటక ములు, బొమ్మలాటలు, భాగవతములు, పురాణముచెప్పుట ఈ మొదలైనవి ఇందుకు నిదర్శనములు.

గద్యపద్యములకు ఛందస్సే భేదమా లేక వర్ణనాంశములోను, భావవివరణము లోను, రచనసొగసులోను విశేషమేమైనా ఉన్నదా? ఈ చర్చయొక్క ప్రాధాన్యము ఆంగ్ల సారస్వత సుపరిచయముగల కవికి సులభముగా వచ్చునుగదా! ఐనచో, ౨౮, ౩౦, ౩౫, ౪౨, ౫౦, ౫౮ పుటలలోని పద్యములను చూడండి. ఇట్టివి ఇంకా చాలా ఉన్నవి. పద్యము లెందుకు? ఉంటేనే కాని నాటకముకాదా? సంగీతమునకు స్థానముండ దనా? చక్కని పద్యములు రానపుడు, అక్కర లేనపుడు గద్య ఎంత బాగుంటుంది! తెల్లవారు నప్పటికిఁ బద్యములు తమంతటఁ దామె కుదిరి మనోగోచరము లగుచుండెను. ఆహా! ఏమి చిత్రము; ఏమి అదృష్టము?.. ఈనాటకములో ౯౭ పద్యము లున్నవి. అందులో ౧౪ వృత్త ములు, ౩౦ సీసములు, ౪౯ గీతములు, ౩ కందములు. పద్యరచణానిపుణతను తెలుసు కొనుటకు ౧౧, ౩౦, ౫౧, ౬౯, ౯౧, ౯౩ పుట లలోని పద్యములను చూడవచ్చును. ఈభాగ ముతో నా కింతగా ప్రసక్తిలేనందున ఇక ముగించెదను.

ఆచార్య ప్రఫుల్ల చంద్ర రే గారు

104

ఆంధ్రవాఙ్మయమున ఆంగ్లసారస్వత ప్రోద్బలము

దేవులపల్లి అప్పలనరసింహంగారు, ఎమ్. ఏ., ఎల్. టి

(గతసంచికానుబంధము)

III. మన గద్యవాఙ్మయము

౧. మన గద్యవాఙ్మయము ముఖ్యముగా ఇంగ్లీషుభాషలో ప్రాముఖ్యము గాంచిన గద్యగ్రంథములయొక్క ప్రోద్బలముననే ఏర్పడినదని చెప్పవచ్చును. భారత భాగవతములలోను నితర కావ్యములలోను గద్యమిశ్రణము చాలా యున్నను అదియు పద్యకవితకు తగిన యమకానుప్రాసశ్లేష రూపకాతిశయోక్తి ఉపమాభూయిష్ఠమై తఱచుగా కఠినసమాసగుంఫితమగు శైలిలోనే యుండును. రసము లన్నియు ఇందులోకూడ గలవు అని చూపుటకొఱకు పెక్కు కావ్యములలోనుండి ఉదాహరణములు తీసిన ప్రయోజనము లేదు. అట్టి గద్యకవితకును పద్యకవితకును వృత్తభేదము తప్ప వేఱొక భేదము లేదు.

గద్యమునకు అలంకారము అక్కఱ లేదా? యని ప్రశ్నించినచో నేను చెప్పనది ఏమనగా:- గద్యము మితముగా అలంకారములను స్వీకరించినను దాని ముఖ్యలక్ష్యము అంశములను విడివిగాను క్రమప్రకారముగాను సుబోధముగాను చెప్పుటయైయున్నది. పద్యమున గ్రంథకర్త తన మనోభావప్రవాహమును తప్ప చదువరియొక్క మనస్సును తనతో నెగురుటకు అతనికి శక్తి గలదా లేదా యనుటను గమనింపడు. పల్కులరాశియొక్క ఆదరణకు పాత్రుడై సృష్టిలోని వైచిత్ర్యములను కష్టసుఖములను గాంచి పరవశుడై అట్టి భావప్రవాహసరళిని అనుకరించు వాగ్జాలమును వృత్తసరంపరను ప్రయోగించును. ఇందలి లక్ష్యము తన భావములను గలంచి యుద్రేకింపజేయు విషయములను తన మనఃప్రతిభకు సమముగ చిత్రించుటయే. గద్యకారు డన్ననో చదువరియొక్క గ్రహణశక్తిని, చెప్పబోవు కథలయొక్క నీతిని, వర్ణింపబోవు వస్తువులను వాటి స్థితులను, వీనియందలి క్రమమును లక్ష్యముగానుంచుకొనక తప్పదు. అందుచే మన కావ్యములలో గనుపడు "నరసింహదేవుని ఆవిర్భావఘట్టము, గజేంద్రుడు ప్రవేశించు నడవి వర్ణనము" మొదలగు గద్యశిరోమణులు కవిత్వభాగము (Poetry)లో చేర్చబడనలయునే గాని గద్యవాఙ్మయమున జేర్చవలను పడ దని నా యభిప్రాయము. ఇట్టి కావ్యములలోకూడా వేదాంతమును బోధపర్చుపట్లను, అవతారములు లెక్కించుపట్లను పోతనకవి అనతిక్లిష్టమును, అలంకారములు తక్కువగా గలదియు నైన గద్యనే ప్రయోగించియున్నాడు. పాండవులు వనవాసమున కేగు సందర్భమున కవితాల కృతులను సహా

యముచేసికొనియే ఆ కష్టదశలో పాండవులును ద్రౌపదియును కనుపఱ్చిన అత్యున్నత భావస్ఫూర్తిని గలుగజేయు ధీరతను ఆత్మనిగ్రహమును మిక్కిలి ప్రతిభతో అత్యున్నతమైన వాక్యసరళి గలగద్యశైలిని నన్నయ ప్రదర్శించియున్నాడు. కవిత్వప్రతిభ ఇట్లు ఒకప్పుడు గద్యము, ఒకప్పుడు పద్యమును ఉపయోగించుకొన్నను, మొత్తముమీద గద్యగ్రంథములయొక్క లక్ష్యమును పద్యగ్రంథములయొక్క లక్ష్యమును వేఱ్వేఱుగానుండు నని చెప్పవలసియున్నది.

౨. ఇట్టి గద్యగ్రంథములు తెలుగులో వ్రాయుటకు చిన్నయసూరి 'నీతిచంద్రిక"యే త్రోవచూపెనని తెలుగువాఙ్మయమున బాగుగా ప్రవీణతగలవారు చెప్పగా వింటిని. ఈ మధ్య దక్షిణజిల్లాలనుండి సంపాదింపబడి యచ్చుపడిన గద్యరామాయణకథ యొకటి చూచితిని. వ్యావహారికభాషలో నున్నది. ఇంపుగా వ్రాయబడినది. ఇట్టివి యింకా దొరకవచ్చును. గిడుగు రామమూర్తి పంతులుగారు కంపెనీ పరిపాలన నాటి లా గ్రంథమును జూపించిరి. మన కావ్యవ్యాఖ్యానములలోను వ్రత కల్పములలోను గద్యము వ్యావహారిక భాషా ప్రయోగములను బహుళముగా వాడినట్లు చూపించిరి. ఇది యథార్థము. ప్రజలందఱికిని తెలియ జేయబూనుట గద్యపు ముఖ్యలక్ష్యము. అందులకై అవసర మగుచో నీచభావసంపర్కము లేనటువంటి పదములను వ్యావహారికమునుండి సంగ్రహించి ప్రయోగించుట గద్యకారునకుగాని పద్యకారునికిగాని విధి. మనసు గిరగించుపట్లను, పరిహాసముచేయుటయందును వాడుకభాషలోని పదములు మొదలగునవి కవులు వాడుచునేయుందురు. కాని ప్రస్తుతికి అతిపరిచితము లగుటచే గ్రామ్యవ్యావహారిక పదవాక్యసరళులు ఉన్నతభావస్ఫురణ గలుగ జేయుటకు చాలవు. ఇందులకై భాష ఎల్లప్పుడును కొంచెము ఆర్షపదములను రూపములను వెదకుచుండును. ఇవి గ్రంథకర్తలయొక్క సుప్రయోగములవలన ఆధునికభాషాప్రవాహమున తిరిగి ప్రవేశించి దానిని నిలుకడగా పారునట్లు చేయుచుండును. ఇందులో బహుళముగా దేశజనులచే నాదరింపబడు గ్రంథముల శైలియును ప్రయోగములును ఆదర్శముగా నుంచుకొనదగినవి. వీనినిబట్టియే వ్యాకరణశాస్త్రములు తమ సూత్రములను కాలోచితరీతిని మార్చుకొనుచుండనగును. ఆంధ్రపత్రిక కృష్ణాపత్రికయును ఇట్టి గ్రాంథిక వ్యావహారికపదవాక్యసరళుల క్రమసమ్మేళనమున భాష అభివృద్ధి యగుటకు ఏర్పాటులు చేయుచున్నవి. ఈ పత్రికల దూరదర్శిత్వము కడుశ్లాఘ్యము.

3. గద్యగ్రంథములు పలు రకములు ఇంగ్లీషు వాఙ్మయమున గలవు. అందులో ముఖ్యమైనవి ఆరు:—(a) దేశచరిత్రములు, (b) వ్యక్తిచరిత్రములు, (c) వ్యాసములు, (d) సారస్వతవిమర్శనములు, (e) లేఖలు (f) నవలలు, (g) చిల్లరరకములు. వీనిలోని శైలి, వర్ణన, కథానిరూపణ, ఉద్బోధన, ప్రేరేపణ యను గద్యగ్రంథములకు ఉండెడు ఆశయములను బట్టి సందర్భానుసారేణ మారుచుండెను. ఇం

గ్లీషులో 18-వ శతాబ్దమున ముఖ్యముగా శైలియందు నిర్దుష్టవాక్యప్రయోగము, విస్పష్ట రచనయును ఆదర్శములుగా నుండెను. 19-వ శతాబ్దములో వ్యక్తిస్వేచ్ఛ యధికమై గద్య రచన పలురీతుల వెలయసాగెను. ఒకానొకప్పుడు కార్లైలు, రస్కిను అను నీతిబోధకుల గద్యములు పద్యకవిత్వము త్రోవలలోనికి ఊగులాడునట్లు తోపించును. మొత్తముమీద వ్యక్తిప్రభావముల చేత గద్యవాఙ్మయము పద్యవాఙ్మయముతో సమత్వమునకు తేబడెను. అట్టి మహనీయబోధకుల గ్రంథములను చదివి సుమారు 50 ఏండ్ల క్రిందటనుండియు మన ప్రముఖులు గూడ గద్యమును పలురీతుల వాడ దొడంగిరి. ఆంధ్రగద్యశైలికి వీరి చేతులలో వ్యాకరణ కట్టుబాట్లను తప్పకుండా సంస్కృతసమాసకాఠిన్యమును మానుకొని, నిర్మలమై, సులభగ్రాహ్యమై యుండుట ఆశయమైనది. ఇది గోల్డ్‌స్మిత్, ఎడిసన్ అను ఇంగ్లీషుగద్యను సంస్కరించి సర్వజనోపయోగముగా జేసిన ప్రధానపురుషులయొక్క వ్యాసములలోని శైలిని అనుకరించుటవలని ఫలితము. మన గద్యవాఙ్మయమున చిన్నయసూరితరువాత నాకు తెలిసినంతవఱకు గురజాడ శ్రీ: రామమూర్తి పంతులుగారును వీరేశలింగం పంతులుగారును మార్గదర్శకులు.

౮. ఇటుపైన మన వాఙ్మయమున ఇంగ్లీషు అనుకరణమున ప్రబలిన భాగములను ఒకటితరువాత నొకటి సూక్ష్మముగా విమర్శింతును:

(a) దేశచరిత్రములు

సంస్కృతమున గాని తెలుగున గాని యిదివఱకు లేవు. విజ్ఞానచంద్రికామండలియే యిందులో ప్రశంసనీయమగు పని జేసినది. హిందూదేశ చరిత్రము, ఆంధ్రుల చరిత్రమును ప్రచురింపబడినవి. రానడేగారు రచించిన మహారాష్ట్రులచరిత్రము తర్జుమా చేయబడినట్లు నాకు జ్ఞాపకము. ఇంకా ఈ భాగము చాలా అభివృద్ధికి రావలసియున్నది. ఇప్పటికి వాఙ్మయ మింకా ప్రత్యేక రాజచరిత్రల యందే ఆసక్తి గలిగి యున్నది. దేశముయొక్కయు సంఘములయొక్కయు అభివృద్ధిని అత్యున్నతదృష్టితో తిలకించి గమనీయమార్గములను బోధించుటకింకను చారిత్రము పూనుకొనవలసియున్నది ఆపని అక్కడక్కడ ఉపన్యాసకులు ఏదో ఒకరీతిగా జరిగించుచున్నారు. ఇప్పుడు దేశమంతయు నూతనసంస్థల ద్రొక్కుచు తనచారిత్రమును నిర్మాణము చేసికొనుచున్నది. వ్రాయుటకు సమయము పిమ్మట చేకూరును. అట్టి ఉన్నత దృష్టితో వ్రాయబడునప్పుడు చరిత్రలు చితా ఆవరజాలస్థితి నతిక్రమించి, వాఙ్మయ మనిపించుకొనును. అతిశయోక్తి పూరితమై రాజవంశావళులను వర్ణించు కావ్యములు చరిత్రమునకు ఆధారము లగును గాని చారిత్రకవాఙ్మయమున జేరవు.

(b) వ్యక్తిచరిత్రములు (Biography)

ఇవియును కేవలము ఇంగ్లీషు వాఙ్మయ ప్రేరేపణమువలననే మనకు గలిగినవి. ఇట్టివి సంస్కృతవాఙ్మయమున కానము. రాజతరంగి

ణీయం బున్న వ్యక్తుల కథలను పుక్కిటి పురాణములనుండి వ్యక్తపఱచుటకు సాధ్యముకాదు. అయినను దేశచరిత్ర తెలియుటకు కొంచెము తోడ్పడుచున్నది.

జాన్సను వ్రాసిన "కవిజీవితములు" అను గ్రంథము ననుకరించి గురజాడ శ్రీరామమూర్తిపంతులుగారును, కందుకూరి వీరేశలింగం పంతులు గారును ఆంధ్రకవిజీవితములను ఆంధ్రకవుల చరిత్రలను వ్రాసిరి. ఇటీవల సంస్కృతకవులజీవితములు మల్లాది సూర్యనారాయణశాస్త్రిగారిచే వ్రాయబడినవి. కవిచరిత్రలకు సంబంధించినచర్చలు మనపత్రికలలో అచ్చటచ్చట జరుగుచునేయున్నవి. హైదరాబాదుప్రాంతకవులు కొందఱి చరిత్రములు, వారి అముద్రితగ్రంథపీఠికలు ఆంధ్రపత్రిక ద్వారా తెలియబఱుపబడినవి. ఇవియును కొలదికాలములో సద్గ్రంథరూపమును దాల్చునని యూహించెదను.

"ఆంధ్రవీరులు" అను గ్రంథము వ్యక్తిజీవితచారిత్రభాగమును ఇంకొక ప్రక్కను విస్తరింపజేయుచున్నది. ఈరీతిని ఆంధ్రరాజముఖ్యులు, మంత్రిప్రవరులు, పండితప్రముఖులు, ఇతర ప్రసిద్ధపురుషులు ఈ వాఙ్మయభాగమున ప్రసిద్ధినిగాంచి జనహృదయములను ఉదారాశయపూరితములను జేయవలసియున్నది. ప్లూటార్కు (Plutarch) అను గ్రీకుగ్రంథకర్త గ్రీసు, రోముదేశములలోని మహనీయులను ఏర్చి వ్రాసిన "జీవితములు" యూరపుఖండమున నన్నివాఙ్మయములలోను ఆదర్శముగా గొనబడియున్నవి. అవి మనభాషలోనికి తర్జుమా చేయవచ్చును. లేదా ఆరీతిని మనదేశజనులకు దెలియదగిన జీవితములు వ్రాయబడవచ్చును.

వ్యక్తిజీవితము వ్రాయుటయందు ముఖ్యముగా గ్రంథకర్తకు ఆవ్యక్తితో పరిచయమవసరము. లేనిచో తగినన్ని నమ్మదగిన ఆధారములుండవలెను. విమర్శనలో నిష్పాక్షికముగనుండుట ముఖ్యమైనను, ఆమహనీయుని వ్యక్తితో సానుభూతియు ఉదారభావమును ఉండిననేగాని అట్టిజీవితచరిత్రలు పరుషములు అయినను కావచ్చును, లేదా నీరసములైనను కావచ్చును. ఆ వ్యక్తియొక్క స్థితిగతులలో మనోభావము లెట్లుమాఱెనో, ఏరీతిని ఆమహనీయుడు ఉదారాశయముల నలవఱచుకొనెనో, కష్టసందర్భములయందు ఎట్టి ధీరత్వాది సుగుణములను కనుపఱచెనో చక్కగా విమర్శించినయెడల అట్టి వ్యక్తిచరిత్రములు బహుసంతోషదాయకములును నీతిబోధకములును నగుటకు సందేహము లేదు. ఇట్టివిమర్శన గలుగు వ్యక్తిజీవితములు ఇంకను వ్రాయబడవలసియున్నవి. చిన్నదైనను చిలకమర్తి లక్ష్మీనరసింహముగారు వ్రాసిన "నందునిచరిత్ర" సానుభూతిగల విమర్శనకు ఆదర్శప్రాయముగానున్నదని యీసందర్భమున ఉదాహరించుచున్నాను. ఇంగ్లీషున "బోస్వెల్" (Boswell) వ్రాసిన "జాన్సను జీవితము"న్నూ "లాక్‌హార్టు" (Lockhart) వ్రాసిన "స్కాట్ జీవితము"న్నూ ఆదర్శములుగ గణింపబడుచున్నవి.

"స్వీయచరిత్రములు" యీ వ్యక్తిజీవితభాగమున ముఖ్యమైనవి. వ్యక్తియే తన జీవిత

మును వ్రాసుకొనినయెడల చదువరులకు సందేహములుండవు. ఇవి ఇంగ్లీషులోనుకూడా అధికముగ లేవు. తననడవడికనుగురించి సందియములుండనోపునని శోధించినపుడు మహాపురుషులిట్లు వ్రాయగడంగుదురు. ఒకప్పుడు వినోదార్థముకూడా వ్రాయవచ్చురు. కందుకూరి వీరేశలింగముగారి స్వీయచరిత్రము మొదట చెప్పబడినరకము. రెండవరకమున కొక ఉదాహరణ కలదు. అది అచ్చుపడినను ప్రచురణ కాలేదు. విశాఖపట్నంజిల్లా వడ్డాది చోడవరంలోని ప్లీడరు జగన్నాథశాస్త్రి అను వారొకరు వ్రాసుకొన్నది. సుబోధమును ఆడంబరరహితమును నగు శైలిని వ్రాయబడి సాధారణస్థితిగతులలో ఉత్తమభావములను గనుపఱచుచు శాంతిస్థైర్యములను గల గృహస్థుని జీవిత మగుటను స్త్రీపురుషులు చదివి నీతి నేర్చుకొనదగియున్న దని నేను చెప్పగలను. వీరేశలింగముగారి స్వీయచరిత్రము విలువను గురించి అభిప్రాయభేదము లున్నట్లు వింటిని. వారిశైలి స్ఫటికనైర్మల్యము గలిగి చక్కని ధారగలిగి నిర్దుష్టమై యొప్పుచుండును. మహాపురుషుడును దేశసేవాపరాయణుడును తనను గురించి చెప్పుకొనుసంగతులు అన్నియు సబహుమానముగా విమర్శించనగును. దేశమును సంఘసంస్కరణములోను, వాఙ్మయములోను క్రొత్తరీతుల నడిపించిన మహాపురుషునియొక్క జీవితాంశములు దేశమంతటికిని తెలియదగియున్నవి.

(c) వ్యాసములు: (Essays) ఇవి పలు రకములు. కేవలము శాస్త్రదృష్టితో చర్చలను జరుపునవి నిత్యము పత్రికలలో గనుచుందుము. ఇంతకన్న దీర్ఘములై అతిసూక్ష్మవిమర్శనములతో నిండియుండునవి శ్రీ కాశీభట్ల బ్రహ్మయ్యగారి కౌరవ పాండవదాయ విభాగనిర్ణయము, రాజశేఖరచరిత్ర విమర్శ మొదలగునవి. ఇట్టిదే మనుచరిత్ర విమర్శ యనునదియును. ఈ విమర్శలు (లిటరరీ క్రిటిసిజమ్) 'వాఙ్మయవిమర్శనము" అను భాగమున చేర్పదగును. పలు శాస్త్రభాగముల శోధననుగురించి వివేకవర్ధనీ మొదలు నేటి సరస్వతీపత్రికవఱకు గల పత్రికల నలంకరించు వ్యాసరాజములు జనసామాన్యమునకు విజ్ఞానమధికము జేయుటకు ఉపయోగపడునవి యెన్నియేని గలవు. వీనిలో సారస్వతమునకు ఉచితమగు నానందము ముఖ్యలక్ష్యముగాదు గనుక వీనిని ఇచ్చట పరిశీలించనక్కఱలేదు. వీనిలో గూడ శైలిభేదములవలనను, చెప్పదగినయంశముల రచనయందు గనుపడు సౌష్ఠవమువలనను, కొన్ని అగ్రస్థానమును వహింప నర్హములగుచున్నవి. వీనికి ముఖ్యలక్ష్యము శైలియందు సౌలభ్యము, స్పష్టత, శాస్త్రార్థములకు తగిన తెలుగుశబ్దములను కూర్చుట. సులభముగా తగిన శబ్దములు లభింపకపోయిన యెడల కల్పింపవచ్చును. అన్యభాషలనుండి స్వీకరించి మనభాష కనువగురీతిని సంస్కరించి ప్రయోగింపవచ్చును. కాశీభట్ల బ్రహ్మయ్యగారు తాము రచించిన పలురకముల వ్యాసములు చేర్చి ఒక పుస్తకము ప్రచురించియున్నారు. చిన్నవ్యాసములకు విమర్శలకువలయు నైర్మల్యాదిసుగుణములువీనియందుగలవు.

సాంఘిక వ్యాసములును మతవిషయిక వ్యాసములును వాదప్రతివాదతీవ్రతను బట్టియు, వ్యాసరచయితయొక్క మనోభావోద్రేకమును బట్టియు పలుతెఱగుల చదువరులకు పలువిధముల తృప్తిని గలిగించుచున్నవి. ఇట్టి వానిలో అత్యున్నతభావపూరితమై విశాలదృష్టిని నిర్మలభక్తిని గనబర్చు వ్యాసరాజ మొకటి ముట్నూరి కృష్ణారావుగారిచే కృష్ణాపత్రికలో ప్రచురింపబడినది నాకు జ్ఞాపకమునకు వచ్చుచున్నది. ఆత్మయజ్ఞమును గుఱించి కృష్ణాపత్రికలో మూడునాలుగు సంవత్సరముల క్రిందట ప్రచురణమైన వ్యాసపరంపరయు, ఆంధ్రపత్రిక గత నాలుగైదు సంవత్సరాది సంచికలలోని ప్రస్తావనలును ఉన్నతశైలికైన నేమి, దేశభక్త్యుత్సాహములకైననేమి ఆదర్శములని నమ్ముదును

చదువరులకు ఆనందమును గూర్చఁజేయుటకును, బహుళవ్యాప్తిగల ఇట్టి వాఙ్మయభాగమున ఆదర్శములుగ నుండుటకును మంచి వ్యాసములను ఏర్చి యొకటిరెండు సంపుటములుగ ప్రచురింపజేయుటకు విజ్ఞానచంద్రికా మండలి గాని ఆంధ్రపత్రికాధిపతులు గాని యత్నింప నర్హులు.

విమర్శనములు, మీమాంసాదిచర్చలు, ఖండనములు సంస్కృతమున మెండుగా గలవు. ఇవి శాస్త్రదృష్టిగల వ్యాసభాగములు. ఇట్టి చర్చలు కేవలము పాశ్చాత్యవాఙ్మయమునుండి గ్రహింపబడలేదు. కాని పత్రికలు ప్రాముఖ్యమునకు వచ్చిననాటనుండియు ఇంగ్లీషు పత్రికలలోని వ్యాసములు మనకు ఆదర్శములై యుండుట వింతగాదు. న్యూసుపేపర్లు, మాసపత్రికలు, కేవలము ఇంగ్లీషు ప్రోద్బలముననే యేర్పడుటవలన ఇది సహజము. దినదినమును క్రొత్త యంశములు క్రొత్త చర్చలు బయలుదేఱుచుండుటచే దీర్ఘవ్యాసములు ఆదరింపబడవు. రాజకీయ, సాంఘిక వ్యవహారములనుగుఱించి మహావక్తలు చేయు నుపన్యాసములు దినపత్రికలలో అచ్చుపడుచుండును. ఇవి వ్యాసశైలికి చులుకు బుట్టించుటకు తోడ్పడుచుండును. ఇట్టి ఉపన్యాసములును వ్యాసముల క్రింద పరిగణింపబడవచ్చును.

ఆంధ్రపత్రిక సారస్వతానుబంధములో ప్రచురింపబడిన "సాక్షి"యను "వసంతలేఖలు"ను 18-వ శతాబ్దమున ఇంగ్లండులో నాగరకలోకమునకు పలువిధముల నీతులను మర్యాదలను నేర్పుతో గఱపిన "స్పెక్టేటర్" పత్రిక ననుసరించి యున్నవి. లేఖరూపమును మృదుహాస్యరసస్ఫురితమగు శైలియును ఆ ఇంగ్లీషు "సాక్షి" వ్యాసములనుండియే గ్రహింపబడినవి. దీనికే మొదట ఇంగ్లీషున ఎస్సే (Essay) అను పేరు వాడబడెను. ఇవి ఒక అంశమును చర్చించుటయందు కేంద్రీకరింపబడక అయత్నసులభముగ ప్రవహించు సంభాషణను బోలి యుండును. ఇట్టి వ్యాసములలో కొంచెము అతిశయోక్తి యుండును. నవ్వు పుట్టించుటకును మన సంఘలోపముల యొక్క వైకృతిని మనకు నచ్చచెప్పుటకును అది అవసరము. ఇంతియె కాక, మన "సాక్షి" అనేకవిధముల చదువరులకు జ్ఞానదాయకమై యుండెను. మనకు "సాక్షి" ప్రసాదిం

చిన వాణీదాసు, జంఘాలదాసు లను మిత్రులను ఆంధ్రలోకము మఱవజాలదు. వసంత లేఖలు సాక్షికన్న కొంచెము పారుష్యమును అక్కడక్కడ కనుబర్చుచుండును. సాక్షిలోకన్న వీనిలో హాస్యరసము కొంచెము మందముగా నుండును. వ్యాజనిందాలంకారము కడు తీవ్రముగా ప్రయోగింపబడుచుండును, గాని ముత్తముమీద సాక్షి త్రోవనే నడుచుచున్నవి. అంతకన్న ఈ లేఖలు చిన్నవి. ఇది గమనింపదగును. ఇట్టివ్యాసములు గపచుప్ మిఠాయి ఉండవలె చిన్నవియైననే మనోహరముగా నుండును. ఈ వ్యాసభాగ మింకను సారస్వతాభిరుచి దేశమున వ్యాప్తి జెందిన కొలది వృద్ధియగును. కాని ఇంగ్లీషు వాఙ్మయమున సుమారు నూఱు సంవత్సరముల నుండి యీ మృదుహాస్యరంజితములై విచిత్రవిచిత్ర ఊహల అల్లికలకు ఎడముచ్చుచు సరోవరతలమునుండి సూర్యకిరణములతో సరసములాడు చిన్నయలల బోలి హృదయానందము నుండి వెలువడు చిన్ని నిర్మలవ్యాసరాజములు అరుదైనవి. నవలలయందు జనులకు ఆదరణ అధికమైనందున వీనియందు ఆదరణ తగ్గిపోయెను. మనసారస్వతమునకు నవలలయందు విసువు పుట్టినతరువాత నివి ఉద్భవించినవి. ఇంకను అభివృద్ధి చెందదగును.

(d) వాఙ్మయ విమర్శనము (Literary Criticism)

కవులు గ్రంథకర్తలు అగు వ్యక్తుల జీవితములలో కొంతవఱకు గ్రంథవిమర్శనము గూడ నిమిడియుండ నోపును. చిన్నచిన్న వ్యాసములలో పత్రికలలో విమర్శనములు జరుగుచునే యుండును. నూతన పుస్తకములను అందుకొనినపుడు వాని నొకపరి ఆవలోకించి చదువరుల అభిరుచులను రేపుటయందు ప్రాముఖ్యము వహించినపత్రికలు తమ అభిప్రాయములను ప్రచురించుచునే యుండును. ఇట్టి చిన్నచిన్నవ్యాసములు కవిత్వమును గురించి గాని, లలితకళలను గురించి గాని సారస్వతముయొక్క ఆశయములను కొంతవఱకు సూక్ష్మముగా చర్చించుచు వ్రాయబడును. ఆంధ్రపత్రిక రుధిరోద్గారి సంవత్సరాది సంచికలో "ఏకోరసః కరుణ ఏవ" 'ఆంధ్రశృంగార కావ్యములు," "ఆంధ్ర వాఙ్మయ నిరీక్షణము" అను వ్యాసములు గమనింప దగియున్నవి. విషాదనాటకములను గురించి పూర్వసంచికలలో చదివినట్లు జ్ఞాపకము. ఇట్టి విమర్శనములలో గ్రంథరూపము దాల్చినది ఒక్కటే యిదివఱకు నాకు తెలియును. అది రామలింగారెడ్డిగారిచే రచింపబడిన "కవిత్వతత్త్వవిచారము" శైలి సులభము. వాక్యసరళి చుఱుకుగ ప్రవహించును. మన శృంగారకవితలలోని అశ్లీలములను సాంఘికాభివృద్ధికి అభ్యంతరమును కలుగజేయునవిగా నిరూపించి ఘంటాపథముగా ఖండించుచున్నది. ఇది ఎంతయు సమంజసము. కాని కవిత్వతత్త్వమును విచారించుచో పింగళి సూరన్నయొక్క కృతులను మాత్రమే ఆదర్శముగా నెంచుటవలనను, అందులోను కేవలలోకోక్తుల బోలు నతని వాక్యసరళిని, స్వభావమును అనుకరించు వర్ణనలు గల భాగములను మాత్రమే నెక్కినెక్కి ఆదర్శములుగా జెప్పుటవలనను, కవి

త్వతత్త్వము సమగ్రముగా విచారింపబడ లేదని చెప్పుటకు సాహసించుచున్నాను. ఇట్టివిచారణలు వాఙ్మయాభివృద్ధికి తోడ్పడును. ఇంకను విస్తారము వలయును.

అలంకారములను గురించి మాగురువుగారగు శ్రీ మేడేపల్లి వేంకటరమణాచార్యులుగారు విజయనగరం కాలేజీ పత్రికలో వ్రాయుచున్నారు. సమగ్రముగా ఆంగ్ల సంస్కృత ఆలంకారికుల యభిప్రాయములను సరిపోల్చి ఆంధ్రమునకు ఉపయోగకరమగు పద్ధతులను తేటపఱుపవలసి యున్నది. "లలితకళల"ను గురించి శ్రీ॥ శే॥ కొమఱ్ఱాజు లక్ష్మణరావు పంతులుగారు వ్రాసిన వ్యాసములు మిక్కిలి ప్రశంసనీయములు. ఇందులో చిత్రకళకును కవిత్వకళకును వలసిన ప్రతిభాసామ్యము చక్కగా తెలుపబడినది.

ఇట్టి విమర్శనలలో పైవ్యాసభాగమున నుదాహరించిన 'రాజశేఖరచరిత్రవిమర్శనము' "మనుచరిత్ర విమర్శనము" గాక "వేమన" "ఆంధ్రశృంగారనైషధ విమర్శనమును" నాకు తెలిసినంతవఱకు గమనింపదగిన గ్రంథములు. ఇంగ్లీషున మహాకవిపోతననుగురించి నే నొక చిన్నిపొత్తమును విమర్శతో కూడా ఉదాహరణకొఱకు ఇంగ్లీషుపద్యములోనికి తర్జుమా చేసిన పెంపుడుభాగములను జేర్చి ప్రచురించి యుంటిని. అది ఆంధ్రమున వ్రాయటకు కుతూహల మున్నదిగాని వీలు కలుగలేదు.

ఇట్టి విమర్శనలు కేవలము కవికాలనిర్ణయాది చర్చలలో వ్యాకులపడుటకన్న, కవిత్వాశయములు, కవిభావములు, కవియొక్క శైలి చర్చించుచు, నితరు లగు స్వదేశ విదేశ కవులతో పోలికలు కనిపెట్టి తెలియజేయుచు చదువువారలకు విచక్షణశక్తిని గలిగించుటకు తోడ్పడవలయును. ఇట్టి ఆశయమును గలిగి యున్న ఈ విమర్శనభాగము మిగుల అభివృద్ధి జెందును. నిజముగ జనులకు ఉపయోగముగ నుండగలదు. ఈ భాగమున మనకృషి మిగుల స్వల్ప మని చెప్పుచున్నాను. ఇంగ్లీషువాఙ్మయ విమర్శకులనుంకి తర్జుమాలను చేయవలసియున్నది. వారినల్ల చాలా నేర్చుకొనవలసి యున్నది. చదివిన గ్రంథములయొక్క మహిమను దానివలన తాము అనుభవించిన బహువిధానందమును సకారణముగా సవిమర్శముగా మన విద్యాధికులు ప్రచురణజేసి సారస్వతాభిరుచి ప్రణోకృత్వము పూనుకొనవలసియున్నది. మాసపత్రికలు, సారస్వతానుబంధములు ఇట్టివానికి చోటొసంగుచున్నవి. సంస్కృత కవులను గురించియు, తదితరభాషలలోని కవులనుగురించియు తెలిసికొనిన విద్యావంతులు ఆంధ్రమున వారినిగురించి తమదేశజనులకు తెలియజేయ నుద్యోగింపవలయును. ఇట్లు సవిమర్శముగ తెలుపుటవలన మానవప్రపంచమున వివిధములై వఱలు నభిరుచులను దేశకాలానుగుణ్యముగ మాఱు ఆశయములను గమనించి మన ఆంధ్రలోకము విశాలభావములను, ఉదారదృష్టిని పొందగలదు. వాఙ్మయాభివృద్ధికి ఇది తఱుగనిగని.

(e) లేఖలు

వ్యవహారముకొఱకు నిత్యమును వ్రాసికొను లేఖలు వాఙ్మయమున జేరజాలవు.

"సాక్షి" లేఖలు "వసంత" లేఖలు కృత్రిమములు. ఇట్టివి వ్యాసభాగమున జేరును. దూరమున నున్న మిత్రులతోను, ఆప్తబంధువులతోను ఏకాంతసల్లాపము జరుపునట్లుగా వ్రాయబడి రసములొలుకుచు, వ్రాయువానికి ప్రియములగు వస్తువులయొక్కయు, తెలిసిన వింతలయొక్కయు వర్ణనలతోగాని, వాని స్వకీయమనోభిరుచులను తెలుపు భావవ్యక్తీకరణములతోగాని నిండియుండునవియే లేఖావాఙ్మయమున జేర్చబడును. ఇట్టి లేఖలు ముద్రణప్రచురణాదులకొఱకుగాని గ్రంథకర్తలయొక్క భావాడంబరమునకు గాని వ్రాయబడవు. అందుచేత వానిలోని యంశములు విశ్వసింపదగియుండును. వ్రాతలకిపరులు వీందురనుశంక యుండదుగాన నిరాతంకముగా భావములను వెలిబుచ్చును. ఆలోచనలును భావములును హృదయమునుండి వచ్చినని వచ్చినట్లుగనే వ్రాయబడును. వ్రాయువ్యక్తినిగూర్చియు నాతనికాలపు విశేషములను గూర్చియు మనకు గమనింపదగిన అంతరంగికములను దెలుపును. చరిత్రలను, మహావ్యక్తుల జీవితములను వ్రాయుటలో సరియైన దృష్టి నిచ్చును. సహజమార్దవము, నాగరికత గలిగినవారిచే వ్రాయబడిన లేఖలు సరసమైన శైలితో హృద్యముగా అనేకతరములవారు ఆనందింపదగి యుండును. ఇట్టి లేఖలు మన వాఙ్మయములలో కానము. ఇవి వఱలుటకు దేశము శాంతియుతమై ఐశ్వర్యయుతమై నానా కళల కాటపట్టైయుండవలయును. దేశభాషల యందు దేశజులకును, దేశస్థులకును ప్రేమాదరము లుట్టిపడుచుండవలయును- కాగితముల వాడుక వృద్ధియగుటయు, పలురకముల వాఙ్మయభాగము లుద్భవించుటయు మనదేశమునకు ఏబది సంవత్సరముల లోపలిసంగతి. కనుక ఇట్టి లేఖావాఙ్మయము లేకపోవుట వింత గాదు. విశేషవ్యాపారములు కలిగి యున్న వారు ఇట్టి లేఖలను వ్రాయజాలరు. ఐహికములకు మిక్కిలి పాటుపడనవసరములేక లలితమగు అభిరుచులు గలిగి బంధుగులయెడలను స్నేహితులయెడలను ప్రేమ గలిగి యున్నను కొంతవఱకు ఒంటరిబ్రతుకున కలవాటుపడిన వ్యక్తులకు లేఖలు వ్రాయుట ఒకకాలక్షేపముగ నుండును. స్త్రీలు వ్రాయు లేఖలు మిగుల మార్దవమును గలిగి యుండును. పురుషుల వ్రాతలకన్న సులభములును సహజసరసమును గలిగియుండును. ఈ వాఙ్మయభాగమున దేశమేమి యభివృద్ధిని గనుపర్చునో చూడవలసి యున్నది.

(f) నవలలు : (Novels)

ఇంగ్లీషు వాఙ్మయమున ననేక రకముల నవలలు గలవు. వానిలో మూడు ముఖ్యమైనవి: (౧) అద్భుతకథనములు, (౨) చారిత్రకములు, (3) సాంఘికములు. వీనిలో మొదటి రెండిటికిని అద్భుతకథ సామాన్యమైనను రెండవరకములో ఏదోయొక ప్రాతకాలపు చరిత్రమును ఆధారమును చేసుకొని ఆకాలపు జనమర్యాదలను వేషభాషలను ఊహించి చిత్రించుటవలన ప్రత్యేకరకముగా ఎన్నుకొనుట మంచిది. కొంతవఱకు సంఘజీవనము ఏకాలపు సంబంధమైన దైనను చిత్రింపబడును

గనుక పైన జెప్పిన మూడవరకమునకుగూడ సంబంధించియుండును. ఇంగ్లీషు విచక్షణులు "నవల" (Novel) అను శబ్దమును ఈ మూడవ రకమునకే ఉపయోగింతురు. కాని ఆశబ్దము యొక్క వ్యుత్పత్తిని ఇటలీభాషలో విచారించి చూడఁగా అది క్రొత్తదైన అద్భుతకథకు ప్రయోగింపబడినట్లుగ గనుపడును. అయినను కాలక్రమమున శబ్దములు రూపమునను అర్థమునను మారుట సహజము. అందుచేత ఈ మూడురకములను "నవలలు" అని యనుటలో తప్పేమియు లేదు. వానివాని ముఖ్యోద్దేశమును బట్టి వానికి ప్రత్యేకనామకరణములను జేయవచ్చును.

అద్భుతకథనములకు మన "కాదంబరి" సంస్కృతవచనమునను, "కళాపూర్ణోదయము" ఆంధ్రపద్యమునను మార్గదర్శకములైనను, అన్నిరకముల ఆంధ్రనవలలు ఇంగ్లీషు ప్రోద్బలముననే ఉద్భవించినవనుట సాహసోక్తి గాదు. బెంగాలీనవలలకుగూడ ఇంగ్లీషు అనుకరణమే బీజము. "రాజశేఖరచరిత్రము" అనునది గోల్డ్‌స్మిత్ యొక్క 'వికార్ ఆఫ్ వేక్‌ఫీల్డు" (Vicar of Wakefield) అనుదానికి ఆంధ్రరూపాంతరము - భాషాంతరీకరణము కాదు- ప్రథమమున త్రోవజూపినవానిలో నిది యొకటి. ఇందులోను వీరేశలింగం పంతులుగారు షెరిడన్ అను కవికృతమగు "రైవల్స్" (Rivals) నాటకమునకు జేసిన భాషాంతరీకరణమునందును, అన్యదేశాచారములు మనదేశ జనులకు నచ్చునట్లుగ నిని కొంచెము మార్పు జేయబడి ప్రదర్శింపబడినను, మొత్తముమీద ఆ ప్రథమకృతులయందువలె సుఖసరళి కుదురలేదు. అయినను రాజశేఖరచరిత్రమును మన సాంఘిక నవలలలోనే చేర్పవలసి యుండును. వివేకవర్ధనిలో భాగములుగా ప్రచురింపబడిన ఖండవిల్లి రామచంద్రుడు మొదలగువారలచే వ్రాయబడిన నవలలు ఈత్రోవనే త్రొక్కినవి. ఇట్లు ప్రారంభమున సాంఘికనవలలు వ్రాయబడినను మన నవలావాఙ్మయము త్వరలోనే తక్కిన రెండురకముల త్రోవకును మళ్లెను. ఇటీవల "మాలపల్లె" యను నొక సాంఘిక నవల వ్రాయబడెను. అది రాజకీయాటంకములను బాసి వ్యాప్తి గాంచినచో ఆదర్శముగ నుండనోపును.

అద్భుతకథనములకు "ప్రఫుల్ల" ఉదాహరణముగా తీసికొనబడవచ్చును. బ్రాహ్మణ యువతి యొకతె ఐశ్వర్యమదగర్వితులగు అత్తవారిప్రోద్బలమున భర్తృపరిత్యక్తయై అతి కష్టములనొంది పిమ్మట అడవులబడి దొంగల చేత దేవిగా భావింపబడి, పూర్వయుగమున కట్టబడి యిప్పుడు భూగర్భితములైయున్న అంతర్మాళిగలలో నివసించుచు అడవిజనుల చేత పూజల నొంది, తుదకు అదృష్టవశమున నదీయానసందర్భమున తనభర్తను సపత్నిని గలసికొనుట అత్యద్భుతరీతిగా నల్లబడినది. బంకిమ్ చంద్రుని నవలలు మనభాషలోనికి చాలా మట్టుకు తర్జుమాచేయబడినవి. ఈ నవలలు కొంతవఱకు క్రిందటితరమునాటి బంగాళీ భూస్వాములు, కాయస్థబ్రాహ్మణులయొక్క సంఘ మర్యాదలను యథాస్థితిగా తెలుపుచున్నను కథాద్భుతములను ముఖ్యముగా నాధారము

చేసికొనియున్నవి. వీనితో పోల్చిన రమేశచంద్ర దత్తుగారి "తాళసరస్సు" అనునవల సాంఘికనవలగా పరిగణింపబడవలెను. ఉమ్రాలీషాగారు వ్రాయునవలలు ఈ అద్భుతకథనములలో చేరును.

శ్రీయుత చిలకమర్తి లక్ష్మీనరసింహము గారి నవలలు కథాద్భుతములను గలిగియున్నను, ప్రాతచారిత్రకాంశములను ఉదాహరించు ముఖ్యోద్దేశమును గలిగియున్నవి. ఇవి చారిత్రకము లనవోపు. ఇందువలననే ఇంగ్లీషున చారిత్రకాద్భుత నవలలను మెండుగా వ్రాసిన స్కాట్ (Scott)తో వీరిని కొందఱు పోల్చగా వినియున్నాను. అయితే స్కాట్ నవలలలో వలె వీనిలో పూర్వసంఘాచారములను వేషభాషలను సరిగా నరయుటకు విశేషయత్నము చేయబడలేదు. వీరి "గణపతి" హాస్యరసము ఉద్రేకముగా నున్నను సాంఘికరకములో చేర్పవలయును. ముగింపు గాలేదు. దిట్టరితనమును విచిత్ర ప్రతిభయును అపూర్వ జీవశక్తియును వరములుగా నొందిన "గణపతి" యొక్క చర్యలకు అంత మెట్లుండును? "శ్రీ దేవి" యను నవల పెద్దాపుర సంస్థాన చరిత్రము నాశ్రయించియున్నది. ఇందు చరిత్రాంశములును కథాద్భుతములును సమముగా నిమిడియున్నవి. ప్రతాపరుద్రుని కాలము నాశ్రయించిననవల యొకటి చదివితిని. పేరు జ్ఞాపకమురాలేదు. ఈరకపునవలలలో పూర్వకాలపు జనుల వేషభాషలను ఆచారములను గూడ నరసి చిత్రించుట దేశోద్బోధమునకు సహాయకారి యగును. చారిత్రకజ్ఞానమును సులభముగా వెదజల్లును.

సాంఘికములు గూడ గతతరపు మనుజులయొక్క ఆచారవ్యవహారములను వ్యక్తీకరించినప్పుడు కొంతవఱకు చారిత్రకములయి యుండును. కాని ఎంతప్రాతవి యైనను సంఘములలో ఆచారములు కొలదిసంవత్సరములలో విశేషమార్పు జెందుట అరుదు గనుక ఇవి సాంఘికనవల లని చెప్పుటయే యుక్తము. ఇట్టివింకా ఎక్కువగా వ్రాయబడుటవలన ఆంధ్రదేశమునకు ఆత్మావబోధము నిండుగా గలుగు ననుకొందును. కంపెనీనాటిపరిపాలన, కళింగరాజులు, నవాబులు, రెడ్డిరాజులు, అనేక జమీందారులు వీరల పరిపాలనకాలముల నాటి మనదేశజనులయొక్క స్థితి సువ్యక్తము చేయబడవలసియే యున్నది. మన్యములోను వెల్లడియందు గల పరిస్థితుల భేదములు ప్రజలయొక్క వేషభాషాచారాదులలోని తారతమ్యములు ఇట్టి అనేక అంశములను గూర్చి నవలారూపముగా దేశప్రజలెల్లరు ఉద్బోధమును పొందదగియున్నారు. ఏదో ఒకకథను అల్లి ఒకటి రెండు ముద్రణములతో నిలిచిపోవు నవలలను ఆపుటకు వీలు లేదు గాని దేశము తగినప్రోత్సాహ మొసగిన విద్యావంతులు మేధావంతులు, అనుభవము గలవారును ఇట్టి ఉపయోగకరమైన నవలలను నాటకములను వ్రాయ బూనుకొందు రని నమ్ముదును. "కాళింగు"లను వారి సంఘాచారములను గుఱించి చిలుకూరి నారాయణ రావుగారు వ్రాసిన వ్యాసమువంటి వ్యాసములు ఈ సాంఘిక నవలలకు ఆధారములు కాగలవు.

(g) చిల్లరరకముల గద్య: (Miscellaneous Prose)

గద్యవాఙ్మయమున నింక యెన్నియేని రకములు బయలుదేఱవచ్చును. మిశ్రజాతులటుండ "ఉపన్యాసముల"ను నొక ముఖ్యజాతిగ జెప్పవచ్చును. అది యిప్పుడు రాజకీయ సాంఘికములలో మిక్కిలి వ్యాప్తి నొందుచున్నది. ప్రస్తుతము ప్రపంచమంతటను న్యూస్ పేపర్ల మూలమునను నూతనజాతీయాశయముల మూలమునను నవలలకంటె యెక్కువప్రాముఖ్యమును వహించి యున్నది. వ్యాసరచనవంటిదే యైనను ప్రత్యక్షముగా ప్రజలయెదుట మాటలాడుటవలన జనించెడు మార్పులను గలిగియున్నది. మిక్కిలి తబిశీలు వలనుపడదు. వినువారలకు వెంటనే స్ఫుటముగా నంశములను స్ఫురింపజేయు నలంకారములను ఉదాహరణములనే తెలుచుగా వాడవలయును. కాని ఇప్పుడు చాలభాగము వక్తలు ఇంటివద్ద ముందుగా వ్రాసికొని వచ్చిన వ్యాసములనే చదువుట అలవాటు అయినది. కాంగ్రెసులలోను, కాన్ఫరెన్సులలోను అట్టి మహోపన్యాసములను ముందుగానే ముద్రించి సభికులచేత బెట్టుట యాచారమైనది. వక్తలు చదువుట కేవల ఆచారానుసరణమై మీటింగులను బొమ్మలాటలనుగా మార్చుచున్నది. గోకలే లైబ్రరీ సంఘమువారు వక్తృత్వము వృద్ధిసేయుటకు పోటీపరీక్షలు నడుపుట ప్రశంసనీయము. వక్తృత్వమును నేర్పుటకు క్లాసులు కూడా యేర్పాటు చేయబడవలయును.

మన హరికథలు ఆంగ్లవాఙ్మయమున సెర్మన్ (Sermon) అను మతబోధక ఉపన్యాసములను బోలును గాని ఇది కథను ఆశ్రయించుకొని పాట, పద్యము, వచనము, సంభాషణము మొదలగు రీతుల నన్నిటిని కలుపును. ఈరకమున నేటియుగమున ముఖ్యకవి యగు నారాయణ దాసుగారు చెప్పినట్లు ఈ హరికథలు "కోదువాండ్ల వ్యవసాయంబులవలె" పలుజాతుల నొక్కయెడ గలుపును. ఇందులో వక్త ప్రత్యుత్పన్నమతియై అప్పటికప్పుడు సమయోచితముగ స్ఫురించుమార్పులను జేయవచ్చును. ఇవి సాంఘికమతాదిక బోధనలకు చాలాఉపయోగించును. ఏకనటునిచే నడుపబడు నాటకములు అని కూడ ఈ హరికథలను వర్ణింపవచ్చును. ఇట్టికథ వేషము వేసికొని పాటరూపముగా ఆయా సందర్భముల కనువగు అభినయాదులను జేయుచు ఒకడు పాడగా తిరువనంతపురము (Trivandram) లో నేను జూచితిని. వాడు పాడినది ద్రౌపదికొరకు భీముడు సౌగంధికపుష్పమును దెచ్చు కథ. గంతులువేయుచూ పరుగిడుచూ పాడుట నటనచేయుటను బట్టి మలయాళము లో నీవిధము కథ ప్రదర్శనమును "ఓట్టమ్ తుళ్లల్"(Running and Jumping) అని యందురు. సుద్దులు పార్తసపదములు మొదలగు జానపదవినోదములలో నిట్టి యభినయాదులను ఇప్పటికిని అచ్చటచ్చట చూడవచ్చును. కాని వచనమే ముఖ్యాధారము అయియుండుటవల్లను, నటనకన్న కథచెప్పుటయు, కథాంశముల నాశ్రయించి సమయోచితముగ సాంఘికాచారములపైని వ్యక్తులనడతలపైని వ్యా

ఖ్యానములు చేయుచు జనరంజకముగ బోధనజేయుచుండుటవలనను నే నీహాస్యకథలను "చిల్లరగద్య" భాగమున జేర్చితిని. "చిల్లర" అనుటవల్ల విలువలేదని యర్థముగాదు. స్పష్టముగా నొక్కతీరు లేనందున ఇట్టిరకము లన్నియు సదుపాయముకొఱకు "చిల్లర భాగములు" (Miscellaneous) అను భాగముక్రింద జేర్చబడినవి.

చిన్నకథలు: (Short Stories)

అను క్రొత్తభాగము ఆంగ్లవాఙ్మయము ననుసరించి నూతనముగా మన పత్రికలలో తలయెత్తుచున్నది. చింతా శంకరదీక్షితులుగారు రచించిన నేరసంశోధకకథలు ఈ భాగములో చేరవచ్చును. కొంతవరకు ఈ కథలు ఇప్పటి మన సంఘాచారములను ఆధారము జేసికొనుచున్నవి. కాని కథాంశము చిన్నదిగా నుండును ఏదోఒక్కనేరవిమర్శనమునందే కేంద్రీకరింపబడును. ఒకవ్యక్తియొక్క ముఖ్యమగు చెయిదము, ఏదో ఒకవింత, లేదా అద్భుత మగు నేదో యొక్క ప్రకృతిసందర్శనము, ఇట్టి వానిని ఆశ్రయించుకొని యీచిన్నకథలు వ్రాయబడును. అతివ్యాప్తియు, పలువిధవ్యక్తుల చెయిదములతోగాని యితర కథలతోగాని సంబంధము పెట్టుకొనిన యెడల ఈ చిన్నకథలోని ఘాటు చెడిపోవును. తలపెట్టిన ఒక్కకథాంశమునకు దగిన సన్నాహము మాత్రమే చేయనగును. ఒకకుఱ్ఱవానిని సంరక్షకుడగు వానియన్న ఉపేక్షింపగా వాడు దీనస్థితిలో పడియుండగా, దైవప్రేరితులై పిల్లలు లేని ఒకభాగ్యశాలిదంపతులు వచ్చి వానిని తీసికొనిపోయి పెంచుకొనుటయు, తరువాత వాడు మేజస్ట్రేటు అధికారమున నుండగా వానియన్న నేరస్థుడై కోర్టుకు వచ్చుటయు, క్షమింపబడి పశ్చాత్తాపయుక్తుడగుటయు ఇందలి కథాంశము. ఇందులో కథాకారుడు కథను వివిధవ్యాప్తిని బొందనీయక పూర్వస్థితిని ప్రస్తుతస్థితిని చదువరిదృష్టియెదుట నిలిపి భాగ్యపరివర్తనము లెట్లుండునోపును, మానవు లెట్లు హాస్యదృష్టి గలిగి వర్తింతురు అని గ్రహింప జేయుచున్నాడు. ఈ రీతిని మితవ్యాప్తిని గలిగి చదువుటకు సులభమై, అద్భుతానందములను గలుగజేయును. ఈ చిన్నకథలను సంఘాచారములను చిత్రించుటకు నుపయోగింపవచ్చును. ఇప్పుడు యూరోపునందును, అమెరికాలోను మంచి మంచి పత్రికలు ఈ చిన్నకథలను ప్రోత్సహించుచున్నవి. నవలయొక్క ఆశయము వేఱు; ఈ చిన్నకథలయొక్క ఆశయము వేఱు. చిన్నకథను "నవలిక" యనరాదు. "కథిక"యని నామకరణము చేయవచ్చునేమో పండితవరులు యోచింతురుగాక. బౌద్ధకథలను గల "అవదానకల్పలత" సరస్వతీ పత్రికలో తెలుగుచేయబడి ప్రచురింపబడుచున్నది. ఇవి చక్కని చిన్నకథలు. ఆంధ్రపత్రిక రుధిరోద్గారి సంవత్సరాది సంచికలోని ఉఱుముకథ, గౌతమియనునుక్కయొక్క స్వీయచరిత్రమును చక్కని చిన్నకథలు.

ఈ రీతిగ మన గద్యవాఙ్మయము అంతయు ఇంగ్లీషుగద్యగ్రంథముల ప్రాబల్యమున జనించిన దనిన్నీ, దానియభివృద్ధికి యింకను

పలుత్రోవ లున్నవన్నీ, అన్నిటను ఇంగ్లీషు వాఙ్మయమును అనుసరింపవలసి యున్నద నిన్నీ చెప్పుచున్నాను. సంస్కృతకావ్యనాట కాదులను తెలుగు గద్యమున జనులందఱకు నందింపవచ్చును. చిలకమర్తి లక్ష్మీనరసింహ ముగారు రఘువంశమును తెలుగు గద్యలోనికి తర్జుమాచేసినారు. రసపుష్టిగలిగి క్లిష్టముగాని శైలితో నొప్పుచున్నది. నోరి గురులింగ శాస్త్రులుగారు వ్రాసిన భారత ఇతిహాసకథల శైలి చక్కగా నున్నది. తప్పులు లేకుండ అచ్చుపడినయెడల చాలా ఉపయోగముగా నుండును. ఈన దప్రెస్సులో నచ్చుపడిన ఆంధ్ర గద్యభగవద్గీత చాలా యింపగు శైలిని వ్రాయబడినది. అక్కిరాజు ఉమాకాంతము గారి "షేక్స్పియర్ కథలు" మనపిల్లలు చదువుటకు తగిన సులభశైలిని సూక్ష్మముగా వ్రాయబడియున్నవి. జపాను చీనాదేశ నాటక కథలు ఇంగ్లీషునచూచితిని. చాలాబాగున్నవి. అవి మనభాషలోనికి తర్జుమా శీఘ్రముగా చేయబడు నని యాశించెదను.

వేగంటివారి వచనాలు

ఆనందమయుడు గావలెను - తాను తానైయున్న తావు గనవలెను॥ ఆనం॥
సుగుణములు భరియింపవలెను - మదిని తగులుడిగి శాంతవర్తనుడు గావలెను -
సుగుణములు వెరవు గనవలెను-అందు సుగుణసంపూర్ణ సమాధి సరవి గనవలెను॥ ఆ॥
వాయువులు కుంభించవలెను - మిక్కిలి ఉపాయమున కుండలిని పైకెత్తవలెను-
తోయజంబులు దాటవలెను - అందు బాయకుండెడి నాదుపల్కు వినవలెనూ. ౨
మనసు పదిలము శాయవలెను - తన మనసులోపల తెలివి తాను గనవలెను -
కనుమూపు లోకటి గావలెనూ - అందు ఘనసుధాకారలింగం చూడవలెనూ. 3
మూడుమేరులు దాటవలెను - అందు జోడుబాయని హంసజాడ గనవలెనూ -
మేడమీదికి చారవలెనూ - అందు పండువెన్నెల ముత్తైబయలు గనవలెనూ. ౪
రేబగల్లొకటి గావలెను - అందు వేయిరేకులమీది వెలుగు గనవలెనూ -
అందు బాయకుండెటి పరమగురుని గనవలెనూ - ఆనంద। ౫

ఆంధ్రవాఙ్మయమున ఆంగ్లసారస్వతప్రోద్బలము

దేవులపల్లి అప్పలనరసింహం గారు, ఎమ్. ఏ., ఎల్. టి.

(గతసంచికానుబంధము)

IV మన పద్యవాఙ్మయము

ఉత్తరభాగములో ఆంగ్లవాఙ్మయప్రోద్బలము ఇటీవలనే ప్రారంభించినదని చెప్పవలయును. అనేక అముద్రితప్రాచీనగ్రంథములను వెలికిదీసి యచ్చువేయించి కుతూహలమును గలుగజేయుట యటుండ, మూడు విధముల నీ ప్రోద్బలము గలుగుచున్నట్లు నాకు తోచుచున్నది:- (1) చిన్నకవితలను ప్రోత్సహించుట మొదటివిధము. పెద్దకావ్యములను వ్రాయుట కాలానుసరణమున ఇంగ్లీషునగూడా తగ్గిపోయినది. గ్రంథవిస్తరభయ మీకాలమున నన్నిదిక్కులను గనుపడుచున్నను, పద్యవాఙ్మయమును ముఖ్యముగా నరికట్టుచున్నది. పలువ్యాపారములయందు మనస్సు చెదరుచుండుటను నీకాలమున పద్యకవితను అనుభవించు సావకాశము వ్యక్తులకు లేకుండుట వింతగాదు. (2) ప్రకృతివర్ణనముల నెక్కుడు జేయుట రెండవవిధము. దీనికి 19-వ శతాబ్ద ప్రారంభ కాలపు ఆంగ్ల కవిరాజు వర్డ్స్‌వర్త్ (Wordswo·th) నాటినుండి ఆంగ్ల వాఙ్మయమున ప్రాముఖ్యము గలిగినది. ఆ కవి కృతములను జదువజదువ మన ఆంధ్రమునకు గూడ దృష్టియాపంక మరలినది. ప్రకృతియొక్క వివిధరూపములనుమార్పులను చూచి యానందించుటయు, "ఉన్నది యున్నయట్లు మధురోక్తుల"తోడను ఉత్ప్రేక్షలతోడను వర్ణించుటయు మొదటిసోపానము. ప్రకృతి రూపవైకృతాదులయందొక ప్రత్యేక మహావ్యక్తియొక్క చర్యను చూచుచున్నట్లు గమనించి యానందించుట రెండవసోపానము. ఆ మహావ్యక్తితో మానసికసల్లాప మనుభవించుట, అద్దాని చర్యలయందు మానవజీవితమునకు మార్గదర్శములగు సూచనలు గనిపెట్టి తెలివినొందినట్లు భావించుట, యిట్టి ప్రకృతిభావనకు లక్షణములు. ఇందలి ఆఖరుసోపాన మేది? ప్రకృతిమననము క్రమక్రమముగా హెచ్చి త్వరలో అంతరాత్మను ప్రబోధించి, జీవాత్మకును ప్రకృతికిని పరాత్పరునితో గల సంబంధమును మనస్సు గ్రహించి స్థైర్యమును నిత్యానందమును పొందుట. అన్ని త్రోవలును పరాత్పరుని తెలిసికొనుటకే. వేదాంతము తర్కము యజ్ఞములు మొదలగువానికన్న సూక్ష్మమగు త్రోవ యిది. సర్వభూతస్థుడైయున్న తన్ను తెలిసికొనుమనిగదా యర్జునునకు విశ్వరూపమును శ్రీకృష్ణుడు గనుపర్చెను! ఈభావము కవిత్వమున ప్రాముఖ్య మొందించుటకు వర్డ్స్‌వర్త్‌కవియే కారకుడు. ఇట్టి ప్రకృతివర్ణనము వాల్మీకిరామాయణములోకొన్నిచోట్లగలదు.

సీతారాములు చిత్రకూటమున నివసించు సందర్భమున ప్రకృతిని జూచి యానందించుటయు, దానివలన ప్రేక్షకుని మనోభావములు పెంపొందుటయు జూడనగును. "మృగయూథనిపీతములై కలుషములైన మందాకినీజలములు రామునిమనస్సును హరించుచు" న్నట్లు సీతతో చెప్పుచున్నాడు. రాముడు "గిరివనప్రియుడు"ను "సీత ప్రియకానన సంచార" యను "వనోన్మత్తయును" అని అనేకసారులు వర్ణింపబడుట చూడ వాల్మీకిమహాకవియొక్క ప్రకృతి మననానందము మనకు తేటపడగలదు. తరువాతికవులలో మంచివర్ణనలు గలవు గాని యిట్టి మనోభావములతో సంబంధము లేదు. వర్ణనలు ఒకవిధిగా భావించి ప్రబంధములలో అమర్చబడుచు వచ్చెనేగాని వాల్మీకి, వర్డ్స్‌వర్త్ వర్ణనలవలె కవిహృదయోద్భవములు గావు. ప్రకృతిని సఖిగాను, పరమవేదాంతరహస్యబోధినిగాను, దుఃఖితాంతరాత్మకు శాంతిదాయకమగు నౌషధిగాను, మననముజేసిన కవిని మనభారతవాఙ్మయములయందు గానము. (3) జానపదకవితను (Popular poetry) ప్రోత్సహించుట మూడవవిధము: "జానపదకవిత" యన విద్యలేని జనసామాన్యమునకు రుచించు కవిత లని నాయర్థము. మోటుతనము ఉండనక్కరలేదు. కొంచెము గ్రామ్యశైలిని కలిగి యుండవచ్చును. నాగరికతవలన పైమెరుగు లేకపోయినను మానవప్రకృతికి సహజమగు యాథార్థ్యము, అన్యోన్యప్రేమ, అవ్యాజప్రేమ, అల్పసంతోషము మొదలగుభావములతో నలరారు ముగ్ధకవితకు జానపదకవితయని పేరుపెట్టితిని. ఇందులో చిన్నకథలు బొమ్మలిపాటనంటివి చేరును. "కన్యక" "సుమబాల" యనునవి ఈజానపదకవితాశైలినలవరుచుకొని విద్యార్థులచే వ్రాయబడినవి. ఇట్టి ముగ్ధభావములుగూడా వాఙ్మయమున నాదరింపదగునని ఆంగ్లదేశమున వర్డ్స్‌వర్త్ మొదలగువారు పోరిరి. పల్లెజనులకథలు, భాషణములు ఆధారములుగా జేకొని అనేక చిన్నకవనములను జేసిరి. అవి ఆదర్శములై కొన్నాళ్లు వరలినను ఇప్పుడు ఇంగ్లాండులో ప్రాముఖ్యము గలిగి యుండలేదు. ప్రపంచమునం దాశయములు మారుచున్నవి. అయినను మన ఆంధ్రదేశమున పామరజనప్రబోధమునకును, వారియెడల నాగరికజనమునకు సానుభూతిని భ్రాతృభావమును పెంపొందించుటకును ఇట్టి చిన్నికవితలు తోడ్పడును.

వైద్యజ్యోతిషాది శాస్త్రగ్రంథములను కంఠపాఠముచేయుటకు సులభముగా నుండుటకై పద్యములలో వ్రాయువాడుక అన్నిభాషలలోను గలదు. "నస్యానంద" మను నొక ప్రాతకావ్యము దొరకినట్లు నేటి ఆంధ్రపత్రికలో చదివితిని. ఇవి యటుండ ఇంగ్లీషువాఙ్మయమునయున్న రకము లన్నిటికిని ఏవో కొన్ని ఉదాహరణముగా మనసారస్వతమున కనుపర్చవచ్చును. అటుల కనుపర్చుసందర్భమున మన పద్యవాఙ్మయాభివృద్ధి కనువగుత్రోవలను నాకు గోచరించినంతవరకు సూచించెదను. ఇంగ్లీషు పద్యవాఙ్మయమున నీ యారుభాగములను ముఖ్యముగా గాననగును:—

(1) కావ్యకవిత (Epics.) దీనిలో సహజ వీరకావ్యములు (Natural or Heroic Epics), పద్యకథలు. (Verse Tales, Narrative poems), పాటకథలు (Ballads), వికటప్రబంధములును జేరును. "Ballads" అను పదమునకు సరియైన తెలుగుమాట "పాట" యను శబ్దము వాడుకలోనున్నది- "బొబ్బిలిపాట" ఉదాహరణము "పాటకథలు" అను శబ్దము బాగుండునని తోచి ఉపయోగించితిని.

(2) నీతి కవిత: (Didactic and Satiric Poetry) శతకములును తిట్టుకవిత్వములును ఈభాగమున జేరును.

(3) పాటకవిత: (Lyric Poetry) కీర్తనలు, తరంగములు, యాలపాటలు ఇందులో జేరును.

(4) గోపవిహారములు: (Pastorals)

(5) మృతస్మృతులు: (Elegies)

(6) వర్ణనములు: (Descriptive Poetry) కృష్ణాపత్రికలో "చిత్రమాలికలు"—అను రవివర్మ వ్రాసిన బొమ్మల వర్ణనములు, "వివిధకుసుమావళి"యును, ఇప్పుడు పత్రికలలో తఱుచుగా పడుచున్న ప్రకృతిసౌందర్యవర్ణనలును ఈభాగమున జేరును.

(1) కావ్యకవిత: (Epic Poetry) అన్యాదర్శములు లేక సహజముగా స్వదేశపు పూర్వ వీరులకథల నాశ్రయించి ఉద్భవించెడు రామాయణము భారతము వంటి కావ్యములను సహజకావ్యములని వీరకావ్యములని వ్యవహరింప నొప్పును. ఇట్టివి ఆంగ్లమునగాని ఆంధ్రమునగాని లేవు. భాషాంతరీకరణముల వల్ల యీరెండుసారస్వతములకును ఈకొఱత కొంత తీరినది.

ఈకావ్యములను కొంతవఱకు ఆదర్శముగా తీసికొని కథ కొంచెముగాను, వర్ణనలు కవితాచమత్కృతులు ఎక్కువగాను గలిగి, శైలి కౌశల్యము, ఉత్ప్రేక్షాద్యలంకార ప్రయోగ చతురతను గనుపర్చుటకు తోడ్పడు కావ్యమును, సభాకావ్యములు (Court Epics కృతకకావ్యములు (Artificial Epics) అని చెప్పవచ్చును. వీనికి ప్రబంధము లని పేరు ఆంధ్రవాఙ్మయమున వాడబడుచున్నది. ఈ ప్రబంధములకు సంస్కృతములోని సభాకావ్యములు ఆదర్శములు. మనువసుచరిత్రములు, ప్రభావతీప్రద్యుమ్నము, తెలుగు వాఙ్మయమున ముఖ్యకావ్యములు. కళాపూర్ణోదయము ప్రబంధశైలితో కాదంబరిని బోలు అద్భుత కథారచనను కలుపుచున్నది. ఈ కావ్యమున శ్లేష తీసివేసినయెడల "పద్యనవల" యనదగియుండును. దీనిని రామలింగారెడ్డిగారు బాగుగ విమర్శించియున్నారు. ఇది యొకనూతన ఫక్కీ-కావ్య మని చెప్పవచ్చును. 'అల్లికజిగిబిగి' విశేషముగ గల ఇట్టి కావ్యముల కల్పించు కాలము పోయినది. దీనిని బోలు కావ్యము ఇంగ్లీషులో స్పెన్సరు రచించిన ఫయిరీక్వీన్ "(Faerie Queen)" ఒకటి గలదు. అది అసంపూర్ణము. టెన్నిసను (Tennyson) దాని మోస్తరు కావ్యము వ్రాయసమకట్టెను గాని అది చిన్నచిన్నపద్యకథలక్రింద పరిణమించెను. బ్రౌనింగు సతి యను "కవయిత్రి" వ్రాసిన

"అరోరాలీ" ఒక పద్యనవల. ఇందులో అద్భుత కథనములు లేవు. సాంఘికవిషయములే. మొత్తముమీద కళాపూర్ణోదయము మహోత్కృష్టకావ్యశైలిని వ్రాయబడియు, ఇంపుగొలుపు దేశ్యప్రయోగసరళితో నొప్పారుచు, అపూర్వమగు కథారచనయందలి చమత్కృతిని గనబరచుచు నొకవింతరీతిని శోభిల్లుచున్నది. ఆరీతిని అది అసమాన మనియే చెప్పవచ్చును.

ఈ ప్రబంధములలోని సుగుణము లటుండ సంస్కృతకవులయాదర్శములను మీారు నతిశయోక్తులును, ఏవగింపును గూడ గలిగింపదగు శృంగారవర్ణనలును, శ్రీ రామలింగారెడ్డిగారిచే తగురీతిని వారి కవిత్వతత్త్వవిచారములో నిందింపబడినవి. శైలి యన్ననో అతి సంస్కృతసమ్మిశ్రమో, అతిప్రాచీనాంధ్రశబ్దయుతమో, నిరోష్ఠ్యాదినియమకర్కశమో యగుచు కొన్ని కావ్యములను సారస్వతమునకు ముఖ్యలక్షణమగు చిత్తాకర్షణగుణమును లేనిదిగా నొనర్చుచున్నది.

కావ్యములలో పద్యముతో వచనమును గూడ వాడుటవలని లాభములు రెండు: ఆంగ్లసారస్వతమునందువలె గద్యపద్యములకు స్పర్ధ లేకుండుట యొకటి. (18-వ శతాబ్దమందు) గద్యము కవనమునకు తగదను వాదము ఇంగ్లాండున ప్రబలియుండెను. 19-వ శతాబ్దమందంతటను కార్లైల్, రస్కిన్ మొదలగు గద్యకారులు ప్రతిభాయుతమగు వర్ణనలను జేయుటయందును భావోద్దీపనమును గలిగించుటయందును పద్యకారులను మించి కవయించుచు విచక్షణులచే గద్యపద్యములు రెండును కవితకు సర్వసాధనములే యని నిరూపింపబడుటకు కారకులైరి. అట్టి వివాదకు మనవాఙ్మయములయందు "కాదంబరి" వ్రాసిన బాణకవినాటినుండియు త్రోవ లేనే లేదు. కాని "నిర్వచనోత్తరరామాయణము" వంటి దీర్ఘకావ్యములను గూడ గద్యయందు కొంత నిరసనభావ మున్నట్లు తోచును.

రెండవలాభము చదువరులకు సులభగోచరము. చెవికి విసువు జనింపకుండుటకై వృత్తముల మార్చుట, గద్యముల నాయాచోట్ల జొనుపుట అవసరమనియే కవిత్రయమునాటినుండియు మనకవులు తలంచినట్లు స్పష్టము. పరిమితి తక్కువమైనను భారతములోని నలోపాఖ్యానము, భాగవతములోని వామనచరిత్రము, గజేంద్రమోక్షము, రుక్మిణీకల్యాణము, కుచేలోపాఖ్యానమును ప్రబంధశైలికిని రచనకును ముఖ్యాదర్శములైయున్నవి అని నా అభిప్రాయము. వర్ణనలలోను, భావవివరణములలోను, పాత్రపోషణలోను ముఖ్యమగు పాశ్చాత్యకావ్యములకు తీసిపోవు.

ఈ ప్రబంధభాగములో ననేకగ్రంథములు ప్రాతవి కలవని శ్రీ మానవల్లి రామకృష్ణకవిగారు ఆంధ్రపత్రికలో (11-5-1917) "అపూర్వవాఙ్మయపరిశోధనము" అనువ్యాసమున తెలియ జేసియున్నారు. వానిపేర్లనుబట్టి అవి మన పురాణేతిహాసకథలను అనుసరించి వ్రాయబడినట్లు తోచును. కవులపేర్లుకూడ ప్రసిద్ధిగలవే. అందుచేత నివి ప్రచురణ మందదగును.

ఇంతవఱకును సంస్కృతవాఙ్మయప్రోద్బలమే విమర్శించితిని.

ఆంగ్లవాఙ్మయప్రోద్బలమునకు పూర్వము దేశమునం దొకతీరున నుద్భవించియున్నను, పాటశైలిని చెప్పబడిన "బొబ్బిలికథ," "దేసింగురాజుకథ" అనునవి సామాన్యప్రజలలో అత్యాదరమును పొందుచున్నను వానిలోని అతిశయోక్తిగల శైలిని తగ్గించి వాని సారస్వతపు విలువను పెంపొందించుటకు మార్గము జయంతి గంగన్నగారిచే చాళుక్యచోళచరిత్రములకు సంబంధించి పాట కనువగు ఛందస్సున వ్రాయబడిన "సుమబాల" యను కథచే జూపబడుచున్నది. దాసరులు పాడుపాటకథల యందువలె పల్లవి ఉపయోగింపబడుట లేదు. ఆర్భాటము, పునరుక్తులు లేవు. బహుసరసముగా చెప్పబడినది. ఇష్టమున్నచో చితారు మీటుచు తాళములు వేయుచు పాడవచ్చును. లేదా మనస్సునందే యారెండును ఊహించుకొని చదివి యానందింపవచ్చును. ఇంగ్లీషున లే (Lay), బేలడ్ (Ballad) అను రకములకవిత యిట్టిది. కృష్ణాపత్రికలో పడిన "కన్యక" ఆంధ్రపత్రిక రుధిరోద్గారి సంవత్సరాదిసంచికలోని 'రాణిసారంధ" సారస్వతసర్వస్వము అను మాసపత్రిక రెండవసంచికలోని "చందనచర్చ", "విధేయత" యనునవి యిట్టిపాటకథలే. నీతిబోధించుచున్నను కథాకథన సహజసరళమై క్లిష్టత లేక యున్నది. 'విధేయత" యనునది ఇంగ్లీషున "కేసాబియాంకా" యనుదానికి ఆంధ్రపరివర్తనము. మూలముయొక్క దీప్తి ననుకరించుచున్నది. "అల్లిక ప్రభునికూతురు" అనుకథకూడ ఇదే రీతిశైలిని ఇంగ్లీషునుంచి ఆంధ్రములోనికి పరివర్తనచేయబడినది చూచితిని. తందానపదములు, బాలనాగమ్మకథ మొదలగునవి ఈ జాతిలో చేరును. వీనిని శుద్ధపరచి పుం[illegible]కరించి ప్రచురింపదగును.

వీనివలె సులభరచనగలిగియు పాటతీరు ఛందస్సునగాక చదువుట కనువగు ద్విపదవంటి ఛందస్సున వ్రాయబడిన పద్యకథలు ఆంధ్రపత్రిక దుందుభిసంవత్సరాదిసంచికలో గానవగును. "ప్రశాంతప్రేమ" "కిరశిబామశి" యనుపేరులు గలిగియున్నవి. కవికొండల వేంకటరావుగారి "వివిధకుసుమావళి"లోని 'సారంగధర"యు ఇట్టి పద్యకథయే. సారంగధరమెట్టకు విలాసముగ వెళ్లిన ఇద్దరు యువకుల ప్రశ్నకు జవాబుగ నొకగొల్లనిచే సారంగధరుని విషాదకరమగు యుదంత మంతయు సహజమృదులముగాను అల్లికజిగిబిగి లేకుండగను చెప్పబడినది. "చండప్రతిజ్ఞ" యను పద్యకథ సారస్వతసర్వస్వములో పడుచున్నది. ఇది క్రొత్తరీతికథనమును ప్రబంధవృత్తములతో కలుపుచున్నది. శైలికూడ ప్రబంధశైలిగానే యున్నది. అంతసహజముగా గనుపడుట లేదు. అదియే మొదటిసంచికలో "గీతిక"యని పాటకథశైలిని వ్రాయబడినది. కథ యీశైలి కనువై యున్నది. ఈ పాటకథలకు ఉపయోగింపబడు ఛందస్సు యతినియమముమాత్రము గలిగిన చిన్నపంక్తులతో నొప్పుచు సర్వసులభమై శ్రావ్యమై యుండును. వెంటనే చదువరికి బోధపడు రూ

పక ఉపమాన అతిశయోక్తి మొదలగు అర్థాలంకారములను మాత్రమే ఉపయోగించును. వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రిగారు వ్రాసిన "అలవాటు," సారస్వతసర్వస్వములో పడిన "టక్కరి" యను గబ్బిలపుకథ; ఇట్టి నీతికథలు పద్యకథలలో చేర్పనగును. ఇట్టివి ప్రజలలో తెలివి యెక్కువయయినకొలదిని తగ్గ ననరాదు. భాషయందలి గౌరవము ప్రేమ ఎక్కువ యైనకొలదిని కృత్రిమనాగరికతాపాశములు సడలి, అకృత్రిమములును, ప్రకృతిసహజములును నగు మనుజులయొక్క నడతలయందును భావములయందును గల రామణీయత ఎల్లరహృదయముల నాకర్షించు కొలదిని అభివృద్ధి నొందు ననుకొందును. బైరను (Byron) వంటి ఆంగ్లకవులు ఒకప్పుడు కథను ఉద్దీప్తిగా ప్రదర్శించుటకై దానిలోని సంగతులను వరుసగా చెప్పుట మాని దానిలోని ముఖ్యభాగములను విడివిడిగా నాటక సీనులవలె ప్రదర్శించి వీనిని పొందుపఱచు కథాసూత్రమును అంతర్లీనముగా నుంచుట వాడుక కలదు. "రాశిసారథులో" ఇట్టితీరు అనుకరింపబడినది.

ఇట్టి "పద్యకథ" పాటకథరకములకు ప్రాముఖ్యము కలుగుచుండుట కేవల ఇంగ్లీషు వాఙ్మయప్రాబల్యమున అనియే చెప్పవచ్చును. ఇవియే కాక, "స్త్రీలపాట"లనుపేర చక్కని దేశ్యభాషయందు రచించబడిన కుశలవకథ, ధర్మరాజుజూదము మొదలగు పాటకథలు పండితజనమనములనుగూడ నాకర్షించుచుండుటకు కారణము ఇట్టి జనప్రియకవితకు ఆంగ్ల వాఙ్మయమున 19-వ శతాబ్దమున చేకూరిన అధికమన్ననయే.

ఈ కావ్యభాగమున "గిరతము" వంటి వికటప్రబంధములను చేర్పవలయును- ఆంగ్లకవి పోప్ (Pope) రచించిన మూఢవిజయము (Dunciad) అను వికటప్రబంధమును బోలియున్నను అట్టి రచనాకౌశలమునుగాని సంపూర్ణవిజృంభణముగాని "గిరతము"న గానము- మన ప్రసిద్ధకవులు పలుతడవుల వ్రాయబడిన పద్యపుంజములను "మేకుబిగింపు పర్వము" మొదలగు ఇతిహాసానుకరణ పదములతో నామకరణ మిడి ఒకచో చేర్చి యచ్చువేసిరి. ఇంతకన్న పద్యకథ (Narrative Poems) అనదగిన వాని "నానారాజ సందర్శనము" ఎక్కువ రచనపొందికను గలిగి యున్నది. వికట ప్రబంధములు మనకు క్రొత్త గాదు. "రావణదమ్మీయ" మనుద్వ్యర్థి కావ్యము విస్పష్టముగా రెండర్థములను ప్రయోగించుచు కవియొక్కశత్రునకు హేళనీయప్రభను గల్పించి సర్వజనసమక్షమున కొరతదీయుటకు ఉపయోగింపబడినది. ఇట్టివి హాస్యప్రియమగు మానవజాతికి ఒకరీతి ముదము గొల్పును. అయినను వీనియందు విశేషప్రతిభ గానరాదు. దీనిని ఘుఘతరకవిత యనరాదు. ఇట్టిబిట్టుకావ్యములలో వాగ్దేవతను బహునీచశైలికి దింపిన కవులును గలరు. వారికావ్యములను శ్రీ దొరతనమువారు రణచి వేసి లోకోపకృతి జేసిరి అని చెప్పవలసి యున్నది.

(2) నీతికవిత: కావ్యములలో నీతిభాగములు మెండుగా నుండును. భారతములోని భీష్మపర్వము కేవలము నీతిబోధకము. అయితే ఇవి ప్రత్యేకవాఙ్మయభాగములుగావు.

నీతిభాగముల పేరెత్తగనే, సుమతి వేమన మొదలగునీతిశతకములుజ్ఞాపకమునకువచ్చును ఇవి ఆటవెలది, కందము, ద్విపద మొదలగు సులభమైన ఛందస్సుల నలరారి పండితపామరుల పిన్నపెద్దల పెదవులయందు నిత్యము వినబడుచుండును. భర్తృహరినీతిశతకము పెద్దవృత్తములలో ననువదింపబడినది.

శతకములు ఏదోఒకదేవతనుగాని ప్రభువునుగాని సంబోధించుచు, దుర్జనులను దుష్టములగు సంఘాచారములను దూషించు తిట్టుకవిత్వమును మెండుగా గలిగి, మనదేశమున మిక్కిలి వ్యాప్తిగాంచియున్నది. వేణుగోపాలశతకము, రామలింగేశశతకము, నరసింహశతకమును ఇక్కడ నుదహరించవలయును వీనిలో కొన్నిచోట్ల మురికమాటలను భావములను గందుము. అయినను మొత్తముమీద నివి ఉదారభావములుగలిగిన కవివరులచే వ్రాయబడినవి. ఇవి వికటప్రబంధములవలె వ్యక్తులయెడల నసూయచే నుద్భవించినవి కావు. దుర్జనదురాచారతిరస్కారము లెప్పుడు నిర్మలమై ధర్మబద్ధమైన ఆగ్రహముతో నిండియుండును. అట్టిభావములతో ఉద్రేకించునప్పుడు మహాప్రతిభగల కవిత్వ భాగములోనికి తలయెత్తును.

ఈనీతికవనములు సంస్కృతవాఙ్మయ ప్రోద్బలమునే గనుపర్చుచున్నవి. "అలవాటు" "టక్కరి" యను నీతిబోధకములగు చిన్నకథలను ఈభాగమున జేర్చవచ్చును. ఇవి పద్యకథలు. తెలివి లేనివారగు తల్లిదండ్రులచే అతి ముద్దుచేయబడిన యువకుని చెయిముట్టుసరసములు మితిమీరినందున తనకును అట్టి మోటుతనము అలవాటు అను నెపమున ఒక బుద్ధిమంతుడు వానికిని వానియబ్బకును బుద్ధి చెప్పుట ఈ "అలవాటు"లోని కథ. 'టక్కరి" గబ్బిలపుకథ, మోసపుచ్చుటయే నీతిగాగల గబ్బిలము యిరుతెగలచేతను ధిక్కృతమై గొందుల నణగుట యిందలి కథ. ఇంగ్లీషున నే, [illegible] అనుకవులు వ్రాసిన 'ఫేబిల్సు" చిన్నకల్పనాకథలతీరున వ్రాయబడినవి. పత్రికల సాయముననే యిట్టి చిన్నకవితలు వరల నోపును. తరువాత క్రమముగా సంపుటముల క్రింద ప్రచురణ కావచ్చును.

ఆంగ్లభాషాప్రోద్బల మీ భాగమున బహుతక్కువ. "సొలొమోను నీతిసామెతలు" బహు ఉత్కృష్టమైన నీతిగ్రంథము. సరియైన తెలుగువాక్యప్రయోగసరణిలేనందున తెలుగు వాఙ్మయమున జేర్చుటకు వలనుపడదు. ఇది చక్కని చిన్నపద్యములతో లేక ద్విపద ఛందస్సున సర్వజనములకుఆకర్షకమునుసులభగ్రాహ్యమును జేయవచ్చును. ఇది నూతన వేమనలకు సూచనగా జెప్పుచున్నాను. నీతిని వేదాంతమును బోధించుపాట లెన్నియో గలవు. "ఈశ్వరోపాసనము" అను నొకపాట వరుసకవిత రుధిరోద్గారి సంవత్సరాది సంచికలో కలదు. ఇది నీతివాక్యపూరితము. బాగున్నది. జాన్సన్ (Johnson) కవివ్రాసిన

"మానవవాంఛానిష్ఫలత "(Vanity of Human Wishes) భాషాంతరీకరింపబడ వచ్చును. గాని ఉదాహరణములు మనదేశ ప్రబోధమునకు దగినరీతిని మార్చబడవల యును. ఈనీతికవితలు విసువుజనించునంత విస్తీర్ణముగ నుండరాదు. పలువిధముల నూతనోద్బోధము గలుగవలసిన ఈదినములలో అత్యుదారములగు ఇంగ్లీషుకవుల సీత్యుక్తులు సంగ్రహించి తెలుగుపద్యశైలిని ఆంధ్ర జనసామాన్యమున కందింపవచ్చును.

3 పాటకవిత:--- కవితనంతయును పాటగానే ఎంచనగును. కొన్నిభాగములు పాడబడును. కొన్నిచదువబడును. అన్నియును కవి హృదయములోని భావములు లోలోన ఉద్రేకించి పాడిననేగాని పైకి వాగ్రూపమున విజృంభింపనేరవు. నాటకరీతిని ఇతరుల భావప్రపంచమును ప్రతిభతోనూహించి చిత్రించుటయందును ఇట్టి సానుభూతి, మెప్పుకై మొదటకవి మనమున పాటరీతిని విజృంభించును. లేదా, భక్తి, వేదాంతబోధ, ఎద్దియేని నూతనోద్బోధము, ప్రియజనవిహారము మొదలగు వానిచే తరువబడిన కవియొక్క స్వాంత మనస్సులో నుండి భావతరంగపరంపర పెల్లగసి వాగ్రూపము దాల్పవచ్చును. ఇది రాగలయబద్ధము గావింపబడి పాటగావచ్చును. ఛందోమాత్రబద్ధమై పద్యగీతమై పరిణమించవచ్చును. రాగము పాటకుని స్వేంగితవివరణమందు ఉచ్ఛస్థాయిని నడుచునట్లే, పరేంగితనిరూపణ కవిత (Objective Poetry) కన్న కవియొక్క స్వేంగితనిరూపణకవిత (Subjective Poetry) ఉచ్ఛస్థాయిని జెంది పాటయొక్క తీవ్రతను గనుపరుచును మహాప్రతిభాశాలురగు కవులు రెండువిధముల కవితయందును సమతీవ్రతను గుణపరచుచుందురు.

భావగీతములు అనుపేరుతో కొన్ని చిన్న పద్యమంజరులు పత్రికలలో వెలువడుచున్నవి. వానిపేరు సార్థకము. ఇవి కవియొక్క మనస్సున సుఖదుఃఖాది అనుభవములలో నేదో యొకటి నిండియుండి వెల్లువయై పారునప్పుడు ధరించు రాగయుక్తమగు పద్యరూపము అని జెప్పదగును. ఇట్టి నిజమానసికాంతరానుభవములను కవి మననముచేయునప్పుడు వానికితగిన పద్యపుపోడుగు సహజముగనే రమ్యరూపశబ్దభావాదులతోనిండియుండు కవిమనమునకు తానే స్ఫురించును. ఒకప్పుడు "అస్పృశ్యుల యాలాపము" నందువలె కవి తనయొక్క ప్రేమపూరితమగు హృదయమువల్లను, ప్రతిభాశక్తివలనను ఇతరుల ఇంగితములను ఊహించి, గ్రహించి, తన్మయత్వమును జెంది ప్రదర్శించును. ఇది క్రొత్తఫక్కి యనవచ్చును. ఇట్టి వానికి రూపకగీతికలు, లేదా నాటకశైలి గీతికలు (Dramatic lyrics) అనిపేరు. భావగీతికలు కవియొక్క యింగితమున జనించినవి. రూపకగీతికలు పరేంగితనిరూపణమునందు జనించినవి. ఇట్టివి ఒకటొకటిగా పత్రికలలో నడుచున్నవేగాని పుంజీకృతములై విమర్శనకు తావిచ్చుటలేదు. "సీతకృతజ్ఞత" యను నొకరూపకగీతిక "సారస్వతసర్వస్వము" 2-న సంచికలో పడినది. దీనిలో ప్రతిభ చక్కగా ఉపయోగింపబడినది. గాని ఇట్టి

కృతజ్ఞతావాక్యము లేయదనున సీతాదేవి నోటినుండి వెడలియుండునో సూచింపబడక పోవుట యిట్టి రూపకగీతికలకు లోపము. దువ్వూరి రామిరెడ్డిగారి "సమరతృష్ణాగీతము" శాంతియుద్ధమునకు పురికొల్పుచున్నది. బాగున్నదిగాని భావతీవ్రత చాలదు. అయినను శాంతియుద్ధమునకు ఇంతకన్న తీవ్రతగలుగనోపునా? సుమారు ఇట్టిశాంతి భావయుతంబై తనరారు "ఉత్తమస్మృతి" రుధిరోద్గారి సంవత్సరాది సంచికయందే కానగును. "అస్రుతర్పణము" అను భావగీతిక లలితముగ నున్నది గాని అస్రుతర్పణమును జేయించు భావతీక్ష్ణత గీతికలోని ఉత్ప్రేక్షాపరంపరలలో నిముడ్చబడలేదు.

దుర్మతి సంవత్సరాదిసంచికలో "భావగీతముల"నుగురించి సుధాకరుడు వ్రాసినవ్యాసములో పోతన సరస్వతిని సంబోధించు చాటుపద్యములును, శ్రీనాథుడు చేసిన శారదాంబ ప్రార్థనమును ఈభాగములో చేర్చియున్నారు. దీనితో తిరుపతి వేంకటేశ్వర కవులు జేసిన "హేయంబైన సభాపరాభవము రానీకమ్మ కాత్యాయనీ" అను కాత్యాయనీసంబోధనము తులతూగును. భాగవతములోని భ్రమరగీతలుకూడా చేర్చబడినవి. యివి కావ్యాంతర్భాగములుగనుక యీభాగమున జేర్చ వలనుగాదు. ధూర్జటికవియొక్క కాళహస్తీశ్వరశతకమునుగూడా యీభాగమున జేర్చియున్నారు. భక్తి శతకములన్నియును నీభావగీతములలో జేరును. ఒకభేదముమాత్రము గననగును. ఈభక్తిశతకములలో కవి భావములయొక్క విపులమగు ఆలాపనకన్న ఈశ్వరమహిమానువర్ణనమెక్కుడుగనుండును. యిక్కాలపు ఇంగ్లీషును అనుకరించు భావగీతములలో కవిహృదయవివరణమే ముఖ్యము. యింకొకఅంశములో వారి అభిప్రాయముతో నేకీభవింపజాలను- భావగీతములను చిత్తరువులకు బోల్చిరి- నేను పాటకుపోల్చితిని. లలితకళలన్నియు నక్కచెల్లెండ్రే. అయినను వర్ణనము ఆధారము గనుక చిత్రకళకును కవితకును మిక్కిలి సామ్యముగలదని చెప్పవచ్చును. స్వేంగితవ్యక్తీకరణమునందు కవిహృదయవీణాగానమునే వినుము. కేవలవాక్కుల గానమును కాదు. భావగీతములయందు గానకళతో నెక్కుడు పోలిక గననగునని నాయభిప్రాయము.

సంస్కృతమునందున్న "గోపికాగీత"లను నవి వాని పాటకత్తు చెడకుండా ఆంధ్రమున యింకను భాషాంతరీకరింపబడవలసియున్నవి. కీర్తనల రూపకమున నొకభిక్షుకుడు పాడగా వింటిని. అవి యచ్చునచూపించగా చూచితిని. అంతవిశేషముగ జెప్పదగినరీతిని పరివర్తనము జేయబడలేదు- "హరిభజనమంజరులు" అను పేర వసురాయకవిచేత భజగోవిందశ్లోకములు సులభమగు పాట కనుయుక్తమగు పద్యవరుసను తెనిగింపబడినవి. ఇంగ్లీషునుంచి ఇట్టి గీతికలు ఏమియును తర్జుమా చేయబడినవి నాకంటబడలేదు.

నూతనముగా నెన్నియోరకముల గీతము లచ్చుపడుచున్నవి. ఇది ఆంగ్లభాషాప్రోద్బలమువలననే యనిచెప్ప వలనుపడదు.

దేశమందంతటనుగల పలువిధమైన ప్రబోధము కారణమగును. కాని కొన్ని జాతీయగీతములలో తప్ప విశేషప్రతిభ, భావోద్దీపనము, పదలాలిత్యము గలిగియుండుట గానము. భారతదేశమునంతను నొక స్త్రీవిగ్రహముగా భావించి నదులను ముక్తాహారములనుగాను, ఒడ్యాణముగాను వర్ణించి "ఎంతో మహాత్మురాలవు మా అమ్మా" యని సంబోధించు నొక ఉత్తమగీతము నాకు జ్ఞాపకము వచ్చుచున్నవి- "ఆంధ్రతేజము" యను నొక ఉద్దీపకజాతీయ గీతము ఆంధ్రపత్రిక సంవత్సరాది సంచికలో చూచితిని- ఇవి ఓడ్స్ (Odes) అను ఆంగ్ల గీతికలను బోలియున్నవి.

ముద్దుగొలుపు "జాబిల్లి వెలుగుల" వంటి పిల్లల నాడించుపాటలును "తుమ్మెద" పాట వంటి యాలపాటలు, అనేకములగు స్త్రీల పాటలును ప్రచురణమందుచున్నవి- మనస్సును కరగించి జ్ఞానమును వచ్చజెప్పు వేదాంతపుపాట లనేకములు వాడుకలో వినుచుందము. "మూడ చక్కనిచిన్నదీ, కడ మేడ గదిలో నున్నదీ" యని అంతరాత్మను గురించి పాటయొకటి. "గురుబోధమనియే దీపముంచక నడవ నడపవె చెల్లెలా" యను సంవాదరూపకమగు జ్ఞానబోధకగీత మొకటి యిచ్చుట నుదాహరించెదను. ఇవి లాలిత్యము, చక్కని ఏకాగ్రభావమును గలిగియున్నవి. రసవిహీనమగు పదమాధుర్యమైనను లేని బ్రహ్మంగారు సిద్దయ్యగారల సంవాదమువంటి గీతములను కూడా చదువరులు వీథులలో విని యుందురు. ఇట్టిపాటలలో దేశ్యము ఎక్కువగా నుండుటవల్లను, శబ్దములయొక్క ఉచ్చారణ రాగము ననుసరించి విపరీతరీతుల పరిణమించుట వల్లను ఇవి వాఙ్మయమున గణింపబడుటలేదు. గాని సంగ్రహించి పరిశ్రమించి ఒకటి రెండు సంపుటములుగా ప్రచురింపదగును. గోదావరి లంకలో నొక సాయంకాలము పసులకాపరి కుర్రవాడు పాడగా నీ క్రింది లలితగీతికాచరణము నొక్కటినివింటిని.

"ఆహాచిన్నదీ! చక్కని చిన్నదీ! చేమంతిపువ్వదీ!
ఏమిచేతున్న యీ కానికలముదీ"

తక్కిన చరణములు దొరుకునేమోయని ప్రయత్నించితిని; దొరకలేదు. శైలికైతేనేమి భావోన్నతికైతేనేమి రామదాసు చరిత్రములోని కీర్తనలు, త్యాగరాజ కీర్తనలు అగ్రగణ్యములు. అచ్చువేయుటలో శబ్దములు సరిగా వేసినయెడల వానికి పాటకవితయందత్యున్నత స్థానమిచ్చుట కేమియభ్యంతరము?

ఈ "పాటకవిత"కు "మధురకవిత" యను పేరు వాడుకలో నున్నట్లు నామిత్రులగు శ్రీయుత వేమూరి విశ్వనాథ శర్మగారు చెప్పిరి. ఉన్నను మధురశబ్దము అనేక కవితాభాగములలో గుణమును తెలియ జేయుటకు అవసరమగుటచేతను, కేవలము "పాట" కత్తు కవితను వినువారి మనస్సునకు స్ఫురింపజేయని కారణమునను నేను ఉపయోగించిన "పాట కవిత" (Lyric Poetry) అనుపేరే తగియుండునని చెప్పుదును. విచక్షణులరసి నిశ్చయింతురు గాత!

4. గోపవిహారానుసరణములు: ఇవి గ్రీకుభాషలో 2-వ శతాబ్దమున జనించినవి.

మొదట గోగోపజీవితమునగల శాంతిసంతోషకరములును అకృత్రిమములును లలితతరములును అగు పచ్చికబయళ్లు వనములు, నదీప్రాంతసరఃప్రాంతభూములు మొదలగు వానియందలి సంచారములను, మోటుతనములేని ప్రాకృతజనసహజమగు ఆటలను పాటలను సంభాషణలను వానివలన జనించు మృదుల భావములను వర్ణించుటయందు నుతికెక్కినవి. క్రమముగా రాజకీయాద్యనేకవిషయములను గురించిన అభిప్రాయములను అన్యాపదేశముగా నిరూపించుట కుపకరించినవి. ఇట్టివి మనభాషలో విరళముగా గానము. శ్రీమదాంధ్రభాగవతమున దశమస్కంధములో ప్రథమ భాగమున శ్రీకృష్ణబలరాములు గోపుల మందలలోను జేసిన విహారములు చక్కని ఉదాహరణములు- ఇవి నిర్మలగోపజీవన వర్ణనములు. అన్యాపదేశమగునవి మనవాఙ్మయములలో నాకు గనుపడలేదు. ఆంగ్లవాఙ్మయమున నట్టి గోపాపదేశకవితలో వర్ణనలు, కథలు, మృతస్మృతులు, నాటకములును గలవు. ఈభాగమున మన నూతనకవుల కింకను అభిరుచి గలుగలేదు. ఇట్టి అన్యాపదేశమగు డొంకతిరుగుడు కవితయందు పలుశాస్త్రచర్చలనల వడిన యీయుగమున ఆదరణముండదని తలచెద. గాని ప్రకృతిసౌందర్యమును, అలజడి లేక శాంతియుతమై మనోరంజకమగు గోపల్లె మునిపల్లెల జీవితములను మనస్సునకు నచ్చునట్లు జేయుటయందుపయోగింపబడవచ్చును.

౫. మృతస్మృతులు: (Ebgics) మొదట ల్యాటిన్ (Latin) భాషలో నొకకీర్తి ఛందస్సునకు పేరై చెలంగిన ఈ 'ఎలిజీ'యను మాట ఆఛందస్సున తరుచుగా వ్రాయబడుచువచ్చిన "విచారభావకవితల"కే క్రమముగ పేరైబరగెను. ఆంగ్లవాఙ్మయమున 'ఎలిజీలు' మృతస్మృతులే. సంస్కృతమున పండితరాయ కృతమగు "భామినీవిలాసము"న కొన్నిచోట్ల నీ "ఎలిజీ" లక్షణములు కనుపడును. గాని ప్రత్యేకము ఈభాగము కవితలను సంస్కృతమున నాకు జూచిన జ్ఞాపకములేదు. ఆంధ్రమున పెద్దనామాత్యుడు కృష్ణదేవరాయ నిర్యాణమును గురించి చెప్పిన పద్యములు చాటువుగా వినియున్నాను. ఇప్పటి మన సారస్వతమున వసురాయకవి కృతమగు "సుతస్మృతి" యును, దేవరకొండ జగన్నాథముగారు రచించిన "మిత్రస్మృతి"యును నేను జూచితిని- ఇవి వృత్తములతో నల్లబడినను స్మరణపదములకొరకు చేర్చబడుటవలన శతకములలోను వలె నొకవిధమగు పాటకత్తును గలిగియున్నవి శతకములలో పలురసములు చేరవచ్చును. ఇట్టి స్మృతులలో వీలులేదు గనుక విస్తరించినకొలదిని పాటకత్తును మార్చి కథాసరళి వర్ణనసరళిలోనికి దిగవలయును.

దేశసేవాతత్పరులగు మహాపురుషులు మనలను విడనాడి చనినప్పుడు పద్యరూపముగా విచారము గనుపర్చుట పద్యములయందును సభలయందును నిత్యమును గనుచున్నారము. ఇవియన్నియు మృతస్మృతులని చెప్పవచ్చును గాని ఇట్టి తత్కాలస్మరణములును ప్రచురణములును ఉన్నతకవితాభాగమున చేరవు. ఆంగ్లమున ఇట్టి కవితలకు "Copy of verses"

(పద్యవరుసలు) అని యందురు. దుఃఖబీజములు కవియొక్క అంతరంగమున నాని నాని, ఉబ్బి, కేవలగుణప్రశంస, అతిశయోక్తులతో మాత్రమే నింపబడక, కవికి స్వానుభూతమై నిజమైన ప్రేమతో గూడిన విచారమును సూచించుచు చదువువారలకు కవితోను, కవియొక్క ప్రశంసకును విచారమునకును పాత్రమైన మృతజీవునియెడలను సానుభూత్యాదరములను గలిగించునవియే కవితాభాగమనదగు మృతిస్మృతులని చెప్పనగును. ఇంతియగాక, ఇట్టిప్రేమయుతమగు దుఃఖమును గనుపర్చదగిన వ్యక్తిని లోకమునకు ఆదర్శప్రాయుడనునట్లును, వ్రాయుకవికేగాక లోకమునకంతటికిని ఆనష్టముయొక్క నొప్పి గలుగతగునని చదువరులకు ద్యోతమగునట్లును, కవి ప్రదర్శించుట ఉత్తమ మృతస్మృతులకు లక్షణము. విచారమునుజూపి, మైత్రిని దెలిపి, గుణములనేర్చి ప్రదర్శించి, ఉక్షోభమును శాంతిని తాను పొందినరీతిని దూరదృష్టితో యిట్టి స్మృతికిని కవికల్పించనగును. చిన్నదైనను రుధిరోద్గారి సంవత్సరాదిసంచికలోని రాజారామేశ్వరరాయలస్మృతి గమనించదగియున్నది. ఆయుత్తమపురుషుని గురించి యింకను విరివిగ తెలియవలెనను కుతూహలము గలిగించుచున్నది.

6. వర్ణనములు:- (Descriptive Poetry) దీనిలో రెండురకములు చేర్పరుపవచ్చును. వ్యక్తిరూపవర్ణన, ప్రకృతిరూపవర్ణన. ఇవి తక్కిన కవితాభాగములలో సంగముగా నుండుట బాహుళ్యముగా గనుచున్నాము. రేపల్లెకు వెళ్లుత్రోవలో నక్రూరుడు చూచిన జానపదసీమలవర్ణన, గజేంద్రుడు విహరించిన అడవిసీమలవర్ణనయు నిట్టివి. కళాపూర్ణోదయమున వారవనిత యుయ్యెలనూగుట, నారదునిరాక, మేఘముల ఆర్భాటము, వర్షము పూలతోట యిట్టియంశములవర్ణనలు ఎన్నియేనిగలవు. ఇవి యొకప్పుడు పాత్రానుగుణముగా కావ్యనాటకాదులలో గల ప్రధానవ్యక్తుల నోట నమర్చబడును. కవి అగ్నిమిత్రునిచే వసంతవనలక్ష్మిని వర్ణింపజేయించినాడు. వర్షము, కారుమబ్బులను అభిసారికయగు వసంతసేనచేత మృచ్ఛకటికయందు వర్ణింపజేసినాడు. బల్హణీయములోని చంద్రవర్ణనమును గమనింపదగును.

అన్యకవితాభాగములయందిమిడియుండు వ్యక్తివర్ణనమునకు మేరయే లేదు. నాయికల సౌందర్యము ఆయానాటకములందు నాయకులచేత జేయబడును. రఘువంశములో దిలీపుని శరీరవర్ణన మానసికగుణవర్ణనమును కలిపి ఒకమహాపురుషవిగ్రహమును గన్నులయెదుట బెట్టినట్లు చేయుచున్నవి. విజయవిలాసములోని సుభద్ర చేసిన "ఎగుభుజంబులవాడు" అను అర్జునుని వర్ణన జనసామాన్యమునోట నుండియుగూడ వినబడుచుండును. గోపికలు తిరోహితుడైన శ్రీకృష్ణుని గురించి మల్లెతలను సంబోధించుచు జేయు "నల్లనివాడు పద్మనయనంబులవాడు" అను వర్ణన ఆంధ్రలోకమునకు నిత్యానందదాయియై యొప్పుచున్నది. కావ్యములలో నిట్టి వర్ణనములను కవి స్వయముగానే చేయుట కూడా వాడుకయై యున్నది. పైని జెప్పబడిన దిలీపుని

వర్ణన, మనుచరిత్రలోని ప్రవరాఖ్యుని వర్ణనమును యిందుకు ఉదహరించెదను. విడివర్ణనల యందువలె వీనిలోను కవియొక్క చాతురి ప్రకృతిని అనుకరింపవచ్చును; లేదా, ప్రకృతి నొక మూలనుంచి నైషధములోని సరస్వతీ వర్ణనవలె శ్లేషోత్ప్రేక్షములతో వినోదించవచ్చును. వినువారల రసికతను బట్టియు, దేశకాలాభిరుచులనుబట్టియు ఇట్టివి మారుచుండును. దీనికంతకు మనకు సంస్కృతవాఙ్మయమే ఆదర్శము.

అతిశయోక్తి ప్రయోగబాహుళ్యము సంస్కృతాదర్శమున వ్రాయబడిన కావ్యములలోనే గాదు; జానపదకవితయందు ఇంతకు ఇంతకన్న మిక్కిలిగా గనుపడును. బొబ్బిలి పాటలో రావువారి బల్లెము ఒక పంక్తిలో ముప్పదిమూరలు యింకొకపంక్తిలో యెనుబదిమూరలు నని పాడబడినది. ప్రాసకొరకు ప్రకృతిని మరచుటగలదు. భారతిసే గను నించు జానపదసభ్యులకు ఇది తప్పుగా దోచదు. రసికులగు నాగరసభికులకైనను ఇట్టివి జానపదకవితయందు సహజగుణమగుటను చిరునవ్వునకు మించిన విమర్శనకు గురిగానేరవు.

యిక విడివర్ణనలన్నచో ఆంధ్రమున క్రొత్తతీరు కవితలని చెప్పుదును. నాకు తెలిసినంతవరకు కాళిదాసుయొక్క "ఋతుసంహారము" ఒక్కటియే కథ నాశ్రయించుకొనని వర్ణన. వర్ణనాప్రధానమైనను "మేఘసందేశము" యక్షుని విరహకథను ఆశ్రయించుకొని సందున కావ్యభాగమందు గణింపబడుచున్నది.

ఆంధ్రమున విడివర్ణనలు కౌపర్, వర్డ్స్‌వర్త్ మొదలగువారి పఠనమువలన నేర్చుకొనబడినవి. "వివిధకుసుమావళి"లో ఇట్టివి చాలా ఉన్నవి. ఇవి చిన్నవియై తమంతట తాము ప్రచురణకు రాజాలవు గనుక పత్రికలు బాగుగా ప్రతిష్ఠనొందిన తరువాత ఎక్కువ యగుచున్నవి. కృష్ణాపత్రికయందు శెట్టి లక్ష్మీనరసింహంగారిచే ప్రచురింపబడిన "చిత్రమాలికలు" ఇట్టివి. ఇవి రవివర్మబొమ్మలలోని వ్యక్తులయొక్కయు, ప్రకృతియొక్కయు రామణీయకమును వాగ్రూపమున చిత్రించుచు అందలి సూక్ష్మభావములను వ్యక్తముసేయుచున్నవి. వీని శైలిమాత్రము కొంచెము క్లిష్టమని చెప్పవచ్చును. రుక్మాంగద మోహినీ వర్ణనలు హృద్యముగానున్నవి. ఈమాలికలు ఇంగ్లీషులోని "సోనెట్సు" అను పదునాలుగు పంక్తులలో నిముడు చిన్నకవితలను బోలియున్నవి. అవి వర్ణనలకును కవికి అప్పుడప్పుడు ధ్యానమున పొడము వివిధభావములను వ్యక్తీకరించుటకును ఉపయోగింపబడుచున్నవి. ఒంటిగా నిలుచుటకు చాలక "మాలికలు" (e:ics) రూపమున ప్రచురింపబడును. అప్పుడు జనదృష్టిని ఆకర్షించును. ఈ "చిత్రమాలికల" కీతి నింకేవియును నాకంటబడలేదు. ఆంధ్రపత్రిక సారస్వతానుబంధమున "కోకిలము," "ప్రేమ," "సూర్యాస్తమయము" వర్ణనలను చూచుచునేయున్నాను. 10-11-23 తేది పత్రికలో దీపావళి వర్ణనలో చిచ్చుబుడ్లు నందనసుమము లిట్లుండునని తెలుపుచున్నవియనియు, టపాకాయ గుణబద్ధమైన జీవాత్మ

వలె రూపుమాసియుండియు జ్ఞానోదయమున సర్వప్రాణాత్మకమునందు కలియుననియు చక్కగా నుత్ప్రేక్షింపబడినది. గాని టపాకాయ వర్ణనము కొంచె మతిదీర్ఘమని తోచును. దీపావళి వర్ణన చాలాభాగమును మనమామూలు కావ్యశైలిని జేయబడినది. రుధిరోద్గారి సంవత్సరాది సంచికలోని 'శరద్రాత్రి' 'సంధ్యారాగము' గమనింపదగియున్నవి. 'కొండవీడు' వర్ణన కావ్యశైలిని జేయబడినది-చాలా బాగుగనున్నది. ఆదర్శప్రాయములగు ప్రకృతి వర్ణనలు యింకను వెలువడవలసియున్నవి.

వ్యక్తివర్ణనలు పైనుదహరించబడిన చిత్రమాలికలలో దప్ప యిదివరకు నేను చూచినట్టు జ్ఞాపకములేదు. అట్టి విడియగు వ్యక్తివర్ణనలు చిత్తరువులనుగాని, కథలనుగాని, ఏదో కవికి గలిగిన చురుకగు భావపరంపరనుగాని ఆధారము చేసుకొనకుండా తటస్థించుట అరుదు. ప్రకృతిసౌందర్యవర్ణనలను మాత్రము విడిగా జేయుటకు వీలున్నది. ఇట్టి వర్ణనలకైనను తత్సమయమున కవికి గలుగు మనోభావములే అర్థగౌరవము నిచ్చును; లేనిచో, వర్ణనలు వట్టిభట్టుకవితలుగాని లేక వట్టి జాబితాలుగాని అగును. సూర్యాస్తమయవర్ణనజేయుచు నొకకవయిత్రి సంధ్యారుణసూర్యబింబము కుంకుమనీళ్లు కలిపియుంచిన మంగళహారతి పళ్లెమువలె నున్నది అనువర్ణన యొకటి నాకు జ్ఞాపకమున్నది- ఇది ఆంధ్రపత్రికలో నెప్పుడో చూచితి ననుకొందును. ఈఉపమానముయొక్క ఉచితత్వమును ఇంపును చదువరులు గమనింప నగును. మంచివర్ణనల కుండవలసిన మితిని గడువలేదు. ఒకప్పుడు ఉపమానములతో గాక కవియొక్క మనస్సులో గలుగుచుండు వివిధభావములను వాటిలోని మార్పులను నిరూపణచేయుట వల్లను వర్ణన ప్రశస్తి నొందగలదు- వర్డ్స్ వర్త్ యారో అనునదిని వర్ణించుచు దానిని జూచుటకై తనకు గలిగిన కుతూహలము నొక చిన్ని కులకమందును, తరువాత నదిని చూచినప్పుడు గలిగిన యుత్సాహమును వివిధాలోచనలనింకొక కులక (Small Poem) మందును, అటుపిమ్మట దానిని మానసమున స్మరించి మననముచేయగా గలిగిన భావములను వేరొకకులకమందును వ్యక్తపరచియున్నాడు. ఆ స్రవంతియొక్క అందమునకు కవియొక్క భావములు మితిలేని విలువను గలిగించుచున్నవి.

మనభాగవతములోని రామకృష్ణుల బృందావనవిహారవర్ణనము పాత్రౌచితి, సమయౌచితిని గలిగి మిక్కిలి హృద్యముగానున్నను, విడివర్ణన గానందున యీభాగమున జేర్పవలను పడదు. బాహ్యప్రపంచము, ప్రకృతియందము మానుషభావముల నేరీతిని వృద్ధిపరచగలవో యిందు చూడనగునని మాత్రము చెప్పుచున్నాను.

ఈరీతిని నానేర్చుకొలదిని ఆంధ్రసారస్వతమున నాటక గద్య పద్యభాగములను దిఙ్మాత్రముగా పరిశీలించి వానిలో నవ్యవాఙ్మయ ప్రోద్బలము వలన నుదయించిన జాతులను, శైలియందు ఉదయించిన నూతనాదర్శములను నిరూపించితిని. విమర్శనల యందుగాని, ఇతర విధములనుగాని యీవ్యాసముల గల పొరబాట్లను లోపములను చదువరులుదారబుద్ధితో మన్నించి నేను జేసిన వివిధ సూచనల విలువను పరిశీలించి మనసారస్వతమును తమ తమ శక్తికొలది ప్రోత్సహించి పెంపొందింతురని యాసించుచున్నాను.

Kolli Seeta Ram Reddy

ఇస్లాములోని ప్రార్థన

చిలుకూరి నారాయణరావుగారు ఎమ్. ఏ ఎల్. టి.

ఇస్లాములోని ప్రార్థన రెండుభాగములుగా ఉండును. మొదటిభాగమునకు 'ఫర్జ్' అని పేరు. 'ఫర్జ్' అనగా అందరును కలిసి చేసేది. ఈ ప్రార్థన మసీదులో చేయడము మంచిది. దీనిలో 'ఇమాము' అనగా ఒక మతపెద్ద అధికారిగా ఉండి తక్కినవారిచేత ప్రార్థన చేయించును. రెండవభాగమునకు 'సున్నత్' అనిపేరు. ఇది ఎవనిమట్టుకువాడే తనయింటిలో చేసుకోవలసిన ప్రార్థన. రోగము చేతగాని, మరియేకారణముచేతగాని ఎవడైనా 'ఫర్జ'ను సంఘముతో కలిసి చేయలేనప్పుడు, సున్నత్ వలెనే తన యింటిలో ఒక్కడే చేసుకోవచ్చును. ఈరెండు భాగములలోను ఆయా కాలములలో కొన్ని 'రకత్తులు' ఉండును.

రకత్తు

ఈక్రింద చెప్పేపనులు, ప్రార్థనలు, అన్నిటికీ ఒక రకత్తు అని పేరు:—

(౧) 'కిబ్లా' అనగా మక్కా-. అనుదిక్కువైపు తిరిగి నిలుచుండి చేతులు చెవులదగ్గఱ చేర్చి,

"అల్లా ఉ అక్బర్

దేవ ఏవ పరః

దేవుడు సర్వాధికుడు"

అని అనవలెను. ఇట్లుచేయుటకు 'తక్బీర్-ఇ-తహారిమహ్' అని పేరు.

(౨) తరువాత 'ఖియామ్' చేయవలెను. అనగా నిలబడే ఉండి కుడిచేయి గుండెమీదుగా ఎడమచేతిమీద ఉంచి, ఈ క్రిందిప్రార్థన గాని, అందులో ఒక కొంతగాని చెప్పవలెను.

"ఇన్ని వజ్జహ్తు వజ్-హియ లిల్లజి ఫటర్-అస్-సమావాత్. ఇ వల్-అర్జా హని ఫన్ వ మా అన మిన్-అల్-ముష్రికీన్. ఇన్న సలాతి వ నుసుకి వ మహ్యాయ వ మమాతి లిలాహ్. ఇ రబ్బ్ ఇల్-ఆలమిన్, లాషరీక లహూ వ బిజాలిక ఉమిర్తు వ అన మిన్ అల్-ముస్లిమీన్. అల్లాహుమ్మ అంత్-అల్-మలికు లా ఇలాహ ఇల్లా అంత, అంత రబ్బీ వ అన 'అబ్దుక జలమ్తు నఫ్సీ వ' తరఫ్తు బిజమ్బి ఫఘ్ఫిర్లీ జునూబిజమి' అన్ ఇన్నహూ లా యఘ్ఫిర్-ఉజ్-జునూబ ఇల్లా అంత, వహ్దిని లి-అహ్సాన్-ఇల్-అఖ్లాఖి లా యహ్దీ లి అహ్సానిహా ఇల్లా అంత, వస్రిఫ్ అన్ని సయ్యి 'అహా లాయస్రిఫు 'అన్ని సయ్యి 'అహా ఇల్లా అంత."

"స్వర్గస్యచ పృథివ్యాశ్చ సృష్టిర్యస్మాత్ర ప్రభాయతే। ప్రణిపత్యాభిముఖ్యేన వందేతం నాన్యదేవతాః॥ త్యాగశ్చ ప్రార్థనాచైవ జీవో మృత్యుస్తథైవచ। దేవాయ మమ తత్సర్వం జగన్నాథాయ కల్ప్యతే। దేవస్య హా సమో నాస్తి త్వాజ్ఞా మే వర్తతే శుభా। తస్యాహం దాసభావేన భవేయం కింకరస్సదా॥ త్వం చక్రవర్తీ జగతాం త్వదన్యో నాస్తి కశ్చన। ప్రభుస్త్వం కింక

ర శ్చాహం మామే వాఽకరోమ్యహమ్।
నివేదయా మ్యహం సర్వా నపరాధాన్
క్షమస్వ తాన్। తేభ్యో ఽపరాధేభ్యశ్చ
త్వదన్యో మే న రక్షకః॥ సన్మార్గగామీ భ
వితుం సన్మార్గేణ నయస్వ మామ్। సన్మార్గ
దర్శకో నాస్తి త్వదన్యః పురుషః ప్రభో॥
మదీయా దుష్టచింతాశ్చ కుచర్యాశ్చ వినా
శయ। తేషా మపహర్తా త్వం త్వదన్యో
నాస్తి కశ్చన॥”

“ధర్మనిరతుఁడ నై స్వర్గమర్త్యముల సృజించిన యాతని కభిముఖుఁడ నగుచున్నాను. నేను బహుదైవారాధకులలోనివాఁడను గాను. నా ప్రార్థన, నాత్యాగము, నాప్రాణము, నామృత్యువు, సర్వమును జగన్నాథుఁడగు అల్లాకే సమర్పించుచున్నాను. అతనికి సముఁడు లేఁడు. ఇట్లే నా కాజ్ఞ అయినది. ప్రణతు లగువారిలో నేను చేరుచున్నాను దేవా, నీవు చక్రవర్తివి. నీవు తప్ప మఱియొక దేవుఁడు లేఁడు. నీవు నాకు ప్రభుఁడవు, నేను నీకు కింకరుఁడను. నాకు నేనే అధర్మముగా ప్రవర్తించుచున్నాను. నాయపరాధముల నన్నిటిని నీకు నివేదించికొనుచున్నాను. వానినుండి నన్ను రక్షింపుము. నన్ను మంచినీతిమార్గమున నడపుము. అట్లు నడపఁగలవాఁడవు నీవే, ఇతరుఁడు లేఁడు. నన్ను దుర్నీతివిముఖుని చేయుము. దుర్నీతినుండి నన్ను మఱల్పఁగలవాఁడవు నీవే, ఇతరుఁడు లేఁడు.”

పైప్రార్థనకు బదులుగా సాధారణముగా ఈ క్రింది చిన్నప్రార్థనను చెప్పుచుందురు.

“సుబ్హానక అల్లాహుమ్మ వ బి-హమ్ది-ఇ క వ తబారక్-అస్మ్-ఉ-క వ త' ఆలా జద్ద్-ఉ-క వ లా ఇలాహ ఘైర్-ఉ-క అ' ఊజుబిల్లాహిమిన్-అష్ షెతాన్-ఇర్-రజీమ్”

“జయ దేవ పరోఽసి త్వం స్తుత్యః పరమపావనః
సేవ్య స్త్వదన్యః కోవాఽస్తి త్వా మహం
శరణం గతః, తస్మా త్త్వం ఘోరపాపేభ్య
స్త్రాతు మర్హసి మాం ప్రభో॥”

“దేవా, నీవు మహిమావంతుఁడ వగుదువుగాక! నీవు స్తోత్రార్హుఁడవు; నీ నామము ధన్యము. నీ ప్రభావము నిరతిశయము. నీవు తప్ప సేవింపఁదగిన వాఁడితరుఁడు లేఁడు. సైతాను నుండి నన్ను రక్షింతువని నిన్ను శరణుఁ జొచ్చియున్నాను.”

ఈ ప్రార్థన అయినతరువాత ‘ఫతీహా’ చదువుదురు. ‘ఫతీహా’ అనఁగా కురానులోని మొదటి అధ్యాయము (సురా.)

“బిస్మిల్లా-ఇర్ రహ్మాన్-ఇర్ రహీమ్ అల్-హమ్దు ఉ లిల్లా ఇ రబ్బిల్-ఆలమిన్. అర్. రహ్మాన్ ఇర్ రహీమ్. మాలిక్ ఇ-యౌమ్-ఇద్-దిన్ ఇయ్యాక న'బుదు వ ఇయ్యాక నస్త' ఇన్. ఇహ్దీ-నస్-సిరాత్-అల్ ముస్తఖిమ్, సిరాత్-అల్లజిన అన్'అమ్త "అలైహిమ్ గైర్-ఇల్ మఘ్-దూబ్ ఇ అలైహిమ్ వ లద్దాఆల్లిన్.”

“జగన్నాథాయ దేవాయ దయాదాక్షిణ్య
మూర్తయే। ధర్మనిర్ణయకాలేచ తుభ్యం
ధర్మాధికారిణే। నమోఽస్తుతే జగన్నాథ
త్వా మహం శరణం గతః। సేవే త్వామేవ
యాచేచ త్వామేవ శరణం ప్రభో॥ గత్వా
యేన సుమార్గేణ లభంతే సజ్జనా వరాన్,
నగత్వా యేన మార్గేణ దుర్జనా యాంతి
దుర్గతిమ్। తేనైవాపి సుమార్గేణ నేతు
మర్హసి మాం ప్రభో॥

“దయాదాక్షిణ్యమూర్తి యగు దేవుని పేర జగన్నాథుఁడును, దయాదాక్షిణ్యమూర్తియు, జగన్నాథుఁడునగు దేవుఁడే సర్వస్తుతులకును అర్హుఁడు. మేము నిన్నే సేవింతుము. సహాయముకొఱకు నిన్నే ప్రార్థింతుము. నీప్రసాదమును బడసినవా రవలంబించు సన్మార్గమున మాకును దారి చూపుము. తప్పుత్రోవఁ బడి నీకోపమునకుఁ బాత్రులగువారి మార్గమును మాకు పరిహరింపుము.”

ఈ 'ఫతీహా' చెప్పినతరువాత 'అమీన్' 'తథాస్తు' 'అట్లే అగుఁగాక!' అని చెప్పుదురు. తరువాత బాగుగా వల్లెవేసిన ఖురాను లోని ఒక 'సురా' (అధ్యాయము)ను చదువుదురు. సాధారణముగా కురానుకొస నుండు చిన్న అధ్యాయము నొకదానిని చదవడము వాడుక. కురాను చదుననివారు 'అల్-ఇఖ్లాస్' (ఏకత్వము) అను సురాను చదువుచుందురు.

"ఖుల్ హువ-అల్లాహు అహద్. అల్లాహ్-ఉస్-సమద్ లమ్ యలిద్ వ లమ్ యూలద్. వ లమ్ యకున్ - ల - హూకుఫువన్ అహద్."

"స ఏకో దేవ స్తస్మాచ్చ స్వతంత్రో నాస్తి కశ్చన, అజో ఽసదృశో; న కంచి జ్జన యిష్యతి స ప్రభుః".

"దేవుఁ డొక్కఁడే అతనినుండి స్వతంత్రముగా నుండున దెద్దియు లేదు. అతఁడు పుట్టినవాఁడు కాఁడు, అతనికి పుట్టినవారు నెవ్వరును లేరు. అసదృశుఁడు' అని చెప్పును."

3. తరువాత "అల్లా-ఉ-అక్బర్" "దేవ ఏవ పరః" "దేవుఁడు సర్వాధికుఁడు" అని పలికి, ప్రార్థనచేయువాఁడు తల వంచి అరచేతులు మోఁకాళ్లపై నుంచునట్లు చేయును. ఇట్లు చేయుటకు 'రుకూ' అనిపేరు. ఇట్లుండి అతఁడు దేవునిమహిమ నీ క్రింది వాక్యములతో స్మరించును.

"సుబ్-హాన్-అ రబ్బ్-ఇయ్-అల్-'అజీమ్—" "జయమే పరమప్రభో!" "పరముఁడగు నా ప్రభువు మహిమావంతుఁ డగుఁగాక!" దీని కీ క్రిందిమాటలు చేర్పవచ్చును లేదా దానికి బదులుగా చెప్పవచ్చును. "సుబ్-హానక-అల్లాహుమ్మ రబ్బనా వ బిహమ్దిక అల్లాహుమ్ మగ్ఫిర్ లి"

"జయ దేవ ప్రభో రక్ష స్తువే త్వామేవ సర్వదా,"

"దేవా, ప్రభువా, నీవు మహిమావంతుఁడ వగుదువుగాక. నీవు స్తుత్యుఁడవు. దేవా నాకు రక్షణ నొసంగుము."

4. పిమ్మట నిలుచుండి—

"సమి' - అల్లా - ఉ లిమన్ హామిదహ్" "యో దేవం స్తౌతి తం నిత్యం స్వీకరోతి ప్రభుస్సదా, తస్మా త్పాలయ మాం నాథ స్తౌమి త్వామేవ హే ప్రభో"

"తన్ను స్తుతించువానిని దేవుడు స్వీకరించును. నాథా, నీవు స్తోత్రార్హుఁడవు" అనవలెను.

5. తరువాత సాష్టాంగపడవలెను. రెండు పాదముల బొటనవ్రేళ్లు, రెండుకాళ్ల మోఁకాళ్లు, రెండుచేతులు, నుదురు, ఇవి నేల తాఁకవలెను. ఈ సాష్టాంగమునకు 'సజ్దహ్' అని పేరు. ఇట్లు సాష్టాంగపడి,

"సుబ్ హాన రబ్బియల్-అ' లా"

"జయ ప్రభో పరాత్పర"

"ప్రభువా, పరాత్పరా, నీకు జయము"

అని మూఁడు సార్లయినను అనవలెను.

ఈ క్రిందివాక్యమును పైదానికి కలుపవచ్చును; లేదా, దానికి బదులుగా అనవచ్చును.

"సుభ్హాన-క అల్లాహుమ్మ రబ్బ-నా వ బి-హమ్దిక అల్లాహుమ్-మగ్ఫిర్ లి."

"జయ స్తవనీయ హే పాలయ మామ్"

"దేవా, స్తవనీయా, నన్ను రక్షింపుము" ఇది మొదటి "సజ్‌దహ్"

౬. తరువాత ప్రార్థనాపరుఁడైనవాఁడు భక్తియుతుఁడై కూర్చుండవలెను. ఇట్లు కూర్చుండుటకు "జల్‌సహ్" అని పేరు.

౭. పిదప రెండవసారి అయిదవపేరాలో చెప్పినట్లే సాష్టాంగపడవలెను. ఇది రెండవ "సజ్‌దహ్". అక్కడ చెప్పిన వాక్యములనే ఇప్పుడును అనవలెను.

౮. ఇక్కడితో ఒక 'రకత్తు' సంపూర్ణమగును. అప్పుడు ఆరాధకుఁడు లేచి రెండవ 'రకత్తు' కొఱకు నిలుచుండి, మొదటి 'రకత్తు' చేసినట్లే చేయవలెను. రెండవరకత్తు అయిన తరువాత మఱి నిలబడనక్కఱలేదు. భక్తితో మోఁకాళ్లపై కూర్చుండి, దైవస్తోత్రముతోఁ పాటు ప్రవక్త యగు మహమ్మదు పైగంబరు కొఱకును, ఇతరభక్తుల (ముస్లిముల) కొఱకును, తనకొఱకును కొన్ని స్తుతివాక్యములను పఠించును. ఈ స్తోత్రమునకు 'తహియ్యా' అని పేరు.

అత్ తహియ్యాత్ ఉ లిల్లా ఇ వస్-సలవాత్ ఉ వత్-తయ్యిబాత్ ఉ. అస్-సలామ్ ఉ, అలైక అయ్యుహన్ నబియ్ ఉ వ రహ్మత్-ఉల్లా ఇ వ బరకాతుహ్. అస్-సలామ్ ఉ' అలైనా వ' అలా'ఇబాద్-ఇల్లా-ఇస్ సాలిహీన్. వ అష్-హదు అల్-లా ఇలా అ ఇల్ల-ల్లాహు వ అష్-హదు అన్న ముహమ్మదన్ 'అబ్దు-హూ వ రసూలుహ్".

"పూజాః ప్రార్థనాశ్చైవ యా వాగ్భిః కర్మభిః కృతాః। సంపద్భిశ్చాపి తాస్సర్వాస్తే దేవా యాస్తు సర్వదా॥ ప్రవక్త శాంతిస్తే హ్యస్తు కృపా దేవస్య యే వరాః। వయం తస్యైవ దాసాస్స్యాం ధర్మే నిత్యం ప్రతిష్ఠితాః॥ తస్మాదస్మాకమప్యస్తు శాంతిః; సేవ్యస్స ఏవహి। తస్య ప్రవక్తా దాసశ్చ ముహమ్మదితి నిశ్చయః॥"

"మాటలచేతను, క్రియలచేతను, ధనముచేతను చేసిన ప్రార్థనలును, ఆరాధనలును, సర్వమును దేవునికే చెందుచున్నది. మహమ్మదా, నీకు శాంతి యగుఁగాక! దేవుని వరములకును కరుణకును నీవు పాత్రుఁడవగుదువు గాక! మాకును దైవకింకరులకును శాంతి యగుఁగాక! దేవుఁడు తప్ప సేవింపఁదగినవాఁడు లేఁడు. మహమ్మదు పైగంబరే అతనిముఖ్యకింకరుఁడు, అతని ప్రవక్త."

౯. ఇప్పటికి రెండు 'రకత్తు' లగును. రెండు 'రకత్తు'లకంటె ఎక్కువ చెప్పఁదలఁచినయెడల, తిరిగి నిలుచుండి, యెప్పటివలెనే ఆరంభింపవలెను. రెండురకత్తులు మాత్రమే చెప్పఁదలఁచినయెడల, ప్రవక్తకొఱకు ఈ క్రింది ప్రార్థనను కూడ చేయవలెను. అంతమున 'సలామ్' చెప్పక పూర్వము ఈ ప్రార్థనను దీని తరువాతి ప్రార్థనను చేయవలెను.

"అల్లాహుమ్మ షల్లి 'అలా ముహమ్మదిన్ వ 'అలా ఆలి ముహమ్మదిన్ కమా షల్లయిత 'అలా ఇబ్రాహీమ వ 'అలా ఆలి ఇబ్రాహీమ ఇన్నక హమిద్-ఉమ్ మజీద్. అల్లాహుమ్మ బారిక్ 'అలా ముహమ్మదిన్ వ 'అలా ఆలి ముహమ్మదిన్ కమా బారక్త 'అలా ఇబ్రాహీమ వ 'అలా ఆలి ఇబ్రాహీమ ఇన్నక హమీద్-ఉమ్-మజీద్."

"సర్వా అపి తే స్తుతయస్తథైవ మహిమాపరా, ఇబ్రాహీమనుగంతార స్తథైవ

సాదా జయం గతాః, తథా ముహమ్మ జయతు తథా తదనుసారిణః, ఇబ్రాహీ మనుగంతారః ప్రాప్నువ న్నుత్తమా న్వ రాన్, తథైన ప్రాప్నుయా ద్దేవ ముహమ్మ దనుసారిభిః."

"దేవా, ఇబ్రాహీమునకును అతని ననుసరించిన వారికిని జయము నిచ్చినట్లే ముహమ్మదునకును అతని ననుసరించువారికిని జయము నిమ్ము. నీవు స్తుత్యుఁడవు. పరముఁడవు. దేవా, ఇబ్రాహీమును అతనియనుచరులను అనుగ్రహించినట్లే, ముహమ్మదును అతనియనుచరులను అనుగ్రహింపుము నీవే స్తుత్యుఁడవు, పరముఁడవు."

దీనికిక్రింది ప్రార్థనను చేర్చవలెను:-

"అల్లాహుమ్మ ఇన్ని జలమ్తు నఫ్సీ జుల్మన్ కసిరన్వలా యఘ్ఫిర్-ఉజ్-జునూబ ఇల్లా అంత, ఫఘ్ఫిర్ లీ మఘ్ఫిరతన్ మిన్ 'ఇందిక వర్హమ్నీ ఇన్నక అంత్-అల్-ఘఫూర్ ఉర్-రహీమ్.

"అపరాధసహస్రాణి కృతవా నస్మి కేవలమ్।
త్వం తేభ్యో ఽపరాధేభ్యో రక్షితాన్యోన కశ్చన। తస్మా త్కారుణ్యభావేన రక్ష మాం పరమప్రభో। క్షమాచ కరుణా చైవ త్వమైవ హి పరాత్పర।"

"దేవా, నే నెన్నియో యపరాధములఁ జేసి యున్నాను. అపరాధములనుండి రక్షించువాఁడవు నీవే, ఇతరుఁడు లేఁడు. కావున నీవే నన్ను రక్షించి కరుణఁ జూడుము. క్షమించువాఁడవును, కరుణామయుఁడవును నీవే."

దీనికి బదులుగా ఈ క్రింది స్తోత్రమును పఠింపవచ్చును:—

"రబ్బ్-ఇజ్-'అల్నీముఖీమ్-అస్-సలతి వ మిన్జుర్రియ్యతి రబ్బనా వ తఖబ్బల్ దు'ఆ, రబ్బన్-అఘ్ఫిర్ లి వలిల్-ము-'మినీన యౌమ యఖూమ్-ఉల్-హిసాబ్."

"యథా హం మత్ప్రజా శ్చైవ భవేమ ప్రార్థనా
పరాః। త థాంగీకుర్వమాంనాథ ప్రార్థనాం; రక్ష నః ప్రభో। యదాస్మాకం పరీక్షాస్యా ద్ధర్మనిర్ణయతత్పరః। పరీక్షే థా స్తదా రక్ష మాం భక్తాంశ్చ పిత్రాం స్తథా."

"ప్రభువా, నన్నును నాసంతతివారిని ప్రార్థనాపరులనుగునట్లు చేయుము.; ప్రభువా, మాప్రార్థన నంగీకరింపుము. ప్రభువా, మా యపరాధములను లెక్కపెట్టు కాలమున నాకును నాతల్లిదండ్రులకును భక్తులకును నీరక్షణ నొసంగుము."

10. ఇంతటితో ప్రార్థన యగును. పిదప ఈ క్రిందిరీతిగా సలాము చెప్పవలెను. ముస్లిములు ఒకరినొకరు కలిసినప్పుడు సలాము చెప్పికొందురు. సలామ్ చెప్పునప్పు డొకసారి తలను కుడిప్రక్కకును ఒకసారి ఎడమప్రక్కకును త్రిప్పుచు ఇట్లు చెప్పవలెను:—

"అస్-సాలాము 'అలైకుమ్ వ రహ్మత్-ఉల్లహ్."

"దేవస్య కరుణాపాత్రో శాంతియుక్త స్సదా భవ."

నీకు శాంతియు, దేవునికరుణయుఁ బ్రాప్తించుఁ గాక!"

11. రెండు 'రకత్తు'లే చెప్ప నుద్దేశించినవారి ప్రార్థన యింతవఱకు చెప్పఁబడినది. కాని, మూఁడు నాలుగు రకత్తులు చెప్ప నెంచినయెడల, 8 వ పేరాలో చెప్పినట్లు 'ఖదా'యును, 'తహియ్యా' యును చెప్పి, తిరిగి నిలుచుండి 'అల్లా—ఉ—అక్బర్' 'దేవ ఏవ పరః', 'దేవుఁడు సర్వాధికుఁడు' అని చెప్పి, మొదటి ఏడు పేరాలలో చెప్పిన ప్రకారము రెండు

'రకత్తు'లను పూర్తిచేయనలెను ఎప్పుడును తుదకు భక్తితో మోకరించుట, 'తహియ్యా' చేయుట, ముహమ్మదు పైగంబరుకొఱకు ప్రార్థన మొదలగునవి, 8,9 పేరాలలోని ప్రార్థన, ఆఖరుకు 'సలాము'—ఇవన్నియు జరుగవలెను.

ఇది గాక, ఆరాధకుడు తనయిష్టము వచ్చిన ట్లుండి ప్రార్థన చేయవచ్చును. భక్తుడగువాడు సర్వకాల సర్వావస్థలయందును దేవునికి నమ్రుడై యుండును. ముస్లిములకు ప్రార్థన నిత్యకృత్యము. వారు నిలుచున్నను కూర్చున్నను, పరుండియున్నను, మోకరించి ఉండినను, ఏయవస్థలో ఉన్ననుసరే ప్రార్థనను మానరు. ఒక ప్రక్కనుండి మఱియొక ప్రక్కకు తిరుగునప్పుడెల్ల వారు దేవుని మహిమను కొనియాడుచునే యుందురు. 'రుకు' (చూడుము—3-వ పేరా) చేసి నిలుచున్నప్పుడెల్ల 'సమి' అల్లాహు లిమన్—హామిదహా.'

"స్తోతారం దేవో ఽనుగృహ్ణాతి"

"తన్ను స్తోత్రముచేయువానిని దేవుడు స్వీకరించును" అనుచుందురు.

నలుగురును చేరి సంఘముగా ప్రార్థన చేయునప్పుడు, అచ్చట చేరినవారందఱును ఇమాము చెప్పిన ప్రార్థనల నన్నిటిని, ఫతీహాతో సహా చెప్పుచుందురు. 'ఫతీహా' తరువాత ఇమాము చదువు కొరాను భాగములను మాత్రము తక్కినవా రుచ్చరింపరు. ఇమాము మ్రొక్కుచుండు స్థితినుండి లేచి సమి 'అల్లాహు లిమన్ హామిదహ్" అనినప్పుడు, "రబ్బనా వ లక్ అల్-హమ్ద్" (చూడుము, పేరా ర.) అని అందురు.

౧౨ మూడవపేరాలో చెప్పిన 'రుకూ' చేసిన తరువాతగాని అది ఆరంభింపక పూర్వము నిలుచున్నప్పుడుగాని, 'ఖునూత్' అను ప్రార్థన చేయబడును. 'ఇషా' ప్రార్థనలో ఆఖరు మూడు రకత్తు లప్పుడు మాత్రము ఈ ప్రార్థనను సాధారణముగా చేయుచుందురు. అట్టి "ఖునూత్" ప్రార్థనలలో బాగుగా ప్రచారములో ఈ క్రిందిది ఉన్నది—

"అల్లాహుమ్—మహ్దినీ ఫి మన్ హదైత వ 'ఆఫినీ ఫి మన్ 'ఆఫైత వ తవల్లనీ ఫి మన్ తవల్లైత వ బారిక్ లి ఫి మా అ'తైత వ ఖిని షర్ర మా ఖదైత ఫ-ఇన్నక తఖ్దీ వ లా యుఖ్దా 'అలైక ఇన్నహు లా యజుల్లు మన్ వాలైత తబారక్త రబ్బనా వత'ఆలైత్."

"సన్మార్గే యేగతా స్తేషాంమార్గే మామపి చోదయ। రక్షాం తే యే గతా స్తేషాం తద్రక్షాం దేహి నః ప్రభో। మైత్రీం తే యే గతా స్తేషాం మిత్రతాం మాం ప్రసాదయ॥ యన్మాం దాస్యసి తత్సర్వం ధన్యాం మాం కర్తు మర్హసి। ధర్మనిర్ణయకాలేచ యో దోషో దృశ్యతే మయి। క్షమస్వ నాథ తత్సర్వం ప్రార్థయామి నిరంతరమ్। త్వాం ధర్మనిర్ణయే స్వామీ త్వాం నకశ్చన నిందతి, మిత్రతాం యో గత స్తేన కదాచి దపహీయతే, ధన్యోఽసి త్వం ప్రభో నాథ దేవదేవ పరాత్పర॥"

"దేవా, సన్మార్గమున నీవు దారిచూపిన వారిలో నాకును దారిచూపుము. నీవు కాపాడినవారితోఁగూడ నన్నును కాపాడుము. నీవు స్నేహముచేసినవారితో పాటు నాతోఁగూడ స్నేహము చేయుము. నీవు నాకు ప్రసాదించినదానితోపాటు న న్నాశీర్వదింపుము. నీవు

నాయందు చూచినదోషమునుండి నన్ను రక్షింపుము. ధర్మనిర్ణయము చేయువాఁడవు నీవే; నిన్నెవ్వరును వ్రేలెత్తి చూపఁజాలరు. నీమైత్రిని బడసినవాని కగౌరవమున దుండదు. నాథా! పరాత్పరా! నీవు ధన్యుఁడవు.”

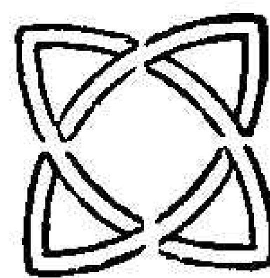
పైదానికి బదులుగా కొందఱు ఈక్రింది ప్రార్థనను చేయుదురు:—

“అల్లాహుమ్మ ఇన్నా నస్త 'ఇనుక వ నస్తఘ్ ఫిరుక వ ను 'మిను బిక వ నతవక్కలు 'అలైక వ నుస్నీ 'అలైక్-అల్-ఖైర వ నష్కురుక వ లా నక్ఫురుక వ నఖ్ల' ఉ వ నత్రుకు మన్ యఫ్జురుక. అల్లాహుమ్మ ఇయ్యాక న'బుదు వ లక నుసల్లి వ నస్జుదు వ ఇలైక నస్ 'ఆ వ నహ్ఫిదు వ నర్జూ రహ్మతక వ నఖ్షా 'అజాబక ఇన్న 'అజాబక బిల్-కుఫ్ఫార్-ఇ ముల్ హిఖ్”

“హువేమ త్వాం సహాయార్థం రక్షాం తే ప్రార్థయామహే। త్వాంతు విశ్వసిమో దేవ త్వయి బుద్ధిం ప్రకుర్మహే। ఉచ్చైస్తువేమ త్వామేవ నమస్కుర్మో యథావిధి। కృతఘ్నా మాభవేమ త్వదభక్తాన్ స్వర్జయేమ చ। సేవామహే చ త్వామేవ త్వామేవ ప్రార్థయామహే। త్వామేవ ప్రణతాస్స్యామ త్వాం శీఘ్రం శరణం గతాః। యాచేమ త్వద్దయాం నాథ దండనాద్వై భయాకులాః। దండనాం తవ విందంతే భక్తిహీనా స్సునిశ్చయమ్।”

“దేవా, మేము నీ సహాయమును వేడుచున్నాము. నీరక్షణను కోరుచున్నాము. నిన్ను విశ్వసించుచున్నాము. మాకు తెలిసిన ఉత్తమమార్గమున నిన్ను స్తుతించుచున్నాము. నీకు వందనములాచరించుచున్నాము. మేము నీకు కృతఘ్నులమై యుండలేదు. నీయాజ్ఞలను మన్నించనివారిని విడిచిపెట్టి వారికి దూరముగ పోవుచున్నాము. దేవా నిన్నే సేవింతుము, నిన్నే ప్రార్థింతుము, నీకే నమస్కరింతుము. శీఘ్రముగ నీయొద్దకే పరుగెత్తి వచ్చుచున్నాము. నీవు మమ్ము కరుణింతువని ఆశ పెట్టుకొనియున్నాము. నీదండనకై భయపడుచున్నాము. విశ్వాసహీనులకు దండన అనుసరించునునే ఉండును.”

ఇట్టిప్రార్థనయందు ముస్లిమగువాఁడు తన సర్వమును దేవునిదే - ననునమ్మకము గలిగి యుండియు నతనిధ్యానము చేయును. మనుష్యుఁడు తనకర్తవ్యకర్మములనెట్లు ప్రవర్తింపవలెనో, ఆతనినామమునెట్లు స్మరింపవలెనో సర్వకాలసర్వావస్థలయందును ఆతనిస్తోత్రమునెట్లు చేయుచుండవలెనో, ఈ ఇస్లాములో విధింపఁబడిన ప్రార్థన తెలుపుచున్నది. ఇందు ఇతరమతములకు విరుద్ధమైన ఒక్క అక్షరమును లేదు. అందుచేత, సర్వమతములవారికిని ఈ ప్రార్థనను సామాన్యముగా విధించుట కెట్టి యాక్షేపణయు నుండఁగూడదు.

ఆంధ్రము

శతావధాని వేలూరి శివరామశాస్త్రి గారు

అన్నం బెక్కఁడ లేద యాంధ్ర మన నా । కర్థంబు తానైనఁ గా
దున్నన్ నన్నయ తిక్కనెఱ్ఱనల వా।యూరించు పల్కన్న నీ
రెన్నన్ జానుఁదెనుంగు సోముల మహా.శృంగారి శ్రీనాథు ప
ల్కన్నన్ గాలి యదేల ? పోతనయుఁ బ।ల్కన్నం దలంపన్ మెయిన్.

క. ఇదె నావేదము శాస్త్రం, బిదె నా శాస్త్రార్థగోష్ఠి । యిదె నా కవితా
పద మిదె భుక్తియు ముక్తియు, నిదె తెలుఁగు తెలుం గటంచు। నే నాదింతున్.

మ. అమరారామమునందుఁ గల్పకుజశా।ఖాంతంబునం దంటుఁ గ
ట్టి మధుస్యందము లందునందుఁ బరిపా।టిం బోసి పోషించి నె
య్యమునన్ గానపు దోహదం బిడి యెవం।డా యాంధ్రభాషాలతన్
దమి మీఱంగను నాటెనో యతనికిన్ । నాభక్తి గీతాంజలుల్.

సీ. ఆంధ్రము నాభాష । యని యెంతునేని నానాఁటికిఁ జాలు నా।నందమునకు
ఆంధ్రము నాదేశ।మని తలంచిన మత్త,నాగంబువలె నుబ్బు । నాదుమేను
ఆంధ్రులు నావార । లని చూడ ధృతరాష్ట్రుసంతతి బలగంబు । చెంత నాకు
ఆంధ్రులు వీరు సుం।డని యెవండేని వక్కాణింప నదె నాకు । గౌరవంబు
ఆంధ్రభాష యనంగ నా।యాంధ్రభాష, ఆంధ్రదేశ మనంగ నా।యాంధ్రదేశ
మాంధ్రు లాంధ్రులటన్న నా।యాంధ్రు లహహ, కలదె నా కింతకంటెను । గౌరవంబు?

క. ఇఁక నెన్ని జన్మములు మా, మకజీవపు దుంపయందు । మాఁటునడెను యా
సకలపు జన్మమ్ములలో, నొక యాంధ్రమె వ్యక్త మగుచు । నుండు గాతన్.

సీ. రాజులందును మహా।రాజైన శ్రీకృష్ణ, దేవరాయల నామ।ధేయ మూని
మంత్రులందును మహా।మాత్యులౌ శ్రీయుగం, ధర తిక్కనార్యుల । నామ మెన్ని
సేనాపతుల దేవ । సేనాపతివ్రత,ప్రతు ఖడ్గ తిక్కన్న । పేరు చెప్పి
కవులయందును మహా।కవివర్యుఁడౌ నన్న, పార్య బ్రాహ్మణధుర్యు।నాఖ్య పల్కి
నదులయందును గౌతమీ।నదిని దలఁచి, దేశములయందులన్ మహా।దేశమైన
కోనసీమయభిఖ్య పేర్కొన్నపైని, జచ్చిపోవుదు నీయది । చాలు నాకు.

గంజాము మండలమం దాంధ్రభాష

డి. యస్. శర్మ గారు

గంజాము తెనుఁగు సామ్రాజ్యమున కుత్తరద్వారము. పదునేనవ శతాబ్ది మీయుత్తరార్ధమును స్థాపపటి చుటయుఁ గొంతయాధారభూత మగుచున్నది. ప్రతాప రుద్రునితో సంధిచేసికొనిన యాంధ్రభోజునకు ఋషి కుల్యానదిపర్యంతము గలప్రదేశము స్వాధీన మయ్యెను. అప్పుడుత్కళరాజునకు సామంతులుగ బాత్రులనఁబడెడు వారు మొహిరి ఖండము (ఇప్పటిబరంపురము) నుండి విశాఖపట్టణమునఁగల మాడుగులు తాలూకావఱకు బాలించుచుండిరి. వీరు రాయని కరిగాపులై యుండిరి. ఈప్రదేశము తెనుఁగు చక్రవర్తికి లోపడుటయే తెనుఁగు భాషావ్యాప్తికిఁ దావొసంగుట యైనది. ఇది యొక మార్గము.

ఆంధ్రసమజ్ఞావిశేషము వేదయుగమునను పురాణ యుగమునను, దిగంతవ్యాప్తి నొందినవంగ మహారాష్ట్ర దేశములలో సహితము అధికారము వహించి యుండెననియు, నప్పటినుండియే యుత్తరకళింగము నాఁటను నీప్రదేశములలో దెలుఁగు పలుకుల నిలిపియున్నదని యొక మొదటి దారి యూహాగోచర మగుచున్నది. ఈ రెండు దారులును దెనుఁగునుడి యీవోట్ల దొలుతటి నాఁటినుండియుఁ బలుకుబడి కలిగియున్నదని విమర్శకులకు సమీపస్థమార్గమునందఁ జేయుచున్నది రెండుదారు లేర్పడినపుడు మూఁడవ దారినిఁ జేర్చ గలుగునుగదా? పదునేనవశతాబ్ద మధ్య కాలమునఁ గొందఱాంధ్రభద్రవ్యక్తు లీప్రాంతసామంత పాత్రులకడ నుద్యోగస్థులుగ వచ్చిరను తలంపు తృతీయ పథము. "ప్రతాపరుద్రదేవుని యుత్తరకళింగమున రాచకార్యములు చక్కఁబెట్టుటకు నెన్నికగన్న కొందఱు తెలుఁగు బ్రాహ్మణులు తెలుఁగునాయకులు (తెలఁగాలు) ను వచ్చియుండిరి" అని కీ। శే। డబీర్ కృష్ణమూర్తి సూరి గారు 'కళింగ' పత్రికలో వ్రాసియున్న వాక్యము మనకుఁ దృతీయపథము సమర్థించునదిగ నున్నది. ఇంకొక బలవత్తరాంశము:— ఇచ్ఛాపురమునుండి దేవాలయనిర్మాణము తెనుఁగు రాతిపనికి సంబంధించియుండుట. ఈ కోవెల లీప్రాంతమున నెపుడు కట్టఁబడెనో యను ప్రశ్నమునకు జగన్నాథాలయనిర్మాణ కాలము పదునొకండవశతాబ్దము కావున దానివెనుకనే యనుసమాధానము స్ఫురించుచున్నది.

పై కారణములన్నియుఁ గాలించినచోఁ దెనుఁగు భాష పదునెనిమిదవశతాబ్దపర్యవసానముననే గంజాము ప్రాంతములలో మున్ముందు పరిచయపడినట్లు తెలుచున్నది. సముద్రతీరస్థములగు ఉద్దానము కళివాఁడె (ఉద్యానము, ఉప్పుపటు)లలోని పల్లెటూళ్లన్నియుఁ దెనుఁగుపల్లెలుగఁ బుట్టుటకు కాకాలమె లగ్నకాలమై యుండెను. రాయఁ డస్తమించిన మీఁదట మనస్థలచరిత్రము లస్తంగతము లయ్యె. ఆ కాలగర్భమునందే కళింగరాష్ట్రియు నుత్కళులసామ్రాజ్యము లీనములైపోయెను గాఁబోలు! ముఖలింగశాసనము పరిశీలించినచోఁ గళింగరాజ్యపరిసమాప్తికి రాయని తరువాతికాలమే గణ్యము కావచ్చునని శిష్టులు కొందఱు తలంచుచున్నారు. కొందఱు చిన్న నవాబులు అనగా: 1కఁ షేర్ మహమ్మదు (శిఖాకోల్) శ్రీకాకుళమున సైన్యాను ఇచ్ఛాపురమున, హుస్సేను హుస్సేనుపేటను, మీరాసాహేబు కళింగపట్టణము కడగ్రామముల నేలినటు స్థలచరిత్రములు ప్రోఁగుచున్నవి. ఇంతకుఁ బూర్వమే గజపతులు పదునెనిమిది జమీలుగ విభాగించుకొని యీ కిలాతిని (మహానదీవంశధారా మధ్యస్థదేశము పార్శ్వతికప్రదేశముగ) పాలించుచుండిరని చరిత్రములు గట్టిగ జెప్పుచున్నవి. పదునాఱవ పదునేడవ శతాబ్దములలో గంజాము జిల్లికలయు బహునాయకత్వము క్రింద నలిగెననుట నిస్సందేహాంశము.

ఇన్నిమార్పులు విప్లవములు మూఁడినను మొదటఁ బునాదులు వేయఁబడియున్న తెనుఁగుఁ పల్లెలలోని తెనుఁగునుడి మాత్రము చెక్కుచెదరక, యుప్పటి నేల కాపుండుల యొఱకంటికి గుటి కాక, కడకంటికి దరియై, తామర తంపర యగుచునుండెను.

పెద్దపుస్తకములను రచించినవా రక్కాలమున నుండిరని సాంప్రదాయసాక్ష్యములు కలవు కాని గ్రంథస్థములు కామింజేసి యవి యంతవిశ్వసనీయములుగనుండు నట్లు కనఁబడదు. కాని యాంధ్రభాష దేశభావనవలె నీ ప్రదేశముల బాఁదుకొన్నదనుమాట నమ్మకమున కిమ్ముసంగుచున్నది. పదునెనిమిదవ శతాబ్దమున గంజామునం-దాంధ్రసారస్వతము యావఃదశ నెత్తుట తత్కాలకవుల వలన స్థిరపఱుచబడుచున్నది. భాషావ్యాప్తి! రాజాదరణము, కవులయూహావిలాసములు, ప్రజలగాఢాభిమానము లూఁతకొమ్మ లగుచున్నవి. మొదటికొమ్మ యీ మండలాంధ్రికి బట్టుగొమ్మ కాకపోయినను, తరువాతను ఫలసిద్ధి జేకూర్ప గలిగినది. అగ్రహారములందలి బ్రాహ్మణులు, మొఖసాలందలి శిష్టకరణములు, మాన్యములందలి తెలఁగాలు ఆంధ్రబ్రాహ్మికి బ్రహ్మరథము పట్టిన కాల మొకటి యుండెను. ఈ కులస్థులవలనఁ దెలుఁగు వృద్ధిపఱుపబడిన దని దక్షిణజాతులచరిత్రము పక్షపాతబుద్ధి లేక పలుకుచున్నది.

ఆంధ్రగ్రంథరచనము

జగత్తులోని భాషలన్నింటికిఁ గన్నతల్లి యైన సంస్కృతము మామండలమున నుచ్చదశయం దుండెను. పండితచూడామణి యగు నాంధ్రుఁడు కుమారిలభట్టు జయంతిపురమున జన్మించె నని స్థలచరిత్రము ఘంటాపథమునఁ జాటుచున్నది. ఓఢ్రులలో కవిరత్నము త్సావుపట్నాయకు ఆరగడలోను (ఇచట యశోకునిశిలాశాసనము కలదు) మహాకవి ఉపేంద్రభంజు గుము సూర్యాంతర్గత కుల్లాడలో నుదయించిరి. ఈ విధముగ నెందఱ విద్యాధికుల దివ్యదేహములే కాక భవ్య కావ్యసంపత్తి, పవిత్రనామధేయములు కాలముఖమున గబళింపఁబడి భూగర్భమున జీర్ణములై యున్నవోగదా!

సంస్కృతమాతృముఖమునుండి యుత్కళభాష వికసించి తద్యశోమూర్తిగ గోపాలకృష్ణ పటనాయకకవి చంద్రుని పర్లాఖిమిడిలో బ్రకాశింపఁజేసి, యీతని కవితావ్యాదనము ప్రాపంచికకవీంద్రుడు రవీంద్రుని తోఁ గొన్ని యెడల దులతూఁగుచుండునని యోఢ్రసహోదరులు సతోషాతిశయముల నిరుపడింప జేసినది. పర్లాఖిమిడిరాజాసాహేబువారు కీ॥ శే॥ గోపాలకృష్ణ కవీశ్వరుని యల్లికలను ముద్రించి మాతృభాషాగౌరవమును పెంపొందించుచున్నారు.

సంస్కృతజనని యుత్కళిని పెంచి పెద్దఁజేసి నట్లాంధ్రిని కడుపారగని చేతులారఁ బెంచి ప్రజలయొక్క యనురాగహస్తములందు విడిచెను. ప్రజలు యథావిధి నాంధ్రిని (పూర్వోక్తప్రకారము) నిలువేల్పు జేసికొనిరి. కవులు గ్రామగర్భములవలననుండిబయలుకేటివాఁడనిని, గేశల మారాధించినంతమాత్రమున బుణవిముక్తి కానేరదని కావ్యకన్యను బోషింప నడుముకట్టిరి. ఇట్టి పవిత్రవంశమైన సేవయందు కొన్నిగ్రామములు సంపూర్ణముగ సర్వశక్తులును, కొన్ని కుటుంబములు యావజ్జీవనమును ధారవోసియున్నవి. చూడుడు! జలుమూరు, సిద్ధాంతము, కళ్లేపల్లి, కోర్ని, ఉర్లాము రామనగరము, కరవంజి, పిండ్రువాడ, జాడుపూడి, నందిగాము, కుద్దిగాము, గుజ్జువలస, శ్రీకాకుళము. వీనిలో జలుమూరు, సిద్ధాంతము, కళ్లేపల్లి, యాంధ్రకవిసింహులకు జన్మభూమియై యిప్పటికిని నాంధ్రభాషాసేవలో నిమగ్నములైయున్నవి తెనుఁగున ప్రబంధములు వ్రాసిన కుటుంబములు 1. కాకరపర్తి, వారణాసి, ప్రవలేక ప్రభ, జయంతి, 2. డబీరు, కళ్లేపల్లి, మణిపాత్ర, బెహర. 3. మచ్చ త్రిపురాణము. మా చదువరుల సంతోషార్థము గొందఱి కవుల నిట వ్రాయుచున్నారము. సత్యాకృష్ణ సంవాద ప్రబంధము కాకరపర్తి తిరుపతిగారు, కుముద్వతీపరిణయము కాకరపర్తి అబ్బయ్యగారు, శ్రీకృష్ణకథాసుధారసమును వారణాసి అచ్యుత రామశాస్త్రిగారు, ఆంధ్రీకృత మాఘకావ్యంబును ప్రభాగోపాలకృష్ణశాస్త్రిగారు, సుమనోవిలాసిని పంతుల సీతారామశాస్త్రి, పరబ్రహ్మానందబోధ ముండూరి వీరయోగి, జానకీవరశతకము మహోదాత జయంతి కామేశము పంతులుగారు, హనుమద్విలాసాదులు ఏఁబదియాఱు గ్రంథములను డబీర్ కృష్ణమూర్తి సూరిగారు, నృసింహ వ్యాకరణమును కళ్లేపల్లి వరాహ నరసింహముగారు, నిర్వచన విచిత్ర రామాయణమును ఈతని కుమారుఁడు వేంకట నృసింహమూర్తిగారు, భూలోక వైకుంఠ మహాత్మ్యము, మణిపాత్ర భాస్కరకవిగారు, సత్యనారాయణ వ్రతవిధానము చింతాడ పురుషోత్తముగారు, నిర్వచన నిరోష్ఠ్య శుద్ధాంధ్ర కంసరాట్చరిత్రాదులను మచ్చ వేంకటకవీశ్వ

రుఁడు, రామోత్కర్షను వచ్చ లక్ష్మీనారాయణ కవీశ్వరుఁడు, దేవీభాగవతము త్రిపురాణము తమ్మయ్యగారు, మొదలగు కవీశ్వరులు రచించి తమ కీర్తి శరీరమును నిలిపి యున్నారు. వీరల చరిత్రములతోను గంజాము మండలాంధ్రకవుల చరిత్రమును కూర్చి యాంధ్రమాతకుఁ బాదార్పణము చేయనుద్యుక్తుఁడ నగుచున్నాఁడ. ఈయర్పణమున కాంధ్రులెల్లరు తమ పూర్వులు రచించిన గ్రంథజాలముల సహాయ మొసంగి నన్ను గృతార్థుం జేయ బ్రార్థనము.

ఆర్యులారా! చూచితిరా? మనపూర్వు లెంత శ్రద్ధాభక్తులతో నాంధ్రజననిని షోడశోపచారవిధిఁ బూజించిరో? హృదయపూర్వకముగ సేవించిరో! తెనుఁగున వ్యాకరణము, ప్రబంధములు, నాటకములు, గద్యములు, శతకములు, యక్షగానములు రచించి, యనఁగః— సారస్వతమునకు సంబంధించిన సర్వపరికరములను సమకూర్చి కీర్తిఁ బొందిరో?

ఈకీర్తి సంతతితో నిలిచిపోక ప్రసిద్ధకవీశ్వరులను, విమర్శకులను గంజామునకుఁ బ్రసాదించి యున్నది.

భాషకుఁగల యిప్పటిసదుపాయములు

పల్లెపల్లెలకుఁ బోవుపత్రికలును, పురపురంబునఁగల గ్రంథాలయములును, గ్రంథవిక్రయశాలలును, పాఠశాలలును, ఇప్పటి మన తెనుఁగు భాషాభివృద్ధికిఁ దోడ్పడుచున్నవి. మండలసంబంధపత్రికలలో గతించినవి శ్రీకాకుళమున వెలువడిన కళింగయు, మొన్నటివఱకు ప్రచురింపఁబడిన యాంధ్రవాణియు, ఆంధ్రలక్ష్మియు, వేగుఁజుక్క పత్రికయు నైయున్నవి. ఇవన్నియు నించుమించుగ దేశసేవను భాషావృద్ధికిని బాటుపడునవియు నై యున్నవి. బహుజనోపకారిణి యాంధ్రవాణి యాంధ్రవాణి యైనది వేగుఁజుక్క యుదయకాలబాలకాంతులఁ దాండవమాడి యొక దేశోపకారిహస్తావలంబనమున నున్నది. ఆంధ్రలక్ష్మి యింటింటఁ బ్రసన్నయగుచున్నది. ఆంధ్రభారతి నొకదాని నూరేగించుట కవియన్నియు సంకల్పించుకొని, శపథముచేసినట్లు భావి సూచనము దోఁచుచున్నది. గ్రంథాలయములు బరంపురమున, బారువను, హీరమండలమున, మఱికొన్నిచోట్లను గలవు. వీనిలోఁ గొన్ని బాలారిష్టములు పొందినవి! కొన్ని జీవచ్ఛవములై యున్నవి! ఱెక్కలి కాళిదాసగ్రంథాలయమువంటివి తుపానుదెబ్బలు తిన్నవు. ప్రజాదరణమున నివంకరస్థితిలోనున్నవి. మొత్తముమీఁద గ్రంథాలయములవలన భాషావ్యాప్తికి సదుపాయములు కలుగుచున్నవని యుత్సాహముతో వ్రాయవచ్చును. గ్రంథవిక్రయశాల యొకటి కూడలితావువంటిది మనమండలమున లేదు. ప్రతిస్థలమున నున్నతపాఠశాలలు, నిమ్నపాఠశాలలు, నెలంబుబడు లున్నవి. కాని మాతృభాష కంతబాసట వానివలన వాటిల్లుట యరుదుగా గనఁబడుచున్నది.

మండలసంబంధగ్రామచరిత్రములు, ప్రాఁతగిలియున్న కవుల గ్రంథములు, శాసనాదికములు అన్వేషకులకు, కీ॥ శే॥ క. వీరేశలింగ పండితులు పడినంత శ్రమలేక, లభ్యము కాఁగలవు. ఆంధ్రభాషావిషయమైన సమస్తరహస్యములను భాషాసంస్కర్త రావుసాహేబు గిడుగు వేంకటరామమూర్తి పంతులుగారి యుపన్యాసములవలన నందఱకు సులభముగ దెలియఁబడుచుండును. గీర్వాణాంధ్రములందును, గానకళయందును అసమానపాండిత్యము కలిగిన బ్ర॥ బంకుపల్లి మల్లయ్యశాస్త్రిగారివంటి బుధవరేణ్యులవలన భాషార్థుల యభిమతములు సిద్ధించుచున్నవి. కవిగ్రామణి, పండిత త్రిపురాణము ప్రసాదరావునాయఁడుగారివంటి ప్రౌఢకవులవలన నాంధ్రకవిత్వసంపద శోభిల్లుచున్నది. సువిమర్శకులును ప్రఖ్యాతపండితకుటుంబస్థులైన మండపాక పార్వతీశ్వరశాస్త్రిగారివంటి పరిశోధకులవలన భూగతద్రవ్యములు తెలియబడునట్లు ఖిలగ్రంథసామగ్రి యన్వేషకులకు లభించుచున్నది. వీరందఱు సారస్వతసర్వస్వమునకు నిధు లని వ్రాసినచో ముఖస్తుతివాక్యము గాక యదార్థవాదవాక్యము కాక మానునా!

ఉపసంహారము

ప్రస్తుత మీమండలమునఁ దెనుఁగు రమణీయముగ నున్నది. పలువురు యువకులు కైతజగ్గులు బహిరంగముగఁ బ్రకాశింపఁ జేయుచున్నారు. మామిడల్లము సుభద్రమ్మగా రధ్యాత్మరామాయణము రచించి, యిచటి తెనుఁగు పూఁబోండ్లకు మార్గదర్శినియై విఖ్యాతి వడసిరనుట భాషా

మనుతకుఁ బ్రబలోదాహరణముగ నున్నది. అయినను మన యాంధ్రసోదరీమణులు సద్గ్రంథములు రచించి మాతృసేవలో ముందంజ వేయవలసియున్నది. గ్రంథాలయముల సాముదాయకసభలు జరుగుచుండవలెను. ప్రజలు గ్రంథాలయముల గౌరవించి పూజింపవలెను. పంచాననవంటి సంఘపత్రికలును, ఆయుర్వేదపత్రికను బోలు విజ్ఞాన ప్రదర్శనపత్రికలును బయలువెడలవలసి యున్నవి. ఎల్ల పాఠశాలలోని విద్యార్థులు మాతృభాష నూరక నేర్చినవా గాక యాంధ్రికి సత్సంతానము గావలసియున్నది. ఈ గొంతెమకోరిక లన్నియు నా జగద్బంధుఁడో, ధర్మమూర్తియో, యే దివ్యరూపుఁడో ఫలోన్ముఖముగఁ దెచ్చును గాక! ఈశ్వరుఁ డాశీర్వదించుఁ గాక!

ఏకాంతసుఖము

దేవులపల్లి కృష్ణశాస్త్రి గారు బి. ఏ.,

ఈయడవి దాగిపోనా?
ఎట్లైన
ఇచటనే ఆగిపోనా?

ఆకులో ఆకునై
పూవులో పూవునై
కొమ్మలో కొమ్మనై
నునులేత రెమ్మనై
ఈయడవిదాగిపోనా
ఎట్లైన
ఇచటనే ఆగిపోనా ?

గలగలని వీచు చిఱు
గాలిలో కెరటమై,
బలబలని పాడు
సెలపాటలో తేటనై
ఈయడవిదాగిపోనా
ఎట్లైన
ఇచటనే ఆగిపోనా ?

తరులెక్కి యలసీల
గిరులెక్కి మెలమెల్ల
చదలెక్కి జలదంపు
నీలంపునిగ్గునై
ఈయడవిదాగిపోనా
ఎట్లైన
ఇచటనే ఆగిపోనా ?

ఆకలా దాహమా
చింతలా వంతలా
ఈకరణి వెఱ్ఱినై
ఏకతమ తిరుగాడ ?
ఈయడవిదాగిపోనా
ఎట్లైన
ఇచటనే ఆగిపోనా ?

మనసు ఫౌండేషన్ పుస్తకాల పరిశీలనాపట్టిక

పుస్తకం సంఖ్య	TPLA134M125
పుస్తకం పేరు	భారతి
తారీఖు	31/10/24
ముందు అట్ట	NO
వెనుక అట్ట	NO
మొత్తం పేజీలు	
పెద్ద సైజు పేజీలు	NO
ఖాళీ పేజీలు	78,104
లేని పేజీలు	NO 1TO6
తయారు చేసినది	Navya
పేజీలు విడదీసినది	Bhany
స్కాన్ చేసినది	Mounika
పరీక్ష చేసినది	RUKSANA
పేజీలు సరిచూసినది	
బైండింగు చేసినది	
ప్యాకింగు చేసినది	
పరిస్థితి	good